

T.C.

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yüksek Lisans

**DİYARBEKİRLİ AHMED MÜRŞİDÎ'NİN
PENDNÂMESİ'NİN DİL İÇİ ÇEVİRİSİ (122a-168b) VE
TAHLİLİ**

Filiz DOĞAN

17915008

Danışman

Doç. Dr. Mustafa Uğurlu ARSLAN

Diyarbakır 2024

T.C.

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yüksek Lisans

**DİYARBEKİRLİ AHMED MÜRŞİDÎ'NİN
PENDNÂMESİ'NİN DİL İÇİ ÇEVİRİSİ (122a-168b) VE
TAHLİLİ**

Filiz DOĞAN

17915008

Danışman

Doç. Dr. Mustafa Uğurlu ARSLAN

Diyarbakır 2024

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Diyarbakirli Ahmed Mürşidi’nin Pendnâmesi’nin Dil İçi Çevirisi (122a-168b) ve Tahlili” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin/projemin kağıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

.../.../2024

Filiz DOĞAN

İmza

ÖN SÖZ

Pendnâme kelimesi Farsça "öğüt, nasihat" anlamına gelen pend ve "yazılı şey, risâle" anlamına gelen nâme kelimelerinin birleşiminden peydâ olmuştur. Pendnâmeler ve pendnâme niteliğindeki kitaplar sadece Türk edebiyatında değil, bütün dünya genelinde önemli bir yer tutar. Topluma belirli normlar, bir inanç, görüş ve amaç doğrultusunda yön verme işi; aydın, âlim, bilgin, mürşid diyebileceğimiz kişilerce manevi bir misyon olarak icra edilir.

Dünya edebiyatında Ezop Masalları, Beydeba' nın Kelile ve Dimne'si, La Fontaine'in fablları, Feridüddin Attar'ın Pendnâme'si, Mantıku't-Tayr'ı, Şirazlı Sâdî'nin Bostan ve Gülistan'ı, Molla Câmî'nin Bahâristan'ı ve daha pek çok esere bakıldığında bu eserlerin, okurlarına ve dinleyenlerine bir şeyler öğretmek; onları doğru, faydalı olana sevk etmek, ideal insan profilini oluşturmak gayesinde olduğu görülür.

Türk edebiyatında sözlü edebiyat döneminde atasözleri ile başlayıp Türk dilinin bilinen ilk yazılı kaynakları olan Göktürk Kitabeleri'nde, yönetenlerin gerek kendinden sonraki yöneticilere gerekse halka tecrübe ve birikimlerini öğüt halinde aktarma amacı güttüğünü söylemek mümkündür. İslâmiyet' in kabulüyle kaleme alınan ilk eserler; Kutadgu Bilig, Atabetü'l-Hakâyık, Divân-ı Hikmet'te de alegorik olarak ya da doğrudan öğüt verme, doğruyu gösterme amacı en üst seviyededir.

İlerleyen yüzyıllarda Yunus Emre, Mevlânâ, Ahmed Fakih, Gülşehri, Güvâhî, Nâbî, Erzurumlu İbrahim Hakkı, Ahmed Mürşidî ve adını sayamadığımız pek çok müellif tarafından Tanzimat yıllarına kadar pendnâme ve bu minvalde eserler yazılmıştır.

18.yüzyılda yaşamış Diyarbakirli Ahmed Mürşidî de âlim, mütebedeyyin bir şahsiyet olup H 1149/M 1736-37 yılında, 49 yaşındayken Pendnâme adlı eserini yazmıştır. Eser o günden bugüne hiç eksilmeyen bir teveccüh görmüştür. Çalışmamızda, bilhassa muhteva yönüyle günümüzde hâlâ geçerliliği olan bu eser ele alınmıştır.

Pendnâmeler içerik itibarıyla genelgeçer konuları ele alan, didaktik ve edebî eserlerdir. Mürşidî'nin Pendnâme'si, içinde yaşadığımız ve sahip olduğu pek çok değerini yitirmeye yüz tutan toplumumuzda; gelenek-görenek, nezâket, âdab-ı muâşeret, örf-âdet, din ve daha pek çok konuyu ihtiva etmesi yönüyle hâlâ önem ve

değerini korumaktadır. Çalışmamızda, böyle kapsamlı bir eserin bugün de okunup anlaşılabilmesi; bu vesileyle bize miras kalan, maddi-manevi zenginliklerimiz unutulmadan onlara sahip çıkılabilmesi; bunların 21.yüzyıl tarihine bir not düşülüp sonraki kuşaklara aktarılabilmesi hedeflenmiştir.

Diyarbakirli Ahmed Mürşidî, Pendâme'siyle 18. yüzyıldan günümüze kadar sesini duyurmayı başarabilmiştir. Müellif eserini uyaklı, vezinli bir şekilde; ayet ve hadislerden de iktibas ve telmihlerle bazen atasözleri çağrışımlarıyla bazen vecize olabilecek mahiyette beyitlerle akıcı, sade ve edebi bir dille kaleme almıştır. Tüm bunlar gözetilerek; içinde yaşadığımız, insanlığın ilk yerleşim yerlerinden olan ve 33 medeniyete ev sahipliği yapmış kadim şehir Diyarbakır'ın edebi zenginliğine de bir ayna tutma, şehrin bu yönünün de bilinirliğini artırma amacı gözetilerek bu eser üzerine çalışılmıştır.

Çalışmamızda, “İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi yazmaları No:2150 Şemseddin er-Rıfkı tarafından rık’a hatla istinsah edilen Pendnâme nüshası” esas alındı. M. Sait Mermutlu¹ tarafından 2012 yılında transkripsiyonu yapılan “Diyarbakirli Ahmed Mürşidî-Pendnâme” kitabına bağlı kalındı. Metnin tetkiki esnasında yazarın gözünden kaçan birtakım hususların aslı için Pendnâme’nin orijinal metnine başvuruldu.

Mürşidî’nin Pendnâmesi’nin daha önce 1-50 varaklık kısmının dil içi çevirisi Hilâl Çakmak² tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışıldığından bizim çalışmamız, 122a-168b (s.140-184) varak aralığında yapıldı. Mebhaslar 1,2,3...,10 şeklinde numaralandırıldı. Çalıştığımız bu mebhas aralığı Pendnâme’ de 21,22,23...,30. mebhaslara tekâbül etmektedir.

¹ M. Sait Mermutlu, **Diyarbakirli Ahmed Mürşidî (Pendnâme)**, Büyüyenay Yayınları, İstanbul, s.14.

² Hilal Çakmak, **“Diyarbakirli Ahmed Mürşidî’nin Pendnâmesi’nin dil içi çevirisi”**, Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır 2019.

Geniş, titiz bir kaynak ve literatür taramasının ardından çalışmamızın giriş kısmında pendnâme kelimesinin sözlük anlamları verilir ve klasik edebiyatta pendnâme türünden, bu türün özellik ve öne çıkan örneklerinden bahsedildi.

Üç bölüm olarak tanzim edilen çalışmamızın birinci bölümünde; Ahmed Mürşidî'nin hayatı ve şahsiyeti, eserleri, Pendnâmesi'nin Türk edebiyatındaki yeri ve önemi, Pendnâme eseri özelinde Mürşidî'nin dil ve üslûp özellikleri hakkında bilgi verilmeye çalışıldı. Dil içi çevirisini yaptığımız aralıkta, tespit edebildiğimiz arkaik kelimeler örneklendirilerek eserdeki beyitlerle bu kelimelerin kullanımı gösterildi.

İkinci bölümde, 10 mebhasın 9'unda yer alan 19 ibretli hikâye muhteva açısından incelenip kişi, yer, zaman, konu ve ana fikir alt başlıklarıyla tahlil edildi. Çalışmamızda yer alan 10 mebhasın hangileri olduğu, aşağıda başlıklar halinde verilmiştir:

İhanet, Rıza ve Sabır, Fitne ve Fesat, Dedikodu, Övünme ve Ayıplama, Kibir ve Kıskançlık, İblis'in İtirazı, Kibir, Tevbe ve İstiğfar, İman ve Nikâh Tazeleme.

Her mebhasta yer alan her bir hikâyenin yanına, parantez içinde, mebhasın kitapta yer aldığı sayfa aralığı belirtildi. “İman ve nikâh tazeleme” hakkındaki 10. mebhası, müellif bir hikâye çerçevesinde ele almadığı için; bu mebhasta İslâm peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v.)'in hadislerinden de örneklerle imân ve nikâh konularının yeri ve ehemmiyetine dair değerlendirmelerde bulunuldu.

Üçüncü bölümdeyse çalışmanın çıkış noktası olan dil içi çevirilere yer verildi. Çeviriler yapılırken pek çok sözlüğe, kaynağa başvuruldu. Kelimelerin olası, mahalli anlamlarını öğrenmek; dil içi çeviriyi en doğru şekilde yapabilmek amacıyla zaman zaman Diyarbakır' da yaşayan, eski Diyarbakır'ı ve yöre ağzını bilen kıymetli büyüklerimize de danışıldı.

Tüm bu itina ve hassasiyetlere rağmen, ister istemez çalışmamızın hata ve eksikleri olabileceğinin de bilincindeyiz.

Evvela bu değerli eseri bize miras bırakan merhum Diyarbakirli Ahmed Mürşidî'yi rahmetle anarken her zaman, her koşulda verdiği destek ve sağladığı motivasyon için çok değerli danışman hocam Doç. Dr. Mustafa Uğurlu ARSLAN 'a; daima ve koşulsuzca yanımda olan, beni destekleyen; maddi-manevi hiçbir

fedakârlıktan kaçınmayan en kıymetlilerim annem-babam ve tüm aileme, moral desteği ve sevgilerini esirgemeyen yeğenlerime sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Bu çalışmada; 18. asırda Diyarbakır'da doğup yaşamış mutasavvıf, mütedeyyin ve âlim bir şahsiyet olan Ahmed Mürşidî'nin Pendnâme'sinin 122a-168b aralığındaki yaklaşık 50 varlığının günümüz Türkçesine dil içi çevirisi yapıp belirtilen aralıktaki hikâyeler tahlil edildi.

Giriş kısmında pendnâme türüne ve bu türde yazılan eserlere genel bir bakıştan sonra birinci bölümde müellifin hayatı, şahsiyeti ve eserleri; Pendnâme eserinin Türk edebiyatındaki yeri ve önemi hakkında bilgi verilip Pendnâme' den hareketle Mürşidî'nin dil ve üslûp özelliklerinden bahsedildi. Pendnâme' de saptanan arkaik kelimelerden örnekler verildi.

İkinci bölümde hikâyeler muhteva açısından incelenip kişi, yer, zaman, konu ve ana fikir bağlamında; ayet ve hadisler ışığında tahlil edildi.

Üçüncü bölümde 122a-168b aralığının dil içi çevirisine yer verildi. Beyitlerde tespit edebildiğimiz, ayet ve hadislere yapılan iktibas ve telmihler dipnotlarla belirtilmeye çalışıldı.

Sonuç kısmındaysa Mürşidî ve Pendnâmesi'nin, bugün de yarın da toplumu maddi-manevi eğitmeye muktedir bir muhteva, belâgat ve fesâhata hâiz olduğu ifade edildi.

Anahtar Sözcükler

Pendnâme, Ahmed-î Mürşidî, Pend-i Ahmediyye, Dil İçi Çeviri, Diyarbakir

ABSTRACT

In this study; Approximately 50 pages between 122a-168b of the Pendnâme of Ahmed Mürşidî, a mystic, pious and scholarly figure who was born and lived in Diyarbakır in the 18th century, were translated into modern Turkish and the stories in the specified range were analyzed.

After a general overview of the pendnâme genre and the works written in this genre in the introduction, the author's life, personality and works are discussed

In the first section; Information was given about the place and importance of the work Pendnâme in Turkish literature, and Mürşidî's language and style characteristics were mentioned based on Pendnâme. Examples of archaic words found in Pendnâme were given.

In the second part, the content of the stories is given and the stories are discussed in the context of person, place, time, subject and main idea; It was analyzed in the light of verses and hadiths.

In the third part, the intralingual translation of the range 122a-168b was included. The quotations and allusions to verses and hadiths that we could detect in the couplets were tried to be stated with footnotes.

In the conclusion, it was stated that Mürşidî and his Pendnâme have a content, eloquence and rhetoric that is capable of educating the society materially and spiritually today and tomorrow.

Keywords

Pendnâme, Ahmed-î Mürşidî, Pend-i Ahmediyye, Intralingual Translation, Diyarbekir

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖN SÖZ.....	I
ÖZET.....	V
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	VII
KISALTMALAR	X
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM.....	4
1. AHMED MÜRŞİDÎ’NİN HAYATI VE ŞAHSİYETİ.....	4
2. ESERLERİ	5
2.1-Yusuf u Züleyha	5
2.2. Pendnâme (Pendnâme-i Ahmediyye/ Ahmediyye/ Pend-i Mürşidî)	5
3. AHMED MÜRŞİDÎ’NİN PENDNÂME’SİNİN TÜRK EDEBİYATINDAKİ YERİ VE ÖNEMİ.....	9
4. DİL VE ÜSLÛP ÖZELLİKLERİ.....	11
5. ARKAİK KELİMELEER.....	16
2. BÖLÜM.....	19
HİKÂYELERİN MUHTEVÂ AÇISINDAN İNCELENMESİ	19
1. Mebhas ihânet Hakkında	19
1.1.Hikâye (s.141,142).....	20
1.2.Hikâye (s.142).....	22
1.3.Hikâye (s.142-143)	24
2. Mebhas Rızâ ve Sabır Hakkında	27

2.1.Hikâye (s.145).....	27
2.2.Hikâye (s.147).....	30
3. Mebhas Fitne ve Fesât Hakkında	31
3.1.Hikâye (s.148,149).....	31
4. Mebhas: Dedikodu Hakkında	34
4.1.Hikâye (s.153,154).....	34
5. Mebhas: Övünme ve Ayıplama Hakkında.....	36
5.1.Hikâye (s.155,156).....	36
5.2.Hikâye (s.156-158)	38
5.3.Hikâye (s.159,160).....	39
5.4.Hikâye (s.160-162)	41
6.Mebhas Kibir ve Kıskançlık Hakkında.....	43
6.1.Hikâye (s.163-166)	43
6.2.Hikâye (s.167,170).....	45
7. Mebhas: İblis'in İtirazı Hakkında	46
7.1.Hikâye (s.170-172)	46
8. Mebhas: “Kibir Hakkında”	47
8.1.Hikâye (s.173,174).....	47
8.2. Hikâye (s.174-176)	49
8.3.Hikâye (s.176-178)	51
9. Mebhas: Tevbe ve İstiğfar Hakkında	52
9.1.Hikâye (s.180,181).....	52
9.2.Hikâye (s.181-183)	54
10. Mebhas: İman ve Nikâh Tazeleme Hakkında (s.184)	56
3. BÖLÜM.....	58

DİYARBEKİRLİ AHMED MÜRŞİDÎ'NİN PENDNÂME' SİNİN (122a-168b)	
DİL İÇİ ÇEVİRİSİ	58
Fî Beyân-ı Mebhas-ı İhânet (İhânet Hakkında)	58
Fî Beyân-ı Mebhas-ı Tahammül (Rızâ ve Sabır Hakkında).....	78
Fî Beyân-ı Mebhas-ı Fitne ve Fesâd (Fitne ve Fesât Hakkında)	93
Fî Beyân-ı Mebhas-ı Ahvâl-i Gıybet (Dedikodu Hakkında).....	110
Fî Beyân-ı Mebhas-ı Ahvâl-ı Fahr ve Dahl (Övünme ve Ayıplama Hakkında)	128
Fî Beyân-ı Mebhas-ı Ucb u Hased (Kibir ve Kıskançlık Hakkında)	163
Fî Beyân-ı Mu'âraza-ı İblîs Aleyhi'l-la'ne (İblis'in İtirazı Hakkında)	200
Fî Beyân-ı Mebhas-ı Kibr (Kibir Hakkında).....	213
Fî Beyân-ı Mebhas-ı Tевbe ve İstiğfâr (Tevbe ve İstiğfar Hakkında).....	239
Fî Beyân-ı Mebhas-ı Tecdîd-i îmân ve Nikâh (Îman ve Nikâh Tazeleme Hakkında)	261
SONUÇ.....	263
KAYNAKÇA	265

KISALTMALAR

bk. Bakınız

bs. Baskı, basım

C. Cilt

H Hicri

haz. Hazırlayan

Hız. Hazreti

M Milâdi

No. Numara

s. Sayfa

S. Sayı

s.a.v. Sallallâhü aleyhi ve sellem

TDV Türkiye Diyanet Vakfı

vb. Ve benzeri

vr. Varak

yy. Yüzyıl

GİRİŞ

Pendnâme, Farsça kökenli bir kelime olup sözlükte “öğüt kitabı, nasihat kitabı” anlamına gelmektedir. ” *Bu hususta Arap ve İran geleneğinde de pek çok eserin kaleme alındığı bilinmektedir. Türkler’in nasihat kitapları yazmaları ise Müslüman olduktan sonraki dönemlere rastlar. Şâir ve müellifleri bu konuya yönlendiren başlıca etken İslâm dininin nasihat dini olduğunu vurgulayan âyet ve hadislerdir.*”³ Klasik Türk edebiyatı içerisinde yer alan pendâmeler ve pendnâme niteliğindeki eserler ahlâki, dinî- tasavvufî konuları didaktik bir üslûpla; çarpıcı ifadelerle anlatan manzum, mensur bazen de manzum ve mensur karışık eserlerdir. Pendnâmeler, mesnevi nazım şekliyle kaleme alınırlar. Bazı nasihatnâmelere, pendnâme isminin verilmesi Feridüddin Attar ile başlamıştır. Zira Attar’ ın aynı isimde bir eseri vardır. Kaynaklar Attar’ın, H 513/M 1119’da Nişabur yakınlarında bir köyde doğduğunu söyler. Yüzyıllar boyunca Müslüman-Doğu ülkelerinde halkın her kesimi tarafından okunmuş, dinlenmiş olan bu eser halk üzerinde derin bir etki yaratmıştır. Çünkü sosyal hayatı düzenleyen, dinî ahlâk ve görgü kurallarını dahi ihtiva etmektedir. Eser aynı zamanda asırlar öncesinde bile Doğu-İslâm edebiyatının biçem, biçim ve içerik bağlamında ulaştığı yüksek noktayı göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

Attar’ın *Pendnâme*’sinin farklı yüzyıllarda mükerrer olarak tercüme ve şerh edilmiş olması, eserin Türk edebiyatı üzerindeki derin tesirinin bir göstergesidir. Yine edebiyatımızdaki pendnâme ve benzer nitelikli eserlere etkisi ve feyzolması bakımından Molla Câmî’nin *Bahâristan*, Sâdî’nin *Bostan* ve *Gülistân*, Beydeba’nın *Kelile ve Dimne* eserleri de kaynak teşkil etmektedir.

Dinî-ahlâkî- sosyolojik-didaktik eserlerin Türk-İslâm edebiyatındaki başlangıcını 11.yüzyıla değin götürmek yanlış olmaz. İslâmiyet’in kabulüyle birlikte Yusuf Has Hâcib Kutadgu Bilig’le, 12. yüzyılda Yükneklî Edip Ahmet *Atabetü’l-Hakâyık*’la Hoca Ahmed Yesevî *Divân-ı Hikmet*’le pendnâmelerle benzerlik teşkil eden eserler ortaya koymuştur.

³ İskender Pala, Nasihatnâme, TDV İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul 2006, C.32, s.409.

13.yüzyıla geldiğimizde Hoca Ahmed Fakih *Çarhnâme*'siyle, Mevlânâ tamamını sayabileceğimiz eserleriyle, Nasreddin Hoca nükteli üslubu; dikkat çeken ve güldürürken düşündüren fıkralarıyla Yunus Emre *Risâletü'n-Nushiyye* adlı eseriyle dikkat çeker.

14.yüzyılda Emir Oğlu Pîr Mahmud *Bahtiyarnâme*, Gülşehrî *Mantıku't-Tayr*, Âşık Paşa *Garipnâme*, Kul Mesud *Kelile ve Dimne Tercümesi* ile pendnâme türünde verdikleri eserleriyle öne çıkarlar.

15.yüzyılda *Pendnâme* eseriyle Aydınlı Dede Ömer Rûşenî, *Vikâyenâme*'si ile Devletoğlu Yusuf, *Ferahnâme*'si ile Hatiboğlu, Akşemseddin'in oğlu Hamdullah Hamdi'nin mesnevileri ve farklı kişilerce yazılan mevlidler, bu türün devamı kapsamında ele alınabilir.

16.yüzyılda Taşlıcalı Yahya'nın hamsesine bakıldığında neredeyse bütün mesnevileri az da olsa ahlâki unsurlar taşır. Mercimek Ahmed'in *Kabusnâme Çevirisi*, Birgivî Mehmed Efendi'nin *Vasiyetnâme*'si de bahsedilen pendnâme ve pendnâme nitelikli eserlerin en yalın olanlarından.

Türk edebiyatındaki pendnâmelerin çoğunlukla Attar'ın *Pendnâme* eserini örnek alıp okura dinî-tasavvufî öğütler vermeyi amaçladığına değinmiştik. 16. yüzyılda Güvâhî'nin yazdığı *Pendnâme*; içinde barındırdığı Anadolu'ya ait atasözü, deyimlerle; fıkra ve masallarla diğer pendnâmelere nazaran farklılık arz etmektedir.

16. yüzyılda Kınalızâde Ali Çelebi 'nin *Ahlâk-ı Alâî*, Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın *Marifetnâme* eserleri de ahlâk konularını işler. Nâbî' ye ait olan fakat ahlâkın tam bir sistem içinde ele alınmadığı *Hayriyye* isimli eser de saydığımız diğer eserlerle aynı ahlâk anlayışını kaleme alır.

Bu yüzyılda İbrahim Gülşenî ve Gubârî'nin de *Pendnâme* isimli birer eseri vardır.

17.yüzyılda Ömer Fuâdî Efendi ve Askerî; 18.yüzyılda Diyarbakirli Ahmed Mürşidî, Rusçuklu Zarîfî Ömer Efendi, Naim Temeşvarî, Osmanzâde Tâib 'in *Hülâsatü'l-Ahlâk*, Nahifi Süleyman 'ın *Nasihatü'l-Vüzerâ* ve yüzyılın sonunda Sünbülzâde Vehbî' nin *Lütfiyye*'si; 19. yüzyılda Vak'anüvis Esad Mehmed Efendi 'nin

Pendnâme'si bu türün dikkate değer önemli eserlerdir. Tanzimat yıllarına değin pendnâme tarzında kitapların yazımı sürer.⁴

Pendnâmeler ve pendnâme vasfındaki eserler ekseriyetle tevhid, münacaat, naat ve zamanın padişahına övgü ile başlar. Bazen de didaktik eserlerde küçük bir başlangıç yapıp ardından konuya girildiği de görülür. Pendnâmeler, çok fazla konuya değindiğinden genellikle alt başlıklara ayrılır. Dinî-tasavvufî, ahlâk içerikli bu eserlerde öğretme kaygısı ön plândadır. Ele alınan konuların ayet ve hadislerle desteklenmesi verilmek istenen mesajın, okuyan ve dinleyenlerin üzerindeki etkisini perçinlemesi ve verilen öğüdün davranışa aksetmesi açısından daha teşvik edici, önemli bir husustur.

⁴ Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Rıdvan Canım, “Pendnâmeler ve Türk Edebiyatında Benzer Nitelikli Öğüt Kitapları”, **Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 1988, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/omuefd/issue/20282/214985>, (06.06.2024), s.153-160.

Mahmut Kaplan,” Manzûm Nasihat-nâmelerde Yer Alan Konular”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S.9, s.133-185.

1. BÖLÜM

1. AHMED MÜRŞİDÎ’NİN HAYATI VE ŞAHSİYETİ

Ahmed Mürşidî, 18. yüzyılda yetişmiş, ilim adamlarımızdandır. H 1100 /M 1888-99 yılında Diyarbekir’in Yenikapı semtinde hayata gözlerini açtığı söylenir. Babası Osman Ağa isminde bir zattır. Anne ve babasını çocukken kaybettiği için öksüz ve yetim kalmıştır. Nakşibendî meşâyihından Birecikli Şeyh Ebû Bekir Efendi’nin tarikatına (muhtemelen Uşşâkiyye’ye) intisap etmiş sonra da Şeyh Ebû Bekir Efendi’nin halifesi olmuştur. “Mürşidî Ahmed Efendi Hanesi” olarak tanınan Yenikapı semtindeki yerinde ibadet ve taatle işigâl etmiştir. H 1145/M 1732-33’te hacca gitmiş, birçok kutsal mekânı görme fırsatı bulmuştur. Hac dönüşünde memleketi olan Diyarbekir’e dönmüş, kültür ve edebiyat âlemimizde önemli bir yeri olan Pendnâme’sini H 1149/M 1736-37’de yazmıştır. Ömrünün son vakitlerinde, o zaman için Diyarbekir’e bir saat mesafede olup şu an il merkezi hudutlarında kalan Ali Pınarı köyüne göç etmek zorunda kalmıştır. Bu zorunlu göçe kendisini rahatsız eden bir kedinin sebep olduğu iyi bilinen bir tevâtürdür. H 1174/M 1760-61 yılında Hakk’ın rahmetine kavuşmuştur. Kitabında Hanefî mezhebinden olduğunu kendisi söylemiştir.

Mürşidî orta boylu, yuvarlak ve geniş çehreli, namaza ve oruca çok düşkün, gayet mütevazı, halim, cömert bir zat olduğu rivayet edilmektedir. 49 yaşında yazdığı Pendnâmesi’nde sakalının ağardığını anlatmıştır. İki defa evlenmiştir. “Evladını ver mektebe” mısrasıyla çocuk sahibi olduğu anlaşılıyorsa da soyunu devam ettirecek birinin olup olmadığı bilinmemektedir.⁵

⁵ Bk. Ali Emirî, **Tezkire-i Şuarâ-yı Amid**, Dersaadet Yayınları C.1, s.5.

Mermutlu, **Diyarbakirli Ahmed Mürşidî -Pendnâme**.

2. ESERLERİ

Ahmed Mürşidî'nin bilinen iki eseri mevcuttur. Ancak Ali “Emîrî Tezkire-i Şuarâ-yı Amid” ve Şevket Beysanoğlu “Diyarbakırlı Fikir ve Sanat Adamları” kitaplarında şairin başka eserlerinden de söz eder.

“Müşârun-ileyhin bâlâda zikri mürur eden Pendnâme-i alîlerinden başka Vilâdet-i Hümâyûn-i Risâlet Penâhî ile müzeyyen bir Mevlid-i Şerif’i ve Hikâye-i Cenâb-ı Yusuf u Züleyhâ gibi daha ba’zı âsâr-ı mübârekesi vardır.”⁶

“Ahmed Mürşidî’nin bundan başka ‘Yusuf ve Zeleyha’, ‘Mevlûd-i Nebî’, ‘Vilâdeti Hümâyûn’dan Risâlet Penâhî’ adlı üç eseri daha vardır.”⁷

2.1-Yusuf u Züleyha

“27 başlık altında mesnevi nazım şeklinde kaleme alınmış olan eser 2590 beyitten oluşmaktadır. Eser, fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün kalıbıyla yazılmıştır. Ahmed Mürşidî, meydana getirdiği eserlerinde özellikle Yûsuf u Züleyhâ mesnevisinde, doğrudan halka hitap etmekte, halkı hem bilgilendirmekte hem de eğitmektedir. Eser İdris Kadioğlu tarafından neşredilmiştir.”⁸

2.2. Pendnâme (Pendnâme-i Ahmedîyye/ Ahmedîyye/ Pend-i Mürşidî)

Ahmed Mürşidî’nin Pendnamesi’nin “sekiz yazma nüshası vardır. Bu nüshalar; İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Yazmalar No: 2150; Millet Kütüphanesi No: 1882; Erzurum Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Kitaplığı No:111; Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Bölümü No:3543 (bk. Çakmak 2019:

⁶ Ali Emîrî Efendi **Tezkire-i Şu’arâ-yı Âmid**, İdris Kadioğlu (haz.), Sonçağ Yayıncılık, Ankara 2014. s.35.

⁷ Şevket Beysanoğlu, **Diyarbakırlı Fikir ve Sanat Adamları**, Diyarbakır’ı Tanıtma Derneği Neşriyatı, İstanbul, 1957, s.222.

⁸ İdris Kadioğlu, "Kıssadan Hisse, Diyarbakırlı Ahmedî'nin Yûsuf ile Züleyhâ Hikâyesi". **Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2009, https://dergipark.org.tr/tr/pub/diclesosbed/issue/61609/920119#article_cite (06.06.2024), s.104-115.

7); Milli Kütüphane’de 1882, 784 ve 2113; Konya İzzet Koyunoğlu Kütüphanesi No:13662”⁹

Eser üzerine yapılan çalışmaların bir kısmı eserin belirli bölümlerini kapsamaktadır. İlk 5094 beytinin tenkitli metnini Behsat Karpınar, geriye kalan 4463 beytinin tenkitli metnini ise Seydi Türkeri yüksek lisans tezi olarak hazırlamıştır. Hilal Çakmak, eserin 1-50 varak arası dil içi çevirisini yüksek lisans tezi olarak çalışmıştır. Fatih Aslan “Ahmed Mürşidî Efendî’nin Pendnâmesindeki değer eğitimi unsurlarının incelenmesi”, Rıdvan Güneş de “Diyarbakirli Ahmed Mürşidî’nin Pendnâmesi’ndeki tasavvufî temalar” başlığıyla birer yüksek lisans çalışması yapmışlardır.¹⁰

Pendnâme’nin beyit sayısı neşirlerine göre farklılık arz etmektedir. “*Eserin Matba’a-yı Osmâniyye, İstanbul 1303/1885-86 baskısında 9033 beyit bulunmaktadır. Bunların arasında 8 bendlik bir murabba (s. 340-341), 8 beyitlik bir kasîde (s. 384), 5 bendlik bir murabba (s. 444), 8 bendlik bir murabba (s. 450-451) ve 22 bendlik bir murabba (s. 467-469) olduğunu da belirtirsek mesnevîdeki beyit sayısı 8939 olarak karşımıza çıkmaktadır. Hüseyin Rahmi Yananlı neşri, bu matbû nüshayı esas aldığı için aynı beyit sayısına sahiptir. Ali Çelik ise, Halkın Hadis Bilgisi ve Bilgi Kaynakları (Ahmediyye Örneği) isimli çalışmasında, mesnevî türünde yazılmış bir nasihat kitabı olarak tanımladığı Ahmediyye’nin beyit sayısını 8761 olarak vermektedir (2009: 183). M. Sait Mermutlu, eserin 10.000 beyitlik olduğunu söylüyorsa da (2012: 15) çalışmasındaki beyit sayısı 8830’dur. Bunlar arasında 8 bendlik bir murabba (s. 228-229), 8 beyitlik bir kasîde (s. 255), 5 bendlik bir murabba*

⁹ Seydi Türkeri, “Pendnâme/ Ahmediyye (Ahmed Mürşidî) “ , **Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü**, <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/pend-name-ahmediyye-ahmed-mursidi> (06.06.2024).

¹⁰ Bk.Seydi Türkeri, “**Ahmed Mürşidî’nin Ahmediyesi Tenkitli Metin**”(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya 1999.

Behsat Karpınar, “**Ahmed Mürşidî’nin Pendnâme’sinin (İlk 5094 Beyiti) tenkitli çeviri yazısı ve metni**”, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya 2019.

Çakmak, “**Diyarbakirli Ahmed Mürşidî’nin Pendnâmesi’nin dil içi çevirisi**”...

Fatih Aslan, “**Ahmed Mürşidî Efendî’nin Pendnâmesindeki değer eğitimi unsurlarının incelenmesi**”,Yüksek Lisans Tezi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağrı 2019.

Rıdvan Güneş, “**Diyarbakirli Ahmed Mürşidî’nin Pendnâmesi’ndeki tasavvufî temalar**,” Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır 2023.

(s. 290-291), 8 bendlik bir murabba (s. 295-296) ve 22 bendlik bir murabba (s.305-06) olduğunu da belirtirsek mesnevînin bu neşirdeki beyit sayısı 8736 olur.”¹¹

Eserin muhtevasına gelince dünya ve ahirete dair insanı ilgilendiren hemen her konuya değinilmiş, eser mebhaslar halinde kaleme alınmıştır. Mebhaslarda; fakirlik, dünya malı, beş vakit namaz, bekârlık, evlilik, ana-baba hakkı, komşu hakkı, eşlerin hakları, namus, rızık, açgözlülük, zenginlik, haramlar, emanet, devlet yönetimi, cömertlik, misafirlik, ihanet, rıza ve sabır, fitne ve fesat, dedikodu, övünme ve ayıplama, kibir ve kıskançlık, şeytan, tövbe ve istiğfar, îman, günahlardan kaçınmak, dua, şükür ve hamd, nefsin çeşitleri, Kur'an okuma, hasret, gözyaşı, Allah'ı anmak, ilahî aşk, tütün, Peygamber aşkı, salavat, peygamberlerin mucizeleri, velilerin kerametleri, mecnunun sözleri ve halleri, cifr, simyâ, sihir, ümmetin övgüsü, âlimler, ölüm, kabir, dünyayı kötöleme, kıyamet, mahşer ve mîzân, zekât vermeyenler, alışverişte hile yapanlar, yalan yere şahitlik edenler, şahitlikten kaçınanlar, zina edenler, komşusunu incitenler, saz çalanlar, yetim malı yiyenler ve cennete girecek kadınlar gibi konular işlenmiştir. Mürşidî'nin Pendnâme'si, şekil ve söyleyiş yönüyle edebî; içerik yönüyle sosyolojik bir eserdir. Barındırdığı konuların evrenselliği ve genelgeçerliğiyle yazılışından üç asır sonrasına da tüm çağlara da hitap edebilecek muhtevada manzum bir yapıttır. Müelllif, eserinde her yaş ve seviyeden okura ulaşmayı hedeflemesi hasebiyle sade, anlaşılır bir dil kullanmış; ele aldığı konuları ayet ve hadislerle mesnetlendirip yer yer iktibaslar ve telmihlerle güçlendirmiştir. Eserin İstanbul Üniversitesi'ndeki yazma nüshasında yetmiş yedi mebhas yer almaktadır.

”Mukaddimede verilen bilgilerden anlaşıldığına göre Ahmed-i Mürşidî, Mürîdî'nin Pend-i Ricâl adlı mesnevîsini görüp okumuş ve ona nazîre yazmaya karar vermiştir. Eserini oluştururken de kendi ifadesine göre 'on sekiz hikâyeyi' o eserden

¹¹ Atabey Kılıç, Diyarbakırlı Ahmed-i Mürşidî'nin Pendnâme Adlı Mesnevisi ve Neşri Üzerine Notlar, **VIII. Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu**, Diyarbakır 15-17.11.2014, s.288

almıştır.”¹² Müellif eserinin girişine “Besmele (Bismillâhırrâhmanırrahîm)” bölümüyle başlamaktadır. Burada bize önemli bir bilgiyi, on sekiz hikâyeyi Mürîdî’den alıntılıdığını bizzat kendisi de beyân ederek şöyle der:

*Mürîdî didi bir pend ibtidâdan
Ki on sekiz hikâye aldım andan (26)*

Buradan hareketle eserin, Mürîdî’nin *Pend-i Ricâl* isimli manzûm ve nasihatnâme türündeki eserine nazîre olup özgün bir eser olmadığı kanısına varanlar da mevcuttur.¹³ Aynı zamanda Mürşîdî, *Pendnâme*’sine “Erzurumlu Muhammed Şerîfî (öl. 1260/1844) tarafından 1226/1811 tarihinde *Pend-i Gülistân* adlı bir nazîre yazılmıştır.”¹⁴ Bu bilgidен hareketle Mürşîdî’ nin eserini orijinal saymayıp; yazımı evvelden beri süregelen pendnâmelerin yeni ve güncel sayılacak bir nevi olarak değerlendiren, bu eseri nazîre olarak müsemma edenlere karşın, Mürşîdî’ nin eserinin bir kısmı nazîre kabîlinden olsa dahi onun eserine de başka bir müellifçe nazîre yapılmış olması Mürşîdî’nin oldukça başarılı olduğunun bir ibaresi olarak görülebilir.

Mürşîdî’ ye ait olan *Pendnâme* isimli eser Yazıcızâde Ahmed Bîcân Efendi’nin zannedilmiş, öyle ki eserin 1873 yılında yapılan taşbasması nüshasında yazarı olarak Ahmet Bîcân gösterilmiştir.

Mürşîdî’ nin *Pendnâmesi* üzerine çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Ele alınan konuların genelgeçerliliği, müellifin samimi üslûbu ve yazıldığı yüzyıla nazaran sade dil ve anlatımıyla her seviyeye hitap eden eser; bugün de önemini ve hak ettiği yeri korumaktadır. Son yıllarda eser üzerine yapılan farklı ana bilim dallarındaki yeni

¹² Kılıç, “Diyarbakırlı Ahmed-i Mürşîdî’nin *Pendnâme* Adlı Mesnevisi ve Neşri Üzerine Notlar”, s. 289

¹³ Bk. Canım, “*Pendnâmeler ve Türk Edebiyatında Benzer Nitelikli Öğüt Kitapları*”, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/omuefd/issue/20282/214985>, s.158.

Kılıç, “Diyarbakırlı Ahmed-i Mürşîdî’nin *Pendnâme* Adlı Mesnevisi ve Neşri Üzerine Notlar”, s.289.

¹⁴ Türkeri, “*Pendnâme/ Ahmedîyye (Ahmed Mürşîdî)* “, <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/pend-name-ahmediyye-ahmed-mursidi>.

çalışmalar da eserin bilhassa muhteva yönünden zenginliğinin ve öneminin bir göstergesidir.

Farklı kaynakları taradığımızda Mürşidî' nin eserlerine dair şu bilgilere rastlarız. “*Ahmed Mürşidî'nin bundan başka 'Yusuf ve Zeleyha', 'Mevlûd-i Nebî', 'Vilâdeti Hümâyûn Risâlet Penahî' adlı üç eseri daha vardır*”¹⁵

“*Müşârun-ileyhin bâlâda zikri mürur eden Pendnâme-i alilerinden başka Vilâdet-i Hümâyûn-i Risâlet Penâhî ile müzeyyen bir Mevlid-i Şerif'i ve Hikâye-i Cenâb-ı Yusuf u Züleyhâ gibi daha ba'zı âsâr-ı mübârekesi vardır.*”¹⁶

3. AHMED MÜRŞİDÎ'NİN PENDNÂME'SİNİN TÜRK EDEBİYATINDAKİ YERİ VE ÖNEMİ

Ahmed Mürşidî (öl.1174/1760) eserini 1149/1736-37 tarihinde yazmıştır. Eser, Pendnâme-i Ahmediyye/ Ahmediyye/Pend-i Mürşidî adlarıyla da bilinir. Aruz ölçüsüyle kaleme alınmış ve aruzun genellikle “mefâilün mefâilün feûlün” ve “fâilâtün fâilâtün fâilün” kalıpları kullanılmıştır.

Toplum-birey, birey- yaratıcı ve bireyin diğer bireylerle olan ilişkilerine dair hemen her konudan bahsettiği mebhaslarla dinî, sosyolojik, psikolojik, pedagojik, ahlâki, maddi manevi pek çok hususta öğütler verir. İdeal, mutlu, ahlâklı bireyin fizikî ve ruhsal portresini, şiirin gücü ile tasvir edip geniş kitlelere, hatta yaşadığı dönemden üç asır sonrasına bugüne kadar ulaştırmayı başarır. Diyarbakirli Ahmed Mürşidî Efendi'nin Pendnâme'si, çağın zihniyetini aksettirmesi açısından mühimdir.

Ahmed Mürşidî ve eserleri, klasik Türk şiirinin yalnızca saraya yakın olan edebiyatçılar tarafından oluşturulmadığını göstermesi açısından dikkate değerdir. Yazıldığı döneme göre arı bir Türkçe ile eserler vermiş olması, ayrıca insanlar tarafından hem yaşadığı dönemde hem sonrasında ilgi görmüş olması bunu göstermektedir.

¹⁵ Beysanoğlu, *Diyarbakırlı Fikir ve Sanat Adamları*, s.222

¹⁶ Kadıoğlu, *Ali Emirî Efendi Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid*, s.35.

Müellifin, yazıldığı döneme göre arı bir Türkçe ile vücuda getirdiği Pendnâme' sinde yazdıkları, Güneydoğu Anadolu'da, İstanbul'dan hayli uzak bir şehir olan Diyarbakır'de doğup yaşamasına rağmen tüm Osmanlı ülkesine yayılmış; bu da onu mahallî olmaktan çıkarmıştır. Eserin, *“Tarlalarından dönen köylülere geceleri, hocalar tarafından okunduğu ve gözyaşlarıyla karşılandığı bilinir. Halk, kendilerine iyiliğin faziletlerini, kötülüğün dünyada ve âhiretteki acı ve hazin neticelerini söyleyen bu manzum öğütleri dinlerler; içlerinden temizlendiklerini duyar ve ifade ederlerdi.”*¹⁷ Cümlelerinden de eserin hem Mürşidî'nin yaşadığı dönemde hem de sonrasında teveccühle karşılandığını anlamak mümkündür.

Mürşidî, günümüze değin gelen haklı bir üne vusul bulmuştur. Eserinde, içinde yaşadığı şehir olan Diyarbakır'ın etnik zenginliğinin de bir etkisi olarak Türkçe, Kürtçe, Ermenice, Arapça, Farsça kelimeler görmek mümkündür.

Mürşidî' nin Pendnâmesi, kırk altı beyitten müteşekkil bir “Besmele (Bismillâhirrahmânirrahîm)” ile başlar. Münacaat, naat, dört halifeye (çar yâr-ı güzîn) övgü bu bölümde yer alıp müstâkil birer bölüm halinde değildir. Ayrıca eserin sebebi telifi de bu bölümde bulunur. Eserde evvela bir konu ele alınır, ondan bahsedilir; akabinde konuya dair hikmetli bir hikâye anlatılır. Bu hikâyelerin bazıları ayet ve hadislerden iktibas ve telmih yoluyla desteklenir. Eserde aralara serpiştirilmiş “Kasîde-i Kur’ân-ı Kerîm, Kasîde-i Hâbhâb-ı Civân, Kasîde-i Kabristân, Kasîde-i Haşır” isminde dört tane de kaside yer alır. Müellif, her hikâyenin nihayetinde kendini tövbe ve istiğfara davet eder. Ekseriyetle her mebhâsin sonunu Hz. Muhammed’e salat ve selâm isteyip Ganî olan Allah’ tan okuyanı, dinleyeni, yazanı bağışlamasını dileyerek bağlar. Eserin sonunda dua ve telif tarihi de manzum olarak yer alır.

¹⁷ Bk. Nihat Sami Banarlı, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1998, C.2, s.796.

Ali Emîrî Efendi **Tezkire-i Şu’arâ-yı Âmid**, s.33.

4. DİL VE ÜSLÛP ÖZELLİKLERİ

Ahmed Mürşidî' nin dil ve üslûbu sade, anlaşılır, samimi ve ekseriyetle hikemîdir. Dil içi çevirisini yapıp incelemiş olduğumuz “Pendnâme” adlı eser bir öğüt, nasihat kitabıdır. Amaç, okura bir şeyler öğretmek; dinî, tasavvufî ve ahlâkî konularda okuru bilinçlendirip onun farkındalığını arttırmaktır. Türünün gereği, didaktik bir eserdir. Didaktik eserlerde, sanat ve estetik kaygı güdülmeksizin halka bilgi verilmek istenildiğinden; dil de her kesimden ve yaştan halkın anlayacağı şekilde kullanılmalıdır. Bu yüzden ağdalı, süslü bir dil yerine yalın ve anlaşılır bir dil kullanılması pendnâme türünün amacına hizmet eder. Ahmed Mürşidî’de de bu, tür ve üslûp uyuşmasını görmekteyiz. Eserde kâfiyeye dikkat edilmiş, redif de bolca kullanılmıştır.

Müellif, eserinde bazen Kur’an-ı Kerim bazen de hadislerden telmihler ve iktibaslarla sözlerinin, okur üzerindeki gücünü artırmıştır.¹⁸ Örneğin;

Hak Ta‘âlâ’dır Azizün Zü’ntikam

İntikâma sen viremezsin nizâm (23)

İntikam sahibi Aziz olan Allah’tır. Sen, intikâma bir nizam veremezsin.

Beytinde İbrâhîm sûresi 47. ayette geçen “*Fe la tahsebennellahe muhlife va'dihi rusûleh*

innellahe azizün züntikam”¹⁹ ayetine telmih olduğu görülmektedir:

Yâ İlâhî râh-ı Hak olan bize

Kıl bizi sâbit irelim tâ size

Ey İlâhi! Hak yolunda olan bizi, sana varana kadar bu yolda sabit kıl. (1021)

¹⁸ Bk. Şerife Uzun, “Diyarbakırlı Ahmed Mürşidî’nin Pendnâmesi’nde Ayet ve hadis İktibasları”, **Ali Emîrî Sempozyumu**, 2013, Diyarbakır, s.434.

¹⁹ **Kur’an-ı Kerim ve Meâli**, İbrâhîm, 14/47, Diyanet Yayınları, Ankara 2006.

Beytinde, “*Ey kalpleri evirip çeviren Allâh’ım! Benim kalbimi Sen’in dînin üzerine sâbit kıl.*”²⁰

hadisine telmih vardır.

8. mebhasın 1. hikâyesinde Hz. İbrâhîm ile Kârûn’dan bahsedilirken Kasas sûresi 78-82. ayetlere telmih olduğu görülmektedir:

“(78) Kârûn, ‘Bu serveti sahip olduğum bilgi sayesinde elde ettim.’ diye karşılık verdi. Bilmiyor muydu ki Allah ondan önceki kuşaklardan, ondan daha güçlü ve daha çok servet biriktirmiş kimseleri helâk etmişti. Ama suçluluğu kesinleşmiş olanlara artık günahları sorulmaz!

(79) Kârûn gösterişli bir şekilde kavminin karşısına çıkardı. Dünya hayatını arzulayanlar, ‘Keşke Kârûn’a verilenin bir benzeri bize de verilseydi! Doğrusu o çok şanslı!’ derlerdi.

(80) Kendilerine ilim verilmiş olanlar ise şöyle derlerdi: ‘Yazıklar olsun size! İman edip iyi işler yapanlar için Allah’ın mükâfatı daha üstündür. Ona da ancak sabredenler kavuşabilir.’

(81) Sonunda biz onu ve evini barkını yerin dibine geçirdik. Artık Allah’a karşı ona yardım edecek adamları olmadığı gibi, kendi kendini kurtarabilecek durumda da değildi.

(82) Daha dün Kârûn’un yerinde olmayı isteyenler bu defa, ‘Yazıklar olsun bize! Demek ki Allah rızkı kullarından dilediğine bol bol, dilediğine de ölçülü veriyormuş. Allah bize lutufta bulunmuş olmasaydı, bizi de mutlaka yerin dibine geçirmişti. Vah ki vah! Demek inkârcılar iflâh olmazmış!’ der oldular.”²¹

Pendnâme’ de sık sık “*e yâr, â yâr dinle, dinleyin*” nidalarına yer verilmesiyle okurda bir kendine gelme, söylenenlere kulak kabartma hali hâsıl edilmiş ve her okuyanda muhatabın bizzat kendisi olduğu hissi başarıyla yaratılmıştır.

Bir hikâyet dahî ibrâz idelim

²⁰ Tirmizî, Kader, 7.

²¹ Kasas, 28/78-82.

Dinle cânım seni ikâz idelim (62)

Bir hikâye de anlatalım. Dinle canım! Seni uyaralım.

Bir rivâyet kılalım sana â yâr

Dinle cânım tevbeye kıl itibâr (1228)

Ey yar! Sana bir rivâyet anlatalım. Rivâyeti dinle canım, tövbeye itibar

et.

Yer yer vezin gereği kelimelerde değişiklik yapıp “ey” yerine “e” dediği görülür:

Bir hikâyet söyliyim sana e yâr

Dinle anı fitnelerden kıl firâr (253)

Ey yar! Bir hikâye söyleyeyim sana. Onu dinle, fitneden uzak dur.

Yâ riyâ ola veyâ sum‘a e yâr

Ol ibâdet ecrin ider târümâr (704)

Ey yar! Ya riya veya başkaları görsün diye yapılan iş, o ibâdetin sevabını darmadağın eder.

Eserde dikkate değer bir diğer unsur da fabl özelliklerinin kullanılarak kıssadan hisselerin söylem ve okur üzerindeki etki gücünün sağlamlaştırılmış oluşudur. Kıssaların kahramanı bazen bir köpek bazen bir topal üvez bazen de devasa ve kibrine mağbun olmuş bir öküzdür. 5. mebhas 2. hikâye ve 8. mebhas 2. hikâye bu kullanımın güzel birer örneğidir:

Hâlık’ı virdi nutuk söyledi ol

Nir’ye beni iletirsün yâ Resûl (520)

Hâlık (olan Allah)’ı (izin) verdi, köpek konuştu. “Ey Resûl beni nereye götürürsün?”

Bir topal ivez ırag imiş yiri

Ol meğer kalmış ıvezlerden giri
Topal olduğu için diğerklerinden geride kalmış bir üvez varmış.

İrdi yoldâşlara itmişler ğazâ
Kâfirin cânına kılmışlar ceza
(Topal üvez) yoldaşlarının yanına geldi, onların kâfirlerle gaza edip
onlara ceza verdiğini gördü.

İtdi Rabbim yerimi dūr eyledin
Cümleden ednâyı ma‘zūr eyledin
Rabb’im yerimi uzak ettin. Bütün üvezlerden kusuru en aşağı olan beni
eyledin.

Ben ne kemter kul bulındım yâ Ğanî
Bu ğazâyâ görmedin lâyıık beni (1106-1109-)
Ey Ganî (olan Allah’ım)! Ben ne kadar değersiz bir kulum ki beni bu
gazaya lâyıık görmedin.

Eserde dikkatimizi çeken bir diğerk unsur da Mürşidî’ nin, Süleyman
Çelebi’nin 15. yüzyıl [(H 812) M 1409] da tamamladığı Vesîletü’n- Necât (Mevlîd)
isimli eseriyle olan söyleyiş benzerliğidir.

Merhabâ geldin didi âlem beği
Merhabâ ey mahlûkâtın yeğreki (154)

“ *Merhaba iy bûlbûl-i bâğ-ı cemâl*
Merhabâ iy âşnâ-yı Zü’l-celâl

Merhabâ iy âsi ümmet melcei
Merhabâ iy çâresüzler mencei

Merhabâ iy şâh- hurşîd-i Hudâ

Merhabâ iy Hakdan olmayan cüdâ

Merhabâ iy cân-ı bâkî merhabâ

Merhabâ uşşâka sâki merhabâ

Merhabâ iy andelîb-i bâğ-ı elest

Şevkun ile oldı âlem cümle mest

Merhabâ iy rahmeten li'l-âlemin

Merhabâ olan şefî'-ül-müznibin ”²²

Müellif, 16. yüzyılın önemli ve büyük şâiri Fuzûlî’ den 2 asır sonra dahi aynı konulardan şikâyetçidir. 3. mebhas, 332. beyitten itibaren rüşvetten şikâyet ederek Fuzûlî’ nin Şikâyetnâmesi’ ndekine benzer konulardan dem vurur.

Dünyevî işi idinmiş iltizâm

İrtişâsız hak işe dimez kelâm

Rüşvetsiz, doğru işe dair bir söz söylemez; çünkü dünyayla ilgili işleri daha lüzumlu bulurlar.

Her kime varup tehî kılsan niyâz

Görmesin andan güler yüz dîl-nüvâz

Her kime (elin) boş, varıp dileğini yerine getirmesi için yalvarsan ondan güler yüz görmez ve gönül okşayan (bir söz duymazsın).

Olsa ammâ elde rüşvet ber-güzâr

Senden eyi ol senin işin arar (332-334-)

²² Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: 2139 Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi: 450 Türk Klasikleri 30, **Mevlid-Vesilet-ün Necât**, Milli Eğitim Basımevi, 1990, s.29.

Ama elinde rüşvet olarak bir hediye götürsen senin işini senden daha iyi yapar.

“Selâm verdim rüşver değildir deyü almadılar

Hüküm gösterdim faidesizdür deyü mültefit bolmadılar”

Mürşidî didaktik bir eserin, kısıtlı dil manevralarına olanak sağlamasına rağmen; gerek belâgat gerekse fesâhat bağlamında maharetini gösterebilmiştir. Hem yazıldığı dönem hem de sonrasındaki yüzyıllarda ve bugün dahi okunuyor oluşu, akılda kalıcılığı; ele aldığı konuların genelgeçerliliğinin yanı sıra Ahmed Mürşidî’nin kalem oynatmadaki melekesinin de yadsınamaz bir göstergesidir.

5. ARKAİK KELİMELER

Güzel sanatlarda “klasik çağ öncesinden kalan” anlamına gelen arkaik kelimeler konuşulan ve yazılan dilde, kullanımdan düşmüş olan eski söz veya deyimlerdir. Ahmed Mürşidî’nin Pendnâmesi’nde “bilece, don, füdûl, gelipsen, hemîn, idiser, durıban, nâhır/ nâhir, yanışa varmak, şây eylemek” gibi arkaik kabul edebileceğimiz pek çok kelime kullanılmıştır.

Her gelen gidene virürdü ğıdâ

Bilece yirdi ta‘âm ıderdi du‘â (635)

Her gelen gidene yemek verirdi. (Onlarla) birlikte yemek yer, dua ederdi.

Son ucu ömrin ki irdi âhire

Kalur ol donlar ki itdin fâhire (1206)

Ömrün sonu geldiği zaman o övündüğün görünüşün (sonraki beyte bakınca bu anlam daha uygun düşüyor) / elbiselerin geride kalır.

Ol leb-i çâh içre irince Resûl
Didi ahvâlin ne gûne ya fûdûl (100)
Resûl, o kuyunun ağzına erişince dedi ki: Ey hadsiz! Halin nedir?

Kendi kârın'çün gelipsen âleme
Akıl dağıdup il işin arama (470)
Âleme kendi kârın için geldin, başkalarının ne yaptığıyla ilgilenme.

Cümlesinden hîle-bâz oldır hemîn
Cümlenin üstâdı olmuş ol la'în (726)
O, her zaman hepsinden hilebazdır. O lânetlenmiş, hepsinin üstâdı olmuştur.

Girdi âbid sûretine ol hemîn
Sûret-i Hak'tan görindi ol la'în (729)
O, hemen takva sahibi kılığına girdi. O lânetlenmiş (Ebyed), Hak'tan biri sûretinde göründü.

Leşkeri yok ne ile cenk idiser
Ol yalnız nice ğâlib olısar (1089)
Senin Rabb'in askeri yokken nasıl savaşıacak/ cenk edecek? O, tek başına nasıl galip gelecek?

Ol kuyunun ağzını nim tutdı ol
Hîle tuzâğın kurıban gitti ol (66)
O, kuyunun ağzını yarım bıraktı. Hile(li) tuzağı(nı) kurarak gitti.

Vakt irüşdi geldi nâhir köyine
Gelmez ol şahsın davarı evine (67)
Sığır sürüsünün/davar sürüsünün köyüne geri dönme vakti geldi. (Ama) o (hileci) kişinin davarı evine gelmedi.

Ol kul ider sen bunı şây eyleme

Kendini bu halka rüsvây eyleme (268)

O köle dedi ki: Sen bunu söyleyip de kendini el âleme rezil etme.

Yanışa vardım nidebilmem işi

Aldı beni bu nedâmet teşvişi

Yandım. Bu işi ne edeyim bilmem. Zihnimi meşgul eden bu pişmanlık, beni aldı.

Söyledi estağfirü'llâhe'l-azîm

Yanışa varup yanıldım yâ Kerîm (1135)

Ey Kerim (olan Allah'ım)! Ben yanılıp yanlış yaptım. Azim olan Allah'tan af dilerim dedi.

2. BÖLÜM

HİKÂYELERİN MUHTEVÂ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Bu bölümde 122a- 168b (s.140-184) varak aralığındaki toplam 10 mebhasta yer alan ibretli hikâyeleri inceledik. Mebhaslarda geçen hikâye sayılarını aşağıdaki gibi tespit ettik.

1. mebhas: 3 hikâye
2. mebhas: 2 hikâye
3. mebhas: 1 hikâye
4. mebhas: 1 hikâye
5. mebhas: 4 hikâye
6. mebhas: 2 hikâye
7. mebhas: 1 hikâye
8. mebhas: 3 hikâye
9. mebhas: 2 hikâye
10. mebhas: -

1. Mebhas ihânet Hakkında

Şâir; mebhasın girişinde ihânetten, öfkeli olmanın insana nasıl zarar verdiğinden, öfkenin sonunun hüsrân oluşundan; sabırlı ve tahammüllü olmanın bizleri Allah'ın dergâhına yaklaştıracığından bahsetmektedir. İki dünyada rahatı bulmak da bu fânî dünyadan elini eteğini çekmekle mümkündür. Yararlı sözler, Hakk'a dair ve yaradılış amacımıza uygun olmalıdır. Şâir Mürşidî bu durumu dizelerinde az ve öz olarak şu şekilde ifade etmiştir:

Bulmak istersen dü'âlem râhatın

Bu denî dünyâdan eyle uzleti

Halka uymayan selâmetler bulur

Her kim uyarsa melâmetler görür (7,8-)

Dünyaya niçin geldiğimizi unutup, oturup dünya üzerine sohbet etmek, insanı Hakk'tan uzaklaştıracak ve dünyaya yakınlaştıracak konular üzerine kelâm etmek insana bir fayda sağlamaz. Bu tür sohbetlerde edilen sözler insanın kalbini Allah'tan uzaklaştırır, soğutur. Bu da insanın içinde bir boşluk oluşmasına sebep olur. İnsanın kalbinde bir yılan hâsıl olur, içini yer bitirir. Şüphesiz ki bunların zararı yine bizedir. Kalbimizde kin tutmaya başlarız, bu da bizi ateşler gibi yakıp rahat bırakmaz; halsiz düşeriz.

Aynı mebhasta, Allah dileyip izin vermediği müddetçe insanın başına kötü bir şeyin gelemeyeceğinden söz eder. Suçsuz olduğumuz halde bir kişi din ve ırzımız haricindeki hususlarda bize zarar verirse buna tahammül edip bundan şikâyet etmememizi, o kişiyi Allah'a havale etmemizi salık verir.

Mürşidî bu hususta;

Hak Ta'âlâ'dır Aziz ü Zü'ntikam

İntikâma sen viremezsin nizâm (23)

der.

Nefs-i emmâre insanı aceleci yaptığından dolayı insanın sabır göstermede çok mâhir olmadığını belirtir. Allah bizim için neyin yararlı neyin zararlı olduğunu bilendir. Bize düşen sabretmektir. Zira Zilzâl Sûresi 7 ve 8. ayetlerde "*Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu (karşılığını) görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu (karşılığını) görür.*"²³ şeklinde ifade edildiği üzere herhangi birine zarar veren bir kişi muhakkak karşılığını görür. İntikamımızı Allah alır. Ahmed Mürşidî, bu durumu aşağıdaki beyitle dile getirir:

Sen sabr eyle bulır ol lâyıkın

İntikâmın alur andan Hâlık'ın (26)

1.1.Hikâye (s.141,142)

1-Kişiler:

-Hz.Nuh

-Hz. Nûh' u dinlemeyen kâfirler

²³ Zilzâl, 99/ 7-8.

-Geride kalıp gemiye sonradan giden âdem

2- Yer: Hz. Nûh' un Gemisi

3-Zaman: Hz. Nuh'un tufan öncesi gemisini bitirdiği zaman.

4-Konu: Hz. Nûh gemisini tamamlamış tufanı beklemektedir. Şehrin içindeki kâfirlerse peygamberlerine ihânet ederler. Hepsi birleşip gemiye binerler, geminin içine necâset bırakır geminin içini pis şeylerle doldururlar. Hz. Nuh onlara, bu dünyanın su ile dolacağını bu gemiye binenlerin ise kurtulacağını söylemiştir fakat kâfirler buna inanmazlar. O gemi temizlenmez ve kirli kalır. Tufan olsa Hz. Nuh'un bile kurtulabileceği muammadır. Kâfirler bu düşüncelerle mutlu, oynasarak gemiden inerler. Her şeyi görüp gözetken Allah o azgınlara da bunun karşılığı olarak bir uyuzluk verir. Öyle bir hâle gelirler ki elleri ve yüzlerini gören onlardan tiksindir. Yüzleri değişir, ibretlik bir hâle gelirler. Birbirlerinden nefret ederler; kimse kimsenin yüzünü görmek istemez. Bu esnada geride kalıp gemiye necâset bulaştıramayan bir âdem kişi vardır. O da varıp geminin içine girer ve gemiye necâset bırakır. Bu esnada ayağı kayar, gemideki bütün pisliğin içine düşer. Bin bir zorlukla kurtulur. Ardından gidip o necisi yıkar. Vücudundaki marazdan kurtulduğunu fark eder. Şehre geldiği zaman herkes onu görür ve ona nasıl sıhhat bulduğunu sorup kendilerine de söylemesini isterler. O da *"Şu geminin içindeki pisliğin hepsi bu derdin dermanıymış meğer, ben vücuduma onu sürüp kurtuldum. Varın siz de aynısını yapın."* der. Bunu duyan kâfirler büyük küçük demeden hepsi gemiye gider, o necisin içine bulanıp onu her yerlerine sürerler. Necisi öyle bir yağmalarlar ki kendilerine bir hisse bile kalmaz. Kokusunu bile nerede olsa süngerle alıp sürünürler. Gemi içinde necise sürünmeyen tek bir kişi bile kalmaz.

Ana fikir: Allah, Müheymin, Basîr, Âlim, Semî, Habîr ve daha pek çok esmasıyla her şeyi görmeye, duymaya ve bilmeye muktediridir. Bazen birine ya da bir şeye zarar verdiğimizizi zannederiz, emanete ihânet ederiz fakat yaptığımız her kötülük ve art niyetli şey dönüp dolaşıp bizim ayağımıza dolanır, yolumuza çıkar. Hikâyedeki kâfirler de geminin içini necisle doldurarak Hz. Nuh'a zarar verdiklerini, onunla alay edip onu zor durumda bıraktıklarını zannederler. Oysaki gözlerimizi kapatarak gece yapamayız, evrende var olan her şeyin sahibi Malik-ül Mülk olan Allah'tır. Onu ve onun elçileri olan peygamberlerini inkâr etmek büyük bir gaflettir. Netice itibarıyla

gönderilen peygamberler bizim selâmetimiz içindir. Ahzâb sûresi 39.ayette bu durum şöyle îzâh edilir:

*“Allah’ın, kendisi için takdir ve emrettiği bir şeyi yerine getirme hususunda peygamber için bir sıkıntı ve sakınca olamaz. Allah’ın hükmü değişmez kaderdir. Daha önce gelip geçen, Allah’ın vahyini insanlara ulaştıran, O’ndan çeken, Allah’tan başka hiçbir kimseden çekinmeyen peygamberler hakkında da Allah’ın kanunu böyledir. Hesap sorucu olarak Allah kâfidir.”*²⁴

Yüce Yaradan'dan ne kadar kaçtığımızı zannetsek de bütün yollar ona çıkar. En'âm sûresi 62.ayette bu konuya şu şekilde değinilir:

*“Sonra insanlar gerçek sahipleri olan Allah’a döndürülürler. Bilesiniz ki hüküm yalnız O’nundur ve O, hesap görenlerin en çabuğudur.”*²⁵

İslâm peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v.) ise bazı hadislerinde bu durumu şöyle ifâde eder:

*“Başkalarına zarar vermek ve zarara zararla karşılık vermek yoktur.”*²⁶

*“‘İyilik yaparlarsa biz de iyilik yaparız, kötülük yaparlarsa biz de kötülük yaparız.’ Diyen zayıf karakterli kimseler olmayınız. İyilik yaptıklarında iyilik yapmayı, kötülük yaptıklarında onlara kötülük yapmamayı kalbinize yerleştiriniz.”*²⁷

Büyük mutasavvıf Ahmed Mürşîdî ise bu gerçeğe şu dizelerle değinir:

Sen zarr işi itme oğul sanma kalır

Ol kısas işdir seni arar bulır (61)

1.2.Hikâye (s.142)

1-Kişiler:

-Hilekâr kişi

²⁴ Ahzâb, 33/39.

²⁵ En'am, 6/6.

²⁶ İbn Mâce, Ahkâm, 17; Muvatta' , Akdiye, 31.

²⁷ Tirmizî, “Birr”, 33.

2-Yer: Bir kariye (köy)

3-Zaman:-

4-Konu: Bir köyde işi insanlara hile yapmak olan bir kişi vardır. O yol kenarlarında kuyu kazıp gelen davar sürülerinin içinden bir hayvanın o kuyuya düşmesini bekler. Amacı daha sonra o kuyunun olduğu yere gidip, o hayvanı boğazlayıp gizlice yiyebilmektir. Bu şekilde halka zarar verir.

Bir gün yine bir kuyunun ağzını yarım kapatarak tuzak kurar ve evine gider. Bu hilekâr kişinin de bir ineği vardır ailesinin geçimini onunla sağlamaktadır, o inekten başka da bir şeyi yoktur. Tuzağı kurduğu yerden geçen davar sürüsünün köyüne geri dönme vakti gelir. Fakat bu hilekâr kişinin ineği geri dönmez. Ineğini aramaya gider. O anda aklına kuyu işi gelir ve der ki:

Didi halka mekr ü hîle kıldığım

Gelmesün başıma halka sandığım (70)

Ardından kazdığı kuyunun başına gelir, görür ki ineği kuyunun dibinde yatıyor. Ineğini çıkarmak için kuyunun yanını açar hayvanın ayağının kırıldığını görür. Kendi hilesinden kendisi zarar görür "Ben kendi kendime ettim." diyerek gizlice ağlar. Anlar ki başkasına yaptığını sandığı kötülük, hile kendi başına gelmiştir. El malına zarar vermek isterken kendi hayvanı zarar görmüştür.

Ana Fikir: Olacakla öleceğe çare yoktur. Ve her olacak şey, vaktine gebedir. Kader ve kaza muhakkak tecelli eder. Bizler, yaratılmışlar olarak kendimizi her ne kadar akıllı zannetsek de zaman zaman unuturuz ki bizi yaradan, var eden, bize her türlü düşüncüyü bahşeden; bizlere şah damarımızdan daha yakın olan, bizden çok daha üstün bir akıl vardır. O da Cenâb-ı Allah'tır Kur'an-ı Kerîm Enfâl sûresi 30.ayette bu konudan şu şekilde bahsedilir:

*...Onlar (sana) tuzak kurarlarken Allah da (onlara) tuzak kuruyordu. Çünkü Allah tuzak kuranların en iyisidir.*²⁸

Yine Âl-i İmrân sûresi 54.ayette bu duruma vurgu yapılır ve denir ki:

²⁸ Enfâl, 8/30.

(Yahudiler) tuzak kurdular, Allah da onların tuzaklarını bozdu. Evet, Allah en iyi tuzak bozucudur.²⁹

Güzel Türkçemizde de bu kaçınılmaz sondan;

- *Gülme komşuna, gelir başına*

- *El için kuyu kazan, evvela kendisi düşer*

- *İyilik eden iyilik bulur*

- *Keser döner, sap döner; gün döner, hesap döner*

gibi birçok atasözü ile bahsedilmiş, ne yapılıp ne yapılmaması gerektiği konusunda toplum uyarılmıştır.

Toplumu irşâd etmek için çabalayan âlim şâirimiz Ahmed Mürşidî de bu hakikâtlardan şu beyitlerle bahsetmiştir:

Kemlik iden ol işi âhir bulır

İnkisâra uğrar ol zarrı görür

Her ne ki sandın eşine konşına

Ol gelür evlâdına yâ başına (76,77-)

Bir işin sonunun nereye varacağı bu kadar âşîkar iken hâlâ yanlışta ısrar etmek; ancak insanın akılsızlığının bir emâresi, nefsinin delâletidir.

1.3.Hikâye (s.142-143)

1- Kişiler:

-Hz. Muhammed (s.a.v.)

-Ebu Cehil

-Ebu Cehil'i kuyudan çıkarmaya çalışanlar

2-Yer: Ebu Cehil'in evi

3- Zaman: Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamber olduğu zaman

4-Konu: Ebu Cehil evinin kapısının iç tarafında derinliği ve boyu kırk arşın olan bir kuyu kazar. Hz. Muhammed'i gelip dini anlatması, Allah'ın birliğine dair

²⁹ Âl-i İmrân, 3/54.

sırlardan söz etmesi bahanesiyle davet edip *"Onu bu tuzağa düşürelim."* der. Bu sebeple kuyunun ağzını yarı açık bırakarak Resûlullah'ı davet eder. Hz. Muhammed (s.a.v.), davete icabet ederek Ebu Cehil'in kapısının önüne geldiği zaman Cebrâil aleyhisselâm Hz. Muhammed'in yanına gelip ona içeri girmemesini; Ebu Cehil hadsizin tuzağı asıl kendisi için kurmuş olduğunu söyler. Bunun üzerine Hz. Muhammed (s.a.v.) içeri adım atmadan geri döner.

Onun geri döndüğünü gören Ebu Cehil, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in ardına düşer. Kuyunun üzerine vardığı zaman Allah ona kurduğu tuzağı unutturur. Böylece kendi kazdığı kuyuya kendisi düşer, çok korkar. *"Bana bir ip getirin!"* diyerek bağırır. Kuyunun boyu kadar bir ip getirip kuyunun içine salarlar fakat ipin ucu Ebu Cehil'e yetiştir. Birkaç tane ipi birbirine bağlayıp tekrar sarkıtlar lâkin iplerin ucu yine yetiştir. Aksine ipin ucu yetişsin diye ipi uzattıkça Allah'ın emriyle kuyu daha da aşağı iner ve böylece ip hep kısa kalır. Ebu Cehil *"Bana Muhammed'i getirin, ona dinine gireceğimi söyleyin. Bu tuzaktan başka türlü kurtulamam."* diyerek bağırır. Ebu Cehil'e yardım etmeye çalışanlar Hz. Muhammed (s.a.v.)'in yanına gidip durumu anlatırlar. Resûl de ashâbıyla birlikte oraya gelir. Ebu Cehil'e *"Kendi tuzağına kendin düşmüşsün."* diyerek onun durumunu sorar. *"Allah'ın yardımıyla seni azad edeyim, inat etme."* der. Ebu Cehil de *"Sen beni buradan kurtar, ben imân edip kelime-i şehâdet getireceğim."* der. Allah'ın Resûlü *"Bismillâhirrahmânirrahîm!"* diyerek sağ elini kuyunun içerisine uzatır, düşmanın elini tutar. Onu sağ salım kuyunun kenarına çıkarıp koyar. Fakat daha Resûl'ün eli Ebu Cehil'in elindeyken Ebu Cehil dönüp der ki:

Bunca ipler saldılar irişmedi

Bu elin nice bu işi işledi

Gayri câzûlar idemez bu işi

Âferin üstâd-ı câzû sen kişi (109,110-)

Kurtulduktan sonra sözünde durmayan Ebu Cehil'e Hz. Muhammed (s.a.v.), *"Hak seni kör etmiş, bu yüzden lânetlenmiş olarak kaldın. İmanın yok, bu sebeple senin için yapılabilecek bir şey de yok."* der.

Ana Fikir: Yukarıdaki hikâyede "kendi kazdığı kuyuya düşmek" deyimini tam olarak yerini bulmuştur. Ebu Cehil, o kuyuyu Hz. Muhammed'i (s.a.v.) düşürmek niyetiyle açmış fakat kuyuya düşmek kendine kısmet olmuştur. Allah'ın nurundan, Allah'a imândan yoksun, kibirli kişiler; Allah'ın mucizelerini, peygamberin mucizelerini gözleriyle görseler dahi inkâr etmeyi tercih ederler. İman etmeyi kibirlerinden kendilerine yediremezler. İki cihanın da en bedbaht insanları şüphesiz ki bunlardır. Hiçbir göz, görmek istemeyen göz kadar kör değildir. Tıpkı Ebu Cehil'in Hz. Muhammed (s.a.v.)'in mucizesini gözleriyle görüp onu hâlâ bir büyücü olarak addetmesinde olduğu gibi.

Yüce Yaradan'ı bilmek, imân etmek de büyük bir lütûf ve herkese nasip olmayan bir nimettir. Daha önemlisi fânî âlemde de âhir âlemde de geçer akçe olan bir mülk gibidir. Âl-i İmrân sûresi 26. ayette yüce Allah şöyle buyurur:

*(Resûlüm!) De ki: Mülkün gerçek sahibi olan Allah'ım! Sen mülkü dilediğine verirsın ve mülkü dilediğinden geri alırsın. Dilediğini yüceltir, dilediğini de alçaltırsın. Her türlü iyilik senin elindedir. Gerçekten sen her şeye kâdırsın.*³⁰

Yine bu hikâyeden çıkarabileceğimiz bir diğer sonuç da bize kötülük yapanlara karşı bile daima iyilik yapmanın gerekliliğidir. Zira düşmandan intikâm almanın en etkili yolu, intikâm alana da zararı olmayan en güzel yol budur. Bir sevgi ve hoşgörü dini olan İslâmiyet, kutsal kitabı olan Kur'an-ı Kerim' de insanlara defaatle "*emri bi'l ma'ruf ve nehyi ani'l- münker*"³¹ diyerek bizlere iyiliği emredip bizleri kötülükten men etmiştir. İslâm peygamberi Hz. Muhammed de "*Bir kötülük gören kişi, eli ile değiştirmeye gücü yetiyorsa onu eli ile değiştirsin. Buna gücü yetmez ise dili ile değiştirsin. Buna da gücü yetmezse kalbi ile (o kötülüğe) tavır koysun, (onu hoş görmesin). Ve bu da imanın asgarî gereğidir.*"³² hadisiyle kötülüğün muteber bir şey olmadığını bizlere istemiştir.

Ahmed Mürşidî bu duruma şu beyitle değinir:

Almak istersen adûdan intikâm

³⁰ Âl-i İmrân, 3/26.

³¹ Âli İmrân, 3/104-110-114; A'râf, 7/157; Tevbe, 9/67-71-112; Hac, 22/41; Lokmân, 31/17.

³² Ebû Dâvûd, Salât, 239-242.

Fazlın andan izdiyâd eyle müdâm (119)

Bir müminin günahkâr ve isyankâr bir kişiye karşı takınması gereken tavrı da Mürşidî şu beyitlerle ifade eder:

Fâsıkı fâsık hâlinde sevme hiç
Fıskı için buğz-ı li'llâh eyle giç (121)

Men idegör sen o sevdâdan anı
Tâ vire ecri size Rabbu'l-Ğanî (123)

2. Mebhas Rızâ ve Sabır Hakkında

2. mebhasın girişinde şâir, sabır ve tahammülün vasıflarından bahseder. Sabır ve tahammülü bir giysiye benzeterak kalbin bunları giymesi gerektiğini, ancak bu şekilde kalbe kir ve pas bulaşmayacağını ifade eder. Bize verilen nimetlere şükredip musibetlere sabretmeyi, akla uyup nefsin isteklerine uymamayı; kazaya karşı boyun eğmek gerektiğini, yapılan işlerde hakkın emirlerini gözetmenin gerekliliğini bizlere hatırlatır. Başımıza gelen musibetlerin bazen Allah tarafından bir imtihan olduğunu, bazı kulların da kendilerinin, isteyerek bir musibet bulduğunu anlatır. Fakat her hâlükârda başımıza gelen şeye tahammül edip kader ve kazaya rıza göstermemiz gerektiğini söyler. Bu musibetlere sabredenlerin hesapsız sevap kazanacağını da sözlerine ekler. Kul bir şeyi elde etmek istiyorsa çalışıp çabalar, Allah'ın yardımını dileyerek isteğine ulaşır.

İstediğin bir şey olursa bir hayır, olmazsa bin hayır ara. Kader ve kazaya inanmak imânın altı şartından bir tanesidir.

2.1.Hikâye (s.145)

1- Kişiler

-Hz.Muhammed

-Ulu melek

2-Yer: 2. Gök

3-Zaman: Hz. Muhammed (s.a.v.)'in miraca yükseltildiği gece

4-Konu: Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v) miraca yükseltilip göğün 2. katına geldiği o gece, çok ulu, tasvir etmenin dahi zor olacağı kadar heybetli bir melek

gördüğünü anlatır. Bu meleğin 7 yüz kanadı, her bir kanadında 7 yüz başı, her başında 7 tane yüzü, her yüzünde yetmiş tane ağzı, her bir ağzında da Allah'ı tesbih ettiği yetmiş tane dili vardır. Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) bu meleğin yanına gidip ona selam verir. Melek de bütün dillerinin hepsi ile kâinatın efendisinin selâmını alır ve Efendimiz ona görevinin ne olduğunu sorar. Melek cevaben *"Göklerde ve yerlerde var olan her ne varsa Allah hepsini bana bildirmiştir. Hepsinin hesabı benim defterimde âşikardır. Bütün eşyanın adedini ben bilirim ve hiçbirini unutmam."* der. Hz. Muhammed (s.a.v.) de onun bu yeteneğini takdir edip şaşırır ve bu ulu meleğe *"Peki sayısını bilmediğim bir şey var mı?"* diye sorar. Melek de *"Hesabını bilmediğim iki şey vardır: Bunlardan biri, bir kişinin cemaatle kıldığı namaz ve Rabbine temiz bir niyetle ettiği duadır; bir de herhangi biri, birisinden acı bir söz duyarsa ya da bir eziyet görür fakat buna karşılık bir cevap vermezse ya da kalbinde dahi olsa o kişiye karşı bir kötülük yapma düşüncesi hâsıl olmazsa o kişiye o kadar çok sevap verilir ki bunun hesabını yapmaya benim aklım ermez. Ne kadar düşünürsen düşünüyim bunu hesaplayamam, kavrayamam."* der

Ana Fikir: Başımıza gelen şeylere rıza gösterip sabrettiğimiz vakit aslında bir şey kaybetmeyiz. Her şeyin hesabını tutan, bizi yaratan, kaderi kazayı var eden bir Allah vardır. Onun katında hiçbir şey zâyi olmaz. Zerre kadar iyilik de kötülük de karşılıksız kalmaz. Sabretmek muhakkak ki meşakkatli bir süreçtir fakat sabretmenin mükâfâtı, zahmetinden daha büyüktür.

Yüce Allah, Bakara sûresi 153,155 ve 156. ayetlerde şöyle buyurmuştur:

-Ey iman edenler! Sâbir ve namazla yardım dileyin. Şüphesiz Allah sabredenlerin yanındadır.

-Andolsun ki sizi biraz korku ve açlıkla; mallardan, canlardan ve ürünlerden eksiltmekle sınayacağız. Sabredenleri müjdele!

-Onlar, başlarına bir musibet geldiğinde, "Doğrusu biz Allah'a aidiz ve kuşkusuz O'na döneceğiz" derler.³³

İslâm peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v.) de bir hadisinde sabrın önemini şöyle ifade eder: *Mü'minin başka hiç kimseden bulunmayan ilginç bir hali vardır;*

³³ Bakara, 2/153-155-156.

*O'nun her işi hayırdır. Bu hal, müminden başka hiç kimsede bulunmaz. Eğer bir genişliğe (nimete) kavuşursa şükreder ve bu onun için bir hayır olur. Eğer bir darlığa (musibete) uğrarsa sabreder ve bu da onun için bir hayır olur.*³⁴

Güzel Türkçemizde de

- Tekkeyi bekleyen çorbayı içer
- Sabırla koruk helva, dut yaprağı atlas olur
- Sabreden derviş, muradına ermiş

gibi birçok atasözü ile sabrın sonunun selâmet olduğu, yılların yaşanmışlıkları ve tecrübelerinin bize aktarımı ile az ve öz olarak ifade edilir.

Mebhasın devamında Ahmed Mürşidî, insanlara intikâm almak gibi bir gaile içinde olmamalarını; tahammül göstererek olan biten şeylere sabır göstermelerini öğütler. Ayrıca, *"Kulun başına Allah tarafından bir iş gelir ve o kul, gidip bunu başka bir yaratılmışa şikâyet ederse bu cahillik ve ahmaklıktır."* der. Çünkü Allah'ı, kuluna şikâyet etmek abesle iştigâldir. Bu sebeple İntikam almaya yeltenmememizi, Allah'ın zaten kuluna herkesten daha çok sahip çıktığını ve onun; kulunun hakkını kimsede koymayacağını söyler. Kimsenin malına, mülküne göz dikmememiz gerektiğini; eğer bir kişiye haksızlık edersek, onun mal ve mülkünü zimmetinize geçirmeye kalkışırsak bizim sevaplarımızın, hakkına girdiğimiz kişiye yazılacağını söyler. Eğer ki heybemizde yeterince sevabımız ve ibâdetimiz yoksa yaptığımız bu kötü işten arınıncaya kadar cehennemde kalacağımız konusunda bizi uyarır. Bir hayvan başka bir hayvanı incitirse yarın Allah katında o inciten hayvanın bile bunun hesabını vereceğini söyler. Allah'ın yardımını ve Allah' ın lütfuyla cennete girmeyi diler.

Mebhasın devamında çeşitli konularda nasihatler verir. Örneğin; insanlara kin duyup düşmanlık etmemeyi, kimsenin hatırını kırmamayı, günahı huy edinmiş kişilerle yakınlık kurmamayı, ahiret korkusu olmayanlardan, ağzına gelen her sözü söyleyenlerden uzak durmayı öğütler. Ve şöyle der:

Hûbb-ı fi'llâh ıdeğör sâlihleri

Buğz-ı fi'llâh ıdeğör tâlihleri (208)

³⁴ Müslim, Zühd, 64; Dârimî, Rikâk, 61.

2.2.Hikâye (s.147)

1-Kişiler:

-Hz. Mûsâ

2-Yer: Tûr Dağı

3-Zaman: Hz. Mûsâ zamanı

4-Konu: Bir gün Kelimullah Hz. Mûsâ Tûr Dağı'na çıkar. Kerim olan Allah ona hitaben; *"Bana has bir amelin var mı ?"* diye peygamberine sorar. Hz. Mûsâ da oruç tutup namaz kıldığını, hacca gidip zekât verdiğini söyler. *"Bütün ibâdetlerimi sana has olarak yaptım ve hepsinde senin rızanı umdum."* der.

Bâkî olan Allah buna mukabilen;*"Bunları yaparak bana yakın oldun. Bu hizmetleri sana ben emrettim ve sen kendi faydan için bu ibâdetleri yerine getirdin. Eğer getirmeseydin rızamdan uzak kalırdın. Bunları yaparak çok sevap kazandın, bu ibâdetlerin hepsinde senin için bir kazanç var fakat bana has bir amelin yok."*der. Bunun üzerine Hz.Mûsâ Allah'a, O'na has amelin ne olduğunu sorunca Yüce Allah da şöyle buyurur:

Hak Ta'âlâ didi ahabbımı sen

Anları sevdin mi bildin mi hasen

Hem benim buğz itdügime yâ Kelîm

Eyledin mi buğzı bildin mi leîm

Dostıma yâr ol adûvma ol adûv

Bu sıfatla mü'min olan bahtılı (220,222-)

diyerek kendine has amelin ne olduğunu peygamberine izah eder.

Ana Fikir: Kul, kıldığı namazıyla tuttuğu orucuyla verdiği zekâtıyla ve gittiği haccı ile övünüp dursa bile yaptığı her şey kendi faydası ve hayrı içindir. Yüce Allah'ın, her şeyiyle yaratmaya muktedir olduğu mahlûkatının zikrine; ibâdetine muhakak ki ihtiyacı yoktur. İnsanoğlu çiğ süt emmiştir, kusurlarını görmekte zorlanır; yaptığı ufacak şeylerle kibirlenip "ben oldum" zannına kapılabilir. Oysaki aynı insanoğlu tıyneti gereği dünya nimetlerine talepte, maddi şeylere karşı rağbette son derece tamahkâr; doyumsuz bir varlık olabilmektedir. İnsanoğlu kendine bir kısıtlama

getirip yetinme konusunda, nefsinı terbiye etmekte umarsız olabilirken asıl ve bâki olan ahiret hayatı için kendisine her şeyi bahşeden yüce Yaratıcısına karşı "Daha fazla ne yapabilirim?" diye düşünmekte neden bu denli nekes yâhut kanaatkârdır? Cevabı yine bize şah damarımızdan yakın olan Rabbimiz, Asr sûresi 2.ayette veriyor: *İnsan gerçekten ziyândadır.*³⁵ Şâir Ahmed Mürşidî ise bu duruma şu beyitlerle dikkatimizi çeker:

Ahmedî almış seni tûl-ı emel
Kalbin içre var mı bu işbu hâs ‘amel
Fıkr-i dünyâ eylemiş kalbin durak
Hoş amellerden seni kılmış ırak (224,225-)

Allah'ın Peygamber'ine bile sorduğu "*Bana hâs amelin var mı?*" sorusunun muhatabı aynı zamanda bütün âdemogludur. Ve Allah'a has amel, yine yüce Allah'ın kendisinin bizlere bildirdiği üzere Allah'ın sevdiğini sevmek, sevmediğini de sevmemektir.

3. Mebhas Fitne ve Fesât Hakkında

3.1.Hikâye (s.148,149)

1-Kişiler:

- Dellâl
- Köle kadın
- Köle kadını alan adam
- Köle kadını alan adamın karısı
- Kadın ve adamın akrabaları

2-Yer: Pazar, ev

3-Zaman: -

4-Konu: Bir gün bir adam pazara gider. Bir dellâlin köle bir kadını sattığını görür ve ona "*Bu kölenin ayıbı, kötü tarafı var mıdır?*" diye sorar. Kölenin sahibi de

³⁵ Asr, 103/2.

bir ayıbının olmadığını, fitne kamsı ve gammaz olduğunu söyler. Ahmed Mürşidî, dellâlin cevabını aşağıdaki beyitte dile getirir:

Ol didi yok ayb-ı şer'isi veli

Fitnedür gammaz u kamsıdur didi (256)

Bunun üzerine adam, köle kadını alıp evine götürür. Köle evde bir süre güzelce çalışır, iş yapar ve bu şekilde ev halkının güvenini kazanır fakat bir süre sonra fitne çıkarma isteği kalbinde baskın gelir.

Bir gün evin hanımının yanına gidip ona, efendisinin onu kendisinden daha aşağı bir kadınla aldattığını ve o kadına söz verdiğini anlatır. O kadını üstüne kuma olarak getirmemesi için tedbir alması gerektiğini, bu konuda da kendisinin büyü yapıp efendisini bu işten vazgeçirebileceğini söyler. *“Büyü yaparak efendimi sana döndürebilirim.”* der. Evin hanımına, *“Sana bir ustura vereyim verdiğim usturayla kocanı bir gün evde yatarken görürsen onun sakalının altından 3 tane kıl kesip getir. Bu kılları kullanarak ona büyü yapayım ki diğer kadını görünce iğrenip sana dönsün.”* der.

Kadın ona inanıp usturayı alır ve kocasının sakalından 3 kıl kesmek için uygun zamanı kollar. Köle kadın bu sırada boş durmaz. Efendisi olan adâmin yanına gider ona, *"Efendim üzerimde hakkın var, sana kötülük edecekler ama ben kimin yapacağını biliyorum; karın başka bir yâr seviyor bu yüzden seni öldürmek için fırsat arıyor, gâfil olma."* der. Efendisi de cevaben;

Ol kişi itdi ana kim yâ ğulâm

Fitne bühtân olmasın işbu kelâm (281)

“İftiraysa seni öldürürüm.” der. Köle kadın da *“Söylediklerimi imtihan etmek istiyorsan eve git, yat. Karının canına kastedeceğini göreceksin.”* der.

Adam evine gidip yatağına uzanır, uyumuş gibi yapar, karısının ne yapacağını bekler. Kadın da olanlardan habersiz elinde usturayla kocasının yanına gelir, o anda kocası gözlerini açar; karısının elinden usturayı alıp onu boğar. Köle kadın bu arada da boş durmaz. Kadının kardeşlerinin yanına gidip *"Efendim dostu var diyerek karısını öldürdü."* der. Bunu duyan kadının kardeşleri de gidip adamı öldürürler. İki tarafın akrabaları da olanları duyunca karşı karşıya gelip kavga ederler, iki taraftan da bir sürü kişi ölür. En sonunda da fitneci, köle kadını öldürürler.

Ana Fikir: İnsanlar hakkında fitne ve fesat çıkararak konuşmak son derece acı şeylere yol açabilir. Bu yüzden iki dünyada da rahatı bulmak istiyorsak ağzımızı ya hayra açmalı ya da susmalıyız.

Tut lisânı dimesin tâ kim feşân

Râhatü'l-insânî fi-hıfzı'l-lisân (347)

Kötü sözler söyleyip iftira etmek insanların ölümüne bile sebep olabilir. Dilimiz başımıza bela açar. Kiminin başını kestirir, kiminin canını yakar. Hallacı Mansur dili yüzünden darağacına çekilmiş, Nesîmî yine alışılmadık şeyler söylediği için derisi yüzülmüştür. Papağan bile konuştuğu için kafeste hapsolmuştur. Ağzımızdan çıkan sözler vesilesi ile Allah'a yakınlık da bulabiliriz, Allah katında dert ve keder de bulabiliriz. Mürşidî bu durumu şu beyitle anlatmıştır:

Dildir insânı mu'azzez eyleyen

Dildir insânı muhannes eyleyen (310)

3. mebhasın 2. bölümünde Ahmet Mürşidî, söz ve sözün hükmü üzerine bir misâl vermektedir ve aynı zamanda içinde bulunduğu toplumu sosyolojik olarak, ahlâki olarak istihzalı bir şekilde hiciv/irşâd etmektedir.

Bir insan davranışlarıyla bir hata etse de Allah'ın onu affetmesinin mümkün olduğundan, herhangi biri bir adam öldürüp hâkim tarafından hapse atılsa onun dahi bir şefaâtçisi olacağından ya da şerîat hükümlerine uygun olarak kısasa kısasa öldürüleceğinden bahseder. En kötü ihtimalle de Allah'ın o kulu affetmeden, onu günahının karşılığı kadar cehenneme atıp en sonunda kulunu cennetine koyacağından bahseder. Fakat tüm bunları saydıktan sonra, *“Kişi eğer diliyle büyük bir günah işlerse, yani Allah'ın varlığına aykırı bir söz söyleyip küfre düşerse kâfir olur. Onun hayırlı işleri de ziyân olur, iki cihanda da hiç kimse ona şefaâtçi olmaz.”* diyerek Hakk'a dair doğru söz söylemenin, ağızdan çıkan sözü ölçüp tartmanın önem ve gerekliliğini bize hatırlatır.

Şâir Ahmed Mürşidî'nin ilim ve irfânıyla çağının çok ötesine dahi mürşitlik yapacak kadar âlim bir şahsiyet olduğunu anlamaktayız. 329. beyitten itibâren de bozulan hukuk sistemini, bizzat karar mercileri eliyle adaletin nasıl çarpıtıldığını, otoriteler tarafından alenen bozulan normların kamu düzenine nasıl yansındığını şu beyitlerde dile getirmektedir:

Şimdi dirler âşikâre küfriyât

Hâkim iğmâz eylemiş virmiş küşâd

Söylemez müfti müderrisler nakîb

İtdiler bu dîn-i İslâm'ı garîp (329,330-)

Aşağıdaki beyitleriyle de rüşvet olmadan kimsenin doğru bir söz söylemediğini son derece şeffaf bir şekilde bize aktarır:

Dünyevî işi idinmiş iltizâm

İrtişâsız hak işe dimez kelâm (332)

Bu vesileyle de Hakk'ın nasıl bâtıla evrildiğini gözler önüne serer. Doğru olanı söylemekten, Hakk yolundan vazgeçmeden, gönül gözü açık bir mürşit olarak bozulan adalet terazisinin diğer kefesine kendi sözlerini koyar. Bu sözleri öylesine ağırdır ki çağından 3 asır sonrasında, bugün bile adaleti saptıranlar, hukuku menfî hâle getirenlerin terazisine konsa ağırlığıyla onlara galebe çalar. Ahmed Mürşidî doğru sözün değerini şöyle ifade eder:

Dil tasaddukı olıpdur hak cevâb

Söyle cânım bulasın Hak'dan sevâb (342)

4. Mebhas: Dedikodu Hakkında

Bölümün başında gıybet etmenin olumsuzluklarından, gıybetin tanımından, günahından; Allah'ın bu konudaki hükümlerinden, insanların meclis meclis gezerek sözleri dolaştırdığından bahseder. İnsanların doğru sözlerden çok dedikodulara rağbet ettiğini anlatır. Oysaki bir insanın kusuru dahi varsa bunu açığa çıkarmak değil gizli tutmak daha makbuldür zira Allah Settâr'dır ve setri sever. Başkası hakkında konuşup da insanları incitmenin yani dil yarasının bir ilacı olmadığını başkaları hakkında konuşana kadar kendi ayıp ve kusurlarımızla alakadar olmamız gerektiğini söyler örnek olarak da Hz. Ebubekir Sıddık'ın bile dedikodu yapmamak için ağzına bir taş alıp çevirdiğini bizlere hatırlatır.

4.1.Hikâye (s.153,154)

1- Kişiler:

- Hz. Muhammed

- Ehl-i Suffe³⁶ sahabeleri

-Sabit oğlu Zeyd

2-Yer: Medine - Mescid-i Nebevi

3-Zaman: Hz. Muhammed zamanı

4-Konu: Peygamber Efendimiz Hz.Muhammed zamanında yaşayan Ehl-i Suffe, sabah akşam ibâdet eder. Peygamber Efendimiz de onlara yiyecek verir. Ehl-i Suffe bir gün Sabit oğlu Zeyd'e uzun zamandır etli yemek yemediklerini, Zeyd' den Peygamber Efendimize gidip etli yemek yemek istediklerini söylemesini isterler. Sabit oğlu Zeyd oradan ayrıldıktan sonra arkasından onun gıybetini yapıp *"Zeyd bizim gibi Resûl'ün yanına varıp bizim gibi söz söyleyemez."* derler. Cebrâil, Hz.Muhammed'in yanına gelip Ehl-i Suffe'nin; Zeyd'in arkasından konuştuğunu ona anlatır.

Zeyd, Efendimiz'in yanına gelerek Ehl-i Suffe'nin et yemek istediğini kendisine iletir. Hz.Muhammed de Zeyd'e, Ehl-i Suffe' nin et yediğini söyler. Sabit oğlu Zeyd tekrar oradan çıkıp Ehl-i Suffe'nin yanına gider ve *"Resûl sizin et yediğinizi söyledi."* der. Ehl-i Suffe yemin ederek yemediklerini söylerler. Zeyd, tekrar Resûl'ün yanına gelip durumu anlatınca Hz.Muhammed de Zeyd'e *"Onlar eti yedi ama sen görmedin."* der. Sabit oğlu Zeyd tekrar Ehl-i Suffe'nin yanına gidip Hz.Muhammed'in söylediklerini onlara iletir, Ehl-i Suffe bunun üzerine şaşırır. Biz eti yemedik ama neden böyle oldu diye merak ederler ve bunda Allah'ın bir hikmeti olduğunu düşünüp Hz. Muhammed'in yanına giderler. *"Biz et yemedik."* dedikleri zaman Hz. Muhammed onlara *"Siz Zeyd'in arkasından konuştuğunuz zamanı hatırlıyor musunuz? İşte o zaman onun etini yediniz ama açıkça görmediniz."* der. Ahmed Mürşidî bu durumu şöyle ifade eder:

Gıybet âdem lahmıdur didi Celîl

Var buna âyât ehâdisden delîl (396)

³⁶ Sözlükte "gölgelik" anlâmına gelen suffice, Mescid-i Nebevî'nin giriş kısmında Medine'de evleri ve kalabilecek yakınları olmayan sahâbilerin barınması için yapılan mekânın adı olmuştur. Burada kalan ve çoğunluğunu muhacirlerden oluşan topluluğa "ashâbü's-Suffe / ashâb-ı Suffe" veya "ehlü's-Suffe / Ehl-i Suffe" denilmiştir. Ashâb-ı Suffe, ihtiyaçları Resûl-i Ekrem ve zengin sahâbiler tarafından karşılandığı için "adyâfü'l-İslâm" (Müslümanların misafirleri), çeşitli kabilelere mensup olmaları dolayısıyla "evfâd" diye de isimlendirilmiştir. Detaylı bilgi için bk. Mustafa Baktır, "Suffe", **TDV İslam Ansiklopedisi**, TDV Yayınları, 2009 İstanbul, C. 37, s. 469.

Hız. Muhammed (s.a.v.) onlara “Tükürün, ağzınızdaki kırmızılığı göreceksiniz.” dediğinde Ehl-i Suffe tükürür ve ağızlarındaki kırmızı eti görürler.

Bunun üzerine hepsi tövbe edip Zeyd'den özür diler ve ondan helâllik isterler. Sabit oğlu Zeyd de onlara hakkını helâl eder.

Ana Fikir: Bir kimsenin arkasından konuşmak, onun gıybetini, dedikodusunu yapmak doğru değildir ve bu Allah katında hoş görülmez. Biz her ne kadar birilerinin arkasından konuştuğumuzu düşünsek de Allah, her an her yerde olan, her şeyi görüp gözetendir. Eğer bir kişinin gıybetini etmişsek ve gıybetini ettiğimiz kişi bunu duymamışsa Allah'a tövbe ederek affolunabiliriz. Fakat gıybeti edilen kişi bunu duymuşsa tövbe etmek de fayda etmez, gidip o kişiden helâllik almamız gerekir.

Rabbi'ğfirlî ve limeni'ğtelebtuh

Sadaka Resûlu'llâhi fi mâ kâl

Ya•nî afv eyle beni hem anları

Gıybetini itdiğüm ol cânları (429,430-)

5. Mebhas: Övünme ve Ayıplama Hakkında

5.1.Hikâye (s.155,156)

1- Kişiler:

-Hz.İbrâhîm

- Deve sahibi Habeşistanlı

2-Yer: Bir mezarlık kenarı

3- Zaman: Hz. İbrâhîm dönemi

4-Konu: Bir gün Hz.İbrâhîm bir mezarlığın kenarına gider, orada devesini güden bir Habeşistanlı görür ve ondan su ister. Habeşistanlı da Hz. İbrâhîm'e deve sütü vermeyi teklif eder fakat Hz.İbrâhîm su istediğini söyleyince Habeşistanlı ayağını yere vurur ve ayağını vurduğu yerden soğuk su çıkar. Allah'ın sadık dostu olan Hz. İbrâhîm, bu sudan içer ve bu olaya şaşırarak yoluna devam eder.

Kullarının isteğine cevap veren, mucip olan Allah; Hz.İbrâhîm'e seslenir ve der ki:

Her dü âlem ol kulımdan yâ Resûl

Benden özge yok merâmı bilmiş ol

Ol rızamızdan ayırmaz özini

Biz dahî tutarız anın sözini (493,494-)

Allah, o Habeşistanlının Hz. İbrâhîm'in ümmetinden olup ona tabi olduğunu söyler. Hz.İbrâhîm'e, bu işin durduk yere olmadığını, bunda şaşılacak bir şey bulunmadığını, eğer Hz. İbrâhîm'in kendisi de isteseydi; Allah'ın kendisine daha büyük mucizeler vereceğini söyler.

Allah'ın o Veli kişiyi, Hz.İbrâhîm'e gösterip bildirmesinin bir hikmeti vardır. Yüce Allah, bu Veli kulunu diğer kullarının arasına koymuştur ki veli kulları, farklı olduklarını düşünüp kibire kapılmasınlar diye. Bize düşen de Allah'ın sevdiğini sevmek, Allah'ın sevmediğini sevmemektir. Allah dostu olan kişileri bizim de dost olarak görüp bilip sevmemiz, Rabbimizin kullarından istediği şeydir. Bu sebeptendir ki o Veli kişiyi, Halîl olan Hz.İbrâhîm'e kerametleri ile göstermiştir Allah'ın boşa yapılan hiçbir işi yoktur.

Ana Fikir: İnsan sıradan biri de olsa peygamber de olsa nefsi gereği kibirlenip kendini üstün görebilir. Allah, her zaman samimiyeti ve ihlası sever. Bundan dolayı Allah'a inanarak, onun her şeyi yapabilecek güçte kudrette olduğunu bilerek ona yakınlık duyan; el açan herkese karşı lütûf sahibidir. Çünkü Allah; Lâtif, Kâdir, Muktedir olandır. Rabbimiz Mü'min Sûresi 60. ayette *“Bana dua ediniz, duanıza cevap vereyim. Bana kulluk etmeyi gururlarına yediremeyenler, alçalmış olarak cehenneme gireceklerdir.”*³⁷ buyurmuştur. Bir peygamber dahi olsak hiçbir yaratılanı kendimizden daha aşağıda görüp bir mucize göstermesine şaşırmamalıyız. Aynı şekilde Allah'ın bize lütfettiği bazı ayrıcalıklarla da övünüp, kibirlenip kendimizi kimseden üstün görmemeliyiz çünkü Allah, her şeyi verdiği gibi alabilir de. Akıllı insanın işi kendini daima en aşağıda görmektir. Tıpkı toprak gibi. Mürşidî bu hususu şu beyitle ifade etmiştir:

Var mı alçak işbu toprağı kadar

Âlemin gör rızkı toprakdan biter (504)

³⁷ Mü'min, 40/60.

5.2.Hikâye (s.156-158)

1-Kişiler:

-Hz. Mûsâ

-Köpek

2-Yer: Tur Dağı

3-Zaman: Hz. Mûsâ Zamanı

4-Konu: Hz.Mûsâ bir gün Tur Dağı'na, Allah'a durumunu arz etmeye gider.

Allah'a, kavminin onun birliğini kabul ettiğini; en aşağısından en değerlisine kadar bütün kavmini affetmesini diler. Allah da Hz. Mûsâ'ya *“Eğer bu duanın kabul olmasını istiyorsan gidip bana en aşağı kulumu getir.”* der. Bunun üzerine Hz.Mûsâ halkın içine karışır. En aşağı kul kim olabilir, onu bulmaya çalışır fakat bir peygamber olduğu halde cesaret edip de hiçbir kul için *“Bu en aşağı kuldur.”* deme cesaretini gösteremez. Oysaki biz insanlar nasıl da cesaret edip yüz insandan bir tanesine bile iyi demeyiz. Daha sonra Hz. Mûsâ tüyleri gitmiş, uyuz olmuş, bir deri bir kemik kalmış; kaşırmaktan bütün gövdesi kan olmuş, bir çöplük kenarında perişan halde bir köpek görür. Herhalde Allah'ın kulların içinde en aşağı olan budur der ve gidip köpeğin boynuna bir ip takar hayvanı çekmeye başlar. Köpek, Allah'ın izniyle konuşmaya başlar ve Hz.Mûsâ'ya kendisini nereye götürdüğünü sorar. Hazreti Mûsâ köpeğe ona zarar vermeyeceğini kendisini Allah'ın huzuruna götüreceğini söyler. *“Allah, benden en aşağı kulunu ona götürmemi istedi.”* der Bunun üzerine köpek, *“Allah'ın huzurunu çıkmak benim için bir şereftir ama bu senin için olumsuz bir durum olmasın. Allah, seni sınamak istemiş sen tek başına onun huzuruna git.”* der. Ve kendindeki olumlu özellikleri saymaya başlar ve devamında *“Ben belki kullar arasında en aşağı olabilirim ama Allah katında en makbul kul olmadığımı nereden bilebiliriz ki?”* der. Mürşidî aşağıdaki beyitte köpeğin, Hz. Mûsâ'ya ihtârını şu şekilde dile getirir:

Halk içinde ben bir ednâca kulam

Hâlık'ın indinde belki makbûlam (529)

Bunun üzerine Hz.Mûsâ köpektен helâllik ister, yaptığına pişman olup çok üzülür, hatasını anlar. O ipi köpeğin boynundan alıp kendi boynuna takar, Allah'ın

huzuruna gider, “Kullarının içinde iyiler çok. Aradım ama benden daha aşağı bir kulun yok.” der. Devamını ise Ahmed Mürşidî aşağıdaki beyitiyle ifade eder:

Getirdüm kapuna nefsimi yâ Hak

Bulamadım anın gibi bir alçak (568)

diyen Hz. Mûsâ, Allah’ tan af diler. Allah da kendisine “Eğer o köpeği huzuruma getirseydin bir daha seninle konuşmaz, ismini de nebiler defterinden kazıyıp silerdim.” der.

Ana Fikir: Hz.Mûsâ, ümmetinin selameti için Allah’a karşı böyle mahcup olmuştur. Kendisi büyük bir peygamber iken nefsinin yenip “Herkesten en aşağı olan benim.” diyebilmiştir. Oysa biz insanlar kimse için, bu benden daha iyidir diyecek kadar nefsimize söz geçiremeyiz. Daima kendimizle övünür, kendi kusurlarımızı görmez; kendimizden başka herkeste eksiklik görür, olumsuzluk ve kusurlar buluruz. Oysaki iğneyi kendimize batırırsak zaten çuvaldızı kimseye batıramayız. Tevâzu sahibi olarak Allah'a yakınlık bulabiliriz. Allah, bir kulu yaratıp kulluğa lâayık görmüşse o kul için “en aşağı” sıfatını kullanmak bizim hadsizliğimiz olur. İslâm peygamberi Hz. Muhammed bir hadisinde bu durumu şöyle dile getirir:

*Allah, sizin ne dış görünüşünüze ne de mallarınıza bakar. O, sadece sizin kalplerinize ve işlerinize bakar.*³⁸

Müellefimiz Ahmed Mürşidî de bu durumu bize şu beyitleriyle hatırlatır:

Bakmaz anda mûy libâsa ol Kerîm

Ol kulu ister ola kalb-i selîm (485)

Hâlık ancak âlî ulûhda bir

Halkı anın muhtelif kullukda bir (585)

5.3.Hikâye (s.159,160)

1-Kişiler:

-Cebrâîl (a.s.)

-Cennette kapıyı açan bir melek

³⁸ Müslim, Birr, 33; İbn Mâce, Zühd, 9; Ahmed b. Hanbel, 2/285, 539.

- Ulu melek

2-Yer: Cennet

3-Zaman:-

4-Konu: Cebrâil, melekler içinde en üstünüdür ve onun bin altı yüz tane kanadı vardır. Allah'ın izniyle bütün kanatlarını açar. Kendini görür ve övünmeye başlar. *"Benden daha büyük bir melek yoktur."* der. Bunun üzerine Cebrâil 'e gaipen bir ses gelir. Ona cennetin sağ tarafında bir kapı olduğu, orada bir melek olduğu ve gidip onu selamlayıp ona itaat etmesi söylenir. Cebrâil söylenen tarafa yönelir; kapının önünde çok heybetli, büyük bir melek görür ve şaşırır. Cebrâil, Allah katından ve Allah'ın emriyle geldiğini söyler. Kapıdaki melek, *"Bizim ulu bir meleğimiz vardır, gidip ondan izin alayım; söyleyeceğini ona söyle."* der. Cebrâil daha sonra içeri girer ve çok büyük bir melek görür. Ona, Allah'ın selamını getirdiğini söyler fakat melek onu duymaz ve Cebrâil 'e *"Diyeceğini yüksek sesle söyle ki duyabileyim, mümkünse kabul edeyim dileğini."* der. Cebrâil o meleğin kulağının içine girer, bütün gücüyle Allah'ın ona selamı olduğunu söyler. Sesi o ulu meleğe bir üvez sesi kadar az gelse de Cebrâil 'in ne dediğini anlar, ayağa kalkar, saygı gösterir, selamı alır sonrasını da Mürşidî şöyle tasvir eder:

Aldı Cebrâil'i eline bakar

Dir Hudâ'nın ne küçük kulları var (615)

Cebrâil bu ulu diyarı, bu heybetli ve devasa melekleri görünce pişman olup hüznlenir. Övündüğünü fark edip *"Estağfirullahelazîm!"* yani; *"Azîm olan Allah'tan af dilerim."* der ve hemen tövbe eder. Allah'ın kendine vermek istediği mesajı almıştır. Ahmed Mürşidî de 4 büyük melekten biri olan Cebrâil aleyhisselâmın pişmanlığını şu beyitlerinde ifade eder:

Yâ Hudâ bilmezlik ile söyledim

Şimdi bildim ana tevbe eyledim

Sehv ile kıldım hatâyı yâ İlâh

Afv kıl kemter kulınam pâdişâh (618,619-)

Hâlık ve Afuvv olan Allah da onu affeder.

Ana Fikir: Kul ne denli hata etse de pişman olup Allah'a tövbe ettiği zaman yüce Allah onun tövbesini kabul eder ve o kulu tekrar kendine yakın kılar. Cebrâil

üstün ve tertemiz bir melekken bile düşünüp, hata ettiğini anlayıp tövbe etmişse biz insanlar bir sürü günahımız varken, övünecek hiçbir şeyimiz yokken bile yaptıklarımızı durup düşünmez ve hatamızı anlayıp tövbe etmezsek Allah'a yakınlık bulamaz, onun rahmetinden mahrum kalırız. İslâm peygamberi Hz. Muhammed bir hadisinde bu durumu şöyle ifade eder:

*Her insan hata eder. Hata edenlerin en hayırlıları tövbe edenlerdir.*³⁹

5.4.Hikâye (s.160-162)

1-Kişiler:

-Hz.İbrâhîm

-1 aydır yemek yemeyen âdem

- 2 aydır yemek yemeyen âdem

- 3 aydır yemek yemeyen veli

2-Yer: -, 3 konak öte, deniz kenarında bir yalı

3-Zaman: Hz.İbrâhîm zamanı

4-Konu: Her peygamberin zamanında şöhret bulan bir şey vardır. Hz. İbrâhîm zamanında da bu misafir ağırlamak, ona ikramda bulunmaktır.

Ol Halîl vakti müsâfir izzeti

Buldı şöhret hem müsâfir rağbeti (647)

Hız. İbrâhîm sürekli yol gözler ve her yere bekçiler koyar. Eğer bir yolcu gelirse avam ya da aydın fark etmeksizin onu alıp Hız.İbrâhîm'e getirsinler ve Hız.İbrâhîm de onu misafir etsin diye. Çünkü kendisi misafirsiz yemek yemez, her gelen gidene yemek verip onlarla birlikte yemek yer; dua eder. Fakat 3 gün boyunca hiç kimse gelip gitmemiş, bu yüzden Hız.İbrâhîm de yemek yememiştir. Bir ara kendi kendine düşünür. Mürşidî onun düşüncesini şöyle dile getirir:

Kalbine geldi ki var mıdur iden

Üç gün aç olup müsâfir gözeden (643)

³⁹ Tirmizî, Kıyâme, 49; İbn Mâce, Zühed, 30.

O sırada Cebrâil aleyhisselâm gelip Hz. İbrahim'e haber verir. Allah'ın, Hz. İbrâhîm'den üç konak doğuya sefer etmesini; oraya giderek Allah'ın bunda bir hikmeti olduğunu ve Hz. İbrahim'in bu hikmeti görmesini istediğini iletir.

Allah'ın sadık dostu olan Hz.İbrâhîm yola düşer. Yolda biri onu alır misafir eder; onunla yemek yer ve “Ben misafirsiz yemek yemem, bu yüzden bir aydır yemek yemiyordum.” der. Hz.İbrâhîm'e teşekkür eder. Sabah vakti Hz.İbrâhîm oradan ayrılır, akşam bir yere varır. Orada da bir kişi kendisini misafir eder. O da iki aydır yemek yemediğini söyler Hz.İbrâhîm oradan da ayrılır, deniz kenarında bir yalıya varır. Seccade üzerinde Veli bir kişi görür, ona selam verir. Veli kişi, Hz.İbrâhîm'i gördüğüne sevinir çünkü misafirsiz yemek yeme âdetinin olmadığını; üç aydır da misafir gelmediğini söyler. Bunun üzerine beraber yemek yerler, Veli'nin de karnı doyar. Bu yüzden Allah'a şükür, Hz.İbrâhîm'e teşekkür eder. Hz.İbrâhîm'e “Benim bir duam var, ben edeyim sen de âmin de.” der. Duası da dünyadayken Allah'ın nebisi olan Hz.İbrâhîm ile görüşmektir. Bunun üzerine Cebrâil aleyhisselâm, gelip Hz.İbrâhîm'e kim olduğunu açıklamasını söyler. Hz.İbrâhîm “Halîlullah benim.” der. Veli kişi “Allah'tan isteğim, senin bana şefaât etmendir.” der. Hz.İbrâhîm de ahirette Veli kişiye şefaât edeceğine yemin eder ve vedalaşıp ayrılırlar.

Hız.İbrâhîm övünmeye niyet ettiği için Celil olan Allah'ın kendine bu zahmeti verdiğini anlar. “Estağfurullahelâzim! Ben yanıldım, beni affet Allah'ım.” der.

Ana Fikir: Allah; bırakalım övünmeyi, övünmeye niyet ettiği için bile sadık dostu olan Hz.İbrâhîm'i uyarır. Halîlullah Hz.İbrâhîm düşünsün, hatasını anlasın ister. Onu açlık konusunda kendisinden daha faziletli insanların olduğu 3 Konak doğuya gönderir. Hz.İbrâhîm de gördüklerinden ders çıkarıp Allah'ın vermek istediği mesajı alır. O, bir peygamberken bile övünmeye niyetlendiği için Allah' tan af dilemiş, ona tövbe etmişken bizim gibilerin hali ne olur; bunu düşünmemiz gerekir. Bu yüzden tevâzu sahibi olmak, övünmemek, her iki cihanda rahat edebilmemiz için hakkımızda hayırlı olandır. Şâir Mürşidî bu durumu aşağıdaki beyitleriyle ifade etmiştir.

Her dü âlemde dilerseñ râhatı

Kıl tevâzu fahra kılma niyyeti

Fahr olan akvâl ile itme kelâm

Ol Habîb'e vir salât ile selâm (693,694-)

6.Mebhas Kibir ve Kıskançlık Hakkında

6.1.Hikâye (s.163-166)

1-Kişiler:

- Bersis adlı Zâhit
- İblis
- Ebyed
- Müridler
- Şah
- Şahın kızı
- Şahın kızının dadıları
- Cellat

2-Yer-

- Zâhit ve müritlerinin meclisi

3-Zaman: İsrailoğulları zamanı

4-Konu: İsrailoğulları zamanında yaşayan Bersis adlı bir Zâhit vardır. Bu Zâhit ve ona tâbi olanlar velilik rütbesine erişmiştir ve hepsi keramet gösterirler. Bütün cinlerle şeytanlar onu azdırıp yoldan çıkarmak isterler fakat buna güçleri yetmez. Öyle ki bir gün İblis, kendine tâbi olan hilekâr müritlerini etrafına toplayıp *"Büyük ve önemli bir görev var, eğer her kim bu görevi ifa ederse benim katımda onun mevkisi yükselecektir."* der ve bu görevi de "Bersis adlı zâhidi azdırmak" olarak açıklar. İçlerinden Ebyed adlı biri bu göreve tâlip olur. Ebyed, bütün şeytanlardan daha hilebazdır ve hepsinin üstadıdır. Ebyed, âbid kılığına girip kendi de Allah sevdalısıymış gibi görünerek Zâhit'in meclisine girer, ona selam verir ve der ki: *"Ben senin namını işittim Sen çok büyük bir kişisin. Ben sana mürit olmaya geldim ve seni şeyh edindim. Sen de beni huzurunda kabul et beni geri çevirme."* Daha bunun gibi birçok şey söyleyip Bersis'in gururlanıp kibirlenmesine sebep olur ve Bersis, kendi kendine, *"Bencileyin yok imiş zâhit kişi..."* der.

Bersis Ebyed' i tekkeye kabul eder. Ebyed günlerce riyâzete girer; yemez, içmez sonra müritler şeyhleri olan Bersis'in yanına gidip ona bu durumdan bahsederler. Ebyed için, *"Bunca gündür yiyip içmez buna rağmen halsiz değil, daha da hareketli. Bizde bu keramet yok, gidip hem onu ziyaret edelim hem de duasını*

alalım.” derler. Hep beraber Ebyed'in yanına giderler. Ziyaret bittikten sonra herkes çıkar, sadece Bersis odada kalır ve Ebyed'e bunun nasıl olduğunu sorar. Lânetlenmiş Ebyed, başta söylemek istemiyor gibi görünür ama daha sonra "Ben çok büyük bir günah işledim sonra pişman olup çok korkarak tövbe ettim daha sonrasında Allah bana bu kerametleri ihsan etti." der. Zâhit, "Ben de böyle olmak istiyorum Sen de beni irşad et." der ve böylece lânetlenmiş Ebyed, Zâhit'e "Eğer böyle olmak istiyorsan önce büyük bir günah işleyeceksin, sonra tövbe edeceksin." der. Bersis önce buna şaşırır da lânetlenmiş Ebyed onu bir şekilde kandırmayı başarır ve "Sadece kendime zararı olacak bir günah işleyeyim. Sen bana böyle bir günah söyle." der. Bunun üzerine Ebyed, ona şarap içmesini söyler ki bu da bütün kötülüklerin anasıdır. İblis de bu arada cinlerden olan birini, hemen şahın kızının yanına gönderir ve ona "Gidip kızın aklını tut; onu deli et." der. Bunun üzerine cin, kızın aklını alır ve kız kendini bilmez hâle gelir. Şahın sarayındakiler kızı, iyileştirmesi için alıp Zâhit'in yanına misafir olarak bırakırlar. Bu arada lânetlenmiş Ebyed, Zâhit'e içki içirmeye devam eder ve Zâhit'in aklını başından alır. Kızla baş başa kalan Zâhit, içki yüzünden ne yaptığını bilmez ve nefesine uyup kızla zina eder. Daha sonra Ebyed, Zâhit'in yanına gelip ona bunu neden yaptığını çok büyük bir günah işlediğini ve bu kızın Şah'ın kızı olduğunu, bu duyulursa Bersis' in başına bela açılacağını, yaptıklarının başına kakılacağını söyler.

Lânetlenmiş Ebyed hem Zâhit'i yoldan çıkarıp azdırır hem de onu azarlar. Zâhit Ebyed'e, bu işten nasıl kurtulacağını sorar. Ebyed de ona "Kızı öldür sonra da gömüp gizle, ben sana yardım ederim." der. Zâhit dediğini yapıp kızı öldürür, Ebyed ona yardım eder. Kızı beraber gömerler. Bu esnada Ebyed, bilerek kızın eteğinin ucunu dışarıda bırakır. Daha sonra kızın dadıları gelip Zâhit'e kızın nerede olduğunu sorarlar. Zâhit, kızın gittiğini ama nereye gittiğini bilmediğini söyler. Kızın dadıları kızı ararken yerde kızın eteğinin ucunu görürler, en sonunda Zâhit'in kızı öldürdüğünü anlayıp bunu şahlarına iletirler. Şah da ibret olması için Zâhit'in cellada verilip öldürülmesini ister. İp boyuna takılmışken lânetlenmiş Şeytan karşısına geçip "Bana secde et, seni buradan kurtarayım." Eğer bana secde edersen seni halk içinde görünmez yaparım. Sonra tövbe edersin." der. Bu şekilde Zâhit'i kandırır, Zâhit ona ima yoluyla secde eder, ardından Zâhit'i asarlar ve Zâhit imânsız ölmüş olur.

Ana Fikir: Zâhit de Allah'ın sevgili kulu da olsa kimse ibâdetleriyle gururlanmamalı, diğer insanları hor görmemeliyiz. Çünkü imân kıldan ince, kılıçtan keskindir. Ne oldum değil ne olacağım demeliyiz, ufacık bir hata son nefesimizde imânımızdan olup küfre düşmemize yol açabilir. Bazen Şeytan, insana sağından yaklaşır ama her halükarda şeytana uymak insanı cehenneme götürür. Zâhit' in hikâyesinde anlatıldığı gibi olmamak için daima huşu içinde sadece Allah'a imân ve secde etmeliyiz.

6.2.Hikâye (s.167,170)

1- Kişiler:

- Hâris
- Melekler
- Hz. Âdem

2-Yer: Dünya ve Gökler

3-Zaman: Hz. Âdem'den öncesi ve Hz. Âdem zamanı

4-Konu: Hikâyede insanlardan önce Hakk'ı tanımak için dünyada yaşayan 6 kavimden bahsedilir. Bunlardan bir tanesi Hz.Âdem'den önce yaşamış olan cinlerdir. Cinler içlerinden Hâris adlı birini kendilerine hükümdar yapmıştır. Hâris uzun zaman meleklerle birlikte bolca ibâdet eder Öyle ki artık gökteki melekler onlara gıpta ederek hayran olurlar. Melekler, Allah'tan Hâris ve melekleri göğe yükseltmesini ister. Hem onları görmek hem onlardan feyz alıp kendi ibâdetlerini arttırmak için. Allah onları göklere çıkarır. Hâris, orada meleklerin hocası olma kerametine erişir. Önceden adı “Azazil” olan Hâris ibâdete çok fazla istekli olduğu için ona Hâris adını verirler. Hâris çok ibâdet eder ve böylece Allah'a yakınlık bulur. Yeryüzünde cin kavmi azıp zulmeder. Allah, onları helâk etmesi için Hâris'i görevlendirir. Hâris meleklerle gidip cin kavmini helâk eder ve göğe geri dönerler. Bu görev için seçilmiş olması Hâris de kibre sebep olur. Kendini üstün görmeye başlar. *“Ben çok ibâdet ettiğim için Allah bu görevi bana verdi demek ki benden üstün bir kul yok.”* der. Bu hal ve sözleri Allah' ın

hoşuna gitmez. Bunun üzerine topraktan var ettiği Âdem'i yaratır. Ona yaratılmışların en güzeli anlâmında "ahsen-i takvim" der. Meleklerden Âdem'e secde etmesini ister. Hepsi secde eder ama Hâris etmez. *"O topraktan yaratıldı, ben ateşten yaratıldım. Ateş daha üstündür."* der. Kıskançlık yüzünden Âdem'e kin duyar ve secde etmez. Hal böyleyken Allah 'ın lânetine uğrar. Onca ibâdeti kendine hiçbir fayda sağlamaz. Bunun üzerine Hâris de insanoğluna düşmanlığı kendine görev edinir.

Ana Fikir: İbâdet ve kerametleriyle gururlanıp kibirlenenler, Allah'ın kendilerine verdiği lütfu kendilerinden sanıp Allah'ı unutanlar ve ona isyan edenler, kıskançlık yapanlar; melek de olsa insan da olsa büyük günah işlemiş olur. Allah'a şirk koşup, gücü kuvveti kendinden sanıp gururlanmanın; Allah'a itaat etmemenin sonu ancak lânetlenmektir. İnsan, Allah indinde "ahsen-i takvim" yani yaratılmışların en güzelidir. Bu sıfatı korumak ancak Allah'ın yasakladıklarından sakınıp emrettiklerine uymakla mümkündür.

7. Mebhas: İblis'in İtirazı Hakkında

7.1.Hikâye (s.170-172)

1-Kişiler:

- iblis

2-Yer: Gökler

3-Zaman: Hz. Âdem'in yaratılış zamanı

4-Konu: Allah'ın Hz. Âdem'i yaratıp meleklerden ona secde etmesini istemesi üzerine İblis buna karşı çıkar ve Hz. Âdem'e secde etmez. Yaptığından pişman da olmaz. Allah'a, *"Bu zamana kadar emrine uydum, sana itaat ettim, senden başkasına secde etmek bana hoş gelmedi. Sen bütün ibâdetlerimi yok sayıp tek suçum için beni sonsuza kadar kovdun"* der. Allah da İblis'e *"Bana secde etmeyerek bana şerik oldun, secde sana bir bahane oldu. Sen bana şirk koştuğun için lânetlendin. Cin kavmini helâk edebilecek gücü sana ben verdim, sense gücü kendinden bilip kibirlendin ve kalbinde bana ortak oldun, işte bu yüzden lânetlendin."* der. Ahmed Mürşidî, İblis'in Allah tarafından lânetlenme sebebini şu şekilde anlatır:

Âdetimdir küfrü vü şirki istemem
Andadur kahrım katı afv eylemem (977)

Şirki yâ küfri kılursa kul bana
Rahmetimden hisse yok aslâ ana (979)

Bunun üzerine İblis, Allah'a artık onun rahmetini istemediğini, sürekli ona muhalif olacağını ve insanları yoldan çıkaracağını söyler. Yaptıklarından dolayı kendinde bir hata kabahat de görmez. “ *Bütün bunlar Allah'ın takdiri, benim bir suçum yok.* ” der.

Ana Fikir: İblis gibi, bir melekken; göklerde meleklerle hocalık edecek kadar yüksek bir mertebedeysen bile Allah'a şirk koşturmak gibi bir günaha girmek, Allah'ın lânetine, bizim küfre düşmemize yol açabilir. Hiçbir zaman ibâdet ve mertebemize güvenmemeli, İblis gibi kıskançlık yapıp Allah'ın emrine karşı gelmemeliyiz. Sadece Allah'ın rahmet ve merhametini ummalıyız. Nitekim aşağıdaki beyitte Mürşidî, bu durumu şöyle ifade eder:

Ma'siyet işi cehennem arıdır
Kâfir ü müşrik cehennem nâridur

Mü'minin fıska ola dağlar kadar
Dilese Hak afv ile rahmet ider (1018,1019-)

İblis, Allah' a itiraz edip pişmanlık göstermeyip âdemoğluna cehenmem yolunu açmıştır. Ama Allah kula akıl ve irade de vermiştir. Hal böyleyken Şeytan'a uymak da Allah'a itaat etmek de bizim tercihimiz ve tasarrufumuzdadır. Allah Hâlık, Âlim, Bâri, Kerim, Rahmân ve Rahîm olandır.

8. Mebhas: “Kibir Hakkında”

8.1.Hikâye (s.173,174)

1-Kişiler:

- Karûn
- Hz. Mûsâ

2- Yer:-

3-Zaman Hz.Mûsâ ve Karûn'un yaşadığı zaman

4-Konu: Mal, kuvvet, yüksek makam sahibi olmanın yarattığı kibir. Güç zehirlenmesi.

Devrin hükümdarı Karûn mal, mülk yüksek makamıyla kibirlenir. Bu hali Allah'ın hoşuna gitmez. Karûn'un zekât vermesini söylemek üzere Hz.Mûsâ'yı onun yanına gönderir. Karûn zekâtı (malının kırkta birini) vermeyi kabul etmez. Kibri onu cimri yapar. Hz.Mûsâ, Karûn'u uyarır. Zekâtı vermezse Allah'ın onu kahredeceğini malının ona fayda vermeyeceğini söyler. Fakat Karûn, kibrinden dolayı son derece gururlu olmuş içindeki Allah korkusunu yok etmiştir. Ahmed Mürşidî bu durumu şu şekilde anlatır:

Didi bana ne iderse eylesin

Tek şu mâlımdan beni ayırmasın (1062)

Söylenenleri kulak ardı eden Karûn'un malı, sonunda yere batar. Allah onu kahreder, malı Karûn' a kalmaz ve kendisine fayda sağlamaz.

Ana Fikir: Malı ve mülkü veren de alan da Allah' tır. Ahmed Mürşidî bu hakikâti bizlere şöyle hatırlatır:

Bil sana anı veren Hallâk'ını

Bilme senden devlet ü istikbâlini (1074)

Mal ve mülklerimizle kibirlenip gururlanmamalıyız. Zira dünya malı bize emanettir, bizi aldatır. Bugün bizimse yarın başkasınındır. Dünya malına tamah etmek, her şeyin sahibinin Allah olduğunu; bize her şeyi bahşedenin de mülkün tek sahibi Kerim olan Allah olduğunu unutmamız, Karûn'da olduğu gibi Zülcelâl olan Allah'ın malımızı da canımızı da kahretmesine sebep olabilir. Bu dünyada bizim olan tek sermaye akıldır ki onunla düşünüp doğruyu Hakk'ı bulabilelim. Mürşidî bu hakikati şu beyitte dile getirir:

Akıl ol sermayedür mâl-fenâ

Alınur anınla ol dâr-ı bekâ (1069)

8.2. Hikâye (s.174-176)

1- Kişiler:

- Nemrut
- Hz.İbrâhîm
- Yeryüzünün askerleri
- Üvez ordusu
- Topal üvez
- İki köle

2-Yer: -

3-Zaman: Hz. İbrâhîm ve Nemrut'un yaşadığı zaman

4-Konu: Hikâyeye göre Hz.İbrâhîm zamanında yeryüzünün sultanı Nemrut'tur. Allah, dine davet etmesi için peygamberi olan Hz.İbrâhîm'i, Nemrut'a gönderir. Nemrut dine girmediği gibi Hz.İbrâhîm'i ateşe atar. Ateş, Allah'ın hikmetiyle Hz.İbrâhîm için bir gül bahçesine dönüşür. Makam, mevkii ve gücüyle kibirlenen Nemrut; Allah'ı kabul etmez, Allah'a meydan okur. Hz. İbrâhîm'e *"Benim Allah'a ihtiyacım yok, yeryüzünün bütün askerleri benim emrimde; senin Rabbin benimle savaşmaya nereden asker bulacak. Ona söyle eğer askeri varsa toplayıp istediği zaman bana gelsin onunla savaşalım. Nasıl galip geldiğimi görsün."* der. Savaş günü geldiği zaman Nemrut yeryüzünün bütün askerlerini toplar, Allah da onları helâk etmesi için onların üzerine üvezlerden oluşturduğu bir ordu gönderir. Üvezler o kadar kalabalık ve yoğundur ki hem ordudaki askerlere hem de atlara hücum ederler; onların ağızlarına, burunlarına, kulaklarına, gözlerine dolarlar. Hepsinin nefesi kesilir, ne yaptıklarını bilmez bir hâle gelirler. Allah, bir ara lânetlenmiş Nemrut'a bir ferahlık verir belki yaptıklarından pişman olur umuduyla fakat Nemrut bu sırada kaçıp penceresiz bir eve girer ve asla pişman olmaz. Bu sırada üvezler, Nemrut'un ordusunu tarûmar etmiştir. Derken üvezlerden bir tanesi topal olduğu için arkadaşlarına yetişememiş, geride kalmıştır. Savaş alanına vardığı zaman, gazanın bitip üvezlerin Nemrut'un ordusunu helâk ettiğini görünce Allah 'a seslenerek üzüntüsünü dile getirir. Aşağıdaki beyitlerde, topal üvezin Allah'a yalvarışını Ahmed Mürşidî şöyle dile getirir:

İtdi Rabbim yerimi dûr eyledin

Cümleden ednâyı ma'zûr eyledin

Ben ne kemter kul bulındım yâ Ğanî

Bu ğazâyâ gôrmedin lâıyk beni (1108,1109-)

Üvezin bu üzüntülü yakarışını duyan Allah, onu Nemrut'un çadırına yollar ve üvez Nemrut'un beynine girip oradan çıkmaz. Allah lânetlenmiş Nemrut'u hemen helâk etmez. O küçücük üvez, ağır ağır Nemrut'un beynini yer; öyle ki Nemrut "*Ölüm nerede? Bana gelsin.*" der. İki tane kölesini, başına çomakla vurması için görevlendirir ve hatta başına en sert vuranı en çok sevdiğini söyler. Bu şekilde başını dövdürür ve bir yandan da feryat figan eder. Onun bu haline taşlar bile ağlar fakat o çok güvenip övündüğü ordusunun askerleri bu derdine çare, kendine yardımcı olamaz. Ancak o çomaklarla başına vurulduğu zaman birazcık sakinleşir ve üvez beynini yemez. Bunca gün bu şekilde Allah'ın lânetine uğramış olmasına rağmen hatasını anlamaz, asla pişman olmaz. Ve sonunda üvez onun beynini parçalar, bu sızı içerisinde Nemrut helâk olur. Yüce Allah; yeryüzünden Kaf Dağı'na kadar hüküm süren, herkesin kendisine itaat ettiği, orduları ile övünen koca Nemrut'u, bir küçücük üvezle perişan eder.

Ana Fikir: Makamı, mevkiyi, izzeti itibarı veren de Allah'tır. Bunları unutup makam mevki izzet ve itibarı kendi kendimize elde ettiğimizi sanıp kibre kapılmak, şükretmemek, Allah'ın gazabını üzerimize çekmemize sebep olur. Çünkü Allah Kahhâr olandır. Her şey Allah'ın dilemesiyle vukû bulur. Eğer Allah bir şeyin yok olmasını, kahrolmasını istiyorsa bunun için görevlendirip yeryüzüne gönderdiği üvez ordularını yeryüzünün bütün askerleri hatta bütün mahlûkat, yaratılanlar da bir araya gelse engelleyemez. O sıkıntıyı def edip bu kahra engel olamaz. Allah "ol" demesi ile bütün kâinatı yarattığı gibi dilerse aynı şekilde yok edebilmeye de muktedirdir. Çünkü Allah Kadîr, Azim, Âli olandır. Aşağıdaki beyitlerde bu hususu Ahmed Mürşidî şu şekilde ifade etmiştir:

Kahr ider olsa umûma ger o zât

Def idebilemez cem-i mahlûkat.

Kün dimesiyle kılupdur âlemi

Dilese yok eyler anı bir demi (1126,1127-)

8.3.Hikâye (s.176-178)

1-Kişiler:

-Öküz

-İblis

-Sinek

2-Yer: Firdevs cenneti

3-Zaman: Metafizik zaman

4- Konu: Fiziksel üstünlük ve bedensel gücün yaratılmışlarda yol açtığı kibir.

On sekiz bin âlemin yaratıcısı Hâlık olan Allah, yerler ve gökleri 7'şer kat olarak yaratır. Kendisinin yerler ve göklerle arasına 5 yüzer yıl kadar mesafe bırakır. Ardından oldukça büyük bir melek yaratır ve bütün bu yerlerle gökleri üst üste koyar. Bu melek, kalıcı olarak yerin altına girip koynuna bir elma koyulmuşçasına bütün mahlûkatı boynuna alır. Daha sonra Allah, o ulu melek ayaklarını koyabilsin diye büyük bir taş yaratır Firdevs cennetinin içinde oldukça büyük bir öküz yaratır ve ona tüm yarattıklarına bir dayanak olması için 4 bin ayak verir. O büyük öküzün iki boynuzunun arası kuş uçuşu yetmiş yılda ancak varılabilecek bir mesafedir. Allah, yarattığı ulu taşı; öküzün bu iki boynuzunun arasına yerleştirir. Bu yük öküze, onun başına bir kâse koyulmuş gibi hafif gelir. Ardından Allah, “Kem Kem” adlı bir gemi yaratır ve bu büyük öküz ayaklarını geminin üzerine koyar sonra Allah; bütün âlemin ağızını sığabileceği kadar büyük bir balık ve o balığı içine alıp kuşatan bir deniz yaratır. Balık, üzerinde bir kuş varmışçasına rahatça gemiyi sırtına alır. Hâlık olan Allah, denizin altına da bir rüzgâr koyar; bütün bu yerlerin hamallığını yapan öküz kibirlenmeye başlar ve şöyle der:

İtti bunca kuvvetimle yirleri

Almışam başıma bu kemterleri (1160)

Hâl böyleyken şeytan öküzün yanında bitiverir ve ona şöyle der:

İrdi İblis ana ya ulu

Ben seni gördüm katı ahmak deli (1161)

ve sonrasında öküze, “*Sen ulusun. Bunca değersiz mahlûkatı nasıl olur da başının üzerinde taşırsın, yerin altında hapsolursun? Bundan sana fayda yok.*”

diyerek öküze şöyle der:

İblis der silkevir başın hemen

Yıkılır rahat olursun ol zaman (1167)

şeklinde telkinde bulunur. Öküz, başını silkmeye meyleder. O anda Kadîr ve Kayyûm olan Allah bir sinek yaratır, sinek öküzün burnuna konup onu öyle bir sokar ki öküz sanki canına ateş basılmış gibi hisseder; acısından sesi bile çıkamaz, öldüm sanır bunun üzerine hatasını, kibrini anlar ve “*Estağfirullahelazim*” deyip pişman olunca sinek onu rahat bırakır. Öküz, bir daha ne zaman kibirlenecek olsa sinek ona bir hamle yapar. Koca öküz, küçük sinekten korkup ağlar acizliğini hatırlar.

Ana Fikir: Allah kibirlenenleri sevmez. Maddi ve manevi her türlü gücümüzün mimarı yüce Allah'tır. O isterse her zor iş kolay, istemezse her kolay iş zorlaşabilir. Tıpkı istediğinde 7 kat yeri öküzün boynuzları arasında bir kâse gibi taşıtmaya muktedir olup istediğinde de o devasa öküzü bir küçük sineğe mağbun ettiği örneğindeki gibi. Allah yarattıklarına ihtirâm eder, onları hemen helâk etmez. Önce bizlerin iyiliği için bizleri uyarır. Çünkü Allah; evvela Rahmân, Rahîm, Latîf, Kerem, Kadîr, Sabûr sonra Kahrîr olandır.

9. Mebhas: Tevbe ve İstiğfar Hakkında

9.1.Hikâye (s.180,181)

1-Kişiler:

-Hz.Mûsâ

-Fâsık kul

-Şehrin halkı

2-Yer: Tûr Dağı ve bir şehir, veli kişinin öldüğü vadi

3-Zaman: Hz. Mûsâ zamanı

4-Konu: Hz. Mûsâ zamanında günahkâr bir kişi vardır. Allah, bu günahkâr kul hakkında halkı uyarması ve halkın onu aralarından uzak tutması için Hz. Mûsâ'ya emir verir. O kulu da onun içinde bulunduğu şehri de azabıyla harap edeceğini söyler. Hz. Mûsâ da bunu halkına iletir. Hz.Mûsâ'nın halkı da "Ey Resûl! Allah, onun kim olduğunu bizlere söylesin." der. Hz.Mûsâ günahkâr kulun kim olduğunu

öğrenmek için tekrar Tûr Dağı'na çıkıp Allah'a sorar. Fakat Allah, o kulun kim olduğunu söylemeyeceğini onu halkın kendisinin arayıp bulmasını söyler. Ahmet Mürşidî Cenâb-ı Allah'ın bu nahifliğini şu beyitle ifade eder:

Bir nidâ geldi adım Settâr ola
İstemem key kullarım rüsvây ola (1239)

Hâlık'ın Settâr'dır ol setri sever
Sâtir olan kulına afvı ister (377)

Bunun üzerine halk o günahkâr kulun kim olduğunu kendisi bulur. Onu aralarında istemez ve şehirden kovarlar. Şehrinden, ailesinden ayrılmak zorunda kalan bu günahkâr kul bir başına kalıp ağlar, inler, günahlarından dolayı pişman olur ama kimse ona acımaz ve yardım etmez. Kapısına gidip sığınabileceği sadece Allah vardır. Ağlar, feryat eder, muzdarip olur; üzüntüsünden hastalanır ve bir gün ölür. Ganî, Gaffâr, Settâr olan Allah, samimiyetle tövbe eden kulunu affetmiş ve o kovulmuş kulunu veli makâmına yükseltmiştir. Hatta öyle ki elçisi Hz.Mûsâ'ya ferman etmiş, Hz. Mûsâ'dan o kulunun öldüğü vadiye gidip ona kefen götürmesini istemiştir. Kovulmuş, Allah'ın gazabına uğramış bir kulun velilik makâmına yükselmesine Hazreti Mûsâ da şaşırmıştır. Allah da buna mukâbil:

Âsî mü'minler içündür rahmetim
Kâfir ü müşrikleredür zahmetim (1266)

diyerek tövbe ve istiğfarın kendi katında ne kadar kıymetli olduğunu vurgulamıştır.

Bu nidanın ardından Hz.Mûsâ ve ashâbı, o veli kişinin öldüğü vadiye birlikte giderek o veliyi yıkayıp defnederler ve sonra herkes geldiği yere geri döner.

Ana Fikir: Ne kadar günahkâr ve kabahatli olsak da ihlaslı bir tövbe ve istiğfar ile affolunmamız mümkündür. Allah'tan umut hiçbir zaman kesilmez, meyus olmak İslamiyetle şerefelenmiş bir mümine yakışmaz.

Kur'an-ı Kerîm Yusuf Sûresi 87.ayette bu durum şöyle telkin edilir:

“...Allah’ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü inkâr edenlerden başkası Allah’ın rahmetinden ümit kesmez!”.⁴⁰

Allah’ın gazap oklarına maruz kalan bir kul dahi işlediği günahlardan ötürü içtenlikle pişman olup ihlasla tövbe ederse bu kıssada olduğu üzere tövbeyle kurtuluşa erip velilik makamına dahi yükselebilir. Kur’an-ı Kerîm Bakara sûresi 160. ayette yüce Allah bu durumu şöyle müjdelar:

*"Rabbimiz! Bizi sana teslim olmuş kimseler kıl. Soyumuzdan da sana teslim olmuş bir ümmet kıl. Bize ibadet yerlerini ve ilkelerini göster. Tövbemizi kabul et. Çünkü sen, tövbeleri çok kabul edensin, çok merhametli olansın"*⁴¹

Tövbe edip arınmak, baştan başlamak; hiç başlamamaktan daha hayırlıdır. Yüce Allah; Settârü'l- uyûb, Gaffârü'-z zünûb; Rahmân, Rahîm, Gafûr, Afüvv, Tevvâb olandır.

9.2.Hikâye (s.181-183)

1-Kişiler:

- Hz.Muhammed ve sahabeler
- Kefen soyucu Behlül
- Behlül'ün komşusu olan kadın
- İblis
- Muaz ibn-i Cebel

2-Yer: Belirtilmemiş bir yer ve vadide ıssız bir yer

3-Zaman: Hz. Muhammed (s.a.v.)’in yaşadığı zaman

4-Konu: Behlül adında kefen soyuculuğu yapan bir adam vardır Behlül'ün komşusu olan bir kadın onun yaptığı bu işi bilmektedir bu kadın bir gün hastalanır ve Behlül'ü çağırır ona der ki: Senin kefen soyduğunu biliyorum. Ben ölürsem benim kefenimi çalma, ben sana kefen parasının iki katını vereyim. Behlül bu teklifi kabul eder. Bir süre sonra kadın ölür, şeytan Behlül'ün aklını çeler ve kadının kefenini de soymasına sebep olur. O anda kadın Allah'ın izniyle konuşup Behlül'e yaptıkları

⁴⁰ Yusuf, 12/87.

⁴¹ Bakara, 2/160.

anlaşmayı hatırlatır ve anlaşmaya uymadığı için Behlül'e kızıp sitem eder. Behlül bunun üzerine pişman olup yaptıklarından çok utanır. Gusül abdesti alır, feryat ederek ağlar, inler. Hz. Muhammed (s.a.v.)'in yanına gider fakat yaptıklarını anlatmaya utandığı için içeri giremez. Muaz ibn-i Cebel onun bu halini görüp içeri girmesi için onu ikna etmeye çalışır. Behlül'ün giremediğini görünce Hz. Muhammed (s.a.v.) e onun durumunu iletir Resûl, Muaz'a *"Onu içeriye getir."* deyince Behlül, içeri girer ve yaptıklarını Resûl'e anlatır. Hazreti Muhammed (s.a.v.) Behlül'ün yaptıklarını duyunca onu hemen huzurundan kovar. Behlül mahzun bir şekilde oradan ayrılıp Allah'a yalvarır, tövbe eder. Allah'ın rahmetini dileyerek kırk gün bir vadide kalıp ağlar, inler, Rabb'inden af diler. Mürşidî Behlül'ün Allah'a duasını şöyle ifade eder:

İtdi Rabbî tevbem oldıysa kabul

Vahiyle bilsün sahâbiyle Resûl (1325)

Bunun üzerine Cebrâil, Hz. Muhammed (s.a.v.)'e ayet indirip Allah'ın selamını verir ve Allah'ın dediklerini Resûl'e iletir. Allah, Peygamber'ine kendisini halkın derdine derman bir tabip olarak gönderdiğini hatırlatır. Kullarının ve tövbesinin Allah katında ne kadar kıymetli olduğunu söyler ve Behlül'ün de tövbesinin kabul olduğunu Hz. Muhammed (s.a.v.)'e haber verir. *"Sen ve sahabelerin hemen Behlül'ün yanına gidin. Onu ümitsizliğe sevk ettiğin için onun gönlünü al, tövbe ederek rahmetimi hak ettiğini ona müjdele."* der. Böylece Hz. Muhammed (s.a.v.) ve sahabeleri Behlül'ün olduğu ıssız vadiye gider, ona Allah'tan gelen müjdeyi verirler. Hz. Muhammed (s.a.v.), Behlül'ün gönlünü alır; sahabeler ona hürmet eder.

Ana Fikir: Tövbe etmekten asla vazgeçmemeli ve Allah'ın rahmetinden ümidi kesmemeliyiz. Her türlü günah ve isyanın dermanı tövbedir. Allah katında kul o kadar değerlidir ki yüce Allah; günahkâr olduğu halde samimi tövbesi sayesinde halâs ettiği bir kuluna, on sekiz bin âleme rahmet olarak gönderdiği Peygamberini gönül almak için gönderecek kadar kıymet verir. Şâirimiz Ahmet Mürşide de bu durumu özgün üslubu ile bize şu beyitiyle anımsatır:

Tevbe tiryâk oldu fiskın zehrine

Tevbeli kul uğramaz Hak kahrına (1224)

10. Mebhas: İman ve Nikâh Tazeleme Hakkında (s.184)

Şâir, bu mebhasta gece gündüz iman tazelemenin gerekliliğinden bahsedip her iki âlemde de sıkıntı çekmemenin anahtarını bu olarak görür. İnsanın farkında olarak ya da olmayarak büyük ve küçük günahlar işlediğini, bunun da insanın imânını şâibeli bir duruma sokabileceğini söyler. Bu durum, “İmânınımız gitti mi?” kaygısıyla kalbimize vesvese verebilir. Bunlar, özünde İblis’in desîseleridir ve bunlardan kurtulmanın en güzel yolu da gece ve gündüz bunların hepsi için tövbe ve istiğfar etmektir.

Aynı mebhas içinde değinilen bir diğer mühim mevzu da nikâh tazelemektir. Mürşidî, “*Nikâhımda eğer var ise illet...*” hassasiyetiyle bu husustaki vesveselerden kurtulmamız için de bizlere, nikâh tazelemeyi salık verir. Ve güzel bir hayır duası ile mebhası nihâyete erdirerek şöyle der:

Bize imânı hil’ât eyle yâ Rab

Yerimiz hûr u cennet eyle yâ Rab

Giçür meylimizi her mâ-sivâdan

Götür imân ile dâr-ı fenadan (1364,1365-)

Ana Fikir: Bütün ilâhi dinlerde olduğu gibi İslâm dininde de imân kilit noktadır. İslâm Peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v.) de pek çok hadisinde imânın önemini bizlere hatırlatarak bazen imânın ne olduğuna değinmiş bazen de bu konunun hassaiyetine dar bizleri uyarmıştır:

*“İmân, yetmiş küsur derecedir. En üstünü ‘Lâ ilâhe illallah (Allah’ tan başka ilah yoktur)’ sözüdür, en düşük derecesi de rahatsız edici bir şeyi yoldan kaldırmaktır. Hayâ da imândandır.”*⁴²

*Hiçbiriniz kendisi için istediğini mü’min kardeşi için istemedikçe (gerçek) imân etmiş olamaz.”*⁴³

Nikâh ise toplumların temelini teşkil eden aile kurumunun; Allah’ ın huzurunda ve insanlar arasındaki akdidir. Kadîm Anadolu kültüründe, kız isteme

⁴² Buhârî, İmân, 3; Müslim, İmân, 57, 58.

⁴³ Buhârî, İmân, 7; Müslim, İmân, 71.

seremonileri hâlâ “Allah’ın emri; Peygamberin kavliyle...” denilerek başlar. Bu zâviyelerden bakıldığında nikâh, teolojik ve sosyolojik bağlamda gereklilikleri ve sorumlulukları olan bir mefhûmdur. Maddi ve manevi bağlayıcılıkları olan böylesi bir akde, ola ki halel gelmiş olması hassasiyetiyle Mürşidî, nikâh tazelemenin lüzumunu dile getirir.

Ahmed Mürşidî, dini ve toplumsal konulara, işleyişe hâkim oluşuyla bu mebhasta da tüm mebhaslarda da toplumu irşâd etmeye çalışan oldukça kıymetli ve nâdide bir zattır.

3. BÖLÜM

DİYARBEKİRLİ AHMED MÜRŞİDÎ’NİN PENDNÂME’ SİNİN (122a-168b) DİL İÇİ ÇEVİRİSİ

Fî Beyân-ı Mebhas-ı İhânet (İhânet Hakkında)

[122a]

1-Ahmedî varma ihânet râhına

Tâ giriftâr olmayasın câhına

(Ey) Ahmed! İhanet yoluna varma. Ta (ki) dünya yoluna talepte boğulmayasın.

2-Kalbine koyma ğazap oldur sebep

Her ihânet anası oldur gazab

Bütün ihânetlerin anası öfkedir. Bu sebeple kalbine gazabı koyma.

3-Eyleme tab-ı gazab pâk ol selîm

Sâbir olan kulları ister Halîm

Öfke tabiatlı olma. Temiz ve doğru ol. Halim (olan Allah) sabırlı olan kulları ister.

4-Rabbenâ vir bizlere sabr-ı cemîl

Kılmasın mâr-ı gazab bizi elîm

Rabb'im! Bizlere (senden) gelen acılara dayanma (gücü) ver. Gazap yılanı bizi üzüntülü kılmasın/üzmesin.

5-Ey ki sabr-ı halka (hakk olabilir orijinal metne bakılacak) uymayan kişi

Ol tahammül meyvesini yiyen kişi

Ey Hakk sabrına uymayan kişi! O tahammül meyvesini yiyen kişi!

6-Girdin anunla Hudâ'nın râhına

İletür seni anun dergâhına

Onunla (tahammülle) Allah'ın yoluna girdin. Tahammül seni Allah'ın dergâhına ulaştırır.

7-Bulmak istersen dü'âlem râhatın

Bu denî dünyâdan eyle uzleti

İki âlemde de rahatı bulmak istersen bu fânî dünyadan elini eteğini çek.

8-Halka uymayan selâmetler bulur

Her kim uyarsa melâmetler görür

Halka uymayan iyilikler bulur. Her kim de uyarsa rezil rüsva olur.

9-Şimdiki halk ile itsen ülfeti

Kılsan anlar ile dünyâ sohbeti

Şimdiki halkla kaynaşırsan, onlar ile dünya (üzerine) sohbet edersen,

10-Ol sana yâhud sen ana söylesen

Yâ hakîki yâ lâtife eylesen

Sen halka doğru ya da şaka ile bir şeyler söylesen, halk da sana söylese,

11-Kılmasa sana biri yarar lisân

Ol sözi olır sana bâr-ı girân

Biri sana yararlı bir şey söylemese, o sözü sana ağır bir yük olur.

12-Andan irer bir bürûdet kalbine

Anı sen def idegör uyma ana

O yararsız sözden bir soğukluk erişir kalbine. Sen onu def et, ona uyma.

13-Yoksa olır kalbin içinde yılan

Kalbin ol yiyer sana olur ziyân

Yoksa kalbinin içinde yılan olur. O kalbini yer, zararı sana olur.

14-Kîn irer kalbe seni râhat komaz

Yakar âteşler gibi tâkat komaz

Kalbine kin erişir, seni rahat bırakmaz. Seni ateşler gibi yakar, halin kalmaz.

[122b]

15-Kalbi ol âteş yakup eyler kebâb

İç ü dışın gazab ider isti'âb

O ateş kalbi yakıp kebâp eder. İçini ve dışını öfke kaplar.

16-Anı beslersin melâmet kılmağa

Sonra istersin ihânet kılmağa

Onu (öfkeyi) pişmanlık kılmak için beslersin. Sonra ona ihânet etmek istersin.

17-Kendözinden idebilmezsın zarar

İhtiyârınla virür Perverdigâr

Kendi özünden/kendinden zarar edemezsin. Allah sen istediğinde verir.

18-Hâlık'ın halk itmeyince zarr işi

İdemez kula zararı bin kişi

Hâlık (olan Allah) zararlı işi yoktan var etmediği sürece, kula bin kişi dahi olsa zarar veremez

19-Eyleme hakka ziyânı yâ oğul

Sana idenlere kalmaz bilmiş ol

Ey oğul! Hakk'a zarar verme. Sana zarar verenlerin yaptıkları kâr kalmaz bilmiş ol.

20-Bî-cürim kılsa sana biri ziyân

Kıl tahammül söyleme ana yamân

Suçsuz yere /suçsuzken biri sana zarar verse, tahammül et. Ona kötü bir şey söyleme.

21-Din ü ırzın gayrine bir kem işi

Eylese ğadri ziyânı bir kişi

22-Kıl tahammül itme şekvâ mahlûka

Sen o kulı kıl havâle Hâlık'a

21,22.Beyitler: Birisi din ve ırzından başka bir şeyine zarar verirse tahammül et. Şikâyet etme. Sen o kişiyi Allah'a havale et.

23-Hak Ta'âlâ'dır Aziz ü Zü'ntikam⁴⁴

İntikâma sen viremezsin nizâm

İntikam sahibi aziz olan Allah'tır. Sen, intikâma bir nizam veremezsin.

24-Nefs-i emmâre bizi eyler acûl

Zârr u nâfi·dir Hudâ bizler füdûl

Nefs-i emmâre bizi aceleci yapar. Allah bizim için neyin zararlı, neyin faydalı olacağını bilendir. Bizlerse haddi aşanlarız.

25-Kul biçâre intikâmı alamaz

Ger olırsa ecre nâil olamaz

Kul çaresizdir, intikâmını alamaz. Eğer (kendi intikâmını) alırsa mükâfâta lâayık olamaz.

⁴⁴ Sakın Allah'ın, peygamberlerine verdiği sözden cayacağını sanma! Şüphesiz Allah mutlak güç sahibidir, intikam sahibidir. İbrâhîm sûresi 47. ayete iktibas.

26-Sen sabr eyle bulur ol lâıyıkın

İntikâmın alur andan Hâlık'ın

Sen sabret! O (zarar veren), lâıyığını bulur. Hâlık (olan Allah)'ın ondan intikâmını alır.

27-İşitin zarrâr olanlar n'oldılar

Âkıbet itdüklerini buldılar

İşittin mi zarar verenler ne oldular? Sonunda ettiklerini buldular.

28- Bir münâsib var rivâyet yâ ricâl

Dinle cânım kıssâlardan hisse al

Ey ileri gelenler! Size uygun bir rivâyet var. Dinle canım, kıssalardan hisse al.

[123a]

29-Hazreti Nûh itdi gemisin tamâm

Vakt-i tûfânı gözetir ol kirâm

Hız. Nûh gemisini inşa etti. O soylu Peygamber, tufan zamanını beklemeye başladı.

30-Ol şehir kâfirleri gör n'eyledi

Ol Resûl'ine ihânet eyledi

O şehirdeki kâfirler gör bak n'eyledi. (Kâfirler) Resûl'üne ihânet etti.

31-İttifâk ile gemiye vardılar

Ol gemi içre necâset saldılar

Birleşerek gemiye vardılar. O gemi içine necâset saldılar.

32-Gemiye doldırdılar murdâr ile

Tâ ki Nûh anı göriben darıla

Nuh peygamber, o pisliğı görüp üzölsün diye gemiyi pis şeylerle doldurdular.

33-Su ile dir işbu dünyâ örtölür

Kim bu gemiye binerse kurtölür

(Nuh peygamber) dedi ki: Bu dünyâ su ile örtölecek ve kim bu gemiye binerse kurtölacaktır.

34-Anlar inanmazdı tufân olmağa

Ser-te-ser dünyâ su ile dolmağa

Onlar, tufan olacağına ve dünyânın baştan başa suyla dolacağına inanmıyordu.

35- Pâk olınmaz ol gemi kalur girân

Ğark eğer olsa bula mı Nûh emân

O gemi temizlenmez ve ağır kalır. Eğer gemi batarsa Hz. Nûh kurtölabilir mi?

36-Ol Resûl'e bu ziyânı kıldılar

Birbiriyle oynaşarak vardılar

O Resûl'e bu zararı verdiler. Birbirleriyle şakalaşarak (gemiden) gittiler.

37-Hak Ta'âlâ gör ne kıldı anlara

Bir uyuzluk virdi ol azğönlara

Hak Ta'ala onlara ne yaptı, gör. O azğönlara bir uyuzluk verdi

38-Cümlesi oldu harâretten uyuz

Görmeği ikrâh ederdi yüz ü göz

Hepsi harareten uyuz oldular. (İnsan onların) yüzlerini ve gözlerini görmeye tiksiniydi.

39-Çehreleri döndi ibret oldılar

Birbirinden şöyle nefret kıldılar

Yüzleri değışti, ibret(lik) hâle geldiler. (Bu sebeple) birbir(ler)inden nefret ettiler.

40-Avratını er ü avrat erini

İstemez oldu göre birbirini

Erkek karısını, kadın ise kocasını görmek istemedi.

41-Bir nefer âdem meğer kalmış geri

Ol gemiye kılmamışdı murdârı

Meğer(se) bir âdem kişi geride kalmış ve o gemiye necâset bulaştırmamıştı .

42-Ol dahî varur geminin üstine

Ol gemi içre necâset kasdına

O da o geminin içine necâset bırakmak maksadıyla geminin üstüne/içine vardı

43-Ol dahî anda necâset eyledi

Âyin-i bâtıla rağbet eyledi

O da gemide necâset yaptı. Bâtıl yoluna rağbet eyledi.

[123b]

44-Ayağı kayup düşer murdâra ol

Bin belâ ile halâs olur füdûl

O, ayağı kayıp murdara düştü. Hadsiz, bin belayla/güçlölkle (pislikten) kurtuldu.

45-Cism-i murdârına bulaşır necîs

Varup anı yıkar anda ol habîs

Pis vücuduna necis bulaşır. O pis (kişi), gidip o pisliğı gemide yıkar.

46-Ol maraz def olunup bulır halâs

Şehre gelür görir anı âm u hâs

O hastalık defolup hastalıktan kurtuluş bulu(n)ur. Halk ve seçkinler şehre gelince onu görür.

47-Dirler ana nice buldın sıhhatı

Söyle bize bulalım bu râhatı

Ona dediler (ki) nasıl buldun sıhhati? Söyle bize (biz de) bulalım rahatı/sıhhati.

48- Ol didi şol gemide olan necîs

Cümlesi dermânı imiş ol habîs

O dedi (ki): Şu gemide olan necisin hepsi, o kötülüğün dermanıymış.

49-Cismime anı sürüp buldım halâs

Siz de varın sürinin yâ âm u hâs

Vücuduma o necisi sürüp kurtuldum. Ey halk ve seçkinler! Siz de varın sürünün.

50-Çün bu sözi ol kişiden aldılar

Ulû küçük ol gemiye vardılar

O kişiden (o necisin sıhhat verdiği) duydukları için, büyük küçük (herkes) o gemiye vardılar.

51-Ol gemideki necîse daldılar

Gövdelerine sürüp boyandılar

Onlar o gemideki necisin (içine) daldılar. (Onu) gövdelerine sürüp (âdeta pislikle) boyandılar.

52-Öyle yağma kıldılar irişmedi

Kendünün kendine hisse düşmedi

Öyle yağmaladılar ki (necis) yetmedi. Kendi kendilerine bile hisse düşmedi.

53-Nerde olsa kokısı sünger ile

Aluban anı sürinürler bile

Kokusu nerede olsa süngerle alarak onu bile sürünürler.

54-Hep sürindi ol necîse âm u hâs

Kalmadı aslâ gemi içinde pâs

Halk ve seçkinler, hep o necise süründü. Gemi içinde (necise) sürünmeyen (tek bir kişi bile) kalmadı.

55-Ya‘nî ki Nûh’a ihânet itdiler

İtdüğü murdâra anlar batdılar

Yani Hazreti Nuh’a ihânet ettiler. (Kendi) yaptıkları necise kendileri battılar.

56-İbret al bundan ihânet eyleme

Yâ idenlere tarîkin söyleme

Bundan ibret al, ihânet etme! Ya da (ihânet) edenlere yolunu söyleme./(İhânet) edenlerin yolundan gitme.

57-Ahmedî kılma ziyânı âdeme

Hayrhâh ol mahlûkât-ı âleme

Ey Ahmed! İnsana zarar verme. Âlemin yaratılmışlarına hayır isteyen biri ol.

58-Eylemez ziyân işi Rahmânîler

İltizâm itmiş anı şeytânîler

Allah’a ait olanlar zararlı işler yapmazlar. Onu, ancak şeytana uyanlar gerekli bulmuştur.

[124a]

59-Bu ziyân işi la'în itdi icâd

Her kim iderse kılur şeytâna dâd

Bu zararlı işi lânetlenmiş (kişi) îcat etti. Her kim (bu lânetlenmiş işi) yaparsa şeytana yardım eder.

60-Şer için gelmiş cihâna ol la'în

Yâ İlâhî kıl bizi andan emîn

O lânetlenmiş kişi, dünyaya kötülük için gelmiş. Ya İlâhî! Bizi ondan emin kıl.

61-Sen zarr işi itme oğul sanma kalır

Ol kısas işdir seni arar bulur

Oğul! Sen (yanına) kalacağını sanıp da zararlı işler yapma. (Çünkü) o, (kısasa) kısas bir iştir. Seni arar, bulur.

62-Bir hikâyet dahî ibrâz idelim

Dinle cânım seni îkâz idelim

Bir hikâye de anlatalım. Dinle canım! Seni uyaralım.

63-Bir kariyede olırdı bir kişi

Halka hîle-zâr idi anun işi

Bir köyde, işi halka hile yapmak olan bir kişi vardı.

64-Yol kenârında kazardı ol kuyı

Nâhir ire düşe davârın biri

O, sürü geldiğinde davarın biri düşsün diye, yol kenarında kuyu kazardı.

65- Varup anı zabh idüp yiye nihân

Kazdı bir kuyı ide halka ziyân

Halka zarar vermek için bir kuyu kazdı. Maksudı; varıp, davarı boğazlayıp gizlice yiye(bilmekti).

66-Ol kuyunun ağzını nim tutdı ol

Hîle tuzâğın kurıban gitti ol

O, kuyunun ağzını yarım bıraktı. Hile(li) tuzağı(nı) kurarak gitti.

67-Vakt irüşdi geldi nâhir köyine

Gelmez ol şahsın davarı evine

Davar sürüsünün köyüne geri dönme vakti geldi. (Ama) o (hileci) kişinin davarı evine gelmedi.

68-Ol inekden dahî gayri yok idi

Anun ile ol ayâli toh idi

O inekten de başka (bir şeyi) yok idi. Çoluk çocuğunu onun ile doyuruyordu.

69-Varur ineği aramağa ol kişi

Geldi anun kalbine kuyı işi

O (hileci) kişi varıp ineğini aramaya gitti. Onun aklına kuyı işi geldi.

70-Didi halka mekr ü hîle kıldığım

Gelmesün başıma halka sandığım

Dedi ki: Halkı aldatıp (ona) hile yaptım. Ama halka (yaptığımı) sandığım hile, (kendi) başıma gelmiş olmasın?

71-Her kaçan ki kuyı üzre vardı ol

Kuyıda yatur ineği buldı ol

O, ne zaman ki kuyunun üzerine vardı; kuyuda ineğini yatarken buldu.

72-Çıkarayım der açar kuyı yanın

Gördi ayağı kırılmış hayvânın

“(İneğimi) çıkarayım” diyerek kuyunun yanını açtı. Hayvanın ayağının kırıldığını gördü.

[124b]

73-Kendi mekrinden erdi ana ziyân

Ben bana itdim deyü ağlar nihân

Kendi hilesinden (kendisine) zarar geldi. Ben, bana/ kendi kendime ettim diyerek gizlice ağladı

74-Vâkıf oldun hîle-bâzın işine

Ğayre sandı geldi kendi başına

Hilecinin işine vakıf oldun. Başkasına (yaptığını) sandığı şey, kendi başına geldi.

75-Kemlik itmek istedi il mâlına

Geldi âhir kendinin hayvânına

El malına kötülük etmek istedi; (fakat) sonunda kötülük, kendi hayvanının başına geldi.

76-Kemlik iden ol işi âhir bulır

İnkisâra uğrar ol zarrı görür

Kötülük eden, sonunda o kötülüğü bulur. Bedduaya uğrar, o zararı görür.

77-Her ne ki sandın eşine konşına

Ol gelür evlâdına yâ başına

Eşin ve komşun için sandığın her ne iş varsa o, evladının (yoluna) ya (da kendi) başına gelir.

78-Bir dâhi vardır münâsib dinleyin

Ol Ebû Cehil’e la‘net eyleyin

Dinleyin! Bir uygun (kıssa) daha vardır. O Ebu Cehil’ e lânet eyleyin!

79-Ol Ebû Cehl-i la'în gör n'eyledi

Ol Resûl'e kasd ihânet eyledi

O lânetlenmiş Ebu Cehil gör n'eyledi. O,Resûl'e kasten ihânet eyledi.

80-Bir ziyân itdi Resûl'e ol le'îm

İnkisâr itmedi aslâ ol halîm

O alçak, Resûl'e bir zarar verdi. (Ama yine de) o halim (olan Resûl) asla beddua etmedi.

81-Oldır ancak Rahmeten li'l-'âlemîn⁴⁵

Oldı âlem halkı anunla emîn

Âlemlere rahmet (olan) ancak O'dur. Âlem halkı onunla (belalardan) emin oldu.

82-Vasf olunmaz ol la'înin hîlesi

Lîk cümle işlerinden birisi

O lânetlenmişin hilesi anlatılmaz. Ama yaptığı tüm hilelerden birisi(ni) (anlatalım).

83-Kazdı kapısı içinde bir kuyı

Kırk arşun itdi derinliği boyı

Kapısı(nın) içinde bir kuyu kazdı.(Kuyunun) derinliği(ni) ve boyu(nu) kırk arşın etti.

84-Da'vet idelim Muhammed'i didi

Düşirelim işbu çâha söyledi

“ Muhammed'i davet edelim, bu tuzağa düşürelim.” dedi.

⁴⁵ Enbiyâ, 21/107.

85-Ol kuyunun ağzını nim tutdı ol

Ol Resûlu'llâh'ı da da'vet itdi ol

O kuyunun ağzını yarım bıraktı. O, Resûl'ullah'ı da davet etti

86-Didiler gelsin dîni arz eylesin

Sırr-ı vahdet sözlerinden söylesin

Dediler: Gelsin dini anlatsın, birliğin sırrına (dair) sözlerinden söylesin.

[125a]

87-Ol Resûl Ekrem icâbet eyledi

Kapuya varınca Cebrâil didi

88-Dön girü varma içerü yâ Resûl

Kendine kurmuş tuzâğı ol füdûl

87,88. Beyitler: O Resûl Ekrem (daveti) kabul etti. (Resûl) kapıya varınca Cebrâil dedi ki: Dön geri, varma içeri ya Resûl! O hadsiz, tuzağı kendine kurmuş

89-Döndi andan ol Resûl ins ü cânn

Görđi mel'ûn ardına oldı revân

Ondan (sonra) o insan ve cinlerin peygamberi (geri) döndü. Lânetlenmiş (Ebu Cehil, Resûl'ün gittiğini) gördü (ve) ardına düştü.

90-Hak (Hakk mı)unıtdurdı kuyı üzre varur

Düşdi mel'ûn ol kuyıya bağırrur

Lânetlenmiş Ebu Cehil, kuyunun üzerine varınca Hak (ona tuzağı) unutturdu. Kuyuya (kendi) basıp düştü (ve) bağırdı.

91-Kim ki ğayre hîle kuyısın eşer

Âkıbet ol çâha kendisi düşer

Kim ki başkasına hile kuyusu kazar, sonunda o kuyuya kendisi düşer.

92-İrdi havf ana ğâyet çağırur

Bana bir ip tiz getirün bağırur

(Ebu Cehil) çok korktu. Bana tez bir ip getirin (diye) bağırdı.

93-Boynına lââyık sicim getürdiler

Ol kuyunun içine indürdiler

(Kuyunun) boyuna uygun sicim/ip getirip ipi o kuyunun içine indirdiler.

94-İrdiremezler ana ipin ucını

Bağladılar ucına bir kaçunı

İpin ucunu ona yetiştiremediler. Birkaç (ipi) uç uca bağladılar.

95-Hâ uzatırlar ipin ucu ire

Emr-i Hak ile kuyı iner yire

Ha uzatırlar ki ipin ucu yetişsin/ İpin ucu yetişsin diye uzattıkça Allah'ın emriyle kuyu yere iner.

96-İp ulaşamaz gördi mel·ûn bağırur

Ol Muhammed'i getirün çağırur

Lânetlenmiş (Ebu Cehil), ipin ulaşmadığını görünce “O Muhammed'i getirin!” diye bağırdı.

97-Ta Muhammed gelmeyince bana hâs

Ben bu tuzâhdan bulamazam halâs

Ta (ki) Muhammed benim için gelmezse ben tuzaktan kurtulamam.

98-Çağırur gelsün Muhammed'i bana

Gireyim dînine söyleyin ana

Bana Muhammed'i çağırın, gelsin! Ona dinine gireceğimi söyleyin.

99-Varûban bunu Resûl'e didiler

Aldı ashâbı kuyıya geldiler

Resûl'ün (yanına) varıp bunu dediler. (O da) ashâbını alıp kuyuya geldi.

100-Ol leb-i çâh içre irince Resûl

Didi ahvâlin ne gûne ya fûdûl

Resûl, o kuyunun ağzına erişince dedi ki: Ey hadsiz! Halin nedir?

101-Ğayre kıldığın belâyı bulmısan

Kendi mekrine giriftâr olmısan

Başkasına yaptığın belayı bulmuşsun. Kendi tuzağına (kendin) düşmüşsün.

[125b]

102-Avn-ı Bâri'yle seni kılam azâd

Mümkir olma mu·cize kılma inâd

Allah'ın yardımıyla seni azat edeyim. İnkârcı olma. Mucize (karşısında) inat etme.

103-Ol çağırur yâ Muhammed el'emân

Sen halâs eyle getürem ben îmân

O (Ebu Cehil) çağırır: Ya Muhammed, el aman! Sen (beni) kurtar ben imân edeyim/kelime-i şahâdet getireyim

104-Didi Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm

Sağ elin sundı kuyıya ol hakîm

O hakîm (Hz. Muhammed), "Bismillâhirrahmânirrahîm!" dedi ve sağ elini kuyuya uzattı

105-Düşmânı çâh içre olmuşken esîr

Tutdı elin oldı ana destgîr

Düşmanı kuyunun içinde esir olmuşken elini tuttu, ona yardımcı oldu.

106-Ol le'îmin tutdı elin ol Halîm

Koydı ol çâh ağzına anı selîm

O lânetlenmişin elini tuttu o Halîm. Onu kuyunun ağzına hasarsız/selim (bir şekilde) koydu

107-Eli dahî elde iken dir ana

Yâ Muhammed câzûsın tahsin sana

Eli daha elindeyken ona dedi ki: Ya Muhammed! (Sen) büyücüsün, aferin sana.

108-Bunca ipler saldılar irişmedi

Bu elin nice bu işi işledi

(Kuyuya) bunca ipler saldılar, (bana) erişmedi. Bu işi, bu elin nasıl yaptı?

109-Gayri câzûlar idemez bu işi

Âferin üstâd-ı câzû sen kişi

Bu işi başka büyücüler yapamaz. Aferin! Sen büyücülükte usta bir kişisin.

110-Ol Resûl itdi eyâ mel·ûn kişi

Anlamazsın sihr ile mu·ciz işi

O Resûl dedi ki: Ey lânetlenmiş kişi! Anlamazsın (sanırsın ki bu) sihir ile mucize işi.

111-Hak seni kör eylemiş kaldın la·în

Yok îmânın n'eylesin ayne'l-yakîn ⁴⁶

46

Kur'an'da "Andolsun ki onu ayne'l-yakîn ile göreceksiniz" (et-Tekâsür 102/7) meâlindeki âyette geçen ayne'l-yakîn, gözlem yoluyla bilmek veya "yakîn"den ibaret olan bir görüşle görmek mânâsını ifade eder. Detaylı bilgi için bk. Yusuf Şevki Yavuz, "ayne'l-yakîn", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV Yayınları, İstanbul 1991, C.4, s.269,270.

Hak seni kör etmiş, (bu yüzden) lânetlenmiş (olarak) kaldın. İmanın yok, n'eylesin 'ayne'l-yakin?

112-Ol la'îni eylemişdi cehli kör

Şû'le-i Rabbânî'den olmuşdı dûr

O lânetlenmiş (kişiyi) cehaleti kör etmişti. İlâhi ateşten/nurdan uzaktı.

113-Bildi Hakk'ı yâd olup itdi inâd

Bulmadı helvâ-i dîn içinde dâd

Hakk'ı yabancı bildi, inat etti. Dinin güzellikleri ve lezzetleri içinde bir yardımcı bulamadı.

114-Rabbenâ sana şükürler bî-kıyâs

Kim bizi kılmadın öyle cehl-i nâs

Ey Rabb'im, sana (hiçbir şeyle) kıyaslanamayacak (kadar) şükürler olsun! Ki bizi öyle cahil insanlardan kılmadın.

115-Sen bizi şeytâniye sayd eyleme

Ol inâdın bendine kayd eyleme

Sen bizi şeytanî şeylere av etme. O inadın bendine/engeline bağlama.

116-Vir bize dîn içre zevk ü lezzeti

Ol Muhammed Mustafâ'nın hürmeti

(Allah'ım) bizlere o Muhammed Mustafa'nın hürmetine, din(in) içindeki zevk ve lezzeti ver.

[126a]

117-Bizlere itdürme fi'l-i bid'ayı

Kılmayalım halka hîle hud'ayı

Bizi dinde olmayan şeyleri varmış gibi gösterenlerden eyleme. Bu şekilde halkı aldatmayalım.

118-Ahmedî kılma ihânet halka sen

Kıl tahammül it havâle Hakk’a sen

Ey Ahmed! Sen halka ihânet etme. Sen tahammül et, Hakk’a havale et.

119-Almak istersen adûdan intikâm

Fazlın andan izdiyâd eyle müdâm

Düşmandan intikâm almak istersen, iyiliğini daima (intikâm duygundan) daha ziyade et.

120-Mü’min sâlihlere ğayz eyleme

Ğaybetine yüzine kem söyleme

Salih mü’minlere öfkelenme! Arkasından (da) yüzüne (de) kötü (sözler) söyleme!

121-Fâsıkı fâsık hâlinde sevme hiç

Fıskı içün buğz-ı li’llâh eyle giç

Günahkârı, günah işlerken sevme hiç. Günahları için, “düşmanlık ettiklerimi Allah için sevmem” de, geç.

122- Sevmezem diyü ihânet eyleme

Yâ idene tedbîrini söyleme

Sevmiyorum diye ihânet etme. Ya (da) (ihânet) edene tedbirini söyleme.

123-Men idegör sen o sevdâdan anı

Tâ vire ecri size Rabbu’l-Ğanî

Sen o sevdadan onu men et. Ta (ki) Ganî olan Allah onun karşılığını size verene (kadar),

124-Kul nice âciz kullara zarr eyleye

Yâhud anın bir tarîkin söyleye

Kul, aciz kullara nasıl zarar verir ya da onun, (zarar vermenin), bir yolunu
söylerse

125-Sarf ider kul ara yirde ihtiyâr

Halk ider takdîriyse Perverdigâr

Kul arada istediğini söyler. Allah takdir ederse yoktan var eder.

126-Bir ziyân işi yaratmasa Vedûd

Âlemin halkı virebilmez vücûd

Vedud (olan Allah) zararlı bir işi yaratmasa; dünyanın (bütün) halkı (bir araya
gelse o kötülüğü) vücuda getiremez.

127-Halk iden hem itdüren oldur hemân

Kul ara yirde sebep oldu nişân

O, hemen yoktan var eden ve ettirendir. Kul (da) arada bu işe sebep olan bir
izdir/işarettir.

128-Kul diler şerri Hudâ'sı halk ider

Böyle oldu âdetu'llâh ey peder

Kul kötülüğü diler, Hudâ'sı yaratır. Ey peder! Allah'ın düzeni böyle oldu.

129-Kalbine gelse ihânet yâ şirâr

Vir salavât eyle anı târümâr

Kalbine ihânet ya da kötü kimseler gelirse salavat getir. (Çünkü o, bütün
kötülükleri) darmadağın eder

130-Okıyanı dinleyeni yazanı

Yarlıgagil rahmetinle yâ Ğanî

Ey Ganî (olan Allah'ım)! Okuyanın, dinleyenin, yazanın, (hepsinin)
günahlarını rahmetinle bağışla.

Fî Beyân-ı Mebhas-ı Tahammül (Rızâ ve Sabır Hakkında)

[126b]

131-Ahmedî sabr u tahammülden bize

Vasfı kıl anlar ile kalbimize

Ey Ahmed! Sabır ve tahammülün vasıflarını bizim kalbimize anlat.

132-Âdemî kalbine oldu bu libâs

Kalb anı geyse irişmez ana pâs

Ey âdemoğlu! Sabır ve tahammül kalbine elbise oldu. Kalp bu elbiseyi giyerse ona kir ve pas bulaşmaz.

133-Rabbenâ geydür bizim kalbimize

Hûb sıfâtlar ile kalbimiz beze

Ey Rabb'im! Kalbimizi bir giysi misali Sabır ve tahammülle donat. Onu güzel sıfatlarla süsle.

134-Ey musibet zecrine sabr eyleyen

Akla uyıp nefesine kahr eyleyen

Ey musibet engeline sabreyleyen (ve) aklına uyup nefsinin isteklerine uymayan

135-Ni'mete şükr it belâya sabrı kıl

Kim bulur andan cilâ mir'ât-ı dil

(Sana verilen) nimetlere şükret ve belalara da sabırlı ol. Nitekim böyle yaparsan gönül aynan parlar.

136-Akla uy cânım kazâya vir boyun

Şer'ı uydur her işi Hakk'a uym

Aklına uy cânım kazaya karşı boynunu eğ. Her işini şer'iate uydur ve işlerinde Hakk'ın emirlerini gözet.

137- Bir kula irse Hudâ'sından kazâ

Kul gerek ide tahammüle rızâ

Bir kula Rabb'inden kaza erişirse kul, tahammül ederek ona rıza göstermelidir.

138-Ba'zı kula imtihân için virür

Ba'zı kullar ihtiyârıyla bulur

Allah, bazı kullarını imtihan etmek için (onlara musibet) verir ama bazı kullar da kendileri bile isteye (bir musibet) bulur

139-İhtiyârı her kulun bildi ezel

Öyle takdir itdi levh-i⁴⁷ Lem-yezel

(Allah) her kulun isteğini/ne yapacağını ezelden bilir. Lemyezel Allah (kulun) kaderini de ona göre önceden takdir eder ve kalıcı levhaya (levh-i mahfuza) öylece yazar

140-Kul o fi'le kasd-ı sa'yını kılur

Takdîre tevîk idüp anı bulur

Kul istediğine ulaşmak için çalışıp çabalar. Allah'ın yardımını dileyip isteğine ulaşır.

141-Takdîri ilmîne tâbi'dir anın

⁴⁷ Sözlükte “yazı yazmaya uygun yassı ve düzgün yüzey” anlamındaki levh ile “korunmuş” mânasındaki mahfûz kelimelerinden oluşan levh-i mahfûz “üzerine yazı yazılan, silinmekten ve değişikliğe uğramaktan korunmuş düzgün satır” demektir. Detaylı bilgi için bk. Yusuf Şevki Yavuz, “Levh-i Mahfûz”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV Yayınları, Ankara 2003, C.37, s.151.

Ve mâ min gâibetin fis semâi vel ardı illâ fi kitâbin mubîn(mubînin): Gökte ve yerde gâib (gizli) hiçbir şey yoktur ki apaçık bir Kitap'ta (Levh-i Mahfûz'da) olmasın..Neml, 27/75; Bel huve kur'ânun mecîdun. Fî levhîn mahfûz(mahfûzin): Hayır, o (yalanlamakta oldukları kitap) şanı yüce bir Kur'an'dır {21}. O korunmuş bir levhada (Levh-i Mahfuz'da)dır.(22) Burûc, 85/21,22 ayetlerine iktibas.

Levha mestûrî değil hükmen anın

(Allah'ın) takdiri (onun) ilmine tâbidir. Yazılan kader gizli değil, onun hükmüne tabidir.

142-Kul diler Rab yaradur kul kâsibi

Hükm-i şer'î böyledir olma ğabî

Kul diler, Allah kulun kazancını yaratır. Şeriâtın hükmü böyledir. Ahmak olma.

143-Iztırârî sana irince kaza

Hâlık'ın virmiş sen ana vir rızâ

(Allah'ın) sana yazdığı kaza, zorunlu olarak tecelli ettiği vakit ; “Hâlık (olan Yaradan)' ımdan gelmiş.” (diyerek kaderine) rıza göster.

144-Sabır kıl eyle tahammül sen ana

İtme şekvâ söyleme yandan yana

Sen kaderine sabır ve tahammül et. Ondan yana şüphe etme.

[127a]

145-Sabr idince ana olırsın musâb

Hak'dan alırsın ecirler bî-hisâb

Uğradığın musibetlere sabredersen, Allah'tan hesapsız sevaplar alırsın.

146-Bir rivâyet var Mürîdî söyledi

Sâmi ol gör nice takrîr eyledi

Mürîdî' nin söylediği bir rivâyet var. Ne söylediğini dinle!

147-Râviler anı rivâyet eylemiş

Muhbir-i Sâdık'dan alup söylemiş

Rivâyet edenler (bu rivâyeti) doğru haberler getiren [Hz. Muhammed (s.a.v.)'ten] alarak söylemişler.

148-Vardım ol gice didi mi-râca ben

İrdim ikinci göğ'e ol gice ben

(Hazreti Muhammed, onlara demiş ki): Ben miraca vardığım o gece ikinci göğ'e eriştim.

149-Bir melek gördim ulû ğayet katı

Dile gelmez vasf olunmaz hey'beti

(Orada) son derece ulu, heybeti anlatılmaz ve vasfolunmaz bir melek gördüm.

150-Ol meleğ'in yedi yüz kanadı var

Her kanadında yedi yüz başı var

O meleğ'in yedi yüz kanadı ve her kanadında yedi yüz başı var.

151-Her başında yedi yüzi var anın

Her yüzinde yetmiş ağzı var anın

(O meleğ'in) her başında yedi yüzü, her yüzünde (de) yetmiş ağzı var.

152-Her bir ağzında anın yetmiş dili

Vardır anlar tesbîh ider her biri

Onun her bir ağzında, her biriyle (Allah'ı) tesbih ettiği yetmiş dili vardır.

153-Varup anın yanına virdim selâm

Aldı cümle dilleriyle ol tamâm

Ben onun yanına vardım ve ona selam verdim. O bütün dilleriyle selamımı aldı.

154-Merhabâ geldin didi âlem beğ'i

Merhabâ ey mahlûkâtın yegreki

Merhaba âlemin beyi, hoş geldin! Merhaba, ey yaratılmışların en üstünü!

155-Yanına varup suâl itdim ana

Ne işe me'mûr olupsun di bana

Yanına varıp o (meleğe) sordum: Senin burada vazifen nedir? Söyle bana!

156- Ol didi yirler ve gökler yâ kibâr

İçlerinde anların her ne ki var

157-Cümle bana bildirüpdür Girdigâr

Defterimdedür hisâbı âşikâr

156,157. Beyitler: Ey ulu peygamber! Yer ve göklerin içinde her ne varsa Allah (hepsini) bana bildirmiştir ve hepsinin hesabı defterimde âşikârdır.

158-Cümle eşyânın adedin bilürem

Hiçbirini sanma ki unudiram

Yer ve gökteki bütün eşyanın adedini bilirim. Hiçbirini unuttuğumu sanma.

[127b]

159-Ben didim ki var imiş zihn ü fûnûn

Bilmediğin bir aded var mı senin

Ben dedim ki: Sende iyi bir zihin ve ilim varmış. Peki, senin adedini bilmediğin bir şey var mı?

160-Ol didi ki iki şey vardır ana

Bilmezem a'dâdını idem sana

O (melek de) dedi ki: İki şey vardır ve onların adedini ben de bilmiyorum ki sana söyleyeyim.

161-Bir kişi kılssa cemâ'atle namâz

Eylese Mevlâ'sına hâlis niyâz

162-Ana virülen sevâbı bilmezem

Aklım irmez cehd ü ikdâm eylesem

161,162. Beyitler: (Onlardan biri şudur:) Bir kişi cemaatle namaz kılsa ve Mevla'sına halis bir şekilde dua etse onlara verilen sevabı bilemem. Çalışıp çabalasam da (adedine) benim bile aklım ermez.

163-Bir dahî bir acı söz yâ zahmeti
Görse birinden biri bu mihneti

164-Söylemese ana ol redd-i cevâb
Kalbine hem gelmese fi'l-i harâb

165-Virilür ol kimseye onca sevâb
Aklım irmez eylesem anı hisâb

163-165. Beyitler: Biri de (bir kişi) birinden bir acı söz işitse ya da zarar görse, gördüğü bu eziyete karşı bir cevap vermese ve kalbine de kötülük yapmak gelmese; o kişiye o kadar çok sevap verilir ki (benim de) o sevabı hesap etmeye aklım ermez.

166-Bu iki nesne hisâbın bilmezem
Ger ne denlü fikr idersem irmezem

Bu iki şeyin hesabını (ben de) bilmem, eğer ne kadar düşünürsem de (akıl) erdiremem.

167-Rabbenâ avn it namâzı kılalım
Hem cemâ'atle müdâvim olalım

Rabb'imiz, yardım et! Namazı kılalım hem de cemaatle kılmaya da devam edelim.

168-Hem sabır vir mihnete acı söze
Bî-aded ol ecri vir cümlemize

Hem (de) hepimize, zorluklara acı sözlere karşı sabır ve bizlere sayısız sevap ver.

169-Cümleden erham kula sensin kerîm
Ol tahammül sabrı vir eyle selîm

170-Hürmetine Kâ'be'de Beytü'l-Harâm
Virme kalbimize kayd-ı intikâm

169,170.Beyitler: Herkesten daha merhametli, cömert olan sensin Allah'ım.
Bize tahammül (gösterme) sabrı ver ve bizi selim eyle. Kâbe'nin hürmetine
kalbimize intikâm alma duygusunu verme

171-Ahmedî sen kıl tahammül zahmete
Tâ iresin sabr ile her râhata

Ey Ahmed! Sen zahmete tahammül et ki sabırla rahata erişesin.

172-Kul gerek gire tahammül râhına
Her işi tefvîz ide Allâh'ına

Kul, tahammül yoluna girmeli ve her işini Allah'a havale etmelidir.

173-Her ne gelse Hâlık'ından hakkına
Ol şikâyet kılmasa mahlûkına

Allah'tan kuluna her ne gelirse o kul da başka kullara şikâyet etmemelidir.

[128a]

174-Cânîb-i Hak'dan gelen kazâ işi
Mahlûka şekvâ kılursa bir kişi

175-Hâlık'ı mahlûkına şekvâ kılur
Böyle kimse câhil ü ahmakdurır

174,175. Beyitler: Bir kişi Allah tarafından gelen bir işi başka bir kula
şikâyetle bulunursa Yaratıcı olan Allah'ını, yarattıklarına şikâyet eder. Böyle kimse
cahil ve ahmaktır.

176-Ger kazâya bâis olsa bir kişi

İntikam almağa kılma teşvişi

Eğer bir kişinin başına bir şey gelirse o işten dolayı intikâm alma gaaiesinde olmasın.

177-İntikamı halkdan alır Hâlık'ın

Zerrece olsa komaz anı hakkın

Zira Hâlık (olan Allah'ın) senin intikâmını halktan alır, bir zerre dahi olsa hakkını (kimsede) koymaz.

178-Cümleden sâhibdür Allâh kulına

İstemez kullarına gadr olına

Allah kuluna herkesten daha çok sahip çıkar. Kullarının haksızlığa uğramasını istemez.

179-Öyle bil ki kul kula gadri kılır

Fânîde bulmasa uhrâda bulır

Öyle bil ki haksızlığı kullar birbirine eder. (Fakat bunun cezasını) bu fânî (dünyada) bulmasa da ahirette (muhakkak) bulacaktır.

180-Zerrece gadri yitürmez Zü'l celâl

Defterinde yazılır bulır ricâl

Zü'l celâl (olan Allah) zerre kadar (dahi olsa) haksızlığı yok saymaz. (Yaptığı, haksızlık eden insanın amel) defterinde yazılır ve o insan (cezasını) bulur

181-İtme vezn-i keyni nâkıs key sakın

Koyma üstinde ibâdu'llâh hakkın

Asıl vezni eksik bırakma sakın! (Yoksa) Allah'ın kulunun hakkı üzerinde kalır.

182-Gadri kıldın eyledin mağdûr anı

Zümre-i ğaddâra girdin ey denî

Haksızlık ettin, onu mağdur ettin. Ey alçak! Gaddarların zümresine girdin

183-Bir kulın beş pâre ağıınca ger

Olsa bir kul zimmetinde sîm u zerr

184-Ol kulın yetmiş sene makbul namâz

Kılmış olsa virilür ana niyâz

183,184. Beyitler: Eğer bir kul, başka bir kulun beş para ağırlığında gümüş ve altınını zimmetine geçirirse; o kul yetmiş sene boyunca makbul namaz kılmış olsa onun (bütün sevapları, gümüş ve altını çalınan) kişiye verilir.

185-Olmasa onca salâtı ol menin

Yüklenür ana günâhı mağbûnın

(Ama) o kulun,(zimmetine geçirdiği gümüş ve altınların bedeli olabilecek kadar) namazı yoksa o (zaman da kandırdığı kişinin) günahları kendisine yazılır.

186-Varup ol gire cehennem nârına

Tâ ki ol isyân işinden arına

(İşte o zaman aldatan kişi) ta ki Allah’a isyan etme günahından arınana kadar, varıp cehennem ateşine girer.

187-Böyledir adl-i Hudâ ey yâr-i kul

Koyma abdın hakkını sende oğul

Ey sevgili kul! Allah’ın adaleti böyledir (işte). Sen de kul hakkını (boynunda) koyma.

188-Bunda bir hayvan eğer bir hayvânı

İncide yarın alır adlen anı

Bunda (Allah’ın adaletinde), bir hayvan bile (bir diğer) hayvanı incitirse yarın (Allah’ın) adaletinde (hakkını) alır.

[128b]

189-Bilmezem hâlim n'ola yâ Rab benim

Bunca bu gadr ile ahvâlim benim

Ey Rabb'im! Bunca haksızlık ve zulümle benim halim, ahvalim ne olacak bilmiyorum.

190-Defterimde cürm ü gadrim katı çok

Anları edâ tedârik bende yok

(Amel) defterimde suçum ve haksızlık (etmişliğim) çok. (Lakin) bende bu günahların (bedelini) ödeyecek kadar sevap yok.

191-Fazl-ı avnın olmasa bana yesîr

Olıram ihkâk ile nâra esîr

Allah'ın cömert yardımını bana kolaylık ihsan etmezse Allah'ın hakkı yerine gelir de ateşe esir olurum.

192-Olmışam dâinler elinde zelil

Kudretin bâbına olmuşam dahîl

Benden alacaklıların elinde hor görüldüm. (Geldim), kudretinin kapısına sığındım

193-Yâ İlâhî ism-i azam hürmeti

Râzî kıl daînlerim vir cenneti

Ey Allah'ım! İsm-i azam hürmeti için alacaklılarımı benden razı kıl ve bana cenneti ver.

194-Sâye-i lütfunla rahmet bulalım

Cennet-i rızvâna nâil olalım

Senin lütûf gölgede rahmeti bulalım ve Rıdvan cennetine de nâil olalım.

195-Cümleten akvâlimiz ef'âlimiz

Ol rızân üzre ola ef'âlimiz

Bütün sözlerimiz ve işlerimiz, senin rıza (gösterdiğin) işler üzerine olsun.

196-Eyledin lütfen bizi âhir ümem

Va'd u fazlını bize eyle kerem

(Ey Rabb'im!)Bizi lütfunla son ümmet eyledin. Bize vaat ettiğin cömertliği bize bağışla.

197-Bir dahî idem nasâyihden sana

Kim anınla iresin dermânına

Bir de nasihat edeyim ki sana, onunla dermana erişesin

198-Herkese buğz u adâvet eyleme

Hâtırın virân ider söz söyleme

Hiç kimseye kin (tutup) ve düşmanlık etme. Hatırlarını viran edecek bir söz söyleme.

199-Fıskıyla me'lûf olanı sevme sen

Öyle âdemden vefâlar ummâ sen

Günahı huy edinmiş olan kişiyi sevme, öyle kişiden de vefa umma.

200-Öyle fâcir kimseden olun ırak

Anların ef'âlidir nâra duzak

Böyle günahkâr kişilerden uzak durun. (Çünkü) onların işleri, cehennem ateşi için bir tuzaktır.

201-Anlar ile kim iderse ülfeti

Ol bulamaz her dü âlem râhatı

Onlar ile kim kaynaşırsa her iki âlemde (de) rahatlık bulamaz.

202-Satdılar anlar bekâyı fânîye⁴⁸

Akl-ı uhrâ yok kıyâmet tanıya

Onlar kalıcı olan (ahiret hayatını), fânî (olan dünya hayatına) sattılar. Onlarda ahiret düşüncesi yok ki kıyameti bilsinler.

203-Olmış anlar işbu dünyâ âdemi

Havf-ı uhrâ yok ki bula mâtemi

Onlar bu dünyanın insanı olmuş. Ahiret korkusu yok ki üzüntü duysunlar.

[129a]

204-Küfr ile îmânını fark eylemez

Her sözi söyler dili hıfz eylemez

Onlar küfürleri ile îmânlarını fark edemezler. Her sözü söylerler, dillerini tutamazlar.

205- Uzlet eyle olma anlara şerîk

Zîrâ bunlardır şeyâtine peyik

Şeytana tabi olan bu kimselerle arkadaş olmaktansa yalnız kal.

206-Men idemezsin küfirden anları

Kalbin içre sevme ol azğınları

Onları küfürden men edemezsin. İşte (bu sebepten de) o azgınları kalben sevme.

⁴⁸ Ve âminû bi mâ enzeltu musaddıkan li mâ meakum ve lâ tekûnû evvele kâfirin bih(bîhî), ve lâ teşterû bi âyâtî semenen kalîlen ve iyyâyê fettekûni: Elinizdeki Tevrat'ı tasdik edici olarak indirdiğimize (Kur'an'a) iman edin. Onu inkâr edenlerin ilki olmayın. Âyetlerimi az bir karşılığa değiştirmeyin ve bana karşı gelmekten sakının. Bakara, 2/41 ayetine iktibas.

207-Bağiz ol ammâ ihânet eyleme

Yâ idenlere tarîkin söyleme

(O azgınlardan) buğzet fakat onlara ihânet etme. Edenlere de yolunu söyleme.

208-Hûbb-ı fi'llâh idegör sâlihleri

Buğz-ı fi'llâh idegör tâlihleri

Salihleri Allah için sev, doğru yoldan sapmış talihsiz kişilere de Allah rızası için düşmanlık et.

209-İşidin buna münâsib bir haber

Nâşî kıl kalbinde anı mu'teber

Buna uygun bir haber var. İşitin! Bundan dolayı (bu haberi) kalbinizde muteber bir yere koyun.

210-Tûr'a varır Hazret-i Mûsâ Kelîm

Söyledi ana hitâbı ol Kerîm

Hazreti Mûsâ Kelim Tur Dağı'na vardı. Kerim (olan Allah) ona hitaben (kelâminı) söyledi

211-Söyledi ana Hudâ-yı Lem-yezel

Bana mahsûs eyledin mi bir amel

Baki olan Allah ona dedi (ki): Bana has bir amel eyledin mi?

212-Ol didi kıldım sana savm u salât

Hacca vardım yolına virdim zekât

Hz. Mûsâ dedi ki: Senin için oruç tuttum, namaz kıldım, hacca gittim (ve senin) yoluna zekât verdim.

213-Her ibâdâtı sana hâs eyledim

Anlar ile ol rızânı diledim

Her ibâdetimi sana has eyledim. Onlarla (senin) rızanı umdum

214-Hak Ta‘âlâ ana didi yâ Resûl

Bunlar ile kurbete oldın vusul

Allah: “Ey Resûl’üm! Bunlar ile bana yakın oldun.” dedi

215- Emir kıldım bunları hizmet sana

Nef’in için anları kıldın bana

Bu hizmetleri sana emrettim. Kendi faydan için o ibâdetleri yerine getirdin.

216-Kılmasan anları iderdin hilâf

Bulabilmezdin rızâm ile mu‘af

(Bu ibâdetleri) yerine getirmeseydin, (bana) karşı gelirdin. (O zaman da) rızamdan uzak kalırdın.

217-Anları kıldın ki buldın ecir çok

Bunlar içre hâss amelin bana yok

Bunları yaparak çok sevap kazandın (ama bu ibâdetlerinde hepsinde senin için bir kazanç var). İçinde bana has bir amelin yok ki.

[129b]

218-Ol amel ki ana teklif olmadın

Kıldın anı ol rızâmı eyledin

O işlediğin amellerle vazifeni yerine getirdin ve benim rızamı kazandın.

219-Ol didi yâ Rabbenâ bilmem anı

Ne ameldir hâss sana bildir bana

(Hazreti Mûsâ) dedi ki: “Ey Rabbim! (Rızanı kazanacağım) o amel nedir, ben bilmiyorum. Sana has bu amel nedir? Onu bana bildir.”

220-Hak Ta‘âlâ didi ahabbımı sen

Anları sevdin mi bildin mi hasen

Allah dedi ki: “Benim dost bildiğimi sen de sevip iyi bildin mi?”

221- Hem benim buğz itdüğime yâ Kelîm

Eyledin mi buğzı bildin mi leîm

Ey Mûsâ benim buğzettigime sen de buğzedip onu zelil gördün mü?

222-Dostuma yâr ol adûvma ol adûv

Bu sıfatla mü'min olan bahtılı

Bu sıfatlara (sahip), bahtlı mümin! Dostuma yar, düşmanıma düşman ol.

223-Bana hâs olan amel budur ana

Sen müdâvim ol bu iş yarâr bana

Bana has olan amel budur. (İşte sen) bunlara devam et, (çünkü) bana yarayan iş budur .

224-Ahmedî almış seni tûl-ı emel

Kalbin içre var mı bu işbu hâs ‘amel

Ahmedî! Seni dünya hayatının hırsı sarmış. (Peki) kalbinin içinde, (asıl sana lazım olacak) has amel var mı?

225-Fikr-i dünyâ eylemiş kalbin durak

Hoş amellerden seni kılmış ırak

Dünya (işlerinin) düşüncesi senin kalbin olmuş ve seni (Allah'ın) hoşuna gidecek amellerden uzak kılmış

226-Yâ ilâhî sen inâyet kıl bize

Vir sana yarar işi kalbimize

Ey Allah'ım! Kalbimize, (senin katında) makbul işler işler yapmayı bize lütfet

227-Fikr-i fâsidden bizi sen eyle dûr

Yâ Kerîm ü yâ Rahîm ü yâ Gafûr

Ya Kerim, ya Rahîm, ya Gafûr! Bozuk düşünceden sen bizi uzak eyle.

228-Her kazâya kıl tahammül bu merâm

Hem Habîb'e vir salât ile selâm

Her işe tahammül et. Bu maksatla (da) Habib'e salat ve selam et.

Fî Beyân-ı Mebhas-ı Fitne ve Fesâd (Fitne ve Fesât Hakkında)

229- Ahmedî bildir bize her nikbeti

Fitne kumsıyla nemîme küdreti

Ey Ahmed! Bize fitne musibetine varanların durumunu bildir.

230-Dinle bu pendî vü eyle i'tibâr

Kılma işbu halk arasında şîrâr

Bu öğüdü dinle ve ona itibar et. Halk arasında bu kötülükleri yapma.

[130a]

231- Fitne kumsı şer işi nemmâmı sen

Terk idegör olmak istersen hasen

İyi olmak istersen fitneciliği, kötü işi, dedikoduculuğu terk et.

232-Andan ednâ hûy bulunmaz âdeme

Anlar ile fitne düşer âleme

İnsan için ondan daha aşağılık bir huy bulunmaz. Dedikoduculukla âleme fitne düşer.

233-Geldi anlar hakkına âyât-ı Hak

Fitne eşeddir katlden didi Hak

Onlar hakkında "fitne adam öldürmekten daha şiddetli (bir günahtır)." diye Hak'tan ayet geldi.

234-Evvel iblis açdı fitne kapusın

Da-vet itdi ana halkın kamûsın

Öncelikle iblis fitne kapısını açtı ve bütün halkı fitneye davet etti.

235-Tâb olmayan ana varmadılar

Ol kapudan içeri girmediler

Ona tabi olmayanlar oraya varmadılar. O kapıdan içeri girmediler.

236-Ol kapuya kim kılursa avdeti

Ol kimesne oldu şeytân ümmeti

Kim (yüzünü) o kapıya dönerse o kimse şeytan ümmeti olur.

237- Tâbi olub ol kılur şeytâna dâd

Halk arasında ider fitne fesâd

Şeytana tabi olup ona yardımcı olan kişi, halk arasında fitne ve fesat eder.

238-Yâ İlâhî kıl inâyetler bize

Bu sıfatlar girmesin kalbimize

Ey İlahi! Bize iyilikler nasip et (ki) bu sıfatlar kalbimize girmesin.

239- Kim sözün kavvâfı olma yâ oğul

Sen bu nushı cân ile eyle kabul

Ey oğul! Bu nasihatı can ile içtenlikle kabul eyle. Sözü üstünkörü, gelişigüzel dinleme.

240-Ger sana bi kimse bir söz söylese

Var bu efsânı filâna dir dese

Eğer bir kimse sana bir söz söylese var bu efsaneyi filan kişiye söyle dese

241-Fitne kâl olrsa anı söyleme

Şerrine bâis olır sen eyleme

(Bu söz), fitne salıcı bir söz ise ve bir şerre sebep olacaksa onu söyleme.

242-Meclis-i insân emânetdür sana

Anı hıfz it söyleme yandan yana

İnsan meclisinde (konuşulanlar) sana emanettir. Onu koru ve onun hakkında konuşma.

243-Ba‘zı âdem meclisin sarrâfıdur

Anda olan sözlerin kavvâfıdur

Bazı insan meclisin sarrafıdır. Onda konuşulan sözlerin saklayıcısıdır.

244-Söz bulışdırmayı kılmış iltizâm

Der-be-der meclis arar bula kelâm

245-Andan alup gayri meclise ata

Anı bir fincan kara suya sata

244, 245.Beyitler: (Bazı kimseler) söz taşımayı kendisi için zorunlu görür. Sürekli sohbet meclisleri arayarak küçük bir ikramla sözü bir meclisten bir meclise taşımayı âdet edinir.

[130b]

246-Kim bu nemmâm işlerini kılsa ol

Haır ola maymun sıfatında o kul

Kim bu laf taşıyıcılık işlerini yaparsa o kul, maymun sıfatında haşrolsun.

247-Şimdi olmuşdur mecâlisler bâzâr

Ehl-i meclis cümle söz alur satar

Şimdi meclisler pazar (yeri) gibi olmuş. Meclis ehlinin hepsi laf taşıyıcılığı yaparlar.

248-Gün geçirirler söz ile hâs u âm

Böyle bulmuş şimdi meclisler nizâm

Avam da aydın da dedikodu ile gün geçirir. Artık sohbet meclislerinin düzeni böyle olmuştur.

249-Kıl bizi yâ Rab bu işlerden ırak

Hayr olan meclislerinde vir durak

Ey Rabb'im! Bizi bu işlerden uzak kıl. Hayır olan meclislerinde bize yer ver.

250-Şer olan işe yakın olmaz enâm

Şerri şeytân eylemiştir iltizâm

Hayırlı insanlar kötü olan işe yakın olmaz. Çünkü kötülüğü şeytan gerekli kılmıştır.

251-İtme şerri kılma şeytânı peder

Fitne işlerden be-ğayet kıl hazer

Kötülük etme. Şeytanı atan ve rehberin olarak görme. Fitne işlerden kesinlikle sakın!

252-Fitne işi eyleme sen âdeme

Anın eşrârı bulaşır âleme

Sen insanlara fitne işler yapma. Onun kötülükleri tüm âleme bulaşır.

253-Bir hikâyet söyliyim sana e yâr

Dinle anı fitnelerden kıl firâr

Ey yar! Bir hikâye söyleyeyim sana. Onu dinle, fitneden uzak dur.

254-Bir kişi varup bâzâra oturur

Gördi dellâl ile bir kul satılır

Bir kişi pazara varıp oturdu. Bir dellâlin bir köle sattığını gördü

255-Ol kuln sâhibine ol söyledi

Ayb-ı şer'î var mıdır bunun didi

O kölenin sahibine o dedi ki: Bunun ayıbı, kötü bir tarafı var mıdır?

256-Ol didi yok ayb-ı şer'isi veli

Fitnedür gammaz u kamsıdur didi

O (dellâl) dedi ki: Efendi! Ayıbı kötü bir tarafı (kusuru) yok. Dedikoducudur, gammaz ve kamsıdır.

257-Aldı anı vâkıf oldu aybına

Gör ne vâveylâ iletdi evine

Onu alıp ayıbına vakıf oldu. Evine nasıl bir yaygara götürdüğünü gör.

258-Eyledi hizmet emînen bir zamân

Tâ ki ev halkı anı bildi râyegân

Ev halkı, onun karşılıksız çalıştığını anladı. O, bu şekilde ev halkının güvenini kazandı.

259-Zehr-i fitne kalbini gâyet ezer

Başladı fitne tuzâğını düzer

Fitnecilik hissi kalbinde galip oldu ve fitne tuzakları kurmaya başladı.

[131a]

260-Geldi bir gün hâtuna dir yâ hâtun

Acırım sana eyâ sıdkı bütün

Bir gün hatununun yanına geldi dedi ki: Ey hatun, ey doğruluğu tastamam olan kadın! Sana acırım.

261-Sen ağam hakkında doğrusın katı

Lîk ağam hâin ider ülfeti

Sen ağam hakkında son derece doğrusun ama ağam hain, başkalarıyla ahbaplık eder.

262-Var ağâmin gizli fi·li bilmezsın

Sen aceb ana haberdâr olmazsın

Ağâmin gizli işleri var, bilmezsın. Hayret! Sen nasıl haberdar değilsin?

263-İster ağam almağa bir hâtunı

Senden ednâdır ben acıram seni

Ağam, senden daha aşağı bir hatun almak ister. Ben sana acırım.

264-Sencileyin hûbı nisyân eylemiş

Ol zen ile ahd u peymân eylemiş

Senin gibi güzeli unutmuş, o kadınla sözleşmiş.

265-Üstüne alsa gerekdir ol zeni

Var anun men·ine kıl tedbirini

O kadını senin üstüne alırsa (ağamı bundan), men etmek için tedbirini alman gerekir.

266-Hâtun itdi bu ne efsûn eyledin

Sen benim bağrımı büryân eyledin

Kadın, “Ne kadar şaşırtıcı şeyler söyledin, sen benim bağrımı kebâp eyledin.” dedi.

267-Ölürem bu hâle râzî olmazam

Anı bundan sonra zevcim bilmezem

Ölürüm, bu hâle razı olmam. Onu bundan sonra kocam olarak bilmem.

268-Ol kul ider sen bunı şây eyleme

Kendini bu halka rüsvây eyleme

O köle dedi ki: Sen bunu söyleyip de kendini el âleme rezil etme

269-Ben sihirbâzam bu hâli bilürem

Men idüp meylin sana döndürürem

Ben büyücüyüm, bu hali bilirim. (Kocanı) bu işten vazgeçirip sana döndürürüm.

270-Lîk bir ustıra vireyim sana

Lihyesi altından üç kıl al bana

Ama sana bir ustura vereyim, bana (kocanın) sakalının altından üç kıl getir.

271-Ustura ile anı almak gerek

Gayrisiyle olmaz oldurur yeğrek

Ustura ile onu alman gerekir. Başka bir şeyle olmaz, en iyisi odur.

272-Sihr idem anı giresin gönline

Ol zeni agam görünce iğrene

Ağama büyü yapayım, gönlüne sen gir. (Diğer) kadını görünce ondan iğrensin.

273- Aklı az avratların tiz inanur

Şerre avrat erden evvel kuşanur

Aklı az olan kadınlar böyle şeylere çabuk inanır. Kadınlar, kötü işlere erkeklerden önce davranır.

274-Aldı kuldan ustıra hâtun ele

Gözedir vaktini tâ fırsat bula

Kadın eline, kölenin verdiği usturayı aldı. (Kocasının sakalının altından üç kıl kesmeye) fırsat bulmak için uygun vakti kolladı.

[131b]

275- Bir gün ağa evde yatır göresin

Sakalı altından üç kıl alasın

Ağamı bir gün evde yatarken görürsen sakalının altından üç kıl al.

276-Kurdı kul fitne tuzağın orada

Vardı ana ağasın da‘vet ide

Köle, orada fitne tuzağını kurup ağasını davet etmek için onun yanına gitti.

277-Vardı bu kez ağasına söyledi

Yâ efendim bende hakkın var didi

Bu kez ağasına dedi ki: Ey efendim! Bende hakkın var.

278-Kasd idecekler sana ben bilmişem

Ol kulın işe haberdâr olmuşam

Senin (canına) kastedecekler. Benim bu işi yapacak kişiden haberim var.

279-Hâtunun kasd eyleyecek cânına

Seni boyandırmak ister kanına

Karın seni öldürmek istediği için canına kastedecek.

280-Eylemiş gayri kişi kendine yâr

Ğâfil olma katline fırsat arar

Kendine başka bir yar bulmuş. Bu sebeple seni öldürmek için fırsat arıyor.

Gâfil olma!

281-Ol kişi itdi ana kim yâ ğulâm

Fitne bühtân olmasın işbu kelâm

O kişi ona dedi ki “Ey köle! Bu sözün dedikodu, iftira olmasın?”

282-Bu iş olmasa bilirsün n'eylerem

Fitne olursa seni katl eylerem

Bu iş (dediğin gibi) olmazsa ne yapacağımı bilirsin. Fitne olursa seni öldürürüm.

283-Kul ider ben sâdıkam hakkınıza

Fitne kulpunı takuplardır bize

Köle dedi ki: Ben sizin hakkınıza sadığım ama bize fitneciliği yakıştırmışlar.

284-Bana lâzım sana anı söyledim

Bu kazâ işe haberdâr eyledim

Ben sana gerekli olanı söyledim. Bu kaza işten seni haberdar ettim.

285-Ger buna inanmasan irer kazâ

Sana yazık cânına irer ezâ

Eğer buna inanmazsan başına bir kaza gelecek. Canına bir eziyet erişirse sana yazık olur.

286-Bu işimi tecrübe eyle bugün

İmtihân için var eve yat bugün

Bugün bu dediklerimi (bir) tecrübe et. İmtihan etmek için eve gidip yat bugün.

287-Hâtunun kasdini gör sonra inan

Bil efendim sana istemem yaman

Karının, (senin) canına kastını görürsen bana inanırsın. Bil ki ben sana bir zarar gelsin istemem.

288-Bunca akvâli işitdi ol kişi

Avratı hakkına itdi teşvişi

O (kadının) kocası bunca sözü işittikten (sonra), karısı hakkında (kafası) karıştı.

289-Kıldı şübhe imtihân idem didi

Kasdı var mı hâtunun görem didi

Karısından şüphelendi. “Canıma kastı var mı, imtihan edip göreyim.” dedi.

[132a]

290-Vardı yatak yire koydı başını

Gözedir mağbûne avrat işini

Gidip başını yatağa koydu. Kandırılmış karısının ne yapacağını gözetlemeye başladı.

291-Yatdı sanur geldi hâtun yanına

El uzadır zevcinin sakalına

Kadın yattığını sanarak yanına geldi. Elini kocasının sakalına uzattı.

292-Üç kıl almak kasdı iken nâgehân

Ol kişi kapdı bileğinden hemân

Amacı (sakalından) üç kıl almakken kocası, ansızın karısının bileğini hemen kapdı.

293-Görđi anun elinde ustıra var

Didi kasdın vâki imiş yâ nigâr

Onun elinde ustura olduğunu gördü. Dedi ki: Ey güzel sevgili! (Canıma) kastın doğru imiş.

294-Aldı elden ustırayı ol hemân

Hâtunı boğazladı ol bî-emân

Karısının elinden usturayı hemen aldı ve onu amansızca boğazladı.

295-Vardı kul kardaşlarına avratın

Dir bilin kanına boyandı hâtun

Köle, kadının kardeşlerine gitti. Dedi ki: Hanımım kan içinde kaldı, öldü. Haberiniz olsun.

296-Oynaşın var deyü ağam söyledi

Öldürüp kanına ğaltan eyledi

(Ağam) bir oynaşın/dostun var dedi. Hanımımı öldürüp kanlar içinde bıraktı.

297-Geldi kardaşları anın yanına

Gördiler bacı boyanmış kanına

Kardeşleri onun yanına geldi. Kız kardeşlerinin kanlar içinde olduğunu gördüler.

298-Urıp anlar da eri öldürdiler

Hâli akrabâlara bildürdiler

Onlar da erkeği, vurup öldürdüler. Olanları, akrabalara haber verdiler.

299-Her birinin akrabâsı geldiler

İki taraf birbirini kırdılar

Her birinin akrabaları geldi ve iki taraf da birbirini öldürdü.

300-Bir ulû ğavga olındı orada

Hayli âdem katl olındı orada

Orada birçok insanın öldüğü bir büyük kavga oldu.

301-Âhirî katl eylediler ol kul

Yidi nikbet başını âhir dili

O köleyi sonunda öldürdüler. Kötü dili, sonunda onun başını yedi.

302-Ahmedî fitne fesâd işe yakın

Olma şerri irişür sana sakın

Ey Ahmed! Fitne ve fesat işlere yakın olma. Onların kötülüğünün sana da erişmesinden sakın.

303-Râhat-ı dâreyne işbudır nizâm

Açma ağzı şer işe itme kelâm

İki dünya (hayatında) düzen budur. Ağzını kötü işler için açma, kötü söz söyleme.

304-Nice diller râh-ı tuğyân oldılar

Ol söz ile kana ğaltân oldılar

Nice diller haddi aşma yolunu tuttular. Söyledikleri kötü sözler yüzünden kana bulandılar.

[132b]

305-Nice diller başına geldi kazâ

Nice diller cânına oldu cezâ

Kaç kişinin dili yüzünden başına bela geldi. Kaç kişinin canı yandı.

306-Nice kullar kesdiripdür başını

Nice dil dökdirdi gözden yaşını

Nice kulların başını kestirdi. Nice dilin (fitnesi) yüzünden gözden yaş aktı.

307-Mansûr'un dili muhâlif söyledi

Cânını ol râha ber-dâr eyledi

Mansur'un dili muhalif (şeyler) söyledi. Canını o yolda darağacına çekti.

308-Ol Nesîmî'nin dili didi yamân

Soydı derisini cellâd-ı cihân

O Nesîmî'nin dili alışılmadık şeyler söyledi. Cihan celladı derisini soydu.

309-Diliyle Hakk’a kişi kurbet bulur

Diliyle Hakk’a kişi kedret bulur

(Bazı) kişiler diliyle Hakk’a yakınlık bulur. (Bazı) kişiler diliyle Hakk’ın katında dert ve keder bulur.

310-Dildir insânı mu‘azzez eyleyen

Dildir insânı muhannes eyleyen

İnsanı yüce kılan da dildir, namert eden de dildir.

311-Niceler dil kaydına bend oldılar

Niceler habs-ı ebedî buldılar

Niceleri dilleriyle söylediklerine bağlandılar. Niceleri (bu yüzden) ebedi hapsi buldular.

312-Görmisen ba‘zı tuyur ider nefes

Ol dil için habs olunmış fi‘l-kafes

Bazı kuşların o dilleri yüzünden kafeste hapsolunduğunu görmüyor musun?

313- Söylemese tûtînin dili kelâm

Habs olunmazdı kafes içre müdâm

Papağanın dili söz söylemese (papağan), kafeste devamlı hapsolunmazdı.

314- Bir misâlim var anı eyle öğüt

İ‘tibâr eyle lisâmı kıl sükût

Bir misâlim var, onu öğüt edin ve söylenen öğüde itibar et, sessizce dinle.

315-Kılsa bir ulû hatâ fi·liyle kul

Afv ide anı Hudâ me’mûldır ol

Kul, hareketleriyle büyük bir hata etse Allah; ümit edilir ki onu affeder.

316-Bir kişi bir âdemi katl eylese
Hâkim anı ahz ile habs eylese

317-Ana dahî şâfi olan çok olur
İtdiği fi'l-i kabîhi yok olur

316,317.Beyitler: Bir kişi bir insanı öldürse, hâkim o kişiyi alıp hapsedse ona da şefaâtçi olan çok olur. O kişinin ettiği kötü suç yok olur.

318-Yâ şerî'at üzre anı kılsalar

Kim kısâs idüp anı öldirseler

Ya da şerîata uygun olarak kısasa kısas edip de onu öldürseler

[133a]

319-Hak anı afv itmeyüp adl eylese
Cürmi için nârına anı koysa

320-Cürmi denlü anda görir zahmeti

Âkıbet ol kula virür cenneti

319,320. Beyitler: Allah onu affetmeyip adaletini uygulasa, suçu için onu cehenneme koysa o kişi cehennemde günahı kadar eziyet görür. (Allah), o kula sonunda cenneti verir.

321-Fi'liyle itdi günâhı ol kişi

Ol sebep buldı halâs anın başı

O kişi davranışlarıyla günah işlerse o (günahları) sebebiyle onun başı kurtulur

322- Lîk diliyle biri ulû günâh

Eylese afv eylemem didi ilâh

Ancak Allah: “Biri diliyle büyük bir günah işlerse affetmem.” dedi.

323-Ger biri söylese ulû seyyiât

Ma‘âza’llâh dise biri küfriyât

324-Kâfir olur boşanır ehli gider

Bâtıl olur hayr-ı ef‘ali gider

323,324.Beyitler: Eğer biri büyük bir günah işlese, Allah esirgesin; Allah’ın varlığına aykırı bir söz söylese kâfir olur. Onun hayırlı işleri de bâtıl olur.

325-Kimse ana şâfi olmaz dü cihân

Eylemiş ana dili ulû ziyân

Kimse ona iki cihanda da şefaâtçi olmaz. Dili ona büyük bir zarar vermiştir.

326-Böyle mürted âdeme olmadı yol

Katl olunır seyf-i şer ile o kul

Böyle Müslümanlıktan dönen âdem doğru yolda değildir. O, Şerîat kılıcıyla katlolunur.

327- Bâb-ı Hak’dan ol kişi mürted olur

Ol cahîm içre ebed metrûd olur

O kişi, Hak kapısından dönerse o kuyu içinde ebediyen terk edilir.

328-Böyle sözlerden hazer kıl yâ dilim

Böyle işlerden sana yeğdir ölüm

Ey dilim! Böyle sözlerden sakın. Böyle işlerdense ölüm sana yeğdir.

329-Şimdi dirler âşikâre küfriyât

Hâkim iğmâz eylemiş virmiş küşâd

Allah’ın varlığı ve birliğine aykırı sözler söylemek şimdi gizli saklı değil. Hâkim görmezden gelip bunun yolunu açmış.

330-Söylemez müfti müderrisler nakîb

İtdiler bu dîn-i İslâm'ı garîp

Müftü, müderris ve nakipler de (bu duruma karşı çıkacak bir şey) söylemez. İslâm dinini garip bir hâle getirdiler.

331-Her biri kendi işin sürer yola

Mazlûmın hâlini getürmez dile

Her biri kendi işini, (halini) yola sürer. Mazlumun hâlini dile getirmez.

332-Dünyevî işi idinmiş iltizâm

İrtişâsız hak işe dimez kelâm

Rüşvetsiz, doğru işe dair bir söz söylemez; çünkü dünyayla ilgili işleri daha lüzumlu bulurlar.

333-Her kime varup tehî kılsan niyâz

Görmesin andan güler yüz dîl-nüvâz

Her kime (elin) boş, varıp dileğini yerine getirmesi için yalvarsan ondan güler yüz görmez ve gönül okşayan (bir söz duymazsın).

[133b]

334-Olsa ammâ elde rüşvet ber-güzâr

Senden eyi ol senin işin arar

Ama elinde rüşvet olarak bir hediye götürsen senin işini senden daha iyi yapar.

335-Sen benimsin dir olup sâhib sana

Dir niçün her işe gelmezsin bana

Sana sahip çıkıp “Sen benimsin.” der. “Niçin her işinde bana gelmezsin.” der.

336-Böyle kılmış âdeti şimdi kibâr

N'eylesin şimdi ma'îşet oldı dar

Büyükler böyle âdet etmiş. Ne yapsınlar? Şimdi geçinmek zor oldu.

337-Masrâfından az ayırdı n'eylesin

Rüşvet-i zakkumı nice almasın

Masrafından az ayırdı. Neylesin? Rüşvet denen zakkumu nasıl almasın?

338-Görmeli ekl ü libasın harcını

İzdiyâdı yok vire kul borcını

Yeme ve giyecek için bir kaynak bulmalı. Kula borcunu vermek için artan bir şeyi yok.

339-Rabbim ıslâh eyleye cümlemizi

Ol kanâ'atten ayırmaya bizi

Rabb'im cümlemizi ıslah etsin ve bizi kanaatten ayırmasın!

340-Bu sefâhatler ki iş bizlerde var

Râhatı hiç bulmayız leyl ü nehâr

Bu aşırı derecede zevk ve eğlenceye düşkün olma hali bizde var. Bu yüzden rahatı, gece ve gündüz hiç bulamayız.

341-Dil gerek vakf ola akvâl-i Hakk'a

Tâ ki Rabbin sana rahmetle baka

Dil sözlerini Hakk'a vakfetmeli. Ta ki Rabb'in de sana rahmetle baksın.

342-Dil tasaddukı olupdur hak cevâb

Söyle cânım bulasın Hak'dan sevâb

Dilin sadakası doğru cevap vermesidir. Allah'tan sevap kazanmak için (doğruyu) söyle.

343-Dil gerek sâhibine yar olma

Didiği sözden haberdâr olma

Dil, sahibine yar ve dilin sahibi de dediği sözden haberdar olmalıdır.

344-Nice tenler dil odına yandılar

Nice tenler dil zehrine boyandılar

Birçok ten dil ateşine yandı; birçok dil, dilin zehrine boyandı.

345-Hazret-i Sıddîk olan ulû kişi

Ağzına alup durırdı bir taşı

Sözünün eri olan ulu kişi (Hz. Ebubekir) , bir taşı ağzına alıp dururdu.

346-Anı kılmışdı lisanına öğüt

Ya'nî ki hak söyleye ve illâ sükût

Yani ki ya doğru söylesin ya da sessiz kalsın diye taşı diline öğüt kılmıştı.

347-Tut lisânı dimesin tâ kim feşân

Râhatü'l-insânî fî-hıfzı'l-lisân

Her şeyi söylememesi için dilini tut. İnsanın rahatı, dilini tutmasındadır.

348-Hayırlı akvâlle idelim kelâm

Ol Habîb'e vir salât ile selâm

Hayırlı sözlerle söz söyleyelim. O Habib'e salat ve selam edelim.

Fî Beyân-ı Mebhas-ı Ahvâl-i Gıybet (Dedikodu Hakkında)

[134a]

349-Ahmed gıybet kelâmı eyleme

Âkıl ol dilde mesâvî söyleme

Ahmet gıybet etme. Akıllı ol, kötü şeyler söyleme.

350-Söyleme gıybet sana itme zulüm

Senden ister sâhibi ba'de'l-ölüm

Gıybet edip kendine zulüm etme. Gıybetini ettiğin kişi, öldükten sonra senden hakkını ister.

351-Ey dilim sühre-i kalbi eyleme

Yorma sen seni fenâ söz söyleme

Ey dilim! Kalbini karartma. Sen kendini yorup kötü söz söyleme.

352-Hâlık'ın seni nice hıfz eylemiş

İki perde içre seni gizlemiş

Hâlık'ın seni nasıl korumuş. İki perde içine seni gizlemiş.

353-Perde kılmış lebleri dişi sana

Tâbi eylemiş teni başı sana

Dudaklarını ve dişlerini sana perde kılmış. Bedenini ve başını da sana tabi kılmış.

354-Perdedâr oldın anın'çün yâ lisân

Tâ ki râhatda bulna cism ü cân

Ey dil! Bedenin ve canın rahat etsin diye sen bir perde oldun.

355-Cânım ister sen ki râhat durasın

Açma her söze dehânın perdesin

Her söze ağzının perdesini açma. Canım, senin rahat durmanı ister.

356-Hazret-i Sıddîk-ı Ekber bir taşı

Aluban ağzına durmakdı işi

Hazreti Sıddık-ı Ekber'in işi bir taşı ağzına alıp durmaktır.

357-Tâ gıybet söze dehânın açmaya

Kavl-i şer'îden ileri giçmiye

(Hz.Ebubekir) ta ki gıybet söze ağzını açmasın, şeriâte uygun olmayan sözden ileri geçmesin.

358-Mü'min adın sû'a dâir söyleme

İsmine cismin muğayir eyleme

Mümin adını kötü şeylere dair söyleme. Mümin ismine, cismini muhalif eyleme.

359- Al nasihat her sözi az eyle sen

Hakk'a yarar kavle âğâz eyle sen

Sen her (konuda) sözü az söyle, Hakk'a yarayan sözlere başla. Bu dediklerimi nasihat olarak al.

360-Her rızâ-yı Hakk'ı söyle sen müdâm

Hem abes akvâle itme sen kelâm

Sen, daima Hakk'ın rıza gösterdiği şeyleri söyle. Hem de boş sözler hakkında da konuşma.

361-Ba'zı meclis var anı terk itmeli

Sohbet-i dünyâ doludur atmalı

Bazı meclisler vardır ki dünya sohbetiyle doludur. Böyle meclisleri terk edip atmak gerekir.

362-Söylesen Hakk'ı yaramazsın ana

Gizlesen anı da el virmez sana

(Bu meclislerde) Hakk'tan söz etsen oradakilere yaranmazsın, Hakk'ı gizlesen ona da için el vermez.

[134b]

363-Söylesen Hak'dan Peygamber'den kelâm

Bir sakîl âdem takarlar sana nâm

Allah ve peygamberden söz söyleyen "bunaltıcı insan" diye sana nam takarlar.

364-Bu sıfât insanı kimse aramaz

Böyle âdem şimdi halka yaramaz

Bu sıfattaki insanı kimse aramaz. Böyle insanlar da şimdi halka yaramaz.

365-Hakk’a yarar sözlerin sarrâfı yok

Halka yarar sözlerin kavvâfı çok

Hakk’a yarayan sözlerin kıymetini anlayan yok; ama halka yarayan sözlerin taliplisi çok.

366-Sözlerin kavvâfı olmuş gezdirür

Nirye varsa ehl-i meclis yir virür

Sözleri ondan ona söyleyip gezdirir. Bunlar nereye varsalar meclis ehli yer verir.

367-Alur ol meclisden ef·âli sözi

Döndirür bir gayri meclise yüzi

Yapılan şeylerin sözünü o meclisten alır, sonra başka meclise yüzünü döner.

368-Böyle âdem dem-be-dem meclis arar

Ol musâhibdir deyü halka yarar

Böyle insan kendine daima meclis arar. O sohbet arkadaşı olarak halka yarar.

369-Söyler ol halka tabî·atça kelâm

Meclis-ârâ şöhretini virdi tam

O, herkese tabiatına göre söz söyler. Meclisi süsleyen, ona şöhretini eksiksiz verdi.

370-Ol varup bir meclise itse karar

Aldığı söz üstine sözler katar

O bir meclise varıp orada kalsa (başka meclislerden) aldığı sözün üstüne sözler katar.

371-Ana dirler söyle görelim ne var

Başlar ol bezm içre halka söz satar

Ona, “Söyle görelim. Ne var?” derler. (O da), o meclis içinde halka söz söylemeye başlar.

372-Böyle âdem sözlerin nemmâmıdır

Bu benî âdemlerin zemmâmıdır

Böyle insan meclisin laf taşıyıcısıdır. Bu, insanoğullarının dedikoducusudur.

373-Böyle meclislerden eyle nefreti

İtme ashâb ile aslâ ülfeti

Böyle meclislerden nefret et ve bu meclislerin sahipleri ile asla dostluk etme.

374-Urma dil zahmını halka yâ oğul

Dil yâresi hiç ilâc itmez kabûl

Ey oğul! Kimseye dil yarasını vurma. Dil yarası hiçbir ilacı kabul etmez.

375-Gayriler aybına açma kalbde yol

Cümle aybı ara sen kendinde bul

Başkalarının ayıbına kalbinde yol açma. Sen bütün ayıbı kendinde ara ve bul.

376-Bir kulı bilsen eğer bir aybıyla

Sakla anı salma her dilden dile

Eğer sen bir kulun bir ayıbını bilersen onu sakla ve o ayıbın dilden dile dolaşmasına izin verme.

377-Hâlık'ın Settâr'dır ol setri sever

Sâtir olan kulına afvı ister

Hâlık olan Allah'ın Settâr'dır, (ayıpları) örtmeyi sever. Ayıpları örten kuluna da affı ister.

[135a]

378-Birinin aybın disen bir âdeme

Söylemiş oldın anı sen âleme

Birinin ayıbını bir kula bile desen bütün âleme söylemiş gibi olursun.

379-Ol kişi varup anı söyler ele

Şây olup ol sır düşer dilden dile

Söylediğin kişi onu varıp başkasına söyler. O sır duyurulur ve dilden dile düşer.

380-Fasl iderler her taraftan ol meni

Eyledin rüsvâ-yı âlem sen anı

Her tarafta o kişiyi çekiştirerek onu âleme rezil ettin.

381-Gıybetine bâ'is oldın sen anun

Ol vebâli boynına alur senin

Sen onun gıybetine sebep oldun. Onun vebali senin boynuna olur.

382-Yâ anın sâhibi olmazsa o kul

Ana bühtân eyleyüp oldın füdûl

Ya o gıybetini ettiğin şeyi o kul yapmamışsa? Ona iftira edip hadsiz oldun.

383-Fâkiler bühtân günâhı didiler

Arş-ı a'zamdan büyük söylediler

Fıkıh ilmiyle uğraşanlar “İftira günahı, arş-ı azamdan büyüktür.” dediler.

384-Böyle bühtân-ı azîmi söyleme

Arkana bâr-ı girânı eyleme

Böyle büyük iftiralar etme. Bu ağır yükü sırtına alma.

385-Sâhibi olunca ol işin kişi

Yine urdın sen ana gıybet taşı

(İftira ettiğin) kişi, o işi yapmış olsa bu kez de sen onun gıybetini etmiş olursun.

386-Yâ fülân eyü deyü hükm itme sen

Zannım oldır eyü ola söyle sen

Sen, filan kişi iyi diye hüküm verme. “Ben, iyi olduğunu düşünüyorum.” de.

387-Didin eyü belki indallâhda ol

Eyü değil kâzib oldın hem füdûl

Sen iyi dedin ama belki o kişi Allah katında iyi değil. Böyle bir durumda sen, hem yalancı hem de hadsiz durumuna düşersin.

388-Lîk bir hûb âdem işin söyle sen

Rağbet için halka teblîğ eyle sen

Ama sen bir insanın yaptığı güzel bir işi, diğer insanları teşvik etme için söyle.

389-Ger işitse gıybetini ol kişi

Hazz idebildiğine halk ol işi

Eğer bir kişi hakkında gıybet edeceksen halk onu duyduğu zaman sevinmeli.

390-Virdi ruhsat buna âlim söylesin

Halkı ol ef ‘ale teblîğ eylesin

Âlimler, güzel işlerin halka teblîğ edilmesine izin verdi.

391-Gıybet ol ki söyleye gâib cânı

İncine sâhibi bilince anı

Gıybet: Orada olmayan kişi hakkında konuşmak ve sahibinin bunu öğrendiği zaman incinmesidir.

392-Gıybet oldır ki diyen hem dinliyen

Bileler kimdir ol işi eyleyen

Gıybet: Hem söyleyen hem de dinleyenin gıybet edilen kişinin kim olduğunu bilmesidir.

[135b]

393-Ol bilenlere olır gıybet asamm

Bilmeyenler dinler olır boş kelâm

Gıybet, neyin gıybet olduğunu bilenler için günah; bilmeyenler için boş laftır.

394-Ahmedî sen kavl-ı giryân eyleme

Kimsenin kalbini virân eyleme

Ey Ahmed! Ağır bir söz söyleyip de kimsenin kalbini viran eyleme.

395-Kılmaya dirsen anı bir kimse zemm

Söyleme gayrilerin ardına kem

Bir kimseyi kötölemek istemiyorsan başkalarının ardından kötü söz söyleme.

396-Gıybet âdem lahmıdur didi Celîl

Var buna âyât ehâdisden delîl

Celîl (olan Allah), “Gıybet insan etidir.” dedi. Böyle olduğuna dair ayet ve hadisler de var.

397-İşbu mefhum-ı hadisi kıl çerâğ

Bak o nura gıybeti eyle ferâğ

Bu hadis mefhumunu bir ışık olarak düşün ve o nura bakarak gıybet etmekten vazgeç.

398-Enbiyâ sultanı ol kân-i usûl

Meclisinde otururdu birgün ol

İslâm hukukunun kaynağı olan, enbiyalar sultanı (Hz. Muhammed) birgün meclisinde oturuyordu.

399-Ehl-i Suffe'den sahâbe ol zamân

Anlara virür ğıda fahr-ı cihân

Fahr-ı cihan (efendimiz) Ehl-i Suffe'den olan sahabeye o zaman ğıda verirdi.

400-Anlar iderdi ibâdet subh u şâm

Virilürdi anlara günde ta'âm

Onlar sabah ve akşam ibâdet ederdi ve onlara her gün yemek verilirdi.

401-Sâbit oğlu Zeyd'e anlar didiler

Ol Resûlu'llâh'a var söylediler

Onlar, Sâbit oğlu Zeyd'e “ Resûlullâh'a git” dediler.

402-Söyle Ehl-i Suffe dir ki görmedik

Hayli dem lahm-ı ğdâ biz yimedik

Ehl-i Suffe'nin, “Hayli zamandır etli yemek yemedik.” dediğini söyle.

403-Bizlere gönderse bir lahm-ı ğdâ

Bu sözün teblîğini kıl sen edâ

Bizlere etli bir yemek göndersin dediğimizi, Resûlullâh'a bildir.

404-Vardı Zeyd ol kavl-ı teblîğ eyleye

Ol Resûlu'llâh'a anı söyleye

Zeyd, bu sözü Resûlullâh'a bildirip söylemek için onun yanına vardı.

405-Ehl-i Suffe birbirine söyledi

Zeyd'i bu denlüce gıybet eyledi

406- Ol bizim gibi Resûl’e varamaz

Bizcileyin ol tekellüm kılamaz

405,406.Beyitler: Ehl-i Suffe birbiriyle konuştu: “O, bizim gibi Resûl’e varamaz; bizim gibi söz söyleyemez.”dedi. Bu şekilde Zeyd’in gıybetini etti.

[136a]

407-Oldı Cebrâil Peygamber’e revân

Söyledi ahvâli ana ol zamân

Cebrâil, peygamberin yanına gidip durumu ona söyledi.

408-Ehl-i Suffe Zeyd’i gıybet kıldılar

Et didiler Zeyd’in etin yidiler

Ehl-i Suffe Zeyd’in gıybetini ettiler. Et dediler. Zeyd’in etini yediler.

409-Vardı Zeyd anı Resûl’e söyledi

Ehl-i Suffe et diler sizden didi

Zeyd, Resûl’ün yanına varıp Ehl-i Suffe’nin et istediğini söyledi.

410-Ol Resûl Ekrem didi Zeyd’e ayân

Şimdi anlar yidiler lahmı nihân

O Resûl Ekrem, Zeyd’e dedi ki: Onlar apaçık bir şekilde eti şimdi, bilmeden yediler.

411-Vardı Zeyd anlara itdi lahmı siz

Fahr-ı âlem söyledi kim yemişsiz

Zeyd onların yanına varıp “Fahriâlem (efendimiz), sizin et yemiş olduğunuzu söylüyor.”dedi.

412-İtdiler anlar ki kasem yimedik

Hayli demlerdir ki lahmı görmedik

Onlar yemedik, hayli zamandır et görmedik diye yemin ettiler.

413-Yine Zeyd varır Resûl'ün yanına

Tebliğ itdi sözlerin dîvânına

Zeyd, yine Resûlullah'ın yanına varıp divanına Ehl-i Suffe'nin sözlerini ilettiler.

414-Ol Resûl Ekrem didi bir de ana

Yidiler lahmı dimediler sana

O Resûl-i Ekrem de ona “Eti yediler, sana demediler.” dedi.

415-Vardı bir de anlara virdi haber

Böyle buyurdi Resûl-i Mu'teber

Zeyd onların yanına varıp Hz. peygamberin böyle buyurduğunu haber verdi.

416-Şimdi anlar didiler lahmı acîb

Bizden isterler niçin lahmı nasîb

Onlar dediler ki “Acaba niçin, nasibimiz olan eti şimdi bizden isterler?”

417-Didiler var bunda hikmetten nişân

Varalım tâ hall ide Fahr-ı Cihân

Onlar, “Bunda (Allah'ın) hikmetinden bir işaret var; Fahr-ı Cihan (efendimize) varalım, o halletsin.” dediler.

418-Cümlesi andan Resûl'e gitdiler

Yimedik lahmı deyü arz itdiler

Hepsi bundan dolayı Resûl'e gittiler. Eti yemedik diye ona arz ettiler.

419-Ol didi siz bildiniz mi yâ sahâb
Zeyd'i gıybet eylediniz fi'l-ğıyâb

420-Anun etinden ol vakit yediniz
Zâhirâ sizler anı görmediniz

419,420. Beyitler: Resûl dedi ki: Ey sahabeler! Siz Zeyd'in arkasından gıybet ettiğinizi hatırladınız mı? Sizler açıkça görmediniz ama onun etinden o zaman yediniz.

421-Ağzınızda var o lahmin eseri
Tükirin ki tâ göresiz ahmeri

O etin izi ağzınızda var. Kanı görmek için tükürün.

[136b]

422-Anlar ağzından bezzâkı dökdiler
Kırmızı et çiğnemişler gördiler

Onlar ağızlarında olanları döktüler. Kırmızı et çiğnediklerini fark ettiler.

423-Tevbe kıldılar kamûsi ol zamân
Dilediler özrini anlar hemân

O zaman hepsi tövbe ettiler. Hemen özür dilediler.

424- Zeyd'e yalvaru didiler kıl helâl
Ol helâl itdi giderdiler melâl

Zeyd'e (hakkını) helâl et diye yalvardılar. O helâl edince onların da hüznü geçti.

425-Sâhibine ırmese gıybet eğer

Tevbe ile afv olunur ey peder

Gıybet eğer sahibinin (kulağına) erişmezse tövbe ile affolunur.

426-Lâkin irse sâhibine gıybeti

Tevbe kılmaz fâide kıl ric'atı

427-Sen gerek varup ana yalvârasın

Tâ ki ol menden helâllık alasın

426,427.Beyitler: Ama gıybet, sahibine erişirse tövbenin faydası olmaz. Senin o zaman geri dönüp, (o kişinin) yanına varıp ta ki o kişiden helâllik alana kadar ona yalvarman gerekir.

428-Bu hadîsi eyledinse dilde yâd

Umılur Hak'dan irişe sana dâd

Bu hadisi gönlünde hatırladıysan umulur ki Hak sana yardım etsin.

429-Rabbi'ğfirlî ve limeni'ğtelebtuh

Sadaka Resûlu'llâhi fî mâ kâl⁴⁹

Resûlullah, “Sadaka Resûlu'llâhi fî mâ kâl.” diyerek doğru söylemiştir.

430-Ya'nî afv eyle beni hem anları

Gıybetini itdiğüm ol cânları

Allah'ım beni de gıybetini ettiğim kişileri de affet!

431-Ahmedî aldın mı bundan ibreti

Eyleme gıybet yime âdem eti

Ey Ahmed! Bundan ibret aldın mı? (Öyleyse) gıybet edip insan eti yeme.

⁴⁹ “Allah'ım! Hesap gününde beni ve gıybetini ettiğim kişiyi affeyle.” hadisine telmih.

432-Söyleme gıybet kelâmı el-emân

Sen sükût eyle lisânı fî-zemân

Sen, gıybet (olacak) sözü aman söyleme! Gıybet edeceğin zaman dilin
sussun.

433-Kıl hulûs ile kamû a‘mâlî sen

Söyle dâim hak olan akvâli sen

Sen bütün işlerini ihlasla yap. Sen bütün sözlerini her zaman hak üzere söyle.

434-Zarrı ırmezse sana yâhûd ile

Söyle doğru söz zekât oldu dile

Doğru söz söylemek, sana ya da başkasına zararı dokunmayacaksa dilin
zekâtıdır.

435-Dünyâ âhirdir sözi oldu tamâm

Halkı arar ki bula bunda kelâm

Dünyanın sonudur, sözü artık tamamlandı. Halk artık yeni bir söz bulmak için
arar durur.

436-Söyledi ehl-i sühanlar sözleri

Kalması söylenmemiş bir söz geri

Sözün ehli olanlar sözleri söyledi. Geriye söylenmemiş bir söz kalmadı.

437-İhtiyâcı var bu halkın sohbeta

Söz bulamazlar girerler gıybete

Bu halkın sohbeta ihtiyacı var. Söz bulamadıkları için gıybet ederler.

438-Hâs âmın yok işi uhrâ için

Cem olurlar sohbet-i dünyâ için

Aydınların ve avâmin ahiret için artık bir işi yok. Hep dünya sohbeti için
toplanırlar.

439-Mübtelâdır halkımız şimdi hemân

Gıybet ider birbirin gizlû ayân

Halk kendini şimdi dünyaya hemen kaptırmış. Gizli ve açık birbirinin gıybetini ediyor.

440-İtdirürler dillerine gıybeti

Yidirürler ağzına âdem eti

Dillerine gıybet ettirip ağızlarına insan eti yediriyorlar.

441-Üç kimesne gıybeti gıybet değil

Anları her kim dise mâni değil

Üç kimsenin gıybetini (etmek), gıybet değildir. Her kim onlar (hakkında) konuşursa (bunda) bir mani yoktur.

442-Biri zâlim hâkimin zulmını sen

Gıybet olmaz söyle halka anı sen

Bunlardan birincisi: Zalim hükümdarın zulmünü halka anlatmak gıybet olmaz.

443-Bir dahî olsa biri fâsık ayân

Nefret ideler anı eyle beyân

İkincisi, açıkça şer'at hükümlerine uymayıp günah işleyen kişiyi kendisinden nefret etsinler diye halka anlatmaktır.

444-Bir dahî şol mezhebi bâtlı ola

Eyle gıybet tâ ki halk anı bile

Üçüncüsü bâtlı mezhebe uyan kişilerin gıybetini et ki halk, onu tanısin.

445-Halk-ı âlem işide ol hasleti

İtmiyeler ol kişiye rağbeti

Dünya halkı o kötü huyu işitsin de o kişiye rağbet etmesin diye.

446-Tenlerinde olsa aybı bunların

Disen anı gıybetidür anların

Bunların ayıpları bedenlerinde olsa, bunu desen bu onların gıybetini etmek olur.

447-Fâsıkı bir ulû kimse söylesin

Fıskını meclisde izhâr eylesin

Ulu bir kimse fasık kişiyi söylesin. Onun ahlâksızlığını topluluk içinde açığa vursun.

448-Tâ işide havf ide kıla ferâğ

Ola gıybetle fıskından ırâğ

Ta ki o kişi korkup gıybet ve ahlâksızlığından uzaklaşana kadar.

449-Yâhud ol fâsıka gıybetde disün

Ben anı sâlih bilirüm söylesün

Ya da o, günahkâr olan kişinin gıybetini ederken; “Ben onu salih bilirim.” desin.

450-Niyyetinde bu şehâdâtın bile

Terk ide fıskını ol ğayret kıla

451-Bu şehâdetden utana ol kişi

Kim ana eyü dimiş ulû kişi

450,451. Beyitler: O kişi, niyyetinde bu şahitliği bilsin. Ta ki ulu kişi, ona iyi dediği için bu şahitlikten utanıp ahlâksızlığını terk etmeye gayret edene kadar.

[137b]

452-Gıybetimde eyü çün eylemiş lâf

Ben gerek ki kılmayım anı hilâf

453-Eyü fi·li ider alur pîşine

Bâ·is olur anun eyü işine

452,453.Beyitler: “Benden, gıybetimde iyi diye söz etmiş. Benim onu yalancı çıkarmamam gerek.” (diyerek) iyi işler yapar, bunları kendine rehber edinir. (Gıybet eden kişi, böylelikle gıybetini ettiği kişinin) iyi işler yapmasına vesile olur. Bunun ardından (gıybeti edilen kişi) güzel işler yapar. (Gıybet eden de) onun güzel işler yapmasına vesile olur.

454-Bunlar olsa bir kişinin niyyeti

Ruhsatı var söylesin bu gıybeti

Bir kişinin niyyeti bunlar olursa gıybet etmesine izin vardır.

455-Yâ İlâhî nic olur hâlim benim

Cümle gıybetdir bu akvâlim benim

Ey İlâhi! Bu sözlerimin tamamı gıybettir. Benim halim nasıl olur?

456-Pendim içre bunca gıybet eyledim

Ba·zını zem ba·zını medh eyledim

Öğütlerim içinde bunca gıybet ettim. Bazı (kimseleri) yerdim, bazılarını övdüm.

457-Mağfiret eyle beni hem anları

Gıybeti kıldığım ol ihvânları

Hem beni hem de gıybetini ettiğim o kardeşlerimi bağışla.

458-Ger murâdın üzre key kavli didim

Rahmet-i ğufrânı me'mûl eyledim

Eğer muradım üzre sözü söylediysem mağfiret sahibi olan Allah'ın rahmetini kazandım.

459- Anı ki ben bilmeyüp itdim hatâ

Afvı kıl bağışla anı yâ Hudâ

Ey Allah'ım bilmeyip hata ettiysem onu bağışla ve beni affet.

460-Perde-i afvınla anı kıl sitar

Eyle lütfunla eyâ Perverdigâr

Ey Allah'ım! Bana lütfet ve günahımı affının perdesiyle ört.

461-Geldi Âdem bu cihana sehv ile

Sen kerem kıldın ana bin afv ile

Hz. Âdem bu âleme hata ederek geldi. Sen, ona bin afla merhamet ettin.

462-Biz de anın bî-nevâ evlâdıyız

Hem Habîb'in ümmet-i âbadıyız

Biz de âdemin nasipsiz evladıyız. Hem de Habibin [Hz. Muhammed (s.a.v.)'in] mutlu ümmetiyiz.

463-Dileriz senden eyâ Rabbü'l-Kerîm

Her hatâlardan bizi eyle selîm

Ey (Kerim olan Allah'ım)! Senden bizi her hatadan emin kılmanı dileriz.

464-Ol Habîb'in hürmetine yâ Şekûr

Afv kıl isyânımız eyle tuhûr

Ey Şekur (olan Allah'ım)! Habibin (Hz. Muhammed) hürmetine isyanımızı affet. Bizi arındır.

465-İtmeyelim dahî gıybetlü kelâm

Diyelim dâim salât ile selâm

Gıybetli söz de etmeyelim. Daima salat ve selam getirelim.

466-Okıyanı dinleyeni yazanı

Yarlıgâgil rahmetinle yâ Ğanî

Ey Ganî (olan Allah'ım)! Okıyanın, dinleyenin, yazanın, (hepsinin); günahlarını rahmetinle bağışla.

**Fî Beyân-ı Mebhas-ı Ahvâl-ı Fahr ve Dahl (Övünme ve Ayıplama
Hakkında)**

[138a]

467-Ahmedî ednâ bulın fahr eyleme

Hâlık'ın kullarına dahl eyleme

Ey Ahmed! (Kendini) en aşağıda gör, övünme. Hâlık (olan Allah)'ın kullarına karışma.

468-Kim ki Hak kullarına dehhâl olur

Ol kişi elbetde bed-akvâl olur

Kim ki Allah'ın kullarının arasına karışırsa o kişi kötü sözler söyler.

469-Ol kişi oldı denî itdi zarar

Kendi aybını koyıp gayrin arar

O kişi, kendi aybını görmeyip başkasınınkini aradı. (Bu yüzden) rezil olup zarar etti.

470-Kendi kârın'çün gelipsen âleme

Akıl dağıdup il işin arama

Âleme kendi kârın için geldin, başkalarının ne yaptığıyla ilgilenme.

471-Hâkime lâzım il işin araya

İrmiye tâ ki hâlel her araya

Kimseye zarar gelmemesi için başkasının ne yaptığıyla ilgilenmek hâkimin işidir.

472-Gayrinin aybına sen dahl eyleme

Bende yokdur ol ayb fahr eyleme

Başkasının ayıbına karışma. O ayıp bende yok diye de övünme.

473-Hâlık'ın şâyed anı şây eylemiş

Ol kulu dünyâda rüsvây eylemiş

Hâlık (olan Allah)'ın şayet o ayıbı açığa çıkarmışsa o kulu dünyada rezil etmiştir.

474-Belki yarın setr ide sormaya ol

Tâ ki mahşerde utanmıya ol

O kişi mahşerde utanmasın diye, belki yarın o (kusurunu) örter ve (hesabını) sormaz.

475-Sen dahî ma'yûb olındın itme reyb

Anı zem itdin yiter sana bu ayb

Sen de ayıplandın bundan şüphe etme. Başkasını yermenin ayıbı sana yeter.

476-Gayrinin göz çöpine oldın zîrek

Sana görünmez gözindeki direk

Başkasının gözündeki çöp kadar şeyi fark ettin ama kendi gözündeki (koca) direk sana görünmez.

477-Cümle aybı sende ara gayri koy

Budurur insâna olan eyü huy

Bütün kusurları kendinde ara, başkalarını bırak. İnsan için iyi olan huy budur.

478-Kendini öğmekdürür şeytân işi

Kendin öğmez akıl u dâna kişi

Kendini övmek şeytan işidir. Akıllı ve bilgili kimse kendini övmez.

479-Öğdi akdem kendini şeytân-ı bed

Gör nice merdûd olındı tâ ebed

Önce kötü sıfatlı şeytan kendini övdü sonra sonsuza kadar reddedildi.

480-Senden al-ânın önince gitme hem

Senden ednâya tevâzu kıl kerem

Senden daha yükseklerinin önünde gitme. Senden daha aşağıda olana tevâzuyla yaklaş ve iyilikle muamele et.

[138b]

481-Gitme hem üstâd önince kal giri

Hizmet et ana rızâsında yüri

Üstadının önünde yürüme. Ona hizmet et ve onun razı olacağı şekilde yaşa.

482-Sırr-ı halkı arama olma yakın

Sorma lâzım olmayan işi sakın

İnsanların sırrını öğrenip onlara yakın olma. Sana lazım olmayan işi sakın sorma.

483-Her tâ ki miskinleri sen görme hor

Hâlık'ın indinde onlardır fahûr

Miskin kimseleri hor görme. Allah katında çok övünecek (kişiler) onlardır.

484-Söyledi bir kavli sâhib-hüner

Geydi yatur kepenek altunda er

Hüner sahibi kişi bir söz söyleyince bil ki o sözün altında farklı manalar vardır.

485-Bakmaz anda mûy libâsa ol Kerîm

Ol kul ister ola kalb-i selîm

Kerim (olan Allah) ondaki kıldan elbiseye bakmaz. Allah, kulun kalbi sağlam olsun ister.

486-Bir hikâyet var ki îrad idelim

Dinle cânım seni irşâd idelim

Bir hikâye var ki söyleyelim. Canım dinle, sana doğru yolu gösterelim.

487-Ol Halîlullâh İbrâhîm peder

Bir mezâristân kenarına irer

Allah'ın sadık dotu olan Hz. İbrâhîm babamız bir mezarlık kenarına gitti.

488-Bir habeş gördi devesin güder ol

Bir su ister ol habeşden ol Resûl

Devesini güden bir Habeşistanlı gördü. Resûl, o Habeşistanlıdan bir su istedi.

489-Ol habeş itdi deve südi virem

Ol didi şir istemem su dilerem

O Habeşistanlı, deve sütü vereyim dedi. Resûl de süt istemem, su dilerim dedi.

490-Ol Habeş urdı ayağını yire

Bir soğuk su çıktı dahî ol yire

O Habeşistanlı ayağını yere vurdu, o yerde bir soğuk su çıktı.

491-İçer andan ol Halîlullâh hemân

Key ta·accüb eyleyüp oldu revân

Allah'ın sadık dostu (Hz. İbrâhîm) o sudan hemen içti, şaşırarak gitti.

492-Bir nidâ kıldı ana Rabbü'l-Mucîb

Ol kulımdan bu işi görme acîb

Mucîb olan Allah ona seslendi: “O kulumun bu işine şaşırma!” dedi

493-Her dü âlem ol kulımdan yâ Resûl

Benden özge yok merâmı bilmiş ol

Ey Resûl! O kulumun her iki âlemde benden başka bir isteği yoktur, bilmiş ol.

494-Ol rızamızdan ayırmaz özini

Biz dahî tutarız anın sözünü

O, özünü rızamızdan ayırmaz. Biz de onun sözünü tutarız.

[139a]

495-Ümmetinden bir velîdir yâ Halîl

Ol kerâmet işine sensin delil

Ey Allah'ın sadık dostu (Hz. İbrâhîm)! O, ümmetinden bir velidir. O keramet işine, sen delilsin.

496-Tabi·indür rehber olmuşsın ana

Mu·cizin bir cüz'ini virdim ana

O sana tâbidir. Sen ona rehber olmuşsun. Mucizelerin bir kısmını ona verdim.

497-Yâ ahî sen dime çıkdı ana su

Ol Resûle ta·accüb olmaya bu

Ey kardeşim! Sen buna öylesine çıktı deme. Bu, o Resûl için şaşılacak bir şey değildir.

498-İsteyeydi Hâlık'ından ol Halîl

Bundan a'la şey yaradırdı Celîl

Eğer o Halîl (Hz. İbrâhîm) de Hâlık (olan Allah)'ından (bir mucize) isteseydi; Celil (olan Allah) o sudan daha âlâsını yaratırdı.

499-Hikmeti var key Halîl'e göstere

Ol velîyi ol Halîl'e bildüre

Allah'ın o Halîl'e o veliyi gösterip bildirmesinin bir hikmeti vardır.

500-Evliyâsın kulları içre kodı

Her kimesne bilmesin anı didi

501-Birbirinden halkı fark itmiyeler

Nefsin ednâ yolına gitmeyeler

500,501. Beyitler: Kendilerini diğer kullardan farklı görüp nefsin alçak yolunda gitmesinler diye, evliyasını (diğer) kullarının içine koydu. Hiç kimse onları bilmesin dedi.

502-Nefsin işi dâim alâ gözedir

Âkıl işi dâim ednâ gözedir

Nefsin işi daima daha yüksekte olanı, aklın işi daima daha aşağıda olanı gözetir.

503-Yok Hudâ'nın hiç abes olan işi

Her işinde nice hikmet var kişi

Ey insan! Hudâ'nın boş olan hiçbir işi yok. Onun her işinde nice hikmetler var.

504-Var mı alçak işbu toprağı kadar

Âlemin gör rızkı toprakdan biter

Bu toprak kadar alçakta olanı var mı? (Gel) gör ki âlemin bütün rızkı da topraktan çıkar.

505-Hubb-ı li'llâh eyle mü'min sâlihe

Buğz-ı li'llâh eyle fâsık talihe

Salih olan müminleri Allah sevdiği için sev. Doğru yoldan sapmış, talihsiz kimseyi de Allah sevmediği için sevme.

506-Hâlık'ı bilenleri sen görme hor

Yâr olan yârânlara itme kusûr

Sen Hâlık (olan Allah)'ı bilenleri hor görme. Allah'a yar olan yarenlere kusur etme .

507-Aç kulağın sana idem bir haber

Fahr idüb ednâya kılma kem nazar

Kulağımı aç sana bir haber edeyim. Övünüp de daha aşağıda olana kötü gözle bakma.

508-Tûr'a vardı Hakk'a Mûsâ söyledi

Kavmimi afv eyle yâ Rabbî didi

Hz. Mûsâ Tur Dağı'na varıp Hakk'a "Ey Rabb'im! Kavmimi affeyle."dedi.

509-Ol kavmim birleşmişlerdir seni

Afv kıl a'lâsını ednâsını

O kavmim senin birliğine inandılar. En yücesini de en aşağısını da affet.

[139b]

510-Hak Ta‘âlâ didi ana ol zamân

İster isen müstecâb ola du‘ân

511-Bana bir ednâ kulımı var getür

Afv idem halkı bu hidmeti bitür

510,511. Beyitler: Hak Ta‘âlâ o zaman ona dedi ki: Duan kabul olsun istersen bana en aşağı bir kulumu var getir. Ben de halkını affedeyim, bu hizmeti bitir.

512-Bu nidâyı işidüp Mûsâ gider

Şazz olıban dağdan aşağı iner

Hz. Mûsâ bu sesi işitip tek başına dağdan aşağı indi.

513-Geldi şehir içini gezdi ol Resûl

Bulmadı ednâ benî âdemde kul

O Resûl geldi, şehrin içini gezdi. İnsanoğlu içinde en aşağı bir kul bulamadı.

514-Ol Kelîmû’llâh cerâet kılmadı

Budur ednâ âdemîden dimedi

O Kelimullah (Hz. Mûsâ) cesaret edip de insanlar içinde en aşağı olan budur diyemedi.

515-Gör biz ednâ ne cerâet eyleriz

Yüzde bir âdeme eyü dimeyiz

Biz en aşağı olanlar nasıl cesaret ederiz? Yüzde bir insana iyi demeyiz.

516-Gördi bir kelbi uyuz olmuş yatur

Tüyleri gitmiş derü kalmış yatur

Uyuz olmuş yatan bir köpeği gördü. (Köpeğin) tüyleri gitmiş, derisi kalmış yatıyordu.

517-Kaşımadan gövdesin kan eylemiş

Mezbele küncinde pinhân eylemiş

Gövdesini kaşımaktan kanatmış, çöplüğün köşesinde gizlenmişti.

518-Didi kullar içre bu ednâ ola

Ben bunu alup iletayim bile

Hz. Mûsâ “Kullar içinde en aşağı olan bu olmalı.” dedi. Ben bunu alıp götürüyüm.

519-Varup anın boynına bir ip takar

Yider anı kapudan taşra çıkar

(Köpeğin) yanına varıp onun boynuna bir ip taktı. Onu çekerek kapıdan dışarı çıkardı.

520-Hâlık'ı virdi nutuk söyledi ol

Nir'ye beni iletirsün yâ Resûl

Hâlık (olan Allah)'ı (izin) verdi, köpek konuştu. “Ey Resûl beni nereye götürürsün?”

521-Yâ Nebîya'llâh bana söyle işin

Ol didi kim olmasın her teşvişin

Ey Allah' ın Nebisi! İşini bana söyle.” dedi. Nebi dedi ki: Endişelenme.

522-Döğmezem incitmezem bilgil seni

Hak Ta'âlâ bana itdi kim buni

Seni dövüp incitmeyeceğim. Bana bunu Hak Ta'âlâ dedi.

523-Var bir ednâ kulımı getür bana

Ben seni iletürem Hak'dan yana

Var, en aşağı bir kulumu bana getir dedi. Ben de seni Hakk'ın yanına götürüyorum.

524-Ol didi Hakk’a beni iletme hor

Belki anunla olasın Hakk’a dūr

Köpek dedi ki: Beni Hakk’a hor bir kul olarak iletme. Böyle yaparsan belki Hakk’a uzak olursun.

[140a]

525-Ben ana varsam bana izzet ola

Korkaram bu iş sana zillet ola

Ben Allah’ın (huzuruna) varsam bana şereftir. Ama bu işin senin için zillet olmasından korkarım.

526-İmtihân itmek gerek seni Hakîm

Sen yalnız var tevâzu kıl Kelîm

Hakîm (olan Allah) seni imtihan etme gereği duymuş. Kelim (Hz. Mûsâ)! Sen yalnız gidip tevâzu göster.

527-Ol dilemiş kulları hor olmağa

Rif’at ü izzetlere dūr olmağa

Allah, kullarının hor ve de yücelik ve şereften uzak olmamasını dilemiştir.

528-Ehl-i dünyâ içre ol ki hor olır

Hak katında ol kişi mebrûr olır

O kişi dünya ehli içinde hor olsa da Allah katında makbul olabilir.

529-Halk içinde ben bir ednâca kulam

Hâlık’ın indinde belki makbûlam

Ben, insanlar içinde en aşağı kulum. (Ama) belki Hâlık (olan Allah)’ın katında makbulüm.

530-Hâlıkım virdi nice haslet bana

Eylerem icrâ mutî üzre ana

Hâlık (olan Allah)'ım, bana pek çok özellik verdi. Ben de ona itaat ederek hareket ederim.

531-Âdemî hasletlerin ben eylerem

Gice gündiz sâhibimi beklerem

Ben, İnsan gibi yaratılıştan gelen özelliklere sahibim. Gece gündüz sahibimi beklerim.

532-Ben o nânın hakkını unıtmazam

Tâ ölünce kapusından gitmezem

Ben, o ekmeğin hakkını unutmam. Sahibim ölene kadar kapısından gitmem.

533-Virmese bana ğıda buğz eylemem

Kovsa dahî gitmeğe meyl eylemem

Bana gıda vermese düşmanlık etmem. (Beni) kovsa da gitmeye meyletmem.

534-Hizmet itse âdem oğlu birine

Virmese şey varır andan gayriye

İnsanoğlu birine hizmet etse, (hizmet ettiği kişi) ona bir şey vermezse (insanoğlu) ondan başkasına gider.

535-Ana ol ider adâvet buğz u kîn

Kîn olan kalbde aceb ki ola dîn

Ona düşmanlık ve kin eder. Kin olan kalpte acaba din olur mu?

536-Hakk'ı nânı unıdur almaz dile

Der-be-der şekvâ kılur andan ile

Ekmek hakkını unuttur, diline almaz. Yabancılar derbeder (bir şekilde) ondan şikâyet eder.

537-Bir dahî aza kanâat eylerem

Açlığı kendime âdet eylerem

Bir de aza kanaat ederim. Açlığı kendime âdet ederim.

538-Sâhibim ursa kabahatsiz beni

Karşulamam kılmam anın terkin

Sahibim beni kabahatsiz (yere) vursa ona karşılık vermem, onu terk etmem.

539-Bir dahî ben gün ne girse elime

Yirim anı saklamazam yarına

Ben, bir de günde elime ne geçerse onu yerim. Yarına saklamam.

[140b]

540-Bir dahî ben terk-i dünyâ kılmışam

Hûbb-i dünyâyı elimden salmışam

Ben bir de dünyayı terk etmişim, dünya güzelliklerini elimden salmışım.

541-Bir dahî ben gıybet-efsân eylemem

Bu yaramaz bu eyüdir söylemem

Ben bir de gıybet etmem. Bu yaramaz bu iyidir demem.

542-Kendi hâlim fikr iderem rûz u şeb

Gayriler fikri için görmem ta'ab

Gündüz ve gece kendi halimi düşünürüm. Başkalarını düşünerek eziyet çekmem.

543-Bir dahî buhl u hased kîn eylemem

Halk içinde i'tibârı dinlemem

Bir de cimrilik, kıskançlık edip kin tutmam. İnsanların itibar etmesini de önemsemem.

544-Vâcib oldı bu hisâller âdeme

Biz kılarız anı icrâ âdeme

Bu huylar bize vacip oldu. Biz de insanlara, (bize vacip kılındığı gibi) davranırız.

545-Âdemîde var mıdur işbu hisâl

Yâ kurı da vâ iderler mi makâl

Bu huylar insanlarda var mıdır? Ya boş dava ederler ya da boş laf.

546-Gerçi kim âdemdedür izzet kemâl

Hem virilmiş anlara zillet kemâl

Şeref ve olgunluk gerçi insandadır. Hem insanlara, kendini hakir görme olgunluğu verilmiş.

547-Kıldı dünyâda muhayyer anları

İhtiyâr ile bulurlar bunları

Bunları kendi istekleriyle bulurlar diye onları dünyada serbest bıraktı.

548-Ol Nebî çün dinledi bu sözleri

Yaş ile doldı mübârek gözleri

O Nebi bu sözleri dinledi. Mübarek gözleri yaşla doldu.

549-Didi yâ hayvân bana eyle helâl

Bilmeyüp kıldım bana irdi melâl

Ey hayvan! Bana hakkını helâl et. Bilmeden böyle davrandım ve (buna) kederlendim.

550-Yanışa vardım nidebilmem işi

Aldı beni bu nedâmet teşvişi

Yandım. Bu işi ne edeyim bilmem. Zihnimi meşgul eden bu pişmanlık, beni aldı.

551-Bilmezem bu hâl ile ben n'eyleyim

Ol divân-ı Hakk'a nice varayım

Ben bu hal ile ne yapayım bilmiyorum. O Hak divanına nasıl varayım?

552-Gör Kerîm'i nice kelbi söyledür

Ol Kelîm'i nice îkâz eyledür

Kerim (olan Allah) köpeği nasıl konuşturdu. Gör. O Kelim'i (Hz. Mûsâ) nasıl ikaz etti.

553-İtdi ana yâ Nebî dinle beni

Bir söz idem bâri sen eyle anı

Köpek dedi ki: Ey Nebi! Dinle beni. Bir söz söyleyeyim, sen bari onu yap.

554-Çal yire izz ü sa'âdet şîşeyi

Al eline ol tevâzu pîşeyi

Yücelik ve mutluluk şîşesini yere çal. Tevâzulu olmayı eline al.

555-Dilersen bulna bu derde dermân

Bu ipi boynına sal eyle devrân

Bu derde derman bulunmasını istersen bu ipi (kendi) boynuna sal ve öylece dolaş.

[141a]

556-Tazarru eyleyü var ulû şâha

Yüzün sür ağlayı ol bârigâha

Ulu şaha varıp yalvar. O makama yüzünü sür ve ağla.

557-Durup söyle İlâhî kulların çok

Aradım benden ednâ bir kulın yok

Huzurunda durup “İlahi! Kulların çok aradım ama benden daha aşağı bir kulun yok.” de.

558-Bunu böyle deyüben ağla ey cân

Ümîd eyle seni afv ide Yezdân

Ey can! Bunu böyle diyerek ağla. Ümit et ki Allah seni affetsin.

559-Alur kelbin boğazından ipi ol

Salar kendi boğazına gider ol

O, köpeğin boğazından ipi aldı. Kendi boğazına salıp gitti.

560-Giderdi ağlayu dir n’eyledim ben

Niçün ol kelbe fahrı eyledim ben

O, giderken ağlıyor; ben ne yaptım diyordu. Niçin o köpeğe (karşı) övündüm?

561-Tutalım fânîye gelmişdi hayvân

Anın da Hâlık’ıydı Rabb-i Rahmân

Diyelim ki fâni (dünyaya) hayvan (olarak) gelmişti. Rahmân olan Rabb, onun da yaratıcısıydı.

562-Niçün fahr eyledim mahlûk-ı Hakk’a

Niçün ednâ didim âşinâ Hakk’a

Allah’ın yarattığına karşı niçin övündüm? Hakk’a yakın (olana), niçin en aşağı dedim?

563-Boğazına ipi bağlı varır ol

Çıkup Tûr'a boyun eğüp durır ol

O, boğazına ip bağlı Tur Dağı'na çıkıp, boyun eğip durdu.

564-Nidâ kıldı ana ol demde Yezdân

Ki yâ Mûsâ kanî ol ahd u peymân

Allah o anda ona seslendi: Ey Mûsâ! Hani o söz ve yeminin?

565-Kanî ednâ kulın göster görelim

Ne kimsedür anın aslın soralım

En aşağı kulun hangisi göster, görelim. Ne kimsedir, onun aslını soralım.

566-Didi Mûsâ yâ Âlim ü Zü'l-celâl

Sana ma·lumdır İlâhî cümle hâl

Hz. Mûsâ dedi ki: Ey Âlim ü Zü'l-celâl! İlâhi! Tüm haller sana malumdur.

567-Aradım kullarında eyüler çok

Velâkîn benden ednâ kemterin yok

Kullarının içinde iyiler çok. Aradım; ama benden daha aşağı, daha değersiz yok.

568-Getirdüm kapuna nefsimi yâ Hak

Bulamadım anın gibi bir alçak

Ey Hakk! Kapına nefsimi getirdim. Onun gibi bir alçak bulamadım.

569-Nidâ geldi ki yâ Mûsâ o kelbi

Getüreydin eğer boynında ipi

570-Seninle bu kelâmı terk iderdim

Nebîler defterinden hakk iderdim

569,570. Beyitler: (Hakk'tan) ses geldi: Ey Mûsâ! Eğer, o köpeği boynunda iple getirseydin seninle bu kelimayı terk ederdim. Nebiler defterinden de (seni) kazıyıp silerdim.

[141b]

571-Habîb-i Yârimin tevvâbısın sen

Anın'çün afvımın erbabısın sen

Sen sevgili kullarımın en çok tövbe edenisin. Sen onun için affıma mazhâr olansın.

572-Kıldı yârî devletin Mûsâ senin

Yanmadı ol fîrkat odına cânın

Ey Mûsâ! Allah seni bahtlı kıldı. Canını, o ayrılık ateşine yakmadı.

573-Anda Mûsâ bildi özrin diledi

Bilmedim yâ Rabbenâ afv it didi

Mûsâ o anda fark etti, özrünü diledi. Ey Rabb'im! Bilmedim, beni affet dedi.

574-Fahr idermiş ol Kelîm'in ümmeti

Ümmeti'çün gördi bunca hacleti

O Kelim (olan Hz.Mûsâ'nın) ümmeti övünürmüş. Ümmeti yüzünden bu kadar mahcup oldu.

575-Yâ bizim gibilerin hâli n'ola

Olmışız ahvâl-i fahre mübtelâ

Ya bizim gibilerin hali ne olacak? Övünme hallerine müptela olmuşuz.

576-Niceleri gözimize almayız

Benden a‘lâdır bu âdem dimeyiz

Birçoklarımız göze alamayız. “Bu âdem benden daha yücedir.”
diyemeyiz.

577-Ol azîm peygamber iken n’eyledi

Cümleden ednâlığı ol diledi

O, ulu bir peygamber iken ne yaptı? Bütün (yaratılmışlardan) daha aşağı
olmayı diledi.

578-İstemezler şimdi halk ednâlığı

Cümle sahte gösterir a‘lâlığı

Kullar şimdi, en aşağı olmayı istemez. Hepsi yalandan kendini en yüce
gösterir.

579-Şimdi bakmaz kimse ednâ yüzine

Hiç kulağın urmaz anın sözine

(Çünkü) kimse şimdi en aşağı olanın yüzüne bakmaz. Onun sözüne
kulak vermez.

580- Şimdi bakmaz kimse ednâ-i nâsı

İşbudır âhir zaman nişânesi

Kimse şimdi, tevâzu sahibi insanlara bakmaz. Bu da ahir zaman
alametidir.

581-Ahmedî sen kendini görme fahur

Her dü âlem olmayasın Hakk’a dâr

Ey Ahmed! Sen her iki âlemde Hakk’a uzak olmamak için, kendinle çok
övünme.

582-Görse bir kul kendini ednâ zelîl

Hakk’a yarar ol kişi olur hafîl

Bir kul, kendini en aşağı ve hor görürse o kişi Hakk’a yarar ve (Hakk’ın) sadık dostu olur.

583-Sen temâşâ eyle âlem halkına

Kıl tefekkür Sâni-i Hallâk’ına

Sen dünya halkını seyret. Sınırsız yaratma gücüyle yaradan Allah’ını düşün.

584-Ol yaradup kullığa itdi kabûl

Görme ednâ anları olma füdûl

O, yaratıp kullığa kabul etti. (Onun) yarattıklarını en aşağı görüp hadsiz olma.

585-Hâlık ancak âlî ulûlûkda bir

Halkı anın muhtelif kullukda bir

Yücelik ve ululukta; ancak Hâlık (olan Allah) birdir. Onun yarattıkları çeşitli ama hepsi kullukta birdir.

586-Müttakî miskîn olanı görme hor

İtme ol mü’min karındaşa kusûr

(Ey) Allah’tan korkan (kimse)! Miskin olanı hor görme. O mümin kardeşine kusur etme.

[142a]

587- N’oldı gördin Hazreti Mûsâ işi

Âkıl isen ibret al kıl endîşi

Gördün mü, Hz. Mûsâ’nın işi ne oldu? Akıllıysan ibret al ve endişe et.

588-Bildi ednâ cümlesinden kendini

Bağladı kelbin ipiyle kendini

Kendini tüm yaratılmışlardan en aşağı gördü. Köpeğin ipiyle kendini bağladı.

589-Sen bu denlü cürm ile yâ derd-mend

Fahr idersin olmısın nefsine bend

Ey derdi olan! Sen bu denli (çok) kabahatle övünürsün. Nefsine köle olmuşsun.

590-Meclis-i fâhirlere olma celîs

Müttakî Zâhitler ile ol enîs

Övünenlerin meclisinde sohbet arkadaşı olma. Allah'tan korkan, dindar kimselerle dost ol.

591-İtme cânım cism-i ednâya fahur

İtme hem teshîr anı eyleme hor

Canım! En aşağıda olan varlığa (karşı) övünme. Onu kendine tabi kılıp hor görme.

592-Belki dostı ola Hakk'ın ol kişi

İncidirsün Hakk'ı itme bu işi

O kişi belki Hakk'ın dostudur. Hakk'ı incitirsin, bunu yapma.

593-Şol mücevvef cismine fahr eyleme

Ne hoş al·âdır vücûdım söyleme

Şu boş cisminle övünme. Vücudum ne kadar hoş ve yücedir deme.

594-Ol vücûdı halk iden Hallâk'a bak

Ol mürebbisi olan Rezzâk'a bak

O vücûdu yaratan Allah'a bak. Onu terbiye eden Rezzak (olan Allah)'a bak.

595-Bir rivâyet idelim dinle ricâl

İnfî·âl irer sana hisse al

(Ey) ileri gelenler! (Kendinize) bir pay çıkaracağınız bir hikâye anlatalım; dinleyin.

596-Efdal olındı melekden Cebrâil

Var anun bin altı yüz kanadı bil

Cebrâil, melekler içinden en üstünü oldu. Onun bin altı yüz kanadı var. Bunu bil.

597-Aldı izni açdı perrin cümle ol

Mağrib u maşrik arasın tutdı yol

O, izin alıp bütün kanatlarını açtı. Batı ve doğu arasını yol tuttu.

598-Kendini gördi tefâhür eyledi

Benden a·zam yok melâik söyledi

Kendini gördü, övündü. “Benden daha büyük melek yok.” dedi.

599-Geldi hatiften nidâ yâ Cebrâil

Bu azametle yûri sen durmagil

Gaipten ses geldi: Ey Cebrâil! Sen bu kibirle yürü, durma.

600-Cennetin sağında vardır bir kapu

Bir melek var ki selâm eyle tapu

Cennetin sağında bir kapı vardır. Bir melek var ki onu selamla ve ona itaat et.

[142b]

601-Ol diyâra var ğarâib göresin

Kudret-i sun-i Hudâ'ya iresin

O diyara gidip garip şeyler görünce Allah' ın sanatlı yaratma gücünü anlarsın.

602-Vardı Cebrâil azametle ana

Gördi bir azîm kapu kaldı tana

Cebrâil kibirle oraya vardı. Bir büyük kapı gördü.

603-Bir melek geldi kapuya key mehîb

Gördi Cebrâil anı kıldı acîb

Çok heybetli bir melek kapıya geldi. Cebrâil onu gördü ve şaşırdı.

604- Cebrâil itdi Hudâ'dan gelmişem

Anın emriyle bu ile varmışam

Cebrâil dedi ki: Allah (katından) geldim. Onun emriyle bu ile vardım.

605-Ol melek dir dur varup alam izin

Ulûmız vardır ana söyle sözün

O melek dedi ki: Bizim ulu (bir meleğimiz) vardır. Ona varıp izin alayım, sözünü ona söyle.

606-Varup izni aldı gelür kapuya

Cebrâil'e dir buyurın tapuya

Varıp izin aldı, kapıya geldi. Cebrâil 'e “Buyurun huzura.” dedi.

607-Girdi Cebrâil içeri ol zamân

Öyle a-zam melek gördü ayân

Cebrâil o zaman içeri girdi. Çok büyük bir meleği açıkça gördü.

608-Cebrâil dir Hak selâm itdi bilin

Savtını işitmedi Cebrâil'in

Cebrâil “Hak (sana) selam etti bil.” dedi. (O melek) Cebrâil 'in sesini işitmedi.

609-Aldı Cibril'i eline ol melek

Sem·ine kor söyledir nedir dilek

O melek, Cibril'i eline aldı. Kulağına koyup (ona), dileğinin ne olduğunu söyledi.

610-Didi pek söyle cevâbın işidem

Mümkün olursa anı makbul idem

O melek dedi ki: Cevabını yüksek sesle söyle, işiteyim. Mümkünse onu kabul edeyim.

611-Girdi Cebrâil kulağı içine

Ol azâmetle durır bir ucına

Cebrâil , (o meleğin) kulağının içine girdi. O büyüklükle bir ucunda durdu.

612-Var ne denlü kuvveti kulağına

Çağırur irdi hemân dimağına

Hemen aklına geldi. Ne kadar kuvveti varsa (o meleğin) kulağına seslendi.

613-Didi Hâlık'ın itdi selâm sana

Bir ıvez savtı kadar irdi ana

Cebrâil dedi ki: Hâlık (olan Allah)'ın sana selam söyledi. (Bu sözü o meleğin) kulağına bir üvez sesi kadar az geldi.

614-Bildi ol dem Hâlık'ı virmiş selâm

Aldı ta'zîmen ana itdi kıyâm

O melek, o anda Hâlık (olan Allah'ın) selam verdiğini anladı. Ona saygı göstererek ayağa kalktı.

615-Aldı Cebrâil'i eline bakar

Dir Hudâ'nın ne küçük kulları var

O melek, Cebrâil 'i eline alıp baktı. Dedi ki: Allah'ın ne küçük kulları var.

[143a]

616-Cebrâil gördi diyâr-ı a'zamı

Aldı anı ol nedâmetler gamı

Cebrâil çok büyük diyarı gördü. O, pişmanlığın hüznüne daldı.

617-Fahrini bildi ana irdi elîm

Söyledi estağfirü'llâhe'l-azîm

Övündüğünü fark edince çok üzüldü. "Azim olan Allah' tan af dilerim." dedi.

618-Yâ Hudâ bilmezlik ile söyledim

Şimdi bildim ana tevbe eyledim

Ey Allah'ım bilmezlik ile söyledim. Şimdi fark ettim ve övündüğüm için tövbe ettim.

619-Sehv ile kıldım hatâyı yâ İlâh

Afv kıl kemter kulnam pâdişâh

Ey İlâh! Yanlışlıkla hata ettim. Affet. Çok aşağı bir kulunum padişahım.

620-Ben za'îfem sen kavîsen yâ Hudâ

Ben za'îfi kapudan itme cüdâ

Ey Huda! Ben zayıfım sense güçlüsün. Benim gibi bir zayıfı kapından ayırma.

621-Hâlık'ına Cebrâil özr diledi

Hâlık anı yine makbûl eyledi

Cebrâil, Hâlık (olan Allah)'ından özür diledi. Hâlık (olan Allah), özrünü yine kabul eyledi.

622-Gör ne denlü kul hatâlar eylese

Nâdim olup afv kıl yâ Rab dise

623-Özri makbûl olunur kurbet bulur

Ol günâhı hayırla tebdil olur

622,623. Beyitler: Gör! Kul ne denli (çok) hata etse de pişman olup “Ey Rabb'im, affet!” dese duası kabul olunur. Allah'a yakınlık bulur. O günahı hayırla değişir.

624-Ahmedî ednâdır endâmın senin

Fahr idecek yokdur ecsâmın senin

Ey Ahmed! Senin bedeninin en aşağı şeydir. Senin övünecek bir cismin yok.

625-İşbu yir virür hubûbâtın ğıdâ

Besle teni dir benim'çün ey gedâ

Bu yer/toprak, hububat ve gıdanı verir.” Ey dilenci! Bedenini benim için besle.” der.

626-Bey içündür hubb-ı kıymet virür ol

İştirâ kılmış vücûdın alur ol

Toprak, vücudunu tekrar senden almak için ona güzel bir kıymet verir.

627-Bu turâb için ne beslersin seni

Âkıbet bu yir ğıdâ eyler seni

Tenini bu toprak için ne (diye) beslersin. Bu toprak, sonunda seni yiyecek.

628-Söyleme fahr olan akvâli sakın

İşleme fahr olan ef'âli sakın

Sakın (kendini) öven sözleri söyleme. Sakın övünme olan işleri de yapma.

629-İtdigün eyü işe fahr eyleme

Ben bunun fâ'ili oldım söyleme

Yaptığın iyi işle övünme. Ben bunu yaptım deme.

630-Dinle cânım bir hikâyet dahî var

Cân kulağın aç berü kalbin uyar

Canım dinle! Bir hikâye daha var. Can kulağıyla dinle, kalbini bundan yana uyar.

[143b]

631-Hazreti İbrâhîm'i dinle oğul

Ol ikinci san'âtın kılurdu ol

Oğul! Hazreti İbrâhîm'i dinle. O, iki sanat icra ediyordu.

632-Dört yolın orta yerinde meskeni

Gözedirdi yolcu a'lâ ger denî

Oturduğu yer, dört yolun orta yeriydi. Gerek en yüce gerek en aşağı yolcuları gözetirdi.

633-Her taraftan koymış idi bekçiler

Bekler anlar tâ getüre yolcular

Her tarafa bekçiler koymuştu. Onlar, yolcuları getirene kadar beklerdi.

634-Kendi yimezdi müsâfirsiz ta'âm

Bu işi hep kılur idi hâs u âm

Kendi misafirsiz yemek yemezdi. Bu işi avam ve aydınla yapardı.

635-Her gelen gidene virürdü ğidâ

Bilece yirdi ta'âm iderdi du'â

Her gelen gidene yemek verirdi. (Onlarla) birlikte yemek yer, dua ederdi.

636-Hem dir idi beni râhat eyledin

Bu senin rızkın idi gelüp yidin

Hem de “Bu senin rızkındı, gelip yiyerek beni rahat ettirdin.” derdi.

637-Emr ideydi rızkını bana Ğanî

Var ilet sen bu fülânın rızkını

Ğanî (olan Allah, senin) rızkını bana emretseydi; sen bu filanın rızkını var, ilet (deseydi)

638-Ben gerek varup seni bula idim

Bu senin rızkın sana vire idim

Benim varıp seni bulmam, bu senin rızkın (diyerek) sana vermem gerekirdi.

639-Yâ sana ben nice kılmayam du'â

Ni'met ü râhat olındın sen bana

Sen bir rahatlık ve nimet oldun bana. Ya ben sana nasıl dua etmeyeyim?

640-Sen ayağınla gelip yidin anı

Bunca zahmetden halâs itdin beni

Sen ayağınla gelip rızkını yedin. Beni bunca zahmetten kurtardın.

641-Böyle âdet eylemişdi ol Halîl

Günde gelür gider ebnâ-yı sebîl

O Halîl böyle âdet edinmişti. Yolcular her gün gelir giderdi.

642-Üç gün oldu ki müsâfir gelmedi

Ol dahî aç oldu nesne yimedi

Üç gün oldu ki misafir gelmedi. O da acıktı ama bir şey yemedi.

643-Kalbine geldi ki var mıdır iden

Üç gün aç olup müsâfir gözeden

Kalbine geldi, “(Böyle) yapan, üç gün aç olup da misafir gözetken var mıdır?” dedi

644-Geldi Cebrâîl haber virdi ana

Yâ Halîlullâh buyurdı Hak sana

Cebrâîl gelip ona haber verdi. Ey Allah’ın sadık dostu! Hak sana buyurdu.

645-Üç konak şarka sefer kılsun didi

Hikmetim vardır varup görsin didi

“Üç konak doğuya sefer etsin; hikmetim vardır, varıp görsün.” dedi.

[144a]

646-Her Nebî vaktinde bir şey iştiâh

Bulmuş idi halk ıderdi i-tibâr

Her peygamber zamanında bir şey şöhret bulmuştu. Halk (o şöhret bulan şeye) itibar ederdi.

647-Ol Halîl vakti müsâfir izzeti

Buldı şöhret hem müsâfir rağbeti

Misafire ikram ve misafir (ağırlamak da) o Halîl zamanında şöhret bulmuştu.

648-Hazret-i Mûsâ zamânı sihr idi

Halk içinde şöhreti sehhâr idi

Hz. Mûsâ zamanında sihir vardı. Halk içinde, sihir yapmak muteber bir işti.

649-Hazret-i İsâ'da hikmet iştihâr

Bulmuş idi râhat olırdı bîmâr

Hz. İsa, hastaları rahat ettirme hikmetiyle şöhret bulmuştu.

650-Ol Resûl Ekrem zamânında suhan

İştihâr idi fasâhât şîr ü fen

O Resûl Ekrem zamanında söz, güzel konuşma, şiir ve ilim şöhretliydi.

651-Mu·cizâtıyla nebîler geldiler

İştihâr-ı bâtlı nesh itdiler

Nebiler mucizeleriyle geldiler. Bâtlı olan şöhretli şeylerin hükmünü ortadan kaldırdılar.

652-Ol Halîl oldu revân râha gider

Gördi bir âdem anı mihmân ider

O Halîl yürüyüp yola gitti. Bir âdem gördü, onu misafir etti.

653-Oturup ta·âmı bile yidi ol

Ol Halîl'e çok senâlar kıldı ol

(O misafir) oturup yemek bile yedi. O Halîl'i çok övdü.

654-Yâ kişi dir Hak kıla rahmet sana

Tanrı gönderdi seni ni·met bana

“Ey kişi! Hak sana rahmet etsin.” dedi. Tanrı seni bana nimet olarak gönderdi.

655-Ben müsâfirsiz ta·âma sunmazam

Bir ay oldu ki müsâfir bulmazam

Ben, misafir olmadan yemeğe el uzatmam. Bir ay oldu ki misafir bulamadım.

656-Sen safâ geldin bana ey merd-i hâs

Cû elinden eyledin beni halâs

Ey mert insan! Sen bana safa geldin. Beni açlığın elinden kurtardın.

657-Çün sabah oldu Halîl andan gider

Yine bir şenliğe ahşâmî erer

Sabah olduğu için Halîl oradan gitti. Akşam, yine bir şenliğe vardı.

658-Geldi karşı bir kişi aldı anı

Dir bana gönderdi Rezzâk'ım seni

Bir kişi geldi, onu karşısına aldı. Dedi: Rezzak (olan Allah)'ım seni bana gönderdi.

659-Ben müsâfirsiz taâmı yimezem

İki ay oldu müsâfir görmezem

Ben yemeği, misafirsiz yemem. İki ay oldu, misafir görmedim.

660-Gel müsâfir kılalım bizde ta·âm

İki aydır olmadı nefse ğıdâm

Gel bize misafir ol. Yemek yiyelim. İki aydır kendim yalnız yemek yemedim.

[144b]

661-Çün sabah olır revân olır Resûl

Vardı andan bir konak yol dahî ol

Sabah oldu. O resûl yürüdü. Oradan bir konak daha yol alarak (gideceği yere) vardı.

662-Bir deniz yalısına irdi yolu

Görđi bir seccâde üzre bir velî

Yolu bir deniz yalısına vardı. Bir seccade üzerinde bir veli görđü.

663-Varup anun yanına virdi selâm

Aldı anı merhabâ kıldı kıyâm

Onun yanına varıp selam verdi. (O veli); merhaba diyerek selamı aldı, ayağa kalktı.

664-Ol velî görđi müsâfir oldu şâd

Kayğusunın kapısı oldu küşâd

O veli, misafir görđü sevindi. Gönlü ferahladı.

665-Dir müsâfir gözedirem burada

Merhabâ buyır idelim bir ğıdâ

Dedi ki: Merhaba! Burada misafir gözlerim. Buyur! Yemek yiyelim.

666-Ol Halîl ile velî râh itdiler

Ol deniz üzre yürüyüp gitdiler

O Halîl ile veli yürüdüler. O denizin üzerinde yürüyüp gittiler.

667-Ol velinin âdeti böyle imiş

Dâimâ ana velî mihmân imiş

O velinin âdeti böyleymiş. Veliler ona daima misafirmiş.

668-Bir araya varuban oturdılar

Hâzır olunmış ğıdâ bitürdiler

Birlikte varıp oturdular. Hazırlanmış yemekleri bitirdiler.

669-Yidiler Rezzâk'a ol hamd eyledi

Ol velî kimse Halîl'e söyledi

(Yemek) yediler. O, Rezzak (olan Allah)'a hamd etti. O veli kimse Halîl'e dedi ki:

670-Ben müsâfir olmasa itmem ta'âm

Âdetimdir virmişem nefse nizâm

Ben nefsimi terbiye etmişim. Misafir olmadığı zaman yemek yemek âdetim değildir.

671-Üç ay olmuştır müsâfir görmedim

Ben dahî nefse ğıdâyı virmedim

Ben misafir görmeyeli üç ay olmuştur. Ben de (bu yüzden) nefsimi (uyup) yemek yemedim.

672-Hamd ü şükr olsun Hudâ mihmânım

Virdi bana eyledim iftârımı

Allah'a hamd ve şükür olsun! Bana misafirimi verdi. (Ben de) iftarımı yaptım.

673-Ni'met ile ol bana virdi meşât

Hem temennâ eylerem ola murâd

O, nimetiyle bana ferahlık verdi. Muradımın olmasını arzu ederim.

674-İsterem ben Hâlık'ımdan bir işi

Ben du'â idem di âmîn yâ kişi

Ben Hâlık (olan Allah)'ımdan bir işi isterim. Ey kişi! Ben dua edeyim, (sen de) âmin de.

675-İşbu dünyâda Halîlullâh ile

Görüseydim ol Nebîyullah ile

Bu dünyada Allah'ın o sadık dostu, Allah'ın Nebisiyle görüşseydim.

[145a]

676-Hayli demlerdir anı ben dilerim

Vaslına irem temennâ eylerim

Ben hayli zamandır onu diliyorum. Ona kavuşmayı arzu ediyorum.

677-Ol velî anda du'âsın eyledi

Makbûla vardı Nebî âmîn didi

O veli o anda duasını yaptı. Nebi de âmin dedi. (Dua) kabul olundu.

678-Geldi Cebrâil Halîl'e söyledi

Zâhit'e kendini bildirün didi

Cebrâil gelip Halîl'e, "Kendini bildir." dedi.

679-Söyledi ol Zâhit'e kim yâ Velî

Ben Halîl' em Tanrı gönderdi beni

O Zâhit'e dedi ki: Ey veli! Ben Halîl'im, beni Tanrı gönderdi.

680-Bildi anı Hâlık'a şükr eyledi

Bûs idüp elin özirler diledi

Onu bildi ve Hâlık (olan Allah)'a şükretti. Elini öpüp (ondan) özürler diledi.

681-Merhabâ dir Hak Halîl'i merhabâ

Merhabâ yâ Hak delili merhabâ

Dedi: Merhaba Hakk'ın sadık dostu, merhaba! Ey Hakk'ın delili merhaba!

682-Hak Nebîsin sana ikrâr itmişem

Sıdk ile yâr ümmetinden olmuşam

Hak Nebisin. Seni kabul ettim. (Ey) yar! Doğrulukla ümmetinden oldum.

683-Hâlık'ımdan ister idim anı ben

İdesin yarın şefâ'at bana sen

Ben, Hâlık (olan Allah)'ımdan; senin (mahşer günü) bana şefaât etmeni isterdim.

684- Ol Halîl itdi ki ahd olsun bana

Ben şefâ'at kılâyım yarın sana

O Halîl dedi ki: Sana şefaât etmek, yarın (mahşerde) bana yemin olsun.

685- Âhd u peymân eyleyüben gıtdiler

Ol kenâr-ı bahre varup yetdiler

Söz verip yemin ederek gittiler. Deniz kenarına varıp yetiştiler.

686-Kıldılar anda vedâ-ı ol zamân

Oldılar her biri yerine revân

Birbirlerine o anda veda ettiler. Her biri kendi yoluna gitti.

687-Bildi fahre niyyetini ol Halîl

İtdiğiçün zahmeti virdi Celîl

O Halîl, kendisine bu zahmeti Celîl (olan Allah)'ın; övünmeye niyet ettiğini bildiği için verdiğini bildi.

688-Söyledi estağfirü'llâhe'l-azîm

Ben yanıldım afv kıl yâ Ze'l-kerîm

“Estağfirüllahelazim! Ey Allah'ım! Ben yanıldım, affet.” dedi.

689-Gör Halîl iken bu denlû zahmeti

Gördi fahre kıldığıyçün niyyeti

Gör! O, Allah'ın sadık dostu iken övünmeye niyet ettiği için bu denli zahmeti gördü.

[145b]

690-Yâ bizim gibilerin hâli nola

Her dü âlemde nice râhat bula

Ya bizim gibilerin hâli ne olur? Her iki âlemde nasıl rahat buluruz?

691-Ol Habîb'in hürmetine Girdigâr

Eylemiş kullar uyûbını sîtâr

Allah, O Habib'in hürmetine kulların ayıbını örtmüş

692-Ahmedî fahr idecek ef-âle sen

Tevbe eyle bulasın hulk-ı hasen

Ey Ahmed! Güzel huylu olmak için övüneceğin işlere tövbe et.

693-Her dü âlemde dilersen râhatı

Kıl tevâzu fahra kılma niyyeti

Her iki âlemde rahat etmeyi dilersen tevâzu göster, övünmeye niyet etme.

694-Fahr olan akvâl ile itme kelâm

Ol Habîb'e vir salât ile selâm

Övünme olan sözlerle konuşma. O Habib'e salat ve selâm et.

695-Okıyanı dinleyeni yazanı

Yarlıgagil rahmetinle yâ Ğanî

Ey Ganî (olan Allah'ım)! Okuyanın, dinleyenin, yazanın, (hepsinin) günahlarını rahmetinle bağışla.

Fi Beyân-ı Mebhas-ı Ucb u Hased (Kibir ve Kıskançlık Hakkında)

696-Ahmedî cürm ü hatâlar sende çok

Ucb olınacak ibâdet sende yok

Ey Ahmed! Suç ve hatalar sende çok. Kibirlenecek ibâdet sende yok.

697-Sen ne ile ucb idersin yâ denî

Nefs-i emmâre esîr itdi seni

Ey alçak! Sen ne ile kibirlenirsin? Nefsi emmâre seni esir etti.

698-Kanı yâ Hakk’a yarar sende amel

Kaplamışdur kalbini tûl-ı emel

Hani ya sende Hakk’a yarayacak amel? Kalbini bitmez tükenmez bir arzu kaplamış.

699-Şuğl-ı dünyâyâ giriftâr olmışan

Hakk’a yarar işe bî-kâr olmışan

Dünya işine tutulmuşsun. Hakk’a yarayacak bir iş yapmamışsın.

700-Kıldığın hayrâtı unut söyleme

İtdiğin isyânı nisyân eyleme

Yaptığın hayırları unut, söyleme. Ettiğin isyanı unutma.

701-Ey ibâdet eyleyüp zahmet gören

Ey benim vardır ibâdâtım diyen

Ey ibâdet edip zahmet gören! Ey benim ibâdetim vardır diyen!

[146a]

702-Sen gurûr itme ibâdet çoğına

İ'timât itme hatânın yoğına

Sen, ibâdetim çoktur diye gururlanma. Hatanın olmayışına güvenme.

703-Çok ibâdet var kabûla varmaz ol

Defter-i a'mâlina yazılmaz ol

Kabul edilmeyen çok ibâdet var. Onlar amel defterine yazılmaz.

704-Yâ riyâ ola veyâ sum'a e yâr

Ol ibâdet ecrin ider târümâr

Ey yar! Ya riya veya başkaları görsün diye yapılan iş, o ibâdetin sevabını darmadağın eder.

705-Bulmasın uhrâda andan bir nişân

Virüben dünyâda aldın nâm u şân

Ondan bir iz ahirette bulamazsın. (Onun) nam ve şanını dünyada aldın.

706-Niyyetin bu eyledin tâ'at işi

Bana eyü söylesin gören kişi

Görenler bana, “iyi insan” desinler niyetiyle ibâdet ettin.

707-Kılmadı zâyi Hudâ ol tâ'atı

Buldun anınla fenâda şöhreti

Allah, o ibâdeti boşa çıkarmadı. Dünyada şöhreti, onunla buldun.

708-Dimedi mi ol Resûl-ı Pâk-ı Zât

İnnema'l-a'mâlu illâ bi'n-niyât

O temiz peygamber, “Ameller niyetlere göredir.” demedi mi?

709-Ya'ni her amel niyyet üzre olur

Niyyetinde her nedir anı bulur

Yani; her amel niyyete göre olur. Niyetin her neyse (Allah) onu bulur.

710-Var ibâdâtım deyü itme ucûb

Ol kılur cümle ibâdâtı hucûb

İbâdetim var diye kibirlenme. Allah bütün ibâdetleri perdeler.

711-Ucb ider ashâbını hor u hakîr

Olmaz ana her dü âlem destgîr

Kibir, sahibini hor ve değersiz eder. Ona her iki âlemde de yardımcı olmaz.

712-Ucb ile nice halîl oldu zelîl

Atdı Hakk'ı itdi şeytânı delîl

Nice sadık dost, kibir yüzünden Hakk'ı atıp şeytanı yol gösterici (kabul) etti ve aşağılandı.

713-Bir hikâyet var münâsib yâ ricâl

Dinle anı yâ birâder ibret al

Ey ileri gelenler! Uygun bir hikâye var. Ey birader! Onu dinle ve ibret al.

714-Ol Benî İsrâîl'in vakti meğer

Bersîs adlu var idi bir Zâhit er

İsrailoğulları zamanında, Bersis adlı dindar bir er (kişi) vardı.

715-Ol velâyet rütbesin bulmuş idi

Kurbet-i Yezdân'a yol kılmuş idi

O, veli rütbesini almıştı. Allah'a yakınlığa bir yol bulmuştu.

[146b]

716-Mürîd etbâ'ı bulmuşdı velâyet

Kılurlardı kamû anlar kerâmet

Ona tabi olan müritler de veli olmuştu. Hepsinin kerameti vardı.

717-Şu denlü oldılar âbid fenâda

Kerâmetle uçarlardı havada

O denli takva sahibi oldular ki dünyada, kerametle havada uçarlardı.

718-Anın kasdinde idi cinn ü şeytân

Anı azdırmağa bulmazdı dermân

Cin ve şeytan, hepsi onun istekleri için (çalışır ama) Bersis'i azdırmaya derman bulamazdı.

719-Şu denlü oldu ki bir vakti iblîs

Yığar başına etbâ'ını telbîs

O denli oldu ki bir vakit iblis, kendine tabi olan hilecilerini başına yığdı.

720-Didi bir ulû hizmet var kim ide

Olur rif'atı katımda ziyâde

(İblis) dedi ki: Bir büyük hizmet var, kim yaparsa (onun) mevkisi katımda artar.

721-Zâhit-i Bersîs'i her kim azdıra

Öyle bilsin bu cihânı bozdıra

Bersis (adlı) dindarı her kim azdırırsa öyle bilsin ki bu, (bütün)cihanı yoldan çıkarmak kadar önemlidir.

722-Her ne denlü cehdi kıldım ben ana

Uymadı ol zerrece denlü bana

Ben her ne kadar uğraşsam da o bana zerrece uymadı.

723-Kim ki azdurırsa ol bir âdemi

Sanki azdırmış olır bu âlemi

(Her) kim ki bir âdemi azdırırsa sanki bu âlemi azdırmış olur.

724-İblîs'in oğlanlarından birisi

Ebyed adlu var anın bir telbîsi

İblis'in oğullarından, Ebyed adlı bir hilecisi var.

725-Cümle hîle-kârı menşûr eylemiş

Enbiyâya anı me'mûr eylemiş

(İblis), bütün hilekârları etrafa dağıtmış. Peygamberler (için) de Ebyed'i görevlendirmiş.

726-Cümlesinden hîle-bâz oldır hemîn

Cümlenin üstâdı olmuş ol la'în

O, her zaman hepsinden hilebazdır. O lânetlenmiş, hepsinin üstadı olmuştur.

727-Ol didi ben varuban azdurayım

Cümle ol tâ'atların bozdırayım

O dedi ki: Ben varıp onu azdırayım. Bütün o ibâdetlerini bozdurtayım.

728-İltizâm itdi bu işi kendine

Vardı ol Zâhite görün fendi ne

O, bu işi kendine gerekli gördü. Vardı o dindar kişiye. Görün ki hilesi ne?

729-Girdi âbid sûretine ol hemîn

Sûret-i Hak'tan görindi ol la'în

O, hemen takva sahibi kılığına girdi. O lânetlenmiş (Ebyed), Hak'tan biri sûretinde göründü.

730-Zâhitin meclisine itdi hırâm

Yanına girüp ana virür selâm

Zâhitin meclisine salınarak girdi. Yanına varıp ona selâm verdi.

[147a]

731-Ol selâmını aluban söyledi

Merhabâ geldin eyâ âbid didi

O, selâmını alarak dedi ki: Ey takva sahibi kişi! Merhaba, (hoş) geldin!

732-Ol didi nâmın işitdim yâ kibâr

Ben mürîdliğini kıldım ihtiyâr

O dedi ki: Ey ulu (kişi)! Ben namını işittim. Müridin olmayı isterim.

733-Şeyh idindüm ben seni şeyhü'l-kebîr

Sen kabûl eyle beni geldim hakir

Ulu Şeyh! Ben seni şeyh edindim. Değersiz olarak (sana) geldim. Sen beni kabul eyle.

734-Rif'atın levha yazılmış yâ ricâl

Sencileyin Zâhit olmaz pür-kemâl

Ey ileri gelen kişi! Mevkin (kader) levhasına yazılmış. Senin gibi çok olgun dindar bulunmaz.

735-Doludur tâ'atınla ol felekler

Sana ğıpta kılur cümle melekler

O felekler, ibâdetinle doludur. Bütün melekler sana gıpta eder.

736-Neşr olupdır tâ‘atın kafdān kafa

Kim sana kurbet bulan buldı Hakk’a

İbâdetin Kaf’dan Kaf’a yayılmış. Kim sana yakın olursa Hakk’a da yakınlık bulur.

737-Eyü kulsın Hak katında bilmişem

Hizmetin kılmağa sana gelmişem

Allah katında iyi kulsun, bildim. Hizmetini yapmak için sana geldim.

738-Ol kadar medh itdi anı ol kefûr

Gönlüne irdi ucûb itdi gurur

O kâfir, Bersis’i o kadar methetti ki kibir, Bersis’in gönlüne erdi ve o gururlandı.

739-İhtiyarı ucûbına meyl eyledi

Kalbine bindi ucûb hayl eyledi

Kibrine isteyerek meyletti. Kibir kalbine girdi, o riyakârlık etti.

740-Dir bu denlû tâ‘atım varmış benim

Şöhretim âlemlere dolmuş benim

(Bersis) der ki: Benim bu kadar çok ibâdetim varmış, şöhretim âlemlere dolmuş.

741-Bencileyin yoğ imiş Zâhit takî

Bunca tâ‘atlar kılan olmaz şakî

Benim gibi haramdan kaçınan dindar yokmuş. Bu kadar ibâdet eden (biri), her türlü kötülüğü işleyebilecek (biri) olamaz.

742-Tâ‘atına mağrûr oldu ol kişi

Aldı ucûbı yanışa vardı işi

O kişi ibâdetiyle gururlandı. Kibrine kapıldı yanlış yaptı.

743-Ol la ‘în virdi sefâlar cânına

Koydı anı savma‘ası yanına

O lânetlenmiş, (Bersis’i) neşelendirdi. (Bersis), Ebyed’i ibâdethanesine koydu.

744-Ol la‘ în itdi riyâzet nice gün

Yimedi içmedi anda nice gün

O lânetlenmiş; günlerce yemedi, içmedi, nefsinı terbiye etti.

745-Zâtı yimez içmez ol la‘în gedâ

Hile hud‘a kendine olmuş ğıdâ

O lânetlenmiş dilenci yemez, içmez oldu. Hile hurda kendine gıda oldu.

[147b]

746-Geldiler şeyhe müridler didiler

Bunca âbid ola mı söylediler

Müritler Şeyh’e gelip dediler ki: Bu kadar çok ibâdet olur mu?

747-Bunca günlerdir ibâdetdir işi

Yimez içmez günde artar cünbüşi

İşi, bunca gündür ibâdetdir. Yemez, içmez. Ama hareketleri her gün artar.

748-Bu kerâmet bizde yokdır varalım

Hem ziyâret hem du‘âsın alalım

Bu keramet bizde yoktur. Yanına varalım, hem ziyaret edelim hem de duasını alalım.

749-Vardılar Zâhit-i sâlûs yanına

Durdılar ol zâlimin dîvânına

Onlar, ikiyüzlü Zâhit’in yanına vardılar. O zalimin divanına durdular.

750-Anları görüp oturun söyledi

Cümlesine dil-nüvâzlık eyledi

Onları görünce dedi ki: Oturun! Hepsine gönül okşayan (sözler) etti.

751-Kıldılar anı ziyâret gittiler

Her biri yerlü yerine yitdiler

Onu ziyaret edip gittiler. Her biri yerlerine yetiştiler.

752-Şeyh anı terk itmeyüp kaldı alû

Ol la'îne söyledi yâ bahtlı

Şeyh, onu terk etmeyip aciz (şekilde) kaldı. O lânetlenmiş dedi ki: Ey bahtlı kişi!

753-Bunca günlerde yimedim bir taâm

İçmedim bir cür'a su itdim sıyâm

Bunca gündür bir yiyecek yemedim, bir yudum su içmedim. Oruç tuttun.

754-Bizde yok büyük kerâmet yâ ahî

Sen buna nice irüpsün di dahî

Ey dost! Büyük keramet bizde yok. Sen buna nasıl erdin? (Bize) de söyle.

755-Ol la'în itdi eyâ Zâhit kişi

Sen ferâğat eyle sorma bu işi

O lânetlenmiş dedi ki: Ey dindar kişi! Sen bu işten vazgeç, sorma.

756-Hâris olma ol kerâmetler sana

Ol yiter bu teklifi kılma bana

Hırslı olma. O (sendeki) kerametler sana yeter. Bu teklifi bana yapma.

757-Ben sana geldim ki irşâd olunam

İdesin me'mûlimi şâd olunam

Ben sana geldim ki bana Hak yolunu gösteresin. Umudumu gerçekleştiresin, mutlu olayım.

758-Yâ n'idem benden dilersin dâdı sen

Bencileyin bulasın irşâdı sen

Sen benden yardım dilersin. Ben, benim gibi Hak yolunu bulman için ne edeyim?

758-Dimesem dirsın bana itdi hased

İstemem şeyhim kılam sözünü red

Söylemezsem dersin ki beni kıskandı. Şeyhim isteğini reddetmek istemem.

759-Bir günâhı eyledim gâyet ulu

Nâdim oldım gâyet ile korkulu

Çok büyük bir günah işledim. Çok korkarak pişman oldum.

[148a]

760-Eyledim tevbe hulûs ile ana

Hâlık'ım itdi bu ihsânı bana

Kalp temizliğiyle tövbe ettim. Bu iyiliği bana (Hâlık olan) Allah'ım yaptı.

761- Âdetimdir nefsime şey virmezem

Dalmışam efkâre açlık bilmezem

Nefsimin isteklerine uymamak âdetimdir. Düşünceye dalmışım, açlık bilmem.

761-Zâhit itdi isterem ben de bulam

Kıl beni irşâd ana nâil olam

Zâhit dedi ki: Bana doğru yolu göster, ben de ona ulaşmak isterim.

762-Dir la‘în evvel kebâir kılâsın

Sonra tevbe eyleyüben durasın

Lânetlenmiş dedi ki: Önce büyük bir günah işle. Sonra tövbe et, dur.

763-Ol didi nice kılâm günâh işi

İtdüğim yokdır anı ben yâ kişi

Bersis dedi ki: Bu günah işi nasıl yapayım? Ey kişi! Benim günah işlediğim yoktur.

764-Didi isyân itmeyince bulmasın

Rahmet-i Rahmân’a nâil olasın

765-Mü‘min ü fâsık içindür rahmeti

Rahmete yok müttakînin minneti

764, 765. Beyitler: Lânetlenmiş dedi ki: İsyan etmeyince Hakk’ın rahmetine ulaşamazsın. Allah’ın rahmeti günahkâr mümin içindir. Günah ve haramdan sakınan kişinin rahmete ihtiyacı yoktur.

766-Zâhit ider bâri bir ehven günâh

İdelim tevbe ile ola tebâh

Zâhit der: Bari daha az zararlı bir günah işleyeyim. Günah (tövbe) ile silinsin.

767-Kendi nefsime günâh ola hemân

Olmaya mahlûka andan bir ziyân

Sadece kendi nefsime günah olsun. Başka hiçbir şeye günahımdan zarar gelmesin.

768-Bana göster öyle bir isyân işi

Hakk’a abd olmaya anda yâ kişi

Bana isyan (olacak) öyle bir iş göster ki kişi, onunla Allah’a kul olmasın.

769-Hâlık'ımla benim aramda hemân

Ola ol isyân aramızda nihân

O isyan, sadece Hâlık (olan Allah'ımla) benim aramda gizli olsun.

770-Ahmedî gör ucbun ol hızlânını

Nice gâlib ider ol şeytânını

Ey Ahmed! Kibrin zilletini, o şeytanı nasıl da galip ettiğini gör.

771-Gör günâh idem deyü fısı arar

Kendine zarr işi düşmâna sorar

(Bersis) günah işleyeyim diye günah işlemeyi huy edinmiş kişiyi arar.
Kendine zararlı işi düşmana sorar.

772- Gör o mel'ûnı o telbîsi ana

Gösterir ümmü'l-hebâisi ana

O lânetlenmiş hilekârı gör. Bersis'e kötülüklerin anasını gösterdi.

773-Dir şarab içmekde var ulû günâh

Andadır ancak hemân hakkı İlâh

(Lânetlenmiş) dedi ki: Şarap içmekte büyük günah var. Allah hakkı sadece ondadır.

774- Şürb-i hamra râzî oldu ol hemîn

İblis'e vardı haber kıldı la'în

O şarap içmeye hemen razı oldu. O lânetlenmiş gidip İblis'e haber verdi.

775- İblîs ider var içür ana şarâb

Hîle düzem ben anı idem harâb

İblis dedi ki: Var, ona şarap içir. Ben de hile yapıp onu harap edeyim.

776-Âb-ı şer içen eyü kâr eylemez

Her günâh işi ider âr eylemez

Kötülük suyu içen iyi işler yapmaz. Her günahı işler, utanmaz.

777- Emr ider bir cinnîye iblîs hemân

Şâh-ı duhter kanına var gir nihân

İblis, cinlerden olan birine hemen emretti. Dedi ki: Git, şahın kızının kanına gizlice gir.

778-Aklını var tut anı eyle cünun

Dikkat ile var bu hizmetde bulun

Aklını tut, onu deli et. Bu hizmeti dikkatle yap.

779-Cinnî vardı pâdişâhın kızına

Aldı aklın irdi hiffet yüzine

Cinlerden olan, padişahın kızının yanına gitti. (Kızın) aklını aldı. Rahatlık yüzü gördü.

780-Gitdi aklı bilmez oldu fâide

İletürler ol kızı ol Zâhite

(Kızın) aklı gitti. (Neyin) fayda (olacağını) bilemedi. O kızı Zâhite götürdüler.

781-Korlar anı Zâhitin mihmanına

Ya·nî aklı ire anun cânına

Kızı, aklı başına gelsin diye Zâhitin huzuruna koydular.

782- Ol la·în Zâhite hamrı içirür

Aklını başından anun çevirür

O şeytan, Zâhit'e içki içirip onun aklını başından aldı.

783- Saldı ucbı anın isyân izine

Gözleri dûş oldu şâhın kızına

Onu gurur ile isyana saldı. Gözleri şahın kızına ilişti.

784- Uydı nefse ol kıza itdi zinâ

Bikrini bozıp boyadı kanına

Zâhit, nefesine uyup kızla zina etti. Bekâretini bozup kızın kanına boyadı.

785-Ol la' în itdi eyâ Zâhit kişi

Sen bu kıza niçün itdün bu işi

O lânetlemiş dedi ki: Ey Zâhit kişi! Sen bu kıza bunu niçin yaptın?

786-Sana didim bir günâh eyle hemân

Nefse ola görmeye gayri yamân

Sana dedim ki: Bir günah işle, (zararı) sadece (kendi) nefesine olsun; başkası zarar görmesin.

787-Öyle bir ef'âli kıldın sen buna

Duysa âlem serzeniş ider sana.

Sen kıza öyle biş iş yaptın ki âlem duysa başına kalkar.

788-Hûb bu şâhın kızıdır itdün zinâ

Fitne koydın âleme işin fenâ

Zina ettiğin güzel, bu şahın kızıdır. Düşmanlığa sebep oldun, işin fena.

[149a]

789- Şây olırsa halk içinde bu işin

Çok belâlar göre cân ile başın

Bu yaptığın, insanlar içinde duyulursa canın ve başın çok belalar görür.

790- Bunca ömrin içre âbid olasın

Zâhit olup zânî şârib olasın

Bunca ömründe takva sahibi ve zâhit iken zina eden ve şarap içen biri olasın.

791- Zâhit adın âleme şây eyledin

Bunca yıllık tâ·atı zây eyledin

Zâhit adını el âleme rezil ettin. Bunca yıllık ibâdetini kaybettin.

792-Nefsine uyup günâh itdün niçün

Şol velâyet rütbesin atdın niçün

Niçin nefsine uyarak günah işledin? Niçin şu velilik rütbeni attın?

793-İsmiyle cismin mülebbes eyledin

Tâhir ef·âlin mülevves eyledin

İsminle cismini gölgeledin. Helâl işlerini kirlettin.

794- Sen niçün havf-ı Hudâ'yı anmadın

Bunca isyân eyledin utanmadın

Sen niçin Allah korkusunu düşünmedin? Bunca isyan ettin, utanmadın.

795-Gör la'în in Zâhite tezvîrini

Azdırup ider ana ta·zîrini

Lânetlenmişin Zâhite (yaptığı) sahtekârlığı gör. Onu azdırıp azarladı.

796-Zâhit itdi oldı bu iş yâ n'idem

Söyle def·ini anı tedbîr idem

Zâhit (dedi ki): Bu işi ettim, oldu. Ne yapayım? Nasıl def edeceğimi söyle, onu yapayım.

797- Didi katl eyle kızı bî-cân kıl

Anı defn eyle yire pünhânî kıl

(Lânetlenmiş) dedi ki: Kızı öldür, cansız kıl. Onu yere defnet ve gizle.

798-Tutdı ol Zâhit la'înin sözini

Durıban katl itdi şâhın kızını

O Zâhit, lânetlenmişin sözünü tuttu. Şâhın kızını öldürdü.

799-Ol la'în yardımlayı defn eyledi

Dâmeni ucın biraz taşra kodı

O lânetlenmişin yardımıyla defnetti. (Lânetlenmiş), kızın eteğinin ucunu biraz dışarıda bıraktı.

800-Didi efsun eylerem ben buradan

Gâib olup giderem ben buradan

(Kendi kendine dedi ki): Ben eteğin ucundan büyü yaparım. (Sonra) ben görünmez olur, buradan giderim.

801-Sana bir gam irişür ben varayım

Ol belâ işden seni kurtarayım

(Lânetlenmiş Zâhit'e dedi ki): Sana bir gam erişir. Ben o bela işten seni varıp kurtarayım.

802-Gâib olıben la'în itdi firar

Kaldı Zâhit anda işi şermesâr

Lânetlenmiş, görünmez olup kaçtı. Zâhit utanç verici işle (yalnız) kaldı.

803- Tayalar çün geldi Zâhit yanına

Duralar sultanları dîvânına

(Kızın) dadıları, sultanlarının huzuruna varmak için Zâhit'in yanına geldi.

[149b]

804- Zâhit'e dirler ki n'oldı hânımız

Meclisinde yok kanî sultanımız

Zâhit'e dediler ki: Hanımız! Ne oldu, hani? Sultanımız meclisinde yok.

805- Ol didi hayli dem oldu tutdı yol

Bilmezem ki ne tarafa gitdi ol

Zâhit dedi ki: O, gideli çok zaman oldu. Ne tarafa gittiğini bilmiyorum.

806- Arar iken dâmenini gördiler

Yer içinde zebh olunmış buldılar

(Kızı) ararlarken eteğinin ucunu gördüler. Yerde, boğazlanmış olarak buldular.

807- Varuban bu hâli şâha didiler

Ol kızı maktûl ana yetürdiler

Bu hali, varıp şahlarına söylediler. O kızı ölü olarak şaha götürdüler.

808- Gördiler noksân irüşmiş tenine

Kasd olunmuş sonra anın cânına

Vücudunda bir eksik olduğunu, sonra onun canına kastedildiğini gördüler.

809- Gördi şâh anı tehâvür eyledi

Zâhit'i cellâda virin söyledi

Şah onu görüp konuştu. "Zâhit' i cellada verin." dedi.

810- Emr ider ol hâini alup gidin

Bu kıyâfet ile anı salb idin

O haini alıp gidin, bu kıyafetle onu asarak öldürün diye emretti.

811- İbret ola hâs u âma bu kişi

Zâhit ola işleye isyân işi

Takva sahibi olup isyan eden bu kişi, herkese ibret olsun.

812-Takdılar ipi boğazına hemân

Alup anı dâra oldılar revân

İpi hemen boğazına taktılar. Onu alıp darağacına yürüdüler.

813-Geldi karşısına mel'ûn-ı leîm

Dir halâs idem seni olma elîm

O, aşağılık lânetlenmiş şeytan karşısına geldi, dedi ki: Üstadım! Seni kurtarayım, üzülme.

814-Böyledir efsûnı üstâdım işi

Ğayre secde kılmayınca bir kişi

815-Halk içinden gâib olmaz yâ n'idem

Kıl bana secde seni gâib idem

814, 815. Beyitler: Bu işin tılsımı böyledir. Bir kişi, (Allah'tan) başkasına secde etmeyince halk içinde görünmez olmaz. Ne yapayım? Bana secde et, seni görünmez edeyim.

816-Varuram küfre deyü olma elîm

Sonra tevbe kıl ana Allâh Kerîm

Küfre düşerim diye üzülme. Sonra tövbe et. Allah Kerim.

817-Böyle dûzahdan halâs eyle başı

Tevbe kıl sonra kamû isyân işi

Böyle külfetten başını kurtar. Sonra bütün isyanların için tövbe et.

[150a]

818-Gâib olduğın kerâmet bileler

Yoğ imiş cürmi bu şeyhin diyeler

Halk, görünmez oluşunu keramet sanıp “Bu şeyhin suçu yokmuş.” desin.

819-Ucb anın aklını almış bilmedi

Mel·ûn îmânına tâlib bilmedi

Zâhit, kibrin aklını (başından) aldığını anlamadı. Şeytanın îmânına talip (olduğunu) bilemedi.

820-Didi secde ben nice idem sana

Bağluyam cellâd anı komaz bana

(Zâhit) dedi ki: Ben sana nasıl secde edeyim? Bağlıyım, cellat buna izin vermez.

821-Dâra bağı ipimi yüce kâdem

Ben bu hâl ile nice secde idem

Ağaca bağılı ipim. Ben bu halle nasıl secde edeyim?

822-Ol didi îmâ ile secde kıl sen

Gâib iderüm oradan seni ben

Şeytan dedi ki: Sen imayla secde et. Ben seni oradan da görünmez ederim.

823-Ana îmâ ile secde itdi ol

Asdılar anı îmânsız gitdi ol

Zâhit, (şeytana) imayla secde etti. Onu astılar, o îmânsız gitti.

824-Yâ İlâhî öyle mel·ûnı bize

Sen Mûsâllat eyleme üstimize

Ey İlâhi! Sen öyle bir lânetlenmişî bizim üstümüze Musallat etme.

825-Hamd ü şükür olsun sana yâ Müste'ân

Öyle mel'ûnı bize kıldın nihân

Ey Müste'ân (olan Allah'ım)! Sana hamd ve şükür olsun. Öyle lânetlenmişî bize göstermedin.

826-Ger şeyâtînler görineydi göze

Cennete girmek muhâl idi bize

Cennete girmek, şeytanlar eğer gözümüze görünseydi imkânsızdı.

827-Gelüp âhir demde isterse î mân

Yitmez ana kuvvetim yâ Rab emân

Ey Rabb'im, aman! Şeytan son anda gelip imânımızı isterse ona kuvvetim yetmez.

828-Senden özgenin ana yitmez güci

Hâfız ol cümlemize âhir uci

Senden başkasının ona gücü yetmez. En son anda hepimizi koru.

829-Sen bizi kayd eyle hıfzın bâğına

Girmeyelim şerliler tuzağına

Sen bizi korumana al. Şerli olanların tuzağına girmeyelim.

830-Virme fırsat anların vesvâsına

Varmayalım anların iğvâsına

Onların vesvesesine fırsat verme. Onların yolumuzu şaşırtmasına izin verme.

831-Ol bize yâ Rabbenâ her dem mu'în

Bulmasın fırsat bize şerlü la'în

Ey Rabb'im! Her an bize yardım et. Şerli şeytan bize (yanaşmaya) fırsat bulamasın.

832-Âdemî şeytânına kılma karîn

Kıl i-ânet bizlere eyle emîn

İnsanoğlunu şeytanına yakın etme. Bize yardım et, bizi (şeytandan) emin kıl.

[150b]

833-Görinür anlar bize zâhir ayân

Sûret-i Hak'dan gelüp irer ziyân

Onlar bize açıkça görünür. Hak ehliymiş gibi gelip zarar verir.

834-Mekrûh ile işde önce fend ider

Hep şeyâtîn anlara pesend ider

Şeytanlar, iğrenç işlerde önce hep hile yapar. Onları bize hoş gösterir.

835-Cümle fıskın yolını kurdı la-în

Cümle andan aldı bu ehl-i zemîn

Lânetlenmiş, bütün gühahların tuzağını kurdu. (Ahireti unutan) dünya ehlinin hepsi (günahı) ondan öğrendi.

836- Koydılar fıskı terakki âdemi

Anlar ider âdemîden ta-lîmi

İnsanı, günahı huy edinmekte öyle ilerlettiler ki cinler; (artık) insanlardan ders alıyor.

837- Vesveseden gayriye bulmaz zafer

Âdemîye şimdi cinnîdir nefer

Vesveseden başka bir kazancı yoktur. İnsanlara yol gösteren şimdi cinlerden olandır.

838- Nefsin hor it kıl tevâzı Ahmedî

Aklına uy nefse virme ruhsatı

Ey Ahmed! Nefsini hor gör, alçakgönüllü ol. Aklına uy, nefesine izin verme.

839- Hak katında olmak istersen şerîf

Cümlesinden bil seni kemter za'îf

Allah katında şerefli olmak istersen kendini herkesten çok aşağı ve zayıf bil.

840-Eyleme fahr u kîn ucb u inâd

Hem hasûd olma kabûl itme fesâd

Gurur ve kin, kibir ve inat etme. Hem kıskanç olma. Kötülüğü kabul etme.

841- Kim ki ibâdetine mağrûr olur

Halk içinde Hak katında hor olur

Her kim ki ibâdetiyle gururlanırsa insanlar içinde de Allah katında da değersiz olur.

842-Bir haberdır idelim anı beyân

Dinle anı hâb-ı gafletden uyân

Bir haber var, onu anlatalım. Onu dinle, gaflet uykusundan uyan.

843- Âdemiden evvel işbu fânide

Altı akvâm irdi Hakk'ı tanıya

Bu dünyada altı kavim, insanlardan önce Hakk'ı tanımak için yaşadı.

844- Her kavim on bin sene devrânını

Sürdi gitdi her biri seyrânını

Her kavim on bin sene devranını sürdü. Her biri gezip, dolaşıp gitti.

845- Girdiler cümle yire mâtemdedür

Âhirî devri benî âdemdedür

Hepsi ölüp toprak oldular. En son insanoğluna sıra geldi.

846- Hazret-i Âdem'den evvel bu cihân

Cinnîler kılınırdı bu yiri mekân

Bu cihan, Hz. Âdem' den önce cinlerden olanların mekânıydı.

[151a]

847-Cinnîlerden Hâris adlı birini

Hâkim itmişlerdi orada anı

Cinlerden olan Hâris adlı birini, dünyada hükümdar yapmışlardı.

848- Ol ferîşteler ile nice zamân

Eyledi Hâris ibâdet râyegân

Hâris ne kadar zaman meleklerle bolca ibâdet etti.

849-Âlim ü âmil işi takvâ idi

İtdüğü ef'âli hep takvâ idi

O, âlim ve takva sahibiydi. Yaptığı iş Allah'ın emirlerine uymaktı.

850- Ol kadar anlar ibâdet kıldılar

Gök meleği ğıbtâ hayrân oldılar

Onlar o kadar ibâdet ettiler ki gökteki melekler (onlara) özenerek hayran oldular.

851- Didiler yâ Rabbenâ sen anları

Göklere yol vir görelim anları

Ey Rabb'im! Bize yol ver ki göklerde onları görelim.

852- Anlara bakup ibâdet kılalım

Rağbet idüben itâ'at kılalım

Sonta onlara bakıp da ibâdet edelim, taatimizi artıralım.

853- Virdi Hak kudret kerâmet anlara

Uçiban anlar irişdi göklere

Allah onlara iktidar ve keramet verdi. Onlar uçarak göklere erişti.

854- İrdi Hâris'e kerâmet yücesi

Oldı göklerde melekler hocası

Kerametın yücesi Hâris'e verildi. Göklerde meleklerin hocası oldu.

855- Kaldılar göklerde üçer yüz sene

Anların bir günü şimdi bir sene

Onlar, göklerde bir günü bir seneye (eşit) olan üçer yüz sene kaldılar.

856- Buldı Hâris cümlesinden kurbeti

Kamûlardan artdı izz ü rif'ati

(Göklerde) Hâris hepsinden yakınlık gördü. Kıymet ve yüceliği herkesten fazla oldu.

857-Pek ziyâde tâ'ata hâris idi

Ol sebebden adına Hâris dendi

İbâdete pek fazla istekliydi. O sebepten adına Hâris dendi.

858-İsmi evvelde Azâzil'dür anın

Tab'ı şöhret-kâra mâ'ildür anın

Onun ismi önceden Azazil'di. O, şöhretli olmaya meyilli birisiydi.

859-Birgün İsrâfil didi Cebrâil'e

Bir hatâ kılsan aceb sen ne ile

860-Ne tarîk ile Hudâ'dan afvı sen

İtdirirdün söyle bana anı sen

859,860. Beyitler: İsrâfil, bir gün Cebrâil 'e dedi ki: Acaba sen bir hata etsen hangi yolla Allah'a kendini affettirirdin? Sen onu bana söyle.

861-Ol didi Hâris'i eylerdim şefî

Ol dilese afvı kılurdu Refî

Cebrâil dedi ki: Hâris'i şefaâtçi yapardım. Refî (olan Allah), Hâris şefaâtçi olursa hatayı affeder.

[151b]

862-Ta şu denlü tâ'atını kıldı bol

Kurbet-i Hakk'a bu denlü buldı yol

Allah'a o denli çok ibâdet etti ki ona bu denli yakınlık buldu.

863-Yeryüzinde azğun oldu kavm-i cânn

Azdılar zulm eylediler her zamân

Cin kavmi yeryüzünde azgın oldu. Her zaman, azıp zulmetti.

864-Hak Tâ'âlâ Hâris'e emr eyledi

Kavm-i cânnı var helâk eyle didi

Hak Tâ'âlâ Hâris'e emretti. Dedi ki: Var git, cin kavmini helâk et.

865-Nice bin melek anınla indiler

Kavm-i cânnı hep helâka virdiler

Binlerce melek onunla (yeryüzüne) indiler. Cin kavmini hep helâk ettiler.

866- Çünkü bunlar yeryüzin pâk itdiler

Ağup andan yine göğe yetdiler

Yeryüzünü temizlemek için indiler. Oradan akıp yine göğe yetiştiler.

867- Çünkü Hâris eyledi bunca işi

Kalbine irdi ulûlık teşvişi

Hâris, bu kadar işi yapmak için seçildiğinden kibir düşüncesi kalbini karıştırdı.

868- Ucb ile şirk irdi anın kalbine

Olma kâsid o meylinin selbine

Kibir ve şirk onun kalbine girdi. Kibir ve şirkin meylettirmesiyle (Allah katındaki yerini) yok etmeye yönelme.

869- İhtiyârı kıldı ucbı yaradı

Kasdı kıldı anı tab'ı aradı

İsteyerek kibrine uydu. Yaratılış gereği kibre yöneldi.

870- Tutdı anı vardı bu kez yanışa

Başladı ucbı idindi endişe

Kibrine uyarak yanlış yaptı. Kibri başlayınca da endişelendi.

871- İtdi benden sâdır olmamış günâh

Benden ulû kul yaratmamış İlâh

Ben günah işlemedim. Allah benden ulu kul yaratmamış, dedi.

872- Yeryüzinde bir kâdem yir kalmadı

Kim benim secdem o yire irmedi

Benim (sana) secde etmediğim bir adım yer, yeryüzünde kalmadı.

873-Yerleri ile gökleri tâ'at ile

Doldırayım cümle ibâdât ile

Yerleri ve gökleri hep ibâdet ederek doldurayım.

874- Benden evlâ kimse olmamak gerek

Hak katında ben bulındım yeğrek

Benden daha iyi kimse olmasa gerek. Ben Allah katında daha üstünüm.

875- Kılmadım aslâ kebâir yâ lemem

Sâhib-i tedbîr kul ancak benem

Büyük günah ya da suçları işlemedim. Tedbir sahibi kul ancak benim.

876- Benden a'lâ kul olaydı Hak ana

Kavm-i cânn ihlâkını dirdi ana

Allah, benden daha üstün bir kul olsaydı cin kavmini helâk etme (görevini) ona verirdi.

[152a]

877-Ucbına oldu suvâr itdi gurûr

Benliğine vardı olmadı şekûr

Kibrine uydu, gurur yaptı. Nefsine uydu, şükür etmedi.

878- Bu işi Hallâk'ına hoş gelmedi

Halk idem andan ulû âdem didi

879- Aslını hâk kendini pâk eyleyem

Rahmetim hânıyla anı toylayam

878,879. Beyitler: Bu işi, sınırsız yaratma gücüyle yaradan Allah' a hoş gelmedi. Ondan daha ulu bir insan yaratayım dedi. Aslını topraktan, kendini temiz yaratayım. Rahmetimin sofrasıyla onu yedirip içireyim.

880- Âdem atanın türâbîdür teni

Lîk a'lâdan virilmişdür cânı

Atan olan Âdem'in vücudu topraktandır ama ruhu en yücelerden verilmiştir.

881- Geldi a'lâ işbu ednâ yirine

Dâr-ı mihnet ikliminin seyrine

En yücesi, bu en alçağın yerine dünya iklimini seyretmeye geldi.

882- C na ten iklimine virildi yol

T  tevâzu terbiyesin bula ol

Cana ve ten iklimine, ta ki al akg n ll kle terbiye olana kadar yol verildi.

883- Bu fenâda kendini ednâ kıla

Varıcak iklimine sultan ola

Kendini bu dünyada en aşağı görürse ( teki dünyaya) varınca sultan olur.

884-  şbu ten buldı şeref bu cân ile

 hrin  b dı olır sultan ile

Bu beden, bu can ile şehirlerin sultanlarla  enlendiğı (gibi)  eref buldu.

885- C na ten merkeb olındı gezdirir

Kudret-i sun -ı Hudâ'yı gösterir

Beden, ruhu gezdiren bir binek oldu. Bu da Allah'ın yaratma gücünü gösterir.

886- Olmasa c n ten sar yına celîs

Nerde olırdı hat  ana enîs

Can, ten sarayına arkadaş olmasaydı hata ona başka nerede dost olurdu?

887- Girmese c n tene ma s m idi ol

Rahmet-i  ufr na ol bulmazdı yol

Can tene girmeseydi masumdu. Onun, Allah'ın esirgeme ve affına ihtiya ı olmazdı.

888- Girdi ten şehrine c n bula kemâl

T  ki l yık ola görmeye cem l

Can bedene, ta ki (Allah'ın) güzel yüzünü görmeye lââyık olana kadar olgunlaşmak için girdi.

889- Nefs ile hem ittihâmı bulalar

Rahmet-i ğufrâna nâil olalar

Nefis (sayesinde) hem suçlu olurlar (hem de) günahları bağışlayan Allah'a ulaşırlar.

890- Âdemî tab'ı gerek ki hâk ola

Tab'ı ğarrâ fi'li atup pâk ola

Âdemoğlu, yaratılışı gereği toprak gibi tevâzu sahibi olmalı. Gösterişli taraflarını bırakıp tertemiz olmalıdır.

891- Salma ğarrâ işlere meyli ricâl

İltifât et aslına bak ibret al

Ey ileri gelen! Gösterişli işlere meyletme. Kendi özüne, (toprakta yaratılışına) rağbet edip bak. Ondan ibret al.

[152b]

892- Görmesin toprağa olsa iltifât

Nerm olur andan biter her sebzevât

Toprak, kendine rağbet edildiğini gördüğü zaman daha yumuşak olur ve bağrından sebzeler yetişir.

893- Her ne ki eksen yire tab'ı nice

Terbiyelenür biter ol öylece

Yere her ne ekersen, tabiatı nasılsa (toprakta) o şekilde terbiyelenip biter.

894- Ol tabî'atca kılur ana amel

Virmez anın lezzetine bir halel

Onun tabiatına uygun şekilde davranır. Onun lezzetine bir zarar vermez.

895-Her ekilen büzûrât evvel yerededir

Çıkarur a-lâya kendi yerededir

Her ekilen tohum önce yerededir. (Toprak onu) en yükseğe çıkarır, kendi yerededir.

896- Esfeli gözler ölenler âdemi

Kim bu topraktan yarâdılmış teni

İnsanoğlundan ölen kimseler, aşağıya doğru bakarlar. Çünkü onların teni topraktan yaratılmıştır.

897- Kara balçıkdan yarâtdı âdemi

Kıldı âdemle müzeyyen âlemi

İnsanı kara balçıktan yarattı. Âlemi, âdemle süsledi.

898-Ahsen-i takvîm didi bu cinse âd

Mahlûkâta bildirüp itdi murâd

(Allah), insanoğluna “Yaratılmışların en güzelidir.” dedi ve yarattıklarına bu isteğini bildirdi.

899-Kıldı ekrem mahlûkâtından anı

Didi efdâl biliniz sizden bunu

Yarattığı varlıklardan insanı daha fazla ikram sahibi kıldı ve onlara insanoğlu sizden daha faziletlidir dedi.

900- Gerçi anın aslını hâk eyledim

Cümlesinden neslini pâk eyledim

Onun aslını gerçi topraktan yarattım (ama) soyunu hepinizden temiz eyledim.

901- Halk idüp âdem deyü kıldım safî

Virdüm ana ilm-i esmâyı hafî

(İsmine) âdem diyerek yaratıp temiz kıldım. Güzel isimlerimin sırrını onda gizledim.

902- Mahlûkâtım içre dilhân eyledim

Anların kalbin nazar-gâh eyledim

Yarattıklarım içerisinde onu gönül evi yaptım. Onların kalplerini nazargâh eyledim.

903- Şimdi anı kible kıldım âleme

Secdeyi ikrâm idiniz Âdem'e

Onu kâinata şimdi kible yaptım. Âdem'e saygıyla secde ediniz.

904-Eyledi ana melâikler sücûd

Kılmadı Hâris ana oldı hasûd

Melekler ona secde etti. Hâris ona secde etmedi, (onu) çok kıskandı.

905-Didi âteşden yarâtdı Hak beni

Kara balçıkdan yarâdıpdur anı

(Hâris) dedi ki: Allah beni ateşten, onu kara balçıktan yarattı.

906-Od gerekdir ola topraktan aziz

Benden özge kim kılur anı temiz

Ateş topraktan daha kıymetli olmalı. Benden başka kim toprağı temizleyebilir.

[153a]

907-Bildi âlim kendini hem ileri

Bildi câhil kendine gayrileri

Hâris, kendini hem âlim hem de ileri zannedip kendinden başkalarını da cahil zannetti.

908-Hâsid oldu düşdi Âdem kinine

Tavk-ı la'net indi anın boynına

Kıskanç olup Âdem'e kin duydu. (Bunlar yüzünden) lânet tasmaı onun boynuna indi.

909-Ol melâikler ki secde kıldılar

İzn olındı başların kaldırdılar

O melekler ki secde ettiler. İzin verilince başlarını kaldırdılar.

910-Gördiler tavk-ı la'net hocanın

Boynına ırmış o kadri yücenin

O zaman kıymeti yüce hocalarının boynuna lânet tasmaı takıldığını gördüler.

911-Bir de secde kıldılar şükrâne tiz

İrmedik bu la'net-i küfrâne biz

(Melekler), Allah'a bu karşı gelmenin lânetine uğramadıklarına şükür için de hemen secde ettiler.

912-Ol la'în oldu musırr itdi inâd

Bulmadı bunca ibâdâtında dâd

O lânetlenmiş, inadında ısrar etti. Bunca ibâdetinden bir yardım görmedi.

913-Âdeme düşmânlığı kıldı nizâm

Bu işi kendine itdi iltizâm

İnsanoğluna düşmanlığı bir görev olarak bildi ve bu işi, kendisi için gerekli gördü.

914-Kimde bulinsa inâd ile hased

Eylemiş ol rahmet-i Rahmân'ı red

İnat ve kıskançlık kimde olursa o, Rahmân (olan Allah'ın) rahmetini reddetmiş olur.

915- Bunca tâ'at kılmış iken Hâlık'a

Bunca kurbet bulmuş iken Râzık'a

916- Kılmadı bir secde Hâris ol zamân

La'n ile merdûdî kıldı her zamân

915, 916. Beyitler: Hâris; Hâlık (olan Allah'a) bunca ibâdet etmişken, Razık (olan Allah'a) bunca yakınlık bulmuşken (Hz. Âdem'e) bir secde etmedi. (Bu sebepten) her zaman lânetle kovuldu.

917- Bir nasîhat dahî sana yâ oğul

Fikr-i fâsid bulmaya kalbine yol

Ey oğul! Sana bir nasihat daha vereyim. Kötü fikirler kalbine yol bulmasın.

918- Belki şâyed kalbine işbu gele

Nice Hak'dan gayriye secde ola

Şayet belki bu iş kalbine gelirse Allah'tan başkasına nasıl secde edilir?

919- Secdedir efdal ibâdet Tanrı'ya

Olmadı tâ'atler içre Bârî'ye

Bari (olan Allah'a) ibâdetler içinde en üstün olanı, Allah'a secde etmektir.

920- Hâledüp anı tarîk-i Hakk’a bak

Ol cehâlet yolına basma ayak

Secde et ve Hak yoluna bak. O cehalet yoluna ayak basma.

921- Kul göremez Hâlık’ı bu fânide

Kul bulınanlar gerek secde ide

Kul bu dünyada Allah’ı göremez. Kul olanların secde etmesi gerekir.

[153b]

922- Secde andan gayriye küfr ü günâh

Şeş taraflardan münezzeh ol İlâh

Ondan başkasına secde etmek küfür ve günahdır. O Allah her yönden(ön-arka, alt-üst, sağ-sol), her türlü eksiklik ve noksanlıktan uzak olandır.

923- Kulların var ihtiyâcı secdeye

Anı görmez secde kılsınlar niye

Kulların secdeye ihtiyacı vardır. Allah’ı görmeden nasıl secde etsinler?

924- Hâlık-ı âlem derî kullarına

Kıble ihsân eyledi kullarına

Âlemlerin Rabbi kapı kullarına kıble ihsan etti.

925- Her neye secde idin dise kula

Kul anı kıble bilüp secde kıla

Allah, kuluna her neye secde edin derse kul onu kıble bilip ona secde etmeli.

926- Kibledir ol kullara fermân ile

Hükm-i şer'î böyledir burhân ile

(Allah'ın dediği), o kullara kibledir. Şer'atın hükmü emir ve delillerle böyledir.

927-Kâ'be kible oldu işbu ümmete

Anın ile irmeliyiz kurbete

Kâbe, bu ümmete kible oldu. Allah'a yakınlığa onunla ermeliyiz.

928-Kullarına emr ü fermân eyledi

Kibledir secde mahalli söyledi

Kiblenin secde yeri olduğunu söyleyip kullarına emir ve ferman etti.

929- Hak' dan emr olmaz yire secde eger

Eylese kul kâfir olur dîn gider

Allah'tan (başkasına) secde edilirse kul, kâfir olur ve dini elden gider.

930- Kâ'be kible oldu secdeye mahall

Anı kible bilmeyenler oldu dâll

Kâbe, secde yeri olarak kible oldu. Kâbe'yi kible olarak tanımayanlar, doğru yoldan sapmış oldu.

931- Kâ'be yiri taş binâsı biliriz

Kible fermân oldu tâ'at kılırız

Kâbe yerini, taş binasını kible olarak biliriz. Ferman edildi, ibâdet ederiz

932-Kâ'be kible secdemiz Allah'adır

Vechimiz fermân olan dergâhadır

Kâbe kiblemizdir, secdemiz Allah'adır. Yüzümüz ferman edilen dergâha dönüktür.

933- Hazret-i Âdem ata hod Kâ'be'den

Efdal oldu cins-i âdem gayriden

Hz. Âdem, Kâbe'den hemcinsleri arasında en faziletlisi oldu.

934- Ol dem içre kible oldu anlara

Ol zamanda hâzır olan cânlara

O vakit, orada bulunan can sahiplerine kible gibi oldu.

935- Emr olındı ana secde kılalar

Ya'nî kendilerinden ekrem bileler

Ona secde edip onu kendilerinden cömert bilmeleri emrolundu.

936- Öyle mel'ûn anı kible bilmeye

Ol la'în başın ana indirmeye

O lânetlenmiş olan şeytan, Hz.Âdem' i kible olarak kabul etmeyip ona secde etmedi.

[154a]

937- Öyle ser lââyık mı ine secdeye

İstemez ol rahmeti hizmet neye

Öyle baş secdeye inmeye lââyık mı? O, Allah' ın rahmetini istemez. O halde bu secde ne için?

938- Bunda nice hikmeti vardır Hakk'ın

Ana yitmez akli aslâ mahlûkın

Bunda Allah'ın birçok hikmeti vardır. Yaratılmışın akli ona asla yetmez.

939- Ey din ihvânı kılalım beş namâz

Anı kılan kulları mahrûm komaz

Ey din kardeşim! Beş vakit namazı kılalım. Onu kılan kulları (Allah) mahrum bırakmaz.

940- Kevn-i âlem cümlesi tâ'atdadır

Hep benî âdem için hizmetdedir

Bütün varlık âlemi ibâdettedir. İnsanoğlu için hep hizmettedir.

941- Devr ider her gün gice çarh-ı felek

Halk olunmuş âdeme bunca melek

Her gün ve gece feleğin çarkı devreder. Bunca melek insan için yaratılmış.

942- Sen niçün kılmayasın secde ana

Eylemiş nûger nice halkı sana

Sen niçin ona secde etmeyesin? Bu kadar yaratılanı sana köle etmiş.

943- Gör sana Rabb'in ne ikrâm eyledi

Asl-ı nûrı hâke hüddâm eyledi

Allah'ın sana ne ikram ettiğini gör. Aslı nur olanı, aslı toprak olana hizmetçi yaptı.

944- Sana hizmetçi melek koşdı Ğanî

Hıfz ider anlar şeyâtından seni

Ganî (olan Allah), melekleri sana hizmetçi yaptı. Onlar seni şeytanlardan korur.

945- Eylemiştir cinnîler seni hisâr

Pâsbânındır melek leyl ü nehâr

Cinlerden olanlar seni korumuşlardır. Melekler gece ve gündüz bekçidir.

946- Mahlûkâtın efdâlî Hayru'l-enâm

Viregör ana salât ile selâm

Yaratılmışların en faziletlisi, yaratılmışların en hayırlısı (Hz. Muhammed'dir). Ona salat ve selam ver.

Fî Beyân-ı Mu'âraza-ı İblîs Aleyhi'l-la'ne (İblis'in İtirazı Hakkında)

947-İblîs'in âteş közindendür teni

Ol tene virdi Hudâ cinnî câm

İblis'in teni ateşin közündendir. Allah, ateşten olan tene can verdi.

948-Kır bir âteş közini bak kendine

İçi uymaz taşrasının rengine

Ateş közünü kırıp onun kendine bir bak. İçi, dışının rengine uymaz.

949-Üsti parlak lâkîn içi karadır

Gayri tab'a girmez ol tarrâredir

Üstü parlak ama içi karadır. Huyu değişmez, o insanı hayrete düşürür.

950-Cinsi azgundur letâfet bilmez ol

Tabı ğarrâdır tevâzu kılmaz ol

İblis'in cinsi azgındır, o güzellik bilmez. Tabiatı gösterişlidir, o tevâzu göstermez.

951-İltifât olınsa kaddi özedir

Katı ğarrâ olup a'lâ gözedir

Kendisine iltifat edilirse o, kendi kendisini çok gösterişli ve yüce görür.

[154b]

952-Dâimâ meyli zararlu işedir

Her ziyânlı işe fırsat-pîşedür

Meyli, daima zararlı işleredir. Her zararlı işe fırsat kollayandır.

953-Her ne eksen âteş içre yandırur

Kendinin tab'ına anı döndürür

Ateşin içine her ne ekersen onu yandırır. Onu kendi tabiatına döndürür.

954-Gayrinin ol tab'ına girmez müdâm

Cümlenin tahzîbin itmiş iltizâm

O, başkalarının huyuna girmez. Herkesin ıslah edilmesini daima kendine lüzumlu görür.

955-İblîsin âteş teni tab'ı girân

Ol sebebdir dâimâ ister ziyân

İblis'in ateşten teni, yaratılışı gereği ağırdır. O sebepten daima (başkalarına da) zarar vermek ister.

956-Aşlı hâk olmadı kalbi pâk ola

Sermedî rif'atları dâim bula

Özü topraktan olmadı ki kalbi temiz olsun. (Bu yüzden), kalıcı yüksek mevkileri daim olarak elde edemedi.

957-Aşlı âteş kendisi oldu fürû

Gördi izzet aslına itdi rücu

Özü ateşten, kendisi parlak oldu. (Önce) saygı gördü, (sonra) özüne geri döndü.

958-Çünkü Hâris Hakk’a isyân eyledi

Hem inâd üzre mu‘âriz söyledi

Çünkü Hâris, Allah’ a isyan etti. Hem inat edip hem de (Allah’ın emrine) karşı çıktı.

959-Sındı emri kılmadı Hakk’a rücû

Almadı kalbine andan bir huşû

Emri bozdu, Allah’a dönmedi. Bu yaptığından kalbine bir korku ve ürperti dolup da Allah’a boyun eğmedi.

960-İtdi bunca secde eyledim sana

Ğayre secde hoş görünmedi bana

(Hâris) dedi ki: Sana bunca secde ettim (ama) başkasına secde etmek bana hoş görünmedi.

961-Bunca ömrüm içre emrin sınımadım

Bunca tâ‘at eyledim usanmadım

Bunca ömrümün içinde emrini bozmadım. Bunca ibâdet ettim, usanmadım.

962-Bencileyin kavl-i menfûr eyledin

Cümle tâ‘atım mensûr eyledin

Benim gibi (bir meleşini) sözünden nefret edilen ettin, bütün ibâdetimi saçtın.

963-Yâ sana bir kul ide cürm-i kesîr

Ol cehennemde olır dâim esîr

Ya bir kul sana karşı çok suç işlerse o, cehennemde sürekli esir olur.

964-Bir bu denlü cürm ile sen beni red

Eyleyüp merdûdî kıldın tâ ebed

Sen beni bir (tek) bu kadarcık suçla reddedip sonsuza kadar kovdun.

965-Ger bu denl  cürm ile her bir kul

Ahz olınsa hiç olınmaz sana yol

Eğer her bir kul, bu kadar az suçla senin huzurundan alınsa (kulların); sana (yakın olmaya) hiç yol bulamaz.

966-Kılmadım bir secde mahlûk Âdem'e

L net ile   y olındım âleme

Yaratı ın Âdem'e bir secde etmedim diye âleme, lânetlenmiş olarak duyuruldu .

[155a]

967-Bir nidâ irdi Hudâ'sından ana

Secde itmedin  er k oldın bana

Allah' tan ona bir ses geldi. "Bana secde etmedin,  erik oldun." dedi.

968-Secde bâis oldu gerçi k drete

L k ol  irk ile irdin la nete

Secde gerçi sebep oldu (Allah'ın) kudretine ama sen  irk yüzünden lânetlendin.

969- Y  la  n ol demde ki kavm-ı c nnı

Kudreti virdim helâk itdin anı

Ey lânetlenmiş! Cinlerden olanların kavmi zamanında (sana) g   verdim. O kavmi ( yle) helâk edebildin

970-Kudreti senden bilüp itdin gurûr

Halk iden Hallâk'ına oldın ke  r

G   kendinden bilip gururlandın. Yaradan, yaratma g   sınırsız olan (Allah'ını) gizledin.

971-Kalbin içre olmışan bana şerik

Şimdi hâlâ kalbin içredir o şirk

Kalbinde bana ortak olmuşsun. O şirk şimdi, hâlâ kalbindedir.

972-Olmasa dirsın bu âlem Tanrı'sı

Ben olurdım işbu dehrin ulûsı

Dersin ki: Bu âlem Tanrı'sı olmasa bu dünyanın en büyüğü ben olurdum.

973-Ben virirdim âlem-i kevne nizâm

Bu senin kalbinde fikrindir müdâm

Ben varlık âlemine düzen verirdim. Bu, senin kalbindeki sürekli fikrindir.

974-Almışın kalbine bunu yâ la'în

Meyl-i kasdını kılmısan ana yakın

Ey lânetlenmiş! Kalbine bunu almışsın. Niyetini buna yakın tutmuşsun.

975-Sen bu şirkinle irişdün la'nete

Sen bu fikrinle irişdün firkate

Sen, bu şirkinle lânete eriştin. Sen, bu düşüncenle (benden) ayrı düştün.

976-İtmeyince tâ ki şirki sen ferâğ

Gazab-ı kahrımdan olmazsın ırâğ

Sen, şirkten vazgeçmedikçe kahrımın gazabından uzak olmazsın.

977- Âdetimdir küfrü vü şirki istemem

Andadur kahrım katı afv eylemem

Âdetimdendir, küfrü ve şirki istemem. Bunlar pek çok kahrımın sebebidir, affetmem.

978-Bu ikiden ma-adâ zenb ü hatâ

Olsa rahmet olunur lütfen atâ

Bu ikisinden başka günah ve hata olsa rahmet olunur, lütûf edilir, bağışlanır.

979-Şirki yâ küfri kılursa kul bana

Rahmetimden hisse yok aslâ ana

Kul, bana şirk koşar ya da küfre düşerse ona merhametimden pay asla yoktur.

980-İblîs itdi çün beni red eyledin

Küfr ü şirki rahmete sed eyledin

İblis dedi ki: Küfür ve sana ortak koşmayı rahmetine engel koyduğun için beni reddettin.

981-Sen bana itdün ve ben de ideyim

Dâimâ sana muhâlif gideyim

Sen bana ettin ben de sana edeyim. Daima sana karşı olayım.

[155b]

982- İltizâm itdim unûka lâneti

İstemem şimden girü ben rahmeti

Ben, boynuma lâneti tercih ettim. Şimdiden sonra da rahmetini istemem.

983- Kulların yerin dahî idem nîran

Binde bir kulın göre ancak cinân

Kullarının yerini de cehennemler edeyim. Binde bir kulun cennetleri ancak görebilsin.

984-İstemem afvın mutî olmam sana

Her ne denlü var azâb eyle bana

Affını istemem, sana itaat etmem. Her ne denli azap varsa bana et.

985-Bu inâd ile ve şirke cebre yol

Açdı mel'ûn anları itdi kabul

Lânetlenmiş bu inatla Allah'a ortak koşmaya ve zora yol açtı. Onları kabul etti.

986-Şimdi hâlâ mezheb-i cebrî tutar

İhtiyâr-ı cüz-i kendiden atar

Şimdi hâlâ yaptıklarının ilâhî irade ve kudretle olduğunu savunup kısmî iradeyi inkâr eder.

987-Dir Hudâ itdi benim cürmim nedir

Böyle takdir eylemiş sun-ım nedir

Der ki: Allah yaptı. Benim suçum nedir? O böyle takdir etmiş. Benim tesirim nedir?

988-Ol la'în itdi ğazub Allâh'ını

Açdı bu halka cehennem râhını

O lânetlenmiş Allah'ını hiddetlendirdi. Bu halka cehennem yolunu açtı.

989- Hâlık-ı Âlimdürür müşkil-küşâd

Virdi âdem nesline cüz-i irâd

990-Tâ ki kullar ihtiyârı sarf ide

Meyl ide hem itmesine kasd ide

989-990. Beyitler: Zorluğu gideren Hâlık ve Âlim olan (Allah'tır). İnsan nesline ta ki kullar meylettikleri şeyleri bile isteye kendi iradeleriyle yapsınlar diye kısmî irade verdi.

991-Halk ider Hâlık anı kul kâsibi

Mezheb-i Hak böyledir olma ğabî

Hâlık olan Allah, onu kula (iradi bir) kazanç olarak yarattı. Hak mezhebi böyledir, ahmak olma.

992-Virmese ol ihtiyârı kulına

Koymaz idi emri nehyi yolına

(Allah) kuluna o iradeyi vermeseydi onun yoluna yasaklar koymazdı.

993-Var ise aklın bu râha kıl silâk

Râh-ı hüsrâna varup olma hilâk

Aklın varsa bu yola gir. Hüsrân yoluna varıp helâk olma.

994-İtme cânım Hak olan işe inâd

Bulasın bu dîn-i İslâm içre dâd

Bu İslâm dini içinde yardım bulmak için, Allah'ın emri olan işlerde inat etme.

995-Hayrhâh olın hasûd olma canâ

Ol la'în İblis'e yâr olma fenâ

Ey can! Hayır isteyen ol, kıskanç olma. O lânetlenmiş İblis'e yar olmak fenadır.

996- İblîs' in icâdıdır haktır hased

Ol sebep mel'ûn olunmuşdır bed

İblis'in icadına göre kıskançlık doğrudur. Kötü İblis, o sebeple lânetlenmiştir.

[156a]

997- Ol hased kârına oldu pîşekâr

Halkı dâvet eyler ana nâ-bekâr

O, kıskançlık işinde sanatkâr oldu. Hayırsız, insanları da kıskançlığa davet eder.

998- Gayriler ni·metine kılma hased

Hayrhâhı kıl hased bâbına sed

Başkalarında olan nimeti kıskanma. Kıskançlık kapısını kapamak/kıskançlığa engel olmak için hayır iste.

999- Almadı senden o kimse ni·meti

Sen niçün idersin ana küdreti

Kimse o nimeti senden almadı. Sen bunun için niye tasalanırsın?

1000- Hâlık'ı virmiş ana olma hasûd

Hâsıl olmaz ol hasedden sana sûd

Hâlık (olan Allah'ı o nimeti) ona vermiş. O kıskançlıktan sana bir fayda olmaz.

1001- Ol hased efkârı alınca seni

Yandırur âteş misâli ol teni⁵⁰

1002- Kim vücûdı lahmı kuvvet bulamaz

Gayriler gibi mûlahham olamaz

1001, 1002. Beyitler: O kıskançlık düşünceleri seni alınca o tenini, ateş gibi yandırır. (Öyle) ki vücudun, etin kuvvet bulamaz. Başkaları gibi kilolu olamaz.

1003- Zîrâ hâsid halkın işin yâd ider

Cânını sıkar teni berbâd ider

Çünkü kıskanç (kişi); insanların işini düşünür, (kendi) canını sıkar, bedenini berbat eder.

⁵⁰ “El hasedu kema tekulun narul hatab: Kıskançlık, ateşin odunu erittiği gibi iyilikleri yok eder.” Hadis-i şerifine telmih.

1004- Yüzi gülmez hasedin olmaz harîf

Varamaz ser-kâre olamaz şerif

Kıskanç kimsenin yüzü gülmez. Bu işte maharetli olan kimse, varmak istediği yere şerefiyle varamaz.

1005- Dâimâ halkın işinde gözleri

Ekseri gıybetdir anın sözleri

Onun gözleri daima başkalarının işindedir. Onun sözleri çoğunlukla gıybettir.

1006- Ahmedî gördün mi ucb ashâbını

Ne mülevves eyledi erbâbını

Ey Ahmed! Kibir sahiplerini gördün mü? Ustası olanları ne kadar kirletti?

1007- Kıl hazer etrâfına olma yakın

Kahr-ı Yezdân andadır ğâyet sakın

Etrafını (onlardan) sakın, onlara yakın olma! Allah'ın kahrı, kibirdedir. Çok sakın!

1008- Niceler anınla merdûd oldılar

Ol cehennemlerde matrûd oldılar

Pek çok insan kibir (yüzünden) reddedildiler. O cehennemlere kovuldular.

1009- Gazab-ı Bârî'dedür anlar katı

Sermedîdür böyle Hakk'ın âdeti

Kibirlenenler kesin olarak sonsuza kadar Bari (olan Allah' ın) gazabındadır. Allah'ın takdiri böyledir.

1010- Zîrâ ol ucb ile küfri buldılar

Ol ebed nâra giriftâr oldılar

Çünkü onlar kibir sebebiyle küfre düştüler. O sonsuz ateşe yakalandılar.

1011-Ucb ider müstağnî kulu Bârî'den

Rahmet-i afvı dilemez Tanrı'dan

Umursamaz kulu, kibirlenir; Bari olan Allah'tan affı ve rahmeti dilemez.

[156b]

1012- Tâa·tım çokdır Hudâ'ya söyler ol

Anun ile küfri îrâs eyler ol

O , “Allah’a ibâdetim çoktur.” der. Küfre sebep olan bu sözüdür.

1013- Tâ·ata mağrûr olunma Zâhitâ

Afv u fazlını dile virür Hudâ

Ey Zâhit! İbâdetinle gururlanma. Af ve cömertliğini dilerse Allah verir.

1014- Tâ·atın olsa bu dünyâda şahâ

Bir varak bağ u cihân olmaz behâ

Ey şah! Bu dünyada ibâdetin olsa dünya ve içindeki bahçeler onun karşılığı olamaz.

1015- Ğâfil olma kendini medh eyleme

Gayrileri zemmile kadh eyleme

Ğâfil olma, kendini övme. Başkalarını yererek, ayıbını söyleyerek çekiştirme.

1016- Gayrinin aybına kalma açma yol

Cümle aybı ara hep kendinde bul

Başkasının ayıbına yol açma. Bütün ayıpları ara ve kendinde bul.

1017- Mü·min emrini sına kılmış sebeb

Yandırur cürmi kadar görür ta·ab

Mümin, (Allah'ın) emrini bozduğu için suçu kadar yanar ve eziyet görür.

1018- Ma'siyet işi cehennem arıdur

Kâfir ü müşrik cehennem nârıdur

Günah işini cehennem temizler. Kâfir ve müşrik cehennemin ateşidir.

1019- Mü'minin fıskı ola dağlar kadar

Dilese Hak afv ile rahmet ider

Allah dilerse müminin günahı dağlar kadar da olsa af ve rahmet eder.

1020- Her ne ki kul eyledi anı bulur

Nârı adlen cenneti fazlen virür

Kul her ne ettiyse onu bulur. (Allah); ateşi adaleti, cenneti de cömertliği gereği verir.

1021- Yâ İlâhî râh-ı Hak olan bize

Kıl bizi sâbit irelim tâ size

Ey İlahi! Hak yolunda olan bizi, sana varana kadar bu yolda sabit kıl.

1022-Âcizem yâ Rabbenâ sensin Kerîm

Kem sıfatlardan bizi eyle selîm

Ey Rabb'im! Ben acizim. Sen Kerim'sin. Kötü sıfatlardan bizi emin kıl.

1023- Bende yok öyle amel seni bulam

Yâ meğher eltâfına nâil olam

Seni bulacak ya da iyiliklerine ulaşacak amel bende yok.

1024- İbni dünyâ olmuşam gitdi vefâ

Hep mu'âriz işlerim cevır ü cefâ

Dünyanın oğlu gibi olmuşum. Vefa gitti. İşlerim; hep kötü, eziyet ve cefadır.

1025- Nefs-i emmâre ile yâr olmuşam

Gaflet ile akla ağyâr olmuşam

Nefsin en aşağı seviyesine yar olmuşum. Gafletimden aklıma yabancı olmuşum.

1026- Olmasa bana hidâyetden atâ

Kaluram hüsrân ile vâ-veyletâ

Doğru yoldan bana bir cömertlik olmasa eyvah! Hüsrânla da kalırım.

[157a]

1027- Rabbenâ avnın bize eyle delil

Kem sıfatlar kılmasın bizi alîl

Ey Rabb'im! Yardımını bize rehber et. Kötü sıfatlar bizi harap etmesin.

1028- Nefsimiz meyyâledir kem işlere

Kıl inâyet bizlere kardaşlara

Nefsimiz kötü işlere meyillidir. Bizlere ve kardeşlerimize iyilik ver.

1029- Nefsimize virme ruhsât yâ Kerîm

Akl ile yâr eyle olalım selim

Ey Kerim (olan Allah'ım)! Nefsimize fırsat verme. Bizi akıl ile yar et (ki) kurtuluşa erelim.

1030- Ol tevâzu menziline müstedâm

Ol Habib'e vir salâtı bul merâm

O tevâzu menziline devam et. O Habib'e daima salatı ver ki istediğini bulasın.

1031- Okıyanı dinleyeni yazanı

Yarlıgâgil rahmetinle yâ Ganî

Ey Ganî (olan Allah'ım)! Okuyanın, dinleyenin, yazanın, (hepsinin) günahlarını rahmetinle bağışla.

Fî Beyân-ı Mebhas-ı Kibr (Kibir Hakkında)

1032-Dinle pendî Ahmedî' den bul merâm

Kibre meyyâl olma ey mü'min-i hâm

Öğüdü Ahmedî'den dinle maksadını bul. Ey olgunlaşmamış mümin! Kibre meyletme.

1033- Bir işit ne söyledi Nûr-ı Hudâ

Ol Lebîbi ol Habibi Mustafâ

Allah'ın Nuru, o akıllı, o sevilen Mustafa ne söyledi; bir işit.

1034- Söyledi bunu kamû ashâbına

Âline evlâdına ahabına

Bütün ashâbına, ailesine, evladına ve dostuna bunu söyledi.

1035-Söyledi kim işidin işbu sözi

Hak Ta'âlâ bana didi bu sözi

1036-Yâ Habib'im bil ulûlanmak benim

Ol azametim izhârımdır benim

1035,1036.Beyitler: Hz. Muhammed (s.a.v.) dedi ki: Allah'ın bana söylediği bu sözü işitin! "Ey Habibim! Ululanmanın benim büyüklüğümün ibâresi olduğunu bil."

1037- Ulûlansa kullarımdan kangı kul

İştirâk itmez olur benimle ol

Kullarımdan hangi kul büyüklenirse o, benimle ortak olmaz olur.

1038- Şirketi kılan bulmaz necât

Yokdur andan ulû kula seyyiât

Bana ortak kılan, kurtuluş bulamaz. Kula, ondan büyük suç yoktur.

1039- Öyle kulım hor ile menfûr olur

Her dü âlem rahmetimden dûr olur

Öyle kulum hor (görülen) ve nefret edilen olur. Her iki âlemde rahmetimden uzak olur.

1040- Hem tekebbürlik redâ'dur Rabbına

Has sıfatımdır yakın olma ana

Hem Rabb' ine kibirlenmek yasaktır. (Kibir); Allah' a has bir sıfattır, sen kibirden uzak dur.

[157b]

1041- Bu tekebbürlik ulû işdir kula

Her habâis yolını andan bula

Bu kibirlenme, kul için büyük bir iştir. Her kötü şey yolunu kibirden bulur.

1042- Ey ki mâlı kuvveti câhı olan

Bunlar ile buldılar kibri bulan

Ey ki malı, kuvveti, yüksek makamı olan (kişi)! Kibri bulanlar bunlar ile buldu.

1043- Devlet ü mâl ile sen kibr eyleme

Bana yeter kimse yokdur söyleme

Sen yüksek makam ve malınla kibirlenme. "Bana yetişebilecek kimse yok." deme.

1044- Mâhyla gör kibr idenin hâlini

Dinle vasfidem anın ahvâlini

Mahyla kibirlenenin halini gör. Dinle! Onun halini anlatayım.

1045- Devlet-i Karûn'ı fikr eyle hoca

İbret alursan işit hâli nice

Hoca! Karun'un hazinelerini düşün. İbret alırsan halinin nasıl olduğunu işit.

1046-İlm-i kimyâyı bilürdi ol kişi

Cem-i mâl idi müdâm endişesi

O kişi kimya ilmini bilirdi. Sürekli, mal toplama endişesindeydi.

1047- Zâyî itmişdi bekâ ef' âlini

Hâ yığardı işbu dünyâ mâlını

Bütün işlerini ziyân etmişti. Bu dünya malını, habire yığardı.

1048- Onca mâla mâlik idi haddi yok

Defterine sığmaz idi addi yok

O kadar mala sahipti ki haddi yoktu. Defterine sığmazdı, sayısı yoktu.

1049- Mâl-ı dünyâ derc olup olaydı bend

Devlet-i Karûn'a olmazdı menend

Bütün dünya malı toplanıp bent olsaydı Karûn'un devletine eş olmazdı.

1050- Devlet ü mâla bakup kibr eyledi

Kimsenün bana güci yitmez didi

Yüksek makâmına ve malına bakıp kibirlendi. "Kimsenin gücü bana yetmez." dedi.

1051- Artdı günden güne kibr ü teşvişi

Hâlık'a hoş gelmedi anın işi

Kibir ve galesi günden güne arttı. Onun bu işi Hâlık (olan Allah)'a hoş gelmedi.

1052- Hâlık'ı ana zekât emr eyledi

Mâl-ı çirki fakra virsün söyledi

Hâlık (olan Allah) ona zekâtı emretti. Malının bir kısmını fakirlere vermesini söyledi.

1053- Kırkda birin kendine itdim harâm

Virsin anı tâ bula mâlı nizâm

(Malının) kırkta birini kendisine haram ettim. Onu versin ki onun malı düzen bulsun.

1054- Ol fakîrin hakkını men itmesin

Kahrım olduğı tarîka gitmesin

O fakirin hakkını esirgemesin. Kahrıma sebep olacak yola girmesin.

[158a]

1055- Hazret-i Mûsâ bu fermânı ana

Varuban teblîğ ider andan yana

Hız. Mûsâ, (Allah' tan gelen) bu fermanı ona tebliğ etmek için Karun'un yanına gitti.

1056- Ol didi bunca defâyin derc idem

Ben niçün kırkda birini harc idem

O, "Bunca defineler topladım, ben niçin kırkta birini harcayayım?" dedi.

1057- Kırkda bir mâlını ifrâğ eylemem

Ana efkarları ortağ eylemem

Malımın kırkta birini boşa harcayamam, ona fakirleri ortak edemem.

1058- Kibr anı buhla giriftar eyledi

Mâlımı ben gayriye virmem didi

Kibir onu cimri yaptı. Ben malımı başkasına vermem dedi.

1059- İtdi Mûsâ Karûn'a söz dinle sen

Vir zekâtı kurtulasın sağ esen

Hz. Mûsâ Karun' a dedi ki: Sen söz dinle, sağ ve esen kalmak için zekâtını ver.

1060- Yoksa kahr-ı Bârî irer cânına

Eylemez bir fâide mâlın sana

Yoksa Bârî (olan Allah), canını kahreder. Malın sana bir fayda sağlamaz.

1061- Kibri anı eylemiş gâyet gurûr

Havf-ı Bârî kalbine itmez mürur

Kibri onu son derece gururlu yapmıştı. Bârî (olan Allah' ın) korkusu Karun'un kalbine gelmedi.

1062- Didi bana ne iderse eylesin

Tek şu mâlımdan beni ayırmasın

(Allah) bana ne ederse etsin sadece şu malımdan beni ayırmasın, dedi.

1063- Rahmet-i Yezdânî' den çün oldu dûr

Zü'l-Celâl'in kahrı eyledi zuhur

Allah'ın rahmetinden uzak olduğu için, büyüklük sahibi Allah'ın kahrı zuhur etti.

1064- Batdı yire mâlı kendi nâ-bedîd

Eyledi yirde anı habs-ı medîd

Malı yere battı, kendisi görünmez oldu. Malı onu yerde uzun süre hapsedti.

1065- Mâlı kendi irdi Hakk' ın kahrına

İnmededür günde yirin ka' rına

Allah, onun malını da kendini de kahretti. Her gün yerin dibine doğru inmektedir.

1066- Devleti olmadı ana pâyidâr

Kılmadı kendine mâlı bir medâr

Malı ona kalmadı ve kendisine fayda sağlamadı.

1067- Bu cihân mâlı emânetdir kula

Pâyidâr olmaz gezer elden ele

Bu cihan malı emanettir. (Hiçbir) kula kalmaz, elden ele gezer.

1068- Gâh virür gâhî alur mâlımızı

Aldayor alur satar dünyâ bizi

Dünya, malımızı gâh alıp gâh vererek bizi alıp satıyor; aldatıyor.

1069-Âkil ol sermâyedür mâl-ı fenâ

Alınur anınla ol dâr-ı bekâ

Akıllı (insan) ol! Dünya malı bir sermayedir. Ahiret onunla alınır.

[158b]

1070- Şimdi halkımız bu dünyâ yâridur

Cümle âdem akçe hizmetkârıdur

Halkımız, şimdi bu dünyaya yâr olmuştur. Bütün insanlar paranın hizmetkârıdır.

1071- Oğlan atasın kız anasın ayar

Sîm ü zer gördinde anları satar

Oğlan babasını, kız anasını kandırır. Gümüş ve altın gördüğünde anne babasını satar.

1072- Şimdi erler ister oldu şöhreti

Zenler ister oldu dünyâ zîneti

Şimdi erkekler şöhreti, kadınlar da dünya süslerini ister oldu.

1073- Kasd ider olmuş harâmın celbine

Bu alâmetdir kıyâmet kurbına

(Kadın erkek), harâmın davetine uyuyor. Bu da kıyametin yaklaştığına alâmettir.

1074- Bilme sende devlet ü ikbâlini

Bil sana anı viren Hallâk'ını

Talihli ve bahtlı oluşunu kendinden bilme. Bunları sana verenin, yaratma gücü sonsuz olan Allah olduğunu bil.

1075- Anadan doğurtdı uryân ol seni

Virdi kendi mâlını itdi ğanî

Seni anadan üryan doğurttu. Kendi malını çoğaltıp seni zengin kıldı.

1076- Virmedi fakr ile sana zahmeti

Şükrini kıl eyle ana hizmeti

Seni fakir bırakarak sana zahmet çekirtmedi. Şükredip Allah' a hizmet et.

1077- Dinledin mâla kibir kılanları

Dinle bu kez câh ile bulanları

Malıyla kibirlenenlerin (halini) dinledin. Bu kez de yüksek mevkide olanların halini dinle.

1078- Bir serencâm oldu akdem dinle sen

Câha mağrûr olup ulûlanma sen

Bir macera var, sen önce onu dinle. Mevkinle gururlanıp kibirlenme.

1079- Bu fenâ sultânı Nemrûd-i la'în

Şâh idi Kaf'dan Kaf'a rû-yi zemin

Lânetlenmiş Nemrut, Kaf Dağı'ndan yeryüzüne kadar bu dünyanın şahıydı.

1080- Câha mağrûr oldu kalbe itdi yol

Ben bu yirin Tanrısıyam didi kul

Mevkisiyle gururlanınca kalbinde (kibir) yer etti. Kul olan Nemrut, “Ben bu dünyanın Tanrı’sıyım.” dedi.

1081- Hak Halîl’ in ana irsâl eyledi

Ol la'îni dîne da'vet eyledi

Allah, Halîl’i olan Hz. İbrâhîm’i; o lânetlenmişî dine davet etmesi için ona gönderdi.

1082- Oda atdı ol Halîl’ i ol la'în

Od ana oldu gülistân-ı zemîn

O lânetlenmiş, Halîl İbrâhîm’i ateşe attı. Ateş, Halîl İbrâhîm’e bir gül bahçesi oldu.

1083- Devlet ü câhına mağrûr oldu ol

Kibre vardı kılmadı Hakk’ı kabûl

Nemrut, talihi ve mevkisiyle gururlandı. Kibri yüzünden Allah’ı kabul etmedi.

[159a]

1084- İtdi yokdır ihtiyâcım Tanrı’ ya

Var bu ahvâlimi söyle sen ana

Allah’a ihtiyacım yok. Sen, bu durumu gidip Allah’a söyle.

1085- Heybetimden vahşî arslanlar kaçar

Cümle iklimlere fermânım geçer

Benim heybetimden vahşi aslanlar (korkup) kaçar, yeryüzündeki her yere fermanımın (hükmü) geçer.

1086- Bu yirin Tanrısıyam Kaf'dan Kaf' a

Ol senin tanrına kim eyler vefâ

Kaf Dağı'na varıncaya kadar bu yerlerin Tanrı'sı benim. O senin Tanrı' na kim vefa gösterir?

1087- Ben defâyinler açup harc eylerim

Bu cihân leşkerlerin derc eylerim

Ben defineler bulup harcarım. Yeryüzünün askerlerini toplarım.

1088- Yeryüzinün leşkeri bana gelür

Yâ senin Rabb'in çerî nirden bulur

Yeryüzünün (bütün) askerleri bana gelir. (Peki) ya senin Rabb'in, askeri olacak birini nereden bulur?

1089-Leşkeri yok ne ile cenk idiser

Ol yalnız nice ğâlib (galip mi olmalı?) olısar

Senin Rabb'in askeri yokken nasıl savaşıacak? O, tek başına nasıl galip gelecek?

1090- Yeryüzinün leşkerin cem ideyim

Ben anınla bir ulû cenk ideyim

Yeryüzünün (bütün) askerlerini toplayıp onunla büyük bir savaş yapayım.

1091-Askeri var ise var söyle ana

Cem idüp gelsün filân günde bana

Askeri varsa istediği zaman toplayıp bana gelmesini söyle.

1092-Ana galib oldığımı göresin

Sen bu sözlerden ferâgat gelesin

Senin Tanrı'na galip geldiğimi görünce sen de bu sözlerinden vazgeçersin.

1093-Giçmez anın hükmi yire bilsin ol

Ol semâda ol tanrılığın kılsın ol

Senin Tanrı'n, hükmünün yeryüzünde geçmeyeceğini bilsin. O, Tanrılığını gökyüzünde yapsın.

1094- İrdi ol gün leşkerin cem eyledi

Hâlık' ı ıvez çerîsin yolladı

O gün geldi, Nemrut askerlerini topladı. Hâlık (olan Allah da) üvezlerden oluşan askerlerini (Nemrut'un üzerine) yolladı.

1095-Gelüp anlar ol çeriye yetdiler

K'ın cihânı başına teng itdiler

Allah'ın üvez ordusu gelip Nemrut'un askerlerine yetti. Ki dünyayı onların başına dar etti.

1096-Geldiler anlar helâkîn kaskına

Sanki bir dağ irdi anlar üstine

Üvez ordusu, onları helâk etmek amacıyla bir dağ gibi onların üstüne vardı.

1097- Âdemîye hem davâra üşdiler

Herbiri cân kayğusına düşdiler

(Üvez ordusu) hem insanların hem hayvanların üzerine üşüştiler. Her biri can kaygısına düştiler.

1098-Her davâr sâhiblerin yire salar

Kaçmağa bulmaz yolu âdem davâr

Her bir hayvan, sahibini yere attı. (Ama) hayvanlar da insanlar da kaçmanın yolunu bulamadı.

[159b]

1099- Enf ü feme ayn u sem'a doldılar

Dem nefeslerin tutup bunaldılar

Burun ve ağızları, göz ve kulakları üvezlerle doldu. O an nefeslerini tutup bunaldılar.

1100-Her biri taşdan taşa çalar başın

Bilmez oldu kimse hiç kendi işin

Her biri başını taştan taşa vurup kendisinin ne yaptığını hiç bilmez oldu.

1101-Ol la'îne Hâlık'ı virür küşâd

İnfî·âl irsün deyü kıldı azâd

Hâlık (olan Allah),o lânetlenmiş Nemrut'a açılma verdi. (Bu olanları düşünüp) etkilenmesi için onu azat etti.

1102-Ol laî·n oldu halâs itdi firâr

Revzenesiz bir eve itdi karâr

O lânetlenmiş Nemrut kurtuldu, kaçtı. Penceresiz bir eve (gitmeye) karar verdi.

1103-Hiç ire mi ol la'îne infî·âl

İhtiyâr-ı küfridür terk-i mahal

O lânetlenmiş (bu olanlar) hiç tesir eder mi? Kendi rızasıyla küfre girenin bunu terk etmesi muhaldir.

1104-Dir hele almadı ıvezler beni

Öyle ednâ halka virem mi teni

Nemrut dedi ki: Üvezler beni öldüremedi. En aşağı yaratılışta olan üvezlere mi canımı vereyim?

1105-Ol çerîsin târümâr itdi izez

Gitdi ırzı kibrini elden komaz

Üvezler, Nemrut'un askerlerini darmadağın etti. Nemrut'un itibarı elden gitti ama o, hâlâ kibrinden vazgeçmedi.

1106-Bir topal izez ırag imiş yiri

Ol meğer kalmış izezlerden giri

Topal olduğu için diğerlerinden geride kalmış bir üvez varmış.

1107-İrdi yoldâşlara itmişler ğazâ

Kâfirin cânına kılmışlar ceza

(Topal üvez) yoldaşlarının yanına geldi, onların kâfirlerle gaza edip onlara ceza verdiğini gördü.

1108-İtdi Rabbim yerimi dûr eyledin

Cümleden ednâyı ma·zûr eyledin

Rabb'im yerimi uzak ettin. Bütün üvezlerden kusuru en aşağı olan beni eyledin.

1109-Ben ne kemter kul bulındım yâ Ganî

Bu ğazâyâ görmedin lâıyk beni

Ey Ganî (olan Allah'ım)! Ben ne kadar değersiz bir kulum ki beni bu gazaya lâıyk görmedin.

1110-Çün izez Hâlık'a nâle eyledi

Anı Nemrûd'a havâle eyledi

Üvez, inleyip (üzüldüğü) için Hâlık (olan Allah'ı); onu Nemrut'a gönderdi.

1111-Ol la·înin vardı ol otâğına

Girdi Nemrûd'un hemân dimağına

Üvez, o lânetlenmişin otağına varıp hemen onun beynine girdi.

1112-Üstühân-ı şâha girdi ol gedâ

Taht idindi beynini ide ğidâ

O fakir (üvez), Nemrut'un şah kemiğine girdi. (Onun) beynini yemek için Nemrut'un şah kemiğini taht edindi.

1113-Ol la înin beynini itdi kebâb

Ekl ide anı kıla ana azâb

(Üvez), o lânetlenmişin beynini yiyip ona azap etmek için (onun) beynini kebab etti.

[160a]

1114- Hak Ta'âlâ itdi ihlâkini dūr

Tâ ki dünyâsında dahî ola hor

Allah, Nemrut'un helâkini ta ki dünyada da değersiz olana kadar uzaklaştırdı

1115- Beynini âheste âheste yiyer

Âh ölüm nirde bana gelsin diyer

Üvez Nemrut'un beynini ağır ağır yedikçe Nemrut, "Ah! Ölüm nerede? Gelip (canımı alsın)." der.

1116- İki kul başına tay'în eyledi

Başıma urın çomâğ ile didi

Nemrut, iki kölesini başına çomakla vurmakla görevlendirdi.

1117-Ol çomâğını urırlardı biraz

Sâkin olırdı yimez beyni iver

O çomağı başına vurdukları zaman, üvez beynini yemezdi ve Nemrut biraz sakinleşirdi.

1118- İbret ile bak tekebbür işine

Kendi kulları urırdı başına

Kibirilenmenin sonucuna ibretle bak. Nemrut'un köleleri onun başına vuruyordu.

1119- Yegçe uranı severem söyler ol

Döğdirür başını efgân eyler ol

Nemrut, "En sert vuranı severim." der. Başını dövdürerek figan eder.

1120- Taşlar inlerdi anun feryâdına

İrmedi leşkerleri bir dâdına

Nemrut'un feryadına taşlar bile inlerdi ama askerleri onun yardımına yetişemedi.

1121-Bunca eyyâm içre ol gördi melâl

Gelmedi aslâ ana bir infi·âl

O, bunca gündür (bu durumdan) usandı. Ona yine de (bir pişmanlık) tesir etmedi.

1122-Ol ıvez kıldı anun beynini çâk

Oldı encâmı o renc ile helâk

O üvez onun beynini kemirdi. O sancıyla sonunda helâk oldu.

1123-Ol la·îne kibri görin n'eyledi

Bir ıvez kendini berbâd eyledi

O lânetlenmişin kibrini görün ki ona ne yaptı? Bir üvez onu berbat etti.

1124- Ahmedî aldın mı bundan ibreti

Kahr-ı Hakk'a yok umûmın tâkatı

Ey Ahmed! Bundan ibret aldın mı? Hakk'ın kahrı (karşısında) hiçbirimizin takati yok.

1125- Gör bu âlem leşkeri cümle enâm

Virmedi ıvez çerisine nizâm

Gör! Bu dünya askerleri, bütün yaratılmışlar üvez ordusuna bir nizam veremedi.

1126- Kahr ider olsa umûma ger o zât

Def idebilemez cem-i mahlûkat

Allah, her şeyi kahretmek isterse hiçbir yaratılan (bu belayı) def edemez.

1127- Kün dimesiyle kılupdur âlemi

Dilese yok eyler anı bir demi

Âlemi ol demesiyle yaratmıştır. Dilerse onu bir anda yok da eder.

1128- Virmese Rabbin sana bu râğbeti

Bulmaz idin i-tibârı izzeti

Rabb'in sana bu değeri vermeseydi itibar ve saygıyı bulamazdın.

[160b]

1129- İzz ü rif'at virdüren ancak Hudâ

Ana bende mâ-sivâ cümle gedâ

İtibar ve yüceliği veren ancak Allah'tır. Ondan başka her şey ona köledir, hepsi yoksuldur.

1130- Dinle yâ kuvvetine mağrûr olan

Ol rızâ-yı Hâlık'ından dâr olan

Ey kuvvetiyle gururlanan; O, Hâlık olan Allah'ın rızasından uzak olan (kişi)! Dinle.

1131- Bil Hudâ'dan kuvveti şükr eyle sen

Bir za'îf kulam deyü fikr eyle sen

Sen, zayıf bir kul olduğunu düşün. Kuvvetini Allah'tan bil ve şükret.

1132- Virmese Rabbin sana ol kuvveti

Bir ıvezce bulmaz idin tâkâtı

Rabb'in sana o kuvveti vermese sen bir üvez kadar güç bulamazdın.

1133- Kuvvetine kibr idenler n'eyledi

Kibri anı nice mağbûn eyledi

Kuvvetiyle kibirlenenler ne yaptı? Kibir onları nasıl aldattı.

1134- Zorına mağrûr olınma pehlivân

Bir hikâyet var Müridî'den beyân

Ey pehlivan! Gücünle gururlanma. Müridî'nin anlatacağı bir hikâye var.

1135- Hâhk Allâh mâ-sivâlar ana kul

On sekiz bin âlemin Hallâk'ı ol

Yaratan (sadece) Allah'tır. O'ndan başka her şey O'na kuldur. O, on sekiz bin âlemin yaratma gücü sınırsız olan yaratıcısıdır.

1136- Yirler ile gökleri halk eyledi

Her birini yedişer kat eyledi

(Allah) yerleri ve gökleri, her birini yedişer kat olarak yarattı.

1137- Her birinin arası vü kendisi

Oldı beş yüz yıl kadar her birisi

Her birinin birbiriyle arası beş yüzer yıla yakın oldu.

1138- Bunca yirler ile gökleri İlâh

Koydı bir bir üstine ol Pâdişâh

İlâh, o Padişah; bunca yerler ile gökleri bir bir üst üste koydu.

1139- Bir melek halk eyledi ğâyet azîm

Girdi ol yir altına oldu mukim

Allah gayet büyük bir melek yarattı. Melek kalıcı olarak yer altına girdi.

1140- Aldı bunca mahlûkâtı boynına

Sanki bir elma koyılmış koynına

O melek, bunca mahlûkatı sanki koynuna bir elma koyulmuş gibi boynuna aldı.

1141- Ol yine bir ulû taş halk eyledi

Ol melek ana ayakların kodı

Allah, bir de büyük taş yarattı. O melek ona ayaklarını koydu.

[161a]

1142- Cennet-i firdevs içinde ol Kerîm

Bir öküz halk eyledi ğâyet azîm

O Kerim (olan Allah), Firdevs cenneti içinde oldukça büyük bir öküz yarattı.

1143- Virdi ana Hâlık'ı dört bin ayak

Mahlûkâtına anı kıldı dayak

Hâlık (olan Allah) ona dört bin ayak verdi. O ayakları, yarattıklarına dayanak yaptı.

1144- Anun iki boynuzının arası

Kuş uça yitmiş yıl ancak varası

Kuş, o öküzün iki boynuzunun arasındaki (mesafeyi) uça yetmiş yılda ancak tamamlar.

1145- Ol iki boynuzları arasına

Koydu ol taşı anın ortasına

Allah taşı, öküzün iki boynuzunun arasına (tam) ortaya koydu.

1146- Virdi kuvvet ol ökizin işine

Sanki bir kâse komuşlar başına

O öküz, sanki başına bir kâse koymuşlar gibi kuvvet verdi.

1147- Kemkem adlı bir gemi halk eyledi

Ol ökiz ayakların ana kodı

Allah, Kemkem adlı bir gemi yarattı. O öküz ayaklarını ona koydu.

1148- Bir balık halk eyledi ğâyet kibâr

Bunca âlem ağzına girse sığar

Bunca âlemin, ağzına girse sığabileceği kadar büyük bir balık yarattı.

1149- Girdi ol balık geminin altına

Sanki bir kuş durur anın üstine

O balık, sanki üzerinde bir kuş durur gibi geminin altına girdi.

1150-Bir deniz halk eyledi Rabbü'l-Mecîd

Kapladı ol balığı Bahr-ı Muhît

Mecîd olan Allah, o balığı içine alan bir deniz yarattı.

1151- Ol deniz altına koydı rûzigâr

Rûzigâr altında zulmetdir ayar

O denizin altına rûzgârı koydu. Rûzgârın altına ise karanlıkları tanzim etti.

1152- Hak Ta'âlâ bir yılan halk eyledi

Karnına yedi cehennemi kodı

Hak Taala, bir yılan yarattı. Yılanın karnına yedi cehennemi koydu.

1153- İrmesin tâ halka ol şiddet-i nâr

Girmiş ol zulmete kılmışdır karâr

Ta ki o ateşin şiddeti kullara erişmesin diye yılan, karanlığa girip orada (kalmakta) karar kılmıştır.

1154- Ol yılanın çenesinde bir kıl

Nâra köpri olına cennet yolu

1155- Bu şerîat yolu andan incedir

Bu yola gidene ol kolaycadır

1154, 1155. Beyitler: O yılanın çenesindeki bir kıl, ateşin (üstündeki) köprü olsa bu şerîat yolu o kıldan daha incedir. Şerîat yolunda gidenler için bu yol kolayca (geçilir).

1156- Bu yedi cânlu ve cânsız üstine

Kıldı tertîbini bir bir üstine

Allah, düzenini bu yedi canlı ve cansız şeyin üzerine kurdu.

[161b]

1157- Cümle ef'âl-i Hudâ hikmetdedir

Cümle âlem kabza-yı kudretdedir

Allah'ın bütün işlerinde bir hikmet vardır. Bütün âlem Allah'ın kudretinin pençesindedir.

1158- Mahlûkâtın ilmi andan aşağı

İrmez oldı Hâlık'ı bilür anı

Yaratılmışların ilmi, bunları anlamaya yetmez. (Yalnızca) Hâlık (olan Allah) bilir.

1159- Dinle ol ökiz yirin hammâlnı

Kibre mağrûr oldu dinle hâlini

Yeryüzünü (sırtında hamal gibi taşıyan) o öküzün, kibrine uyup kendini (nasıl) beğendiğini gör.

1160- İtdi bunca kuvvetimle yirleri

Almışam başıma bu kemterleri

Bunca kuvvetim sayesinde yerleri ve bu en değersiz varlıkları başımın üstüne almışım.

1161- İrdi İblîs ana itdi yâ ulû

Ben seni gördim katı ahmak delü

İblis, öküzün yanına gelip “Ey ulu (öküz)! Ben senin çok ahmak ve deli olduğunu gördüm .” dedi.

1162- Key aceb bu hâle me·nûs olasın

Bunca yir altında mahbûs olasın

Çok şaşılacak bir hâldir ki sen nasıl bunca zaman yer altında bu kadar munis bir şekilde kaldın?

1163- Sen ulûsın bunca kemter dâimâ

Başın üzre ne dururlar kaimâ

Sen ulusun. En değersiz bunca varlık, daimi olarak senin başının üstünde ayakta durur.

1164- Ben dahî yüklenmişem senin ğamın

Boşına hammâlîsın bu âlemin

Ben de senin gamını yükledim. Bu âlemin hamallığını boşuna yapıyorsun.

1165- Acıram bu işine söyle bana

Var mıdır bir fâide bundan sana

Senin bu işine acırım. Söyle bana, bundan sana fayda var mı?

1166- Ol ider ben ne kılam söyle işi

Nicedür tahlîsi bunun yâ kişi

Öküz der ki: Ey kişi! Ben ne yapayım, sen söyle. Bundan nasıl kurtulurum?

1167- İblîs ider silkevîr başın hemân

Yıkılır râhat olırsun ol zamân

İblis der: Hemen başını silk. (Dünya) yıkılır, sen de o zaman rahat olursun.

1168- Ne durasın bunca ednâ altına

Silkevîr düşsin ayağın altına

En aşağı derecede yaratılmış bunca varlığın altında niye durursun? Başını silkiver her şey ayağının altına düşsün.

1169- Çün işitdi ol bakar bu sözleri

Kasd ider başından ata yirleri

Öküz bu sözleri işitince yeryüzünü başından atmak istedi.

1170- Kadîr ü Kayyûm gör ana n'eyledi

Bir sinek ol ökize halk eyledi

Kadîr ve Kayyûm (olan Allah'ın) ona ne yaptığını gör. O öküz için bir sinek yarattı.

1171- Geldi yapuşdı ökizin burnına

Öyle sokdı âteş irdi cânına

(Sinek) geldi. Öküzün burnuna yapışıp onu öyle bir soktu ki sanki öküzün canına ateş erişti.

[162a]

1172- Acısından öyle ebsem durdı ol

Öyle zan itdi ki cânı virdi ol

O, acısından öyle sessiz kaldı ki canını verdiğini zannetti.

1173- Söyledi estağfirü'llâhe'l-azîm

Yanışa varup yanıldım yâ Kerîm

Ey Kerim (olan Allah'ım)! Ben yanılıp yanlış yaptım. Azim olan Allah'tan af dilerim dedi.

1174- Bildi ökiz kibrini ol dem heman

Sinek anı koyivirdi ol zamân

Öküz, o an hemen kibirlendiğini anladı. Sinek de öküzü o zaman bıraktı.

1175- Şimdi hâlâ ol sinek karşı durır

Ol ökiz her ne vakt ulûlanır

Şimdi o öküz ne zaman kibirlense o sinek, öküze karşı durur.

1176- Ol sinek hamle kılur ana yine

Ökizin şakâveti sınır yine

O sinek, öküzün kötü yaratılışı mağlup olur diye ona (doğru) yine bir hamle yaptı.

1177- Kadîr ü Kakhâr'ı görin n'eylemiş

Bir sineğe anı mağbûn eylemiş

Kadîr ve Kakhâr (olan Allah)'ın onu bir sinekle nasıl aldattığını görün.

1178-İbret al şolcileyin a'zam kibâr

Bir sinekden korkıp ağlar zâr u zâr

Onun gibi çok kibirli biri bile bir sinekten korkup ağladı.

1179-Yedi kat yirin göğün hammâlına

Bir sinek gör n'itdi anın cânına

Yedi kat yerin ve göğün hamalının canına bir sineğin ne yaptığını gör.

1180- Bir sinek kırdı anın vakârını

Bildi ol ökiz bu kez ağyârını

Bir sinek öküzün haysiyetini kırdı. O öküz bu kez başkalarını tanıdı.

1181- Zencîr-i kibre girüp oldu esîr

Olnur elbetde ana münkesir

Kibir zincirine girip esir oldu. Elbette ona gücenilir.

1182- Key hazer kıl ulûlanma yâ oğul

Olmayasın ol la'în şeytâna kul

Ey oğul! Kibirlenmekten sakın. O lânetlenmiş şeytana kul olma.

1183- Buldı Âdem izzet istiğfâr ile

Buldı İblîs la'nı istikbâr ile

İnsanoğlu, tövbe ile itibar buldu. İblis de kibir yüzünden Allah'ın lânetini buldu.

1184- Açdı kibrin bâbını şeytân-ı bed

Vardı la-net tahtına kondı ebed

Kibir kapısını kötü şeytan açtı. (Bu yüzden) sonsuza kadar lânetin tahtına oturdu.

1185- Kibre şâhım tahtına itdim karâr

Didi gelsün bana her kim mi uyar

1186- Kibr iden bî-at kılur şeytânîden

Dûr olup menfûr olur Rahmânî'den

Kibirlenen şeytanlara uyar. (Böyle kimseden) nefret edilir, o Allah'a ait şeylerden uzak olur.

[162b]

1187- Ahmedî ol kibri ucbı atagör

Ol tevâzu menziline yitegör

Ey Ahmed! O kibrini, gururunu at. O tevâzu menzilinde kaybol.

1188- Anların biriyle olma muttasıf

Tâ ki rahmetler vire sana Latîf

Kibirli, gururlu sıfatlarından biriyle nitelenme ki Latîf (olan Allah) sana rahmet etsin.

1189- Hak işin râzî bulın itme inâd

Olmayasun Hâlık'ın indinde red

Hâlık (olan Allah'ın) katından geri çevrilmemek için Allah'ın razı olduğu işleri yap, inat etme.

1190- Hem işin encâmını gözle ne de

Son peşîmân eylemez bir fâide

Hem sen bir işin sonunu gözle. (Çünkü) ne de (olsa) son pişmanlık fayda vermez.

1191- Hak anın'çün aslımız hâk eyledi

Ayak altında anı çâk eyledi

Allah onun için aslımızı topraktan yaratıp onu, ayak altında yırttı.

1192- Tâ ki aslımızı alçak görelim

Biz de kendimizi ancak bilelim

Biz ta ki aslımızı değersiz görerek kendimizi ancak o şekilde biliriz.

1193- Bunda tahkîr itdigün cân u teni

Senden a-lâ göresin yarın anı

(Böylece) burada küçük gördüğün can ve bedenini yarın senden daha yüce görürsün.

1194- Su gibi alçak yüri dâim gözet

Vardığın yiri temiz eyle düzet

Su gibi daima tevâzuyla yürü. Varacağın yeri gözet, temizle ve düz et.

1195- Gözler alçak yüri su eyler hırâm

Ol sebebdan âlîdir kadri müdâm

Su, tevazuyla alçaktan akar; bu sebeple onun kıymeti yücedir.

1196- Biz ne ile kibr idelim ey delü

Taşramız zeyn içimiz cîfe dolu

Ey deli! Biz neyle kibirlenelim? Dışımız süslü, içimiz leş dolu.

1197- Tâ ölüp toprağa girmeyince biz

Cîfedan bu ten olabilmez temiz

Biz, ta ki ölüp toprağa girmeyene kadar tenimiz bu leşten temizlenemez.

1198- Virdi aklı sana öyle fikrini

Gör neden halk eyledi Rabbin seni

Allah, sana neden yaratıldığını düşünüp gör diye akıl verdi.

1199- Şol iki meni su ile olmısan

İki cîfe su yoluyla gelmişen

Şu iki meni sudan var olmuşsun. İki leş yoluyla meydana gelmişsin.

1200- Ata zahrından halâs itdi seni

Ana rahminden yoğırmış ol teni

Atanın sırtından kurtardı seni. Tenini ana rahminden yoğurdu.

1201- Bu iki zindan içinden seni ol

Kurtarıp ahsen sûretle virdi yol

O, seni bu iki zindan içinden kurtarıp sana en güzel şekilde yol verdi

[163a]

1202- Sen za'îf uşağ iken itdi ricâl

Kadd u kamet virüp itdi pür-kemâl

Seni zayıf bir çocukken yüceltti. Sana boy pos verip seni kusursuz hâle getirdi.

1203- Bunca a'zâ virdi hizmetçi sana

Hakk'ı bilüp kılasın tâ'at ana

(Allah), O'nu bilip O'na ibâdet edesin diye bunca uzvu senin hizmetine verdi

1204- Çün melek koşdı vücûdın şehrine

Tâ ki hâfız ola a'dâ kahrına

Vücudunu, düşmanın kahrından korumak için bir melek görevlendirdi.

1205- Her ne ki ikrâm olunmuşdır bize

Lûtfıdır ihsânıdır cümlemize

Bize ikram edilmiş her ne varsa Allah'ın hepimize lütfu ve bağışlamasıdır.

1206- Son ucu ömrin ki irdi âhire

Kalur ol donlar ki itdin fâhire

Ömrün sonu geldiği zaman o övündüğün görünüşün geride kalır.

1207- Bu kafes habsinden uçar murğ-i cân

Varır ol iklimine olır revân

Can kuşu bu kafes habsinden uçar. O, (kendi ruh) iklimine doğru yol alır.

1208- Kabr-ı habse ten varup olır nihân

Cîfe olup kurd olup ide ziyân

Vücut, kabir denen hapse varıp görünmez olur. Leş olup, kurtlanıp ziyân olur.

1209- Cân gelüp görür tenini âh ider

Her kim o teni göre ikrâh ider

Can gelip tenini görür ve ah eder. Her kim o teni görse tiksindir.

1210- Böyle iken biz nice kibr idelim

Nefse yarar râha nice gidelim

Böyleyken biz nasıl kibirlenelim? Nefsimizin yolundan nasıl gidelim?

1211- Kavl-i leyyin söyle her bir kimseye

Tâ ki senden hâs u âm incinmeye

Herkese yumuşak sözler söyle. Ta ki aydın da avam da senden incinmeye.

1212- Kıl tevâzu hâs u âm'a kibri at

Vir salâtı ol Habîb'e bul necât

Aydın ve avama karşı alçak gönüllü ol. Habib olan (Hz. Muhammed'e) salat getir ve kurtuluş bul.

Fî Beyân-ı Mebhas-ı Tевbe ve İstiğfâr (Tevbe ve İstiğfar Hakkında)

1213- Ahmedî çok eyle istiğfârı sen

Kılma sen ef'al-i sû bed-kârı sen

Ey Ahmed! Sen çokça istiğfar et. Kötü fiilleri ve işleri yapma.

1214- Kıl nasîhat evvelâ sen kendine

Âmil ol bu söylediğin pendine

Evvela sen kendine nasihat et. Kendi verdiğin nasihate (uyup ona) göre iş yap.

1215- Kim ki aklı üzre olmaz üstüvâr

Eylemez halka anın akvâli kâr

Kim ki sağlam, akıllıca sözler söylemezse sözleri halka kar etmez.

[163b]

1216- Pendin olmuşdır nasîhat âleme

İnfi·âl irer işiden âdeme

Öğüdün âleme nasihat olmuş. Öğüdün, onu) işiten insana tesir eder.

1217- Halka idersin nasîhat misl-i kand

Eylemezsın yâ niçün nefsine pend

Halka son derece tatlılıkla nasihat edersin (peki) ya kendi nefsine niye öğüt vermezsin?

1218- Bendin anı nefsini nerm eylemez

Her kötü işi ider şerm eylemez

Koyduğun engeller, nefsini köreltmez. Nefsin, her kötü işi yapar, utanmaz.

1219- Evvelâ sen tâhir eyle kendözin

Tâ ki te'sir eyleye halka sözün

Sen, öncelikle kendi özünü haramlardan sakın ki senin sözlerin halka tesir etsin.

1220- Eyle bundan nef-i uhrâ fâide

Virme ömr-i nâzenini zâide

Ahirette bundan fayda sağla. Nazlı ömrünü lüzumsuz işlerle geçirme

1221- Tedârük kıl sefer vardır

Varasın ol bekâ milke selâmet

O kalıcı âleme selametle varmak için hazırlıklı ol, sefer vardır.

1222- Gelir bir gün ölüm olgıl haberdâr

Dilinde eyle istiğfârı tekrâr

Bir gün ölümün geleceğinden haberdar ol. Dilinde tövbeni tekrar et.

1223- Gice gün defterine tevbe doldur

Günâh emrâzınun dermânı oldur

Gece ve gündüz amel defterini tövbeyle doldur. Günah hastalığının dermanı tövbedir.

1224- Tевbe tiryâk oldu fiskın zehrine

Tevbeli kul uğramaz Hak kahrına

Günahın zehrine tövbe panzehir olur. Tövbe eden kul Hakk'ın kahrına/gazabına uğramaz.

1225- Tевbe isyânı yuyuban arıdur

Kullarına ne keremli Bârî'dür

Tövbe, isyanı yıkayıp arıtır. Bârî (olan Allah) kullarına cömertlik edendir.

1226- Ol Resûl-i Fâhr-i Âlem söyledi

Bu hadîsi tevbe hakkında didi

Âlemin kendisi ile övündüğü o Resûl, Hz. Muhammed (s.a.v.) tövbe hakkında bu hadisi söyledi.

1227- Cân u dilden tevbe kılsa bir kişi

Kılmamış gibidür ol isyân işi

Bir kişi canıgönülden tövbe ederse o, isyan etmemiş gibidir.

1228- Bir rivâyet kılalım sana â yâr

Dinle cânım tevbeye kıl i-tibâr

Ey yar! Sana bir rivâyet anlatalım. Rivâyeti dinle canım, tövbeye itibar et.

1229-Hazret-i Mûsâ zamanı var bir ricâl

Var idi fâsık ü fâcir bed fi·âl

Hz. Mûsâ zamanında ileri gelen, günahkâr, kötü işler yapan biri vardı.

1230- Emr olur Mûsâ'ya anın hakkına

Var yûri söyle o şehrin halkına

Hz. Mûsâ'ya halka gidip o ileri gelen, günahkâr kişinin hakkında konuşması emrolundu.

[164a]

1231- İçlerinde var bir âdem fi·li bed

Eylesünler içlerinden anı red

İçlerinde kötü işler yapan bir âdem var. Onu, aralarına kabul etmesinler.

1232- Ol kişinin var ziyânı anlara

Fi·l-i şûm-ı irişür ol cânlara

O kişinin onlara zararı var. Onun kötü ve uğursuz işleri, (çevresindeki) insanlara da zarar verir.

1233-Ol kul içün şehre gönderdim azab

Eylerim ol şehri anınla harâb

O kötü ve uğursuz kişi yüzünden şehre bir azap gönderdim. O azapla şehri harap ettim.

1234-Gör ki bir fâsıkdan ötri bir diyâr

Kahr idermiş ol diyara Girdigâr

Gör ki Allah, bir günahkâr yüzünden bir diyarı kahretmiş.

1235- Ol rızâ-yı râh-ı Hakk’a gitmeli

Emr-i ma·rûf nehy-i münker itmeli

O Hak yolunun rızasında gitmeli. İyiliği emretmeli, kötülükten men etmeli.

1236- Vardı Musâ anı halka söyledi

Hak Taâlâ böyle fermân eyledi

Hz. Mûsâ, halkın yanına varıp bunları ve Allah’ın böyle ferman ettiğini söyledi.

1237- Ol halâik söylediler yâ Resûl

Kimdir anı bizlere bildirsin ol

O insanlar da dedi ki: Ey Resûl! Allah, o kulun kim olduğunu bize bildirsin.

1238- Vardı Musâ Hazreti Tûr’a yine

Kimdir ol kul söyledi Hallâk’ına

Hz. Mûsâ Tûr Dağı’na yine gitti. “O kul, kimdir?” diye yaratma gücü sınırsız olan Allah’ına sordu.

1239- Bir nidâ geldi adım Settâr ola

İstemem key kullarım rüsvây ola

Allah’tan bir nidâ geldi: Adım Settâr olduğundan kullarımın rezil olmasını istemem.

1240- Şermsâr itmez kulı Perverdigâr

Şay olırsa kendi kılınmış ihtiyâr

Allah kulunu mahcup etmez. Kul rezil olumuşsa bu, onun kendisinin seçimidir.

1241- Söyle halka ol kulımı söylemem

Halk içinde anı rüsvây eyleme

Halka de ki: O kulumun kim olduğunu söyleyip onu herkese rezil etmem.

1242- Kumsuluk nehyimdir anı sevmezem

Ol kulımı anlara söylemezem

Birini rezil etmek yasakladığım bir şeydir, sevmem. O kulumun kim olduğunu onlara söylemem.

1243-Söyle anlara arasınlar anı

Kendi içlerinde bulsunlar anı

Onlara de ki: Onu kendi içlerinde arayıp bulsunlar.

1244-Geldi Mûsâ halka teblîğ eyledi

Ben didem kendileri bulsın didi

Hz. Mûsâ gelip Allah'ın dediklerini halka ilettiler. Ben söyleyeyim, kendileri bulsun dedi.

[164b]

1245- Aradılar içlerinde bir ricâl

Buldılar anın işiydi bed fi'âl

Onlar, içlerinde üst mevkideki birini aradılar. Bu kötü işleri onun yaptığını buldular.

1246- İttifâk ile çün anı buldılar

Ol şehirden ol kişiyi kovdular

Oy birliğiyle o kişiyi bulup onu şehirden kovdular.

1247- Her kime yalvardı çâre olmadı

Hiç birinden ol şefa'at bulmadı

Her kime yalvardıysa çare olmadı. O, hiç kimseden şefaât bulamadı.

1248- Bir ricâlı nefy ide Perverdigâr

Mâ-sivâdan ire mi ana medâr

Allah üst mevkideki birini o makamdan menederse Allah'tan başka kimse ona yardım edebilir mi?

1249- Ağlayu gitdi ayâlinden kişi

Yakdı bağırını firâkın âteşi

O kişi, ailesinden ayrılarak gitti. Ayrılık ateşi bağırını yaktı.

1250- Varup ıssızlarda feryâd eyledi

Ah u zârından o dağlar inledi

İssız yerlere varıp feryat etti. Ah edip ağlamalarından dağlar inledi.

1251- Kesdi ümidini halkından yana

Döndi râzın söyledi Hak'dan yana

İnsanlardan ümidini kesti. (Allah'a) dönüp sırrını ona söyledi.

1252- İtdi yâ Rab sen ki Settârü'l-uyûb

Sensin ancak kula Ğaffarü'z-zünub

Ey Rabb'im sen ki ayıpları örtensin. Kulun günahlarını çok bağışlayan sadece sensin.

1253- Her kime vardım kabul itmediler

Yalvarı gördim sözüm tutmadılar

Her kime gittiysem beni kabul etmediler. Yalvardım, sözümü dinlemediler.

1254- Kovdılar evden vilâyetden beni

Cümleden menfî sana geldim Ğani

Evimden de şehirden de beni kovdular. Ganî (olan Allah'ım)! Hepsinden dönüp sana geldim

1255- Addi yok isyân işimin bilmişem

Rahmetin umar kapuna gelmişem

Ettiğim isyanın haddi yok, biliyorum. Rahmetini umarak senin kapına geldim.

1256- Her günâhı bi-nihâyet eyledim

Tevbeler olsun ferâğat eyledim

Her günahı sayısızca çok işledim. Tövbeler olsun, günahlardan el çektim.

1257- Pür nedâmetler getirdüm kendime

Ömrüm oldukça varamam kendime

Kendi kendime çok pişman oldum. Ömrüm oldukça kendime varamam.

1258- Bu nedâmetle nice gün ağladı

Hastalandı zârî zârî inledi

Bu pişmanlıkla çok ağladı. Hastalandı hüngür hüngür ağladı.

1259- İrdi bir günde ecel ana meğer

Fânîden kıldı bekâ mülke sefer

Eccel bir gün ona geldi. O, fânî dünyadan ahirete sefer etti.

[165a]

1260- Ol Gani Ğaffâr Settâr n'eyledi

Hazret-i Mûsâ' ya fermân eyledi

O Ganî, Gaffâr, Settâr (olan Allah) ne yaptı? Hz. Mûsâ' ya ferman etti.

1261- Âl bile ashâbı yârenleri var

Kılma te'hir bu işe itme karâr

(Allah Mûsâ'ya dedi ki:) Ailesi, sahipleri, dostları var. Bu işi geciktirip durma.

1262- Var fülân vâdîde ölmüş bir velî

Sen kefen techiz ilet kaldur anı

Var git, bir vadide bir veli ölmüş. Sen kefen ve gerekli olan şeyleri götür.
(Cenazeyi) kaldır.

1263- Vardı ashâbıyla ana ol kibâr

Görip anı bildi dir yâ Girdigâr

1264- Âsî diyü halk içinden bu kulı

Kovdılar şimdi buna dırsin velî

1263, 1264. Beyitler: O büyük (peygamber Hz. Mûsâ), ashâbıyla gitti.
Behlül'ü görünce onu tanıdı, dedi ki: Ey Allah'ım! Bu kulu "ası" diye halkın içinden
kovdular. Sen şimdi bu adama veli diyorsun.

1265- Bir nidâ geldi key yâ Mûsâ o kul

Tevbe ile buldı rahmetime yol

Bir ses geldi. "Ey Mûsâ! Veli olan o kul, tövbe ederek rahmetimi hak etti.

1266- Âsî mü'minler içündür rahmetim

Kâfir ü müşrikleredür zahmetim

Rahmetim, asi müminler; zahmetim de kâfir ve müşrikler içindir.

1267- Ol velîyi yıkayıp defn itdiler

Her biri yerli yerine gitdiler

O veli kişiyi yıkayıp defnettiler. Her biri kendi yerlerine gittiler.

1268- Ahmedî sen tevbe kıl her dâimâ

Râh-ı şer ile yûri kaimâ

Ey Ahmed! Sen daima tövbe et. Sürekli şeriatın yolundan yürü.

1269- Tевbe kıl gir tevbenin pervazına

Girmeden ol dest-i ecel bâzına

Ecel denen yırtıcı kuşun eline düşmeden tövbe edip tövbe kapısından gir.

1270- Tевbe ile bulasın kurb-visâl

Vuslatıyla göresin yarın cemâl

Tövbe ile Allah’a kavuşmaya yakınlık bulup, yarın (öldüğünde) onun vuslatıyla güzel yüzünü göresin.

1271- Ol Resûlullâh’ı gör mağfûr iken

Her günâh işden berî ma’sum iken

1272- Günde yetmiş tevbe eylerdi müdâm

Sen gerek ki vird idesin subh u şâm

1271,1272. Beyitler: O Allah’ın Resûl’ünü gör. Allah tarafından günahları bağışlanmışken, her günahdan uzak ve masumken daima günde yetmiş kere tövbe ederdi. Senin sabah akşam Allah’ı anıp (tövbe etmen) gerekir.

1273- Mahzen-i isyâna olmuşsın direk

Günde sana nice yüz tevbe gerek

Sen isyan mahzenine direk olmuş, günaha batmışsın. (Affolunman için) sana günde yüzlerce tövbe gerekir.

1274- Gice gündüz sen istiğfârı eyle

Nedâmet bulmuşam yâ Rabbî söyle

Sen gece gündüz istiğfar et. De ki: Ey Rabb’im! Ben pişman oldum.

[165b]

1275- Ümid eyle ire derdin şifaya

İresin rahmetle hüsn-i bekâya

Derdinin şifa bulacağını ümit et. Daimi güzelliklere rahmetle eriş.

1276- Gör nice tâib olan tâhir olur

Kurbet-i Rahmân'ı gör nice bulır

Gör ki çok tövbe eden temiz olur. O, Rahmân (olan Allah'a) nasıl da yakınlık bulur.

1277- Bir rivâyet var dinle idem râvîden

Tevbe kıl kesme ümîdin Bârî'den

Rivâyet eden kişiden bir rivâyet var; anlatayım, dinle! Sen tövbe et, Bârî (olan Allah'tan) ümidini kesme.

1278- Ol Habîb Ekrem zamanında meğer

Var idi Behlûl kefen soyıcı er

Habib Ekrem (Hz. Muhammed) zamanında, Behlûl adında kefen soyan bir adam vardı.

1279- Nerde meyyit defn ola arardı ol

Gice varır kefenin soyardı ol

O, nerede defnedilmiş bir ölü varsa onu arardı, gece gidip ölünün kefenini soyardı.

1280- Bir hâtun konşılığında var idi

Behlûl'ün bu hâline âgâh idi

Behlûl'ün komşusu olan bir kadın vardı. Bu kadının Behlûl'ün kefen çaldığından da haberi vardı.

1281- Ol hâtun nâ-hoş olup hastalanur

Ol kefen soyıcı eri çağırur

O kadın bir gün fenalaşıp hastalandı. O kefen soyucu adamı çağırdı.

1282- İtdi yâ yiğit niyâzım var sana

Sen kerem eyle anı kılma bana

(Ona) dedi ki: Ey yiğit adam! Senden bir ricam var. Bana bir iyilik yap, benim kefenimi soyma.

1283- Sen kefenler soyıcısın bilürem

Soyma kefenim bahâsın virürem

Senin kefenleri soyuyorsun biliyorum. Benimkini soyma sana kefenin parasını vereyim.

1284- Virdi Behlûl'e yigirmi altun ol

Aldı kefeni iki kat satun ol

Kadın Behlûl'e yirmi altın verdi, kendi kefenini iki katı fiyatına almış oldu.

1285- Fevt olur hâtun nice günden sonra

Götürüp defn itdiler anı güre

O kadın nice zaman sonra öldü. Onu götürüp defnettiler.

1286- Behlûl'e iblis o dem iğvâ kılur

Var kefeni soy ölüpdür kim bilir

İblis, o an Behlûl'e yolunu şaşırttı. "Git kefeni çıkar, (kefenin içindeki) ölüdür. Kimsenin kefeni çaldığından haberi olmaz."dedi.

1287- Varuban kefeni soyar ol nihân

Gördi anın tenini ider ziyân

O gidip gizlice kefeni çıkardı. Ölünün vücuduna zarar verdiğini gördü.

1288- Kılur ana iğvâ şeytân-ı la'în

Meyyite eyler takarrüb ol hemîn

Lânetlenmiş şeytan hemen ölüye yaklaştı. Onu yoldan çıkardı.

[166a]

1289- İzn-i Hak ile ol hâtun söyledi

Yâ utanmaz kani havfu'llâh didi

O kadın Allah'ın izniyle dedi ki: Ey utanmaz (insan)! Hani (sende) Allah korkusu?

1290- Râzî kıldım ben hod dünyâda seni

Kılmadın ahde vefâ soydın beni

Ben kendim, dünyadayken (kefenimi soymaman için) seni razı etmiştim. Sen sözünü tutmadın, beni soydun.

1291- Yâ bu ne işdür beni zâr eyledin

Bunca mevtâ içre murdâr eyledin

Ya bu ne iştir, beni ağlattın. Bunca ölünün içinde beni kirlettin.

1292- Sen de murdar olasın yâ herze-kâr

Hak seni kılsın cihanda şermsâr

Ey herzekâr/ boş konuşan insan! Sen de benim gibi pis olasın. Hak, seni dünyada utandırсын.

1293- Söyleyince bu sözi hâtun ayan

Bir nedâmet irdi ere ol zamân

Kadın bu sözü açıkça söyleyince adam, o zaman pişmanlık duydu.

1294- Bir hacâlet irdi ol demde ere

İster ol yir yarılup yire gire

O (kefen soyucu) adama o anda bir pişmanlık erişti. Yer yarılsın da içine girsin istedi.

1295- İtdi ben divâne miydim n'eyledim

Ben niçün bu olmaz işi eyledim

Dedi ki: Ben divane miydin, ne yaptım? Ben bu olmayacak işi niçin yaptım?

1296- İtdiğim isyânı kimse itmedi

Böyle râh-ı fıska kimse gitmedi

Benim ettiğim isyanı kimse etmedi. Böyle bir günah yoluna kimse gitmedi.

1297- Gusl idüp feryâd ile zâr eyledi

K'in cihanı başına dar eyledi

Gusül abdesti alıp, feryat ederek ağladı. Ki cihanı da kendine dar etti.

1298- Âğlayu vardı Resûl'ün yanına

Ol hayâ itdi gire divanına

Ağlayarak Hz. Muhammed (s.a.v.)'in yanına gitti. O, Resûl'ün divanına girmeye utandı.

1299- Taşrada ağlayu ağlayu durır

Ol Muâz ibn-i Cebel anı görür

Behlül, dışarıda ağlaya ağlaya bekledi. Muâz İbn-i Cebel onu gördü.

1300- Sordı andan niye ağlarsun kişi

Yüzine yer eylemiş gözin yaşı

Muâz İbn-i Cebel, Behlül'e yüzünde göz aşları var diyip niye ağladığını sordu.

1301- Didi ben kıldım günahı key ulû

Ol sebebdan ağlarım yâ bahtılı

Behlül dedi ki: Ey bahtlı kişi! Ben büyük bir günah işledim. O sebepten ağlarım

1302- Ol didi kim var Resûl'ün yanına

Asî mücrim kulların dermanına

Muâz İbni Cebel, Behlül'e dedi ki: Asi, suçlu kulların dermanı için Resûl [Hz. Muhammed (s.a.v.)'in] yanına git.

1303- Behlül itdi şermsârem varamam

İtdigümi söyleyip yalvaramam

Behlül dedi ki: Resûl'ün huzuruna varmaya utanırım. İşlediğim günahı söyleyip ona yalvaramam.

[166b]

1304- Ol Mu'âz ağlayup bâba girdi ol

Görddi anun ağladığın ol Resûl

Muâz, ağlayarak Resûl'ün huzuruna vardı. Resûl, onun ağladığını gördü.

1305- Sordı andan ol didi kim yâ Resûl

Bir kişi var kapuda ağlardı ol

Muâz peygambere sordu. O dedi ki: Ey Resûl! Bir kişi var kapıda, o ağlıyordu.

1306-Öyle mahzûn ağlar ağlatdı beni

Ol hayâ ider gelüp göre seni

Öyle mahzun ağlıyordu ki beni de ağlattı. O, gelip sizi görmeye utanıyor.

1307- Ol didi kim yâ Mu'âz anı getür

Görelim aslı nedir bana yetür

Resûl dedi ki: Ey Muâz! Onu getir. Meselenin aslı nedir, görelim; bana ulaştır.

1308- Vardı ol eri Mu'âz alup gelür

Ol Hâkim'in ayağına sarılur

Muâz o adamı alıp gelmek için gitti. O adam, Hükümdar Hz. Muhammed (s.a.v.)'in ayağına sarıldı.

1309- Söyledi nedir bu zârın di bize

Belki dermân olına derdinize

Peygamber dedi ki: Neden ağladığınızı bize söyle, belki derdine derman olabiliriz

1310- Ağlayu dir eylemişem bir günâh

Şermsârem dimeğe ey Pâdişâh

Ağlayarak dedi ki: Ey Padişahım! Bir günah işledim, söylemeye utanıyorum.

1311- Ol Resûl ibram idüp didi anı

İşidince ol hemân kovdı anı

O Resûl ısrarla (adamın günahını) sordu. Adamın günahını duyunca da onu hemen kovdu.

1312- Ol dîvânından anı kovdı Resûl

Döndi mahzûn er oradan tutdı yol

Resûl, o adamı huzurundan kovdu. Adam da üzgün bir şekilde oradan ayrılıp yola düştü.

1313- Vardı andan gitdi ıssız yerlere

Ağlayu ol sürdi yüzün yirlere

Oradan ayrılıp ıssız yerlere gitti. Ağlayarak yüzünü yerlere sürdü.

1314- Gözlerinden yaşı anın çağladı

Âh u zârından o dağlar inledi

Adâmin gözlerinden, gözyaşları çağladı. Onun ağlayıp inlemesinden o dağlar (bile) inledi

1315- Dir Şefia'’l-Müznibîn kovdı beni

Ol tabîbim vîrmedi dermânımı

Adam dedi ki: Günahkârların şefaâtçisi [olan Resûl Hz. Muhammed (s.a.v.)], beni kovdu. O tabibim (olan Resûl), dermanımı vermedi.

1316- Kapusından ol beni gönderdi hor

Menfîyem kapuna geldim yâ Gafûr

Resûl beni kapısından horlayarak gönderdi. Ey (Gafûr olan Allah’ım)! Sürgün edildim.

1317- Sen dahî kovsan beni bilmem n’idem

Senden ekrem yoğ dahî nire gidem

Sen de beni kovarsan ne yaparım bilmem. Senden de merhametlisi yok. Ben nereye giderim?

1318- Senden özge Tanrı yoğ yalvarayım.

Gayrinin yoğ mülki varup durayım

Senden başka Allah yok ki yalvarayım. Mülkün sahibi olan senden başkası yok ki varıp onun huzuruna durayım.

[167a]

1319- İtmedi itdigüm işi bir ahad

Suçhyam kapuna geldim itme red

Benim yaptığım işi benden başka kimse yapmadı. (Allah’ım!) Suçluyum, kapına gedim, beni reddetme.

1320- İtdigüm işe peşîmân olmışam

Tevbeler olsun nedâmet bulmuşam

Yaptığım şeyden pişman oldum, Tövbeler olsun, nedamet duydum.

1321- Rahmetine lutfına yokdır aded

İrişür kalmışlara senden meded

Allah'ın rahmetinin ve lütfunun sayısı yoktur. Kovulmuş ve dışlanmışlara da Allah'tan bir yardım ulaşır.

1322- Ben alîlem düşmişem destimi al

Rahmetin deryâsının gencine sal

Ben bitkin düştüm, elimi tut. Beni rahmetinin deryasının hazinesine sal.

1323- Ağlayu ihlâs ile âh eyledi

Cürmimi afv eyle yâ Rabbî didi

İçtenlikle ağlayarak Allah'a yalvardı. “Ey Rabb'im! Günahımı affet.” dedi.

1324-Kaldı kırk gün vâdîlerde ol tamam

Ağlayuban âh iderdi subh u şâm

O, kırk gün boyunca vadilerde kaldı. Sabah akşam ağlayıp inledi.

1325-İtdi Rabbî tevbem oldıysa kabul

Vahiyle bilsün sahâbiyle Resûl

Behül dedi ki: Rabb'im! Tövbem kabul olduysa Resûl (Hz. Muhammed) ve sahabeler vahiy aracılığıyla bunu bilsinler.

1326-Ger kabûl olmazsa tevbem yâ Resûl

Âteş indir yak beni ey Pâdişâh

Ey Resûl! Eğer tövbem kabul olmadıysa Allah, (üzerime) ateş indirerek beni yaksın.

1327-Âhı anın göklere râh eyledi

Hâk anı makbûl-i dergâh eyledi

Behlül'ün duası göklere yükseldi. Allah, onun duasını dergâhında kabul etti.

1328-Hak Ta'âlâ tevbesin itdi kabûl

Hakkına gönderdi âyet lutfı bol

Allah, Behlül'ün tövbesini kabul etti. Onun hakkında rahmeti bol bir ayet gönderdi.

1329- Âyeti indirdi Cebrâil yire

Hak selâmın virdi ol Peyğamber'e

Cebrâil, bu ayeti yeryüzüne indirip Hz. Muhammed'e Allah'ın selamını verdi.

1330- Gör ne sâhibdir Hudâ'mız kulna

Gör ne didi efdal-i mahlûkına

Gör, Allah kuluna nasıl sahip çıktı. Gör, yarattıklarının en faziletlisi olan Peygamberine ne dedi.

1331- Didi Cebrâil Hudâ dir yâ Habîb

Ben seni göndermişem halka tabîb

Cebrâil dedi ki: Ey Peygamber! Allah dedi ki ben seni [Hz. Muhammed (s.a.v.)'i] halka bir tabip/şifa olarak gönderdim.

1332- Nice bin kullarımın isyânını

Görirem red eylemem hiçbirini

Ben, bir sürü kulumun isyan ettiğini görürüm ama hiçbirini reddetmem.

1333- Bir günâhkâr ümmetin geldi sana

Bir günâhı arza kıldı kapuna

Ümmetinden günahkâr (bir kul), bir günahını sana arz etmek için kapına geldi.

[167b]

1334- Muttâli oldın ana ol mücrimi

Kovıp anı me'yûs itdin kulımı

O kulun günahından haberdar oldun. O günahkâr kulumu kovup onu ümitsizliğe düşürdün.

1335- Sen idince ümmetine bu işi

Doğrılır mı anların her yanı

Sen ümmetine böyle davranırsan onların yaptığı yanlışlar düzelir mi?

1336- Sen giçince ümmetinden yâ delil

Hiç giçer mi kullarından ol Celîl

Ey rehber (olan Peygamber)! Sen ümmetinden vazgeçsen de o Celîl (olan Allah) hiç kullarından vazgeçer mi?

1337- Bir kulın katımda onca kıymeti

Yirlerimden göklerimden key kati

Bir kulumun benim katımdaki kıymeti, (yarattığım) yerlerden ve göklerden daha çoktur.

1338- Ol sana söylemese ahvâlini

Yalnız bana kılaydı zârını

1339- Setr ü afv eyler idim isyânını

Gayri bilmezdi anın esrârını

1338,1339.Beyitler: O kulum halini sana söylemeyip sadece (benim huzurumda), bana ağlasaydı; onun isyanını örter, onu affederdim. Başkası onun sırlarını bilmezdi.

1340- Tevbe ile rahmeti buldı o kul

Var getür o kulımı dir yâ Resûl

Allah dedi ki: Ey Resûl! O kulum, tövbe ederek rahmetime erişti. O kulumu git, getir.

1341- Nice me'yûs itdin anı var getür

Hâtırın al rahmeti müjde yitür

O kulumu nasıl üzdün? Git, getir. Onun hatırını al ve (bağışlandığı) müjdesini ona ulaştır.

1342- Mü'min-i tâib kulını Hak sever

Ol Habib'in gönderir hâtırın sorar

Allah, tövbe eden mümin kulunu sever. O, Peygamberini göndererek (o günahkâr kulunun) hatırını sorar.

1343- Böyle Rabbimiz ki var ne gam bize

Lutfi çokdır istemez ol kem bize

Böyle bir Rabbimiz varken bize gam yoktur. Onun, kuluna lütfu çoktur; bize kötülük istemez.

1344- Çün Resûlu'llâh'a emr oldu hemân

Aldı ashâbını oldılar revân

Allah Resûl'üne emredildiği için o ashâbını da alıp hemen yola çıktı.

1345- Vardılar bir vâdiye ıssız yire

Gördiler anda yüzi koymuş yire

(Resûl ve sahabeler) ıssız bir vadiye vardılar. Orada Behlül'ü, yüzünü yere koymuş olarak gördüler.

1346- Yirde başı toprağa şerm eylemiş

Gözinin yaşı yiri nerm eylemiş

Behlül, başını toprağa eğmiş ve mahcuptu. Gözyaşları, toprağı (ıslatarak) yumuşatmıştı.

1347- Kaldırır başını yirden ol tabîb

Yüzinin toprağını sildi Habîb

Tabip (gibi şifa) olan o Habib, adâmin başını yerden kaldırıp onun yüzündeki toprağı sildi.

1348- Didi sana müjdeler yâ dîn eri

Hak Ta'âlâ mağfiret kıldı seni

Resûl dedi ki: Ey dîn eri! Sana müjdeler olsun. Allah, seni affetti.

[168a]

1349- Müjde sana tevben olındı kabul

Hâtırın almağa gelmiştir Resûl

Müjde sana, tövben kabul olundu. Resûl de senin hatırını almaya geldi.

1350- Aluban anı gelürler şeyh ü şâb

Kıldılar izzet ana cümle sahâb

Yaşlılar ve gençler onu alıp geldiler. Bütün sahabeler ona hürmet etti.

1351- Bir kulın key cürmini afv ide Rab

Halk ana izzet kılur eyler edeb

Allah, bir kulun günahını affederse insanlar da o kula saygı ve edep gösterir.

1352-Gör nice izzet bulır tâ'ib olan

Mahrûm olmaz Hâlık'ına yalvaran

Gör, tövbe eden kişi nasıl kıymet bulur. Hâlık (olan Allah'ına) yalvaran (onun ikramından) mahrum olmaz

1353- Tevbe eyle her zamân yâ Ahmedî

Makbûla varır bulursın rahmeti

Ey Ahmed! Her zaman tövbe et. Tövbe, (Allah katında) makbuldür. Sen de (böylece) rahmet bulursun.

1354-Ol Hâkim'in gör ne ihsân eylemiş

Tevbeyi isyâna dermân eylemiş

O Hâkim (olan Allah), gör bizlere ne ihsan eylemiş. İsyana, tövbeyi derman kılmış.

**Fî Beyân-ı Mebhas-ı Tecdîd-i îmân ve Nikâh (Îman ve Nikâh
Tazeleme Hakkında)**

1355- Kıl bu tecdîd-i îmânı rûz u şeb

Her dü âlem içre görmezsın ta'ab

Gece gündüz imânını tazele. Her iki âlemde de sıkıntı görmezsın.

1356- Ma'âsîden kebâir yâ sağâir

Eger benden ki bunlar oldı sâdır

1357- Veya şer'a muhâlif itdim didim

Kamûdan tevbe istiğfârı itdim

1356,1357. Beyitler: Eğer ben büyük ya da küçük günahları işlediysem veya şeriate (yani Allah'ın emir ve yasaklarına) muhalif davrandıysam hepsine tövbe ve istiğfar ettim.

1358- Bu din İslâm'a girdim sâdıkâne

Tarîk-i Hakk'ı tutdum âşıkâne

Ben İslam dinine sadık olarak girdim. Âşık bir şekilde Hak yolunu tuttum.

1359- Evâmirle kıldım inkıyâdı

Nevâhîlerden itdim ictinâbı

Emirlerine boyun eğdim, yasakladığın şeylerden kaçındım.

1360- Habîb'ine ne gönderdünse anı

Murâdmca getürdim ben îmânı

Habibin olan (Hz. Muhammed'le) ne (emir) gönderdiysen ben (emirlerine) kendi isteğimle/irâdemle imân ettim.

1361- Habîb'in hem muradınca inandım

Recâ havfın arasına dayandım

Habîb'in olan (Hz. Muhammed'e) ben kendi isteğimle inandım. Umut ve korku arasına dayandım/sığındım.

1362- Nikâhımda eğer var ise illet

Nikâhımda olan fülâne avrat

[168a]

1363- Anı nefsim virdim bi'l-vekâle

Ve aldım nefsim için bi'l-âsâle

1362, 1363. Beyitler: Eğer nikâhımda bir sorun varsa nikâhımda olan filanca kadın... O kadını vekâleten nefsim verdim ve nefsim için asaleten aldım.

1364- Bize îmânı hil'ât eyle yâ Rab

Yerimiz hûr u cennet eyle yâ Rab

Ey Allah'ım! Bizlere imânı, (sürekli üstümüzde olan bir) elbise gibi eyle. Yerimizi de huri(lerin yanı) ve cennet eyle.

1365- Giçür meylimizi her mâ-sivâdan

Götür îmân ile dâr-ı fenadan

Allah dışındaki her şeyden meylimizi geçir. Bizleri dünyadan imân ile götür.

SONUÇ

18.yüzyılda yaşamış Ahmed Mürşidî, incelediğimiz Pendnâmesi'ni de bilinen diğer eserlerini de mesnevi nazım şekliyle yazmıştır. Pendnâmesi'nde ele aldığı konuların kapsam ve çokluğuna bakınca mesnevinin, Mürşidî gibi duyarlı, hassas bir şahsiyetin eser vermesi için en uygun nazım şekli olduğunu anlamak mümkündür. Bunun esbâbımûcibesi, müellifin söyleyecek sözünün çok olmasıdır. Hiçbir konuda banane demeyen, herkesin derdiyle dertlenen; insanı, toplumu, tüm varlık âlemini ilgilendiren her konuya eğilip zihni daima iyi ve güzelle meşgul olan, hakiki ve esaslı bir gönül ehlidir.

Mutasavvıf şair yaşadığı yüzyıl, günümüz ve sonrasını da en ideal şekilde inşa edebilmek kaygısındadır. Bunu yaparken de gözettiği tek şey Yüce Allah'ın rızası ve mağfiretine, Efendimiz Hz. Muhammed'in şefaatine nâil olabilmektir. Bu isteğini, bilhassa her mebhasın sonunda dile getirir.

Diyarbakır'da doğan ve ömrünün sonuna kadar burada ikamet eden Ahmed Mürşidî toplumu irşâd etmek için dilin, edebiyatın bütün imkânlarından istifade ederek her kesim, yaş ve statüden insanı ilgilendiren konularda; sade ve anlaşılır bir dil, samimi bir üslûpla dinî-tasavvufî, ahlâkî, didaktik bir eser olan Pendnâmesi'ni kaleme almıştır. Eser; şarkın bağrından çıkıp bütün Osmanlı topraklarını dolaşır, günümüze değin gelir. Ele aldığı konular evrenseldir. Bunun da tarafımızca saptanan en temel sebebi eserin merkezinde güzel ahlâkın konumlandırılmış olmasıdır. Ahlâk dinlerüstü bir değerdir. Sadece İslâm dini değil, ilahî, felsefî bütün dinlerin, öğretilerin, doktrinlerin çıkış noktası ve menbâı insanın hem yaşarken hem de sonrasında mutlu olması ülküsüdür. Mürşidî, eserindeki mebhasları ve oradaki mesajları daha anlaşılır, etkili kılabilmek için sözlerini kıssadan hisseli hikâyelerle destekler. Anlattığı hikâyeler sadece İslâmiyet'in geldiği ve yaşandığı zamanlara ait değildir. Hz. Âdem, Hz.Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. İsa zamanlarından da bahseder; bu zamanlardan meseller, kıssalar anlatır. Dolayısıyla anlatmak istedikleri Yahudilik, Hristiyanlık da kapsar, Yahudi ve Hristiyanlara da hitap eder.

Tüm bu özellikleri göz önünde bulundurularak Mürşidî' nin eserini dini, sosyolojik, pedagojik ve daha pek çok açıdan bir klasik olarak nitelemek doğru olacaktır. Günümüzde rehber ve psikolojik danışman, kişisel gelişim uzmanı, yaşam koçu, terapist, hoca, öğretmen, aydın, entelektüel, kanaat önderi, vs. olarak müsemma edilen pek çok meslek erbabının işini tek başına ve tek bir eseriyle yapmaya muktedir olan Mürşidî ve Pendnâme'si toplumun olumlu yönde şekillendirilmesi, gelecek kuşakların yetişmesinde önemli rol alabilecek kapsamdadır. Bu doğrultuda sadeleştirilmiş hali ile ilkokullardan başlanarak, Latin alfabesine aktarılmış ve dil içi çevirisi yapılmış halleriyle fakültelerin pek çok bölümünde ders olarak okutulabilecek donanımda olduğu bir öngörümüz ve önerimiz niteliğindedir. Öyle ki yıllardan beridir Milli Eğitim müfredatında, Ezop Masalları'ndan, La Fontaine'den, Beydeba'dan alıntılarla çocuklara gençlere ve topluma kazandırılmak istenen değerler Mürşidî'nin kitabında en güzel şekilde edebî bir dille işlenmiştir.

KAYNAKÇA

Ali Emiri “**Tezkire-i Şu’arâ-yı Âmid**”, (haz.) İdris KADIOĞLU, Sonçağ Yayıncılık, Ankara 2014.

ARSLAN, Mustafa Uğurlu, **Fersûde (Erganili Mesud)**, Sonçağ Akademi Yayıncılık, Ankara 2022.

ASLAN, Fatih, “**Ahmed Mürşidî Efendî’nin Pendnâmesindeki değer eğitimi unsurlarının incelenmesi**”, (Yüksek Lisans Tezi), Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağrı 2019.

BAKTIR, Mustafa, “Suffe”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.37, TDV Yayınları, İstanbul 2009.

BANARLI, Nihat Sami, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, C.2, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1998.

BEYSANOĞLU, Şevket, **Diyarbakırlı Fikir ve Sanat Adamları**, Diyarbakır’ı Tanıtma Derneği Neşriyatı, İstanbul 1957.

CANIM, Rıdvan, “Pendnâmeler Ve Türk Edebiyatında Benzer Nitelikli Öğüt Kitapları”, **Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 1988, C.3, s. 153-160, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/omuefd/issue/20282/214985> (06.06.2024).

ÇAKMAK, Hilal, “**Diyarbakırlı Ahmed Mürşidî’nin Pendnâmesi’nin dil içi çevirisi**”, (Yüksek Lisans Tezi), Dicle Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır 2019.

DEVELLİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2002.

Diyanet İşleri Başkanlığı, **Kur’an-ı Kerim Meâli**, Ankara 2006.

GÜNEŞ, Rıdvan, “**Diyarbakırlı Ahmed Mürşidî’nin Pendnâmesi’ndeki tasavvufî temalar**”, (Yüksek Lisans Tezi), Dicle Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır 2023.

KADIOĞLU, İdris, “Kıssadan Hisse Diyarbakırlı Ahmedî’nin Yûsuf İle Züleyhâ Hikâyesi”, **Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2009, C.1, s. 104-115,

https://dergipark.org.tr/tr/pub/diclesosbed/issue/61609/920119#article_cite
(06/06/2024).

KAPLAN, Mahmut, “Manzûm Nasîhat-nâmelerde Yer Alan Konular”,
Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S.9, s.133-185.

KARPINAR, Behsat, “**Ahmed Mürşidî'nin Pendnâme'sinin (İlk 5094 Beyti) Tenkitli Çeviri Yazısı ve Metni**”, (Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya 2019.

KILIÇ, Atabey, Diyarbakirli Ahmed-i Mürşidî'nin Pendnâme Adlı Mesnevisi ve Neşri Üzerine Notlar, **VIII. Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu**, 15-17.11.2014, Diyarbakır, s.288-294.

KORKUSUZ, M.Şefik, **Osmanlı Dönemi Diyarbakir Şairleri**, Nurefşan Yayınları, İstanbul 2016.

LEVENT, Sema, “Klasik Türk Edebiyatında Pendnâme-i Attar Şerh ve Tercümelere Literatürü”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, 2023, C.20, s.419-456, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/talid/issue/73824/1164568>, (07/06/2024).

MERMUTLU, M. Said, **Diyarbakirli Ahmed Mürşidî (Pendnâme)**, Büyüyenay Yayınları, İstanbul 2012.

Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: 2139 Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi:450 Türk Klasikleri 30, **Mevlid-Vesilet-ün Necât** Milli Eğitim Basımevi, 1990.

PALA, İskender, “Nasihatnâme”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 32, TDV Yayınları, İstanbul 2006.

PEKOLCAY, Necla, “Mevlid Süleyman Çelebi'nin (öl. 825/1422) asıl adı Vesîletü'n-necât olan meşhur eseri”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 29, TDV Yayınları, Ankara 2004.

SARIÇİÇEK, Ramazan, **Şûhî-yi Âmidî (Bengî-zâde Hâcî Osmân Efendi) ve Dîvânı**, Sonçağ Akademi Yayıncılık, Ankara 2022.

Şemseddin Sami, **Kâmûs-i Türkî**, İstanbul 1992.

TOPALOĞLU, Bekir, ” Esmâ-i Hüsnâ”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.11, TDV Yayınları, İstanbul 1995.

TÜRKERİ, Seydi, “**Ahmed Mürşidî’nin Ahmedîyesi Tenkitli Metin**”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya 1999.

TÜRKERİ, Seydi, “Pendnâme/ Ahmediyye (Ahmed Mürşidî) “ **Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü (TEES)**, 2021, <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/pend-name-ahmediyye-ahmed-mursidi>, (06.06.2024).

UZUN, Şerife, “Diyarbakırlı Ahmed Mürşidî’nin Pendnâmesi’nde Ayet ve Hadis İktibasları”, **Ali Emirî Sempozyumu**, Diyarbakır 2013, s.434-445.

YAVUZ, Yusuf Şevki, “Ayne’l-yakîn”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.4, TDV Yayınları, İstanbul 1991.

YAVUZ, Yusuf Şevki, “Levh-i Mahfûz”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.7, TDV Yayınları, Ankara 2003.

İnternet Kaynakları

https://dergi.diyaret.gov.tr/makaledetay.php?ID=19781#_ftnref10
<https://hadis.diyaret.gov.tr/>
<https://islamansiklopedisi.org.tr/nasihatname>
<https://istanbul.diyaret.gov.tr/catalca/sayfalar/contentdetail.aspx?MenuCategory=Kurumsal&ContentId=1468>
<https://www.kuranmeali.com/>
<https://www.luggat.com/>
<https://lugatim.com>
<https://sozluk.gov.tr/>
<https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/pend-name-ahmediyye-ahmed-mursidi>
<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ahmedi-mursidi-seyyid-ahmed-mursid>

